ISSN 2308-6106

AUDITIMI PUBLIK

KLSH

KËRKIMORE
SHKENCORE
INFORMATIVE

REVISTË 4 - MUJORE Nr.17

2017

ALSAI

EUROSAI

INTOSAI

Seria: botime KLSH - 11/2017/78

Tiranë, 2017

KONTROLLI I LARTË I SHTETIT

Experentia mutua omnibus prodest

AUDITIMI PUBLIK

REVISTË KATËRMUJORE

kërkimore-shkencore-informative

shqip - anglisht

Nr. 17/2017, Tiranë

ISSN 2308-6106

Viti i VI-të i botimit 2017

Maj - Gusht 2017

Seria: botime KLSH - 11/2017/78

Titulli:

AUDITIMI PUBLIK NR. 17

Redaktore : Irena Islami

Art Design: Elisa Metaj

Seria : botime KLSH - 11/2017/78

Shtypur në Shtypshkronjën ”CLASSIC PRINT”

Tiranë 2017

ALBANIAN SUPREME AUDIT INSTITUTION

Experentia mutua omnibus prodest

PUBLIC AUDIT

EVERY FOUR MONTHS MAGAZINE

of research, science and information
in Albanian and in English

No. 17/2017, Tirana
ISSN 2308-6106
May – August 2017
Series:Publications ALSAI - 11/2017/78

BORDI SHKENCOR

Dr. Bujar Leskaj, Kryetar i KLSH	Kryetar
Prof. Dr. Omer Stringa Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Dhori Kule, Dekan, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Jorgji Bollano, Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilistëve	Anëtar
Prof.Dr. Skënder Osmani, Fakulteti i Gjeologjisë dhe Minierave	Anëtar
Prof. Dr. Ardian Nuni, Fakulteti i Drejtësisë	Anëtar
Prof. Dr. Sotiraq Dhamo, Përgjegjës i Departamentit të Kontabilitetit FE (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Aurela Anastasi, Akademik, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Argita Berisha, Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Lindita Lati, Drejtore e Përgjithshme, KLSH	Anëtar
Prof. Dr. Heinz-Dieter Wenzel, Profesor, Universiteti i Bambergut, Gjermani	Anëtar
Dr. Igor Soltes, ish-President i Gjykatës së Auditimit të Sllovenisë	Anëtar
Dr. Sang M. Lee, Universiteti i Nebraskës, SHBA	Anëtar
Prof. Dr. Tonin Kola, Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. As. Dr. Sazan Guri, Instituti " G& G Group"	Anëtar
Prof.As. Dr. Manjola Naço, Drejtore e Përgjithshme, KLSH	Anëtar
Prof.As.Dr. CPA Hysen Çela, Kryetar i IEKA**,** Managing Partner,nH EuroConsult	Anëtar
Prof. As.Dr. Flutura Kola, Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar

SEKRETARIATI

Irena Islami	Sekretare Kolegjiumi

I NDERUAR LEXUES !

Numri 17-të i Revistës Kërkimore shkencore të KLSH-së është botimi i 78-të i kolanës së botimeve të KLSH-së, e cila do të arrijë shifrën 83 në fund të vitit 2017.

Në këtë numër të Revistës kanë kontribuar me shkrimet e tyre personalitete të njohura të auditimit të jashtëm publik nga Gjykata Evropiane e Audituesve, pedagogë të Fakultetit të Ekonomisë, ish-Presidenti i Gjykatës Turke të Llogarive, Drejtues dhe auditues të KLSH-së, etj.

Janë të ftuar të publikojnë punimet dhe opinionet e tyre kontabilistë, financierë, ekonomistë të përgjithshëm, specialistë të enteve publike dhe private, akademikë, ekspertë të shoqërisë civile, profesionistë të pavarur si dhe çdo i interesuar që gjen me vend trajtimin e një çështjeje të caktuar me interes në auditimin dhe vlerësimin e administrimit publik të vendit, bazuar në moton e INTOSAI *"Experentia mutua omnibus prodest (Eksperienca e Përbashkët ju shërben të gjithëve)".*

Bordi Shkencor i Revistës ju fton të shprehni vërejtjet dhe sugjerimet tuaja në funksion të përmirësimit, të rritjes së cilësisë dhe efikasitetit të saj me qëllim që kjo Revistë Shkencore, të jetë një mundësi më shumë për zhvillimin e debatit në fushën e auditimit dhe më gjerë.

Adresa e redaksisë

Kontrolli i Lartë i Shtetit
Bulevardi " Dëshmorët e Kombit", nr. 3,
Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267
Web-site: www.klsh.org.al, E-mail: revista@klsh.org.al, klsh@klsh.org.al

PËRMBAJTJA

TITULLI	AUTORI	FAQE
Auditimi dhe Qeverisja: Rëndësia e pjesëmarrjes së qytetarëve dhe roli i Institucioneve Supreme të Auditimit për të forcuar qeverisjen demokratike	Prof. Ass.Dr. Recai Akyel Ish President Gjykata Turke e Llogarive	**11**
Kontratat e Partneritetit publik privat dhe auditimi i performancës	Prof.as.Dr.Manjola Naço Drejtore e Përgjithshme, KLSH Dr. Blerta Zilja Fakulteti i Ekonomisë Universiteti i Tiranës	**35**
Kuadri rregullator dhe struktura organizative e GAO-s në luftën kundër mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit të fondeve publike	Ermal Yzeiraj Drejtor i Departamentit Juridik, Kontrollit të Zbatimit të Standardeve dhe Etikës Kontrolli i Lartë i Shtetit	**47**
Zhvillimet financiare të ekonomive në rajonin e Ballkanit Perëndimor	MSc. Mariola Kapidani, Dr. Egerta Marku Fakulteti i Ekonomisë Universiteti i Tiranës	**55**
Një qasje drejt përmirësimit të kontrolleve të brendshme, në sektorin publik, në Shqipëri	Aulona Jonuzi Kryeauditueset KLSH	**73**
Të auditosh për qëndrueshmëri dhe zhvillim *Rast Studimor: Auditimi i Performancës, Ruajtja e Ekosistemit të Parkut Kombëtar të Prespës*	Dr. Aulent Guri Kryeauditues KLSH	**95**

Rritja e performancës së projekteve të huaja	Ina Sokoli Audituese, KLSH	**111**
Të bashkëpunosh për një profesion global me zgjidhje rajonale	Kimi Makwetu, Audituesi i Përgjithshëm i Afrikës së Jugut dhe Kryetar i Komitetit të Ndërtimit të Kapaciteteve të INTOSAI-t *Marrë nga revista INTOSAI Journal, verë 2017*	**123**
Qasja e Shteteve te Bashkuara lidhur me "Pagesat e parregullta "	*Andreas Bolkart, Drejtoria e Presidences, Gjykata Europiane e Audituesve,* *(botuar në nr. 7-8, korrik – gusht, Revista e ECA-s)*	**127**
Komunikimi me media-n dhe palët e interesit brenda dhe përtej Brukselit	*Damijan Fiser, Drejtoria e Presidencës, Gjykata Europiane e Audituesve,* *(botuar në nr. 9, shtator, Revista e ECA-s)*	**133**
Info nga vendi	Aktivitete të KLSH –së (maj- gusht 2017)	**139**
Institucioni Shtetëror i Auditimit i Emirateve të Bashkuara Arabe	Profil	**177**
Kontrollori dhe Audituesi i Përgjithshëm i Indisë	Profil	**181**

CONTENT

TITLE	AUTHOR	PAGE
Auditing and Governance: Importance of Citizen Participation and the Role of Supreme Audit Institutions to Enhance Democratic Governance	Assoc.Prof.Dr. Recai Akyel Former President of Turkish Court of Accounts	**187**
Public private partnership agreements and performance audit	Assoc.Prof.Dr.Manjola Naço AL-SAI Dr. Blerta Zilja Faculty of Economy, University of Tirana	**209**
The regulatory framework and organizational structure of GAO in the fight against fraud, abuse and misapropriation of public funds	Ermal Yzeiraj AL-SAI	**221**
Financial Developments in Economies of Western Balkan	MSc. Mariola Kapidani, Dr. Egerta Marku Faculty of Economy, University of Tirana	**229**
An Approach for Enhancing Internal Controls within the Albanian Public Sector	Aulona Jonuzi AL-SAI	**247**
Auditing For Sustainability And Development Case Study: Performance Audit on Ecosystem Preservation of Prespa National Park	Dr. Aulent Guri AL-SAI	**269**

Enhancing the Performance of Projects with Foreign Funding	Ina Sokoli ALSAI	**283**
Collaborating for a global profession with local solutions	*Kimi Makwetu, Auditor General of South Africa and Chair of the International Organization of Supreme Audit institution's Capacity Building Committee* *Published in INTOSAI Journal, Summer 2017*	**297**
The " improper payments" approach of the United States	*Andreas Bolkart, Directorate of the Presidency, ECA* *Published in no. 7-8 July-August, ECA Journal*	**301**
Communicating with the press and stakeholders- in & beyond Brussels	*Damijan Fiser, Directorate of the Presidency, ECA* *Published in no. 9, ECA Journal*	**305**
Events and activities of ALSAI during May- August 2017	INFO	**309**
State Audit Institution of United Arab Emirates	Profile	**345**
Comptroller and Auditor General of India – Supreme Audit Institution of India	Profile	**349**

AUDITIMI DHE QEVERISJA: RËNDËSIA E PJESËMARRJES SË QYTETARËVE DHE ROLI I INSTITUCIONEVE SUPREME TË AUDITIMIT PËR TË FORCUAR QEVERISJEN DEMOKRATIKE

Marrë nga libri, "Çështje të Auditimit publik", me autor Prof.Ass.Dr.Recai Akyel, Ish-President i Gjykatës Turke të Llogarive

Studimi jep një vlerësim të kornizave të përgjithshme në pjesëmarrjen qytetare, e cila është thelbësore në qeverisjen demokratike, dhe evolucionin e rolit të SAI-t si një instrument i fortë në transformimin e qeverisë në një strukturë sa më transparente dhe vlerësuese, duke ndihmuar menaxherët në aplikimin për pjesëmarrje dhe fuqizimin e qytetarëve në pjesëmarrje.

Nga: Prof.Ass.Dr.Recai Akyel, Ish-President i Gjykatës Turke të Llogarive

Si një ide dhe një sistem politik, demokracia varet nga pjesëmarrja publike dhe aksesi për të informuar mbi politikat dhe rezultati i këtyre implementimeve është kushti kryesor për një pjesëmarrje efektive. Nëpërmjet këtij roli të rëndësishëm në aksesin dhe përhapjen e informacionit mbi politikat dhe performancën e organizatave publike, institucionet e auditit të lartë, fuqizojnë publikun në lidhje me proceset qeverisëse dhe mbajnë qeverinë të kontrollueshme dhe përgjegjëse. Për këtë, ato i japin vlerë cilësisë së qeverisjes duke forcuar llogaridhënien, transparencën dhe efektivitetin e menaxhimit publik.

Studimi jep një vlerësim të kornizave të përgjithshme në pjesëmarrjen qytetare, e cila është thelbësore në qeverisjen demokratike, dhe evolucionin e rolit të SAI-t si një instrument i fortë në transformimin e qeverisë në një strukturë sa më transparente dhe vlerësuese, duke ndihmuar menaxherët në aplikimin për pjesëmarrje dhe fuqizimin e qytetarëve në pjesëmarrje.

Fjalë kyçe: Pjesëmarrja qytetare, qeverisje, audit social, organizatat jo

qeveritare (OJQ), institucionet supreme të auditimit (SAI).

Hyrje

Si rezultat i trendit global drejt demokracisë, çështja e pjesëmarrjes qytetare në qeverisje ka fituar një rritje të vazhdueshme. Pjesëmarrja është një faktor kyç në rritjen e besimit publik në institucionet qeverisëse, duke hartuar politika në varësi të nevojës së njerëzve dhe duke marrë reagimin e njerëzve ndaj këtyre politikave.

Është një fakt që qytetarët në mbarë botën janë bërë më aktivë dhe më të përfshirë direkt në monitorimin dhe mbikëqyrjen e autoriteteve publike, dhe kanë kërkuar politika dhe performancë më të mirë. Zhvillimet e teknologjisë dhe informacionit, transformimi social, evolucioni kulturor dhe institucional, ndihmojnë në pjesëmarrjen në qeverisje dhe rritja e burimeve të informacionit fuqizon qytetarët në proceset qeverisëse.

Informacioni dhe dija janë burimet kryesore të fuqisë, në shoqërinë e sotme. Si një nga institucionet kyçe të angazhuara me evoluimin e performancës publike, SAI-t kanë rol vendimtar në ofrimin e informacionit të përshtatshëm qytetarëve në mënyrë që të fuqizohen për një pjesëmarrje sa më efektive. SAI-t kanë për qëllim kryesor një strukturë financiare të shëndoshë, që është baza më e rëndësishme për një menaxhim publik dhe një demokraci të qëndrueshme. Meqë burimet publike janë në një presion në rritje dhe menaxhimi joefektiv i këtyre burimeve të limituara është një nga arsyet kyçe në shkatërrimin e financave globale dhe krizave ekonomike, rritja e fokusit po i jepet tashmë çështjeve të cilësisë së përdorimit të burimeve publike dhe kërkesat nga SAI-t po rriten me shpejtësi.

Duke shërbyer si një faktor kyç në bashkimin e kërkesave për përgjegjësi, transparencë dhe menaxhim më të mirë të burimeve publike; SAI-t priren të bashkëpunojnë me qytetarët dhe përfaqësuesit e tyre efektivisht. Si pasojë, ka një nevojë të fuqishme për një presion mbi SAI-t në promovimin e proceseve reformuese, duke përdorur funksionin auditues si një mjet për fuqizimin e qytetarëve në arritjen e një cilësie qeverisëse më të mirë.

Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara (OKB), vuri theksin në vlerësimin e punës së INTOSAI-t në promovimin e përgjegjësisë, transparencës dhe përdorimin me eficencë dhe efektivitet më të madh, të burimeve publike në përfitim të qytetarëve. Temat e dy Simpoziumeve të fundit të përbashkëta të OKB dhe

INTOSAI, ishin mbi fuqizimin e komunikimit ndërmjet SAI-ve dhe qytetarëve, risqet dhe mundësitë në angazhimin e qytetarëve. Siç është përcaktuar në Raportin e Simpoziumit të 21 (OKB/INTOSAI, 2011: 13), ka një marrëveshje të përgjithshme që nga bashkëpunimi ndërmjet qytetarëve dhe SAI-ve, përfitojnë të gjithë, për arsye se qytetarët dhe SAI-t ndajnë të njëjtat objektiva në rritjen e eficencës së qeverisë, sigurimin e qeverisjes publike, rritjen e transparencës, ruajtjen e përgjegjësisë së sektorit publik, dhe së fundmi nxitjen e zhvillimit në përgjithësi.

Bazat e demokracisë dhe rëndësia e pjesëmarrjes së qytetarëve

Demokracia mund të përshkruhet thjesht si një sistem politik për zgjedhjen dhe zëvendësimin e qeverisë ndërmjet zgjedhjeve të lira dhe të ndershme. Sidoqoftë, është i mirënjohur fakti që demokracia kurrë nuk mund të arrihet thjesht duke i dhënë të drejtën e votës dhe zgjedhjes së qeverisë, qytetarëve të saj. Demokracia varet nga pjesëmarrja aktive e njerëzve, në jetën politike dhe qytetare.

Një parim gjithëpërfshirës i qeverisjes demokratike është që: *institucionet qeverisëse dhe personeli qeverisës, janë të detyruar të praktikojnë autoritetin e besuar të tyre, ekskluzivisht për të mirën e njerëzve*. Ky parim kërkon nënshtrimin e interesit personal, drejt interesave të ligjshme të përfituesve që kanë për qëllim këto institucione (Berthin, 2011: 27). Qeveria mund të kërkojë të informojë, konsultojë dhe nxisë qytetarët me qëllim rritjen e cilësisë, besueshmërisë dhe legjitimitetit të vendimmarrjeve të saj politike (OECD, 2011).

Qytetarët i zgjedhin liderët e tyre, duke pritur që ata të përfaqësojnë elektoratin e tyre dhe të prezantojnë, implementojnë dhe monitorojnë politika publike që do t'i përgjigjen nevojave të shumicës. Njësoj, elektorati pret që udhëheqësit e zgjedhur në mënyrë demokratike dhe zyrtarët publikë, të jenë përgjegjës për vendimmarrjet dhe veprimet e tyre, dhe të përgjegjshëm ndaj qytetarëve të cilëve u shërbejnë.

Qeverisja demokratike inkurajon qytetarët që të vlerësojnë dhe të dënojnë qeveritarët, në lidhje me performancën dhe përgjegjshmërinë e tyre. (Berthin, 2011 /19)

Sot, qeveritë po përballen me një kërkesë në rritje për më shumë përgjegjshmëri, transparencë dhe efektivitet. Qytetarët po bëhen më të interesuar për t'u informuar për të drejtat e tyre dhe të ndikojnë në vendimet qeveritare. Zhvillimet

teknologjike dhe mjetet e komunikimit po rriten në mënyrë të shpejtë, duke i dhënë një mundësi më shumë përfshirjes qytetare në një menaxhim më të mirë.

Format tradicionale të përfaqësimit po riekzaminohen dhe mekanizma të rinj të drejtë dhe diskutues, janë propozuar për të lejuar qytetarët të luajnë një rol më aktiv në vendimet që do të ndikojnë jetët e tyre. (Gawenta, 2002: 1-2). Para së gjithash, roli që teknologjia mund të luajë në adresimin e ndonjë deficiti të perceptuar të legjitimitetit ose mungesës së përgjegjësisë vazhdon të rritet (Power, 2010: 45).

Praktikisht interneti e ka bërë më të lehtë informimin për qytetarët; ka lejuar monitorim më të lartë në organizatat qeveritare dhe ka ofruar më shumë mundësi për një bashkëpunim. Për shembull, praktika e-qeveri, ka shërbyer si një mjet i rëndësishëm për pjesëmarrje.

Aplikacionet e medias sociale po përhapen, në të gjitha nivelet e qeverisjes (Mergel and Bretschneider, 2013: 1) dhe kanë fuqinë për të sjellë një lidhje më të qartë të publikut në qeverisje. (IBM,2013). Media sociale po luan një rol të rëndësishëm në iniciativat qytetare për të mbajtur qeverisjen të menaxhueshme. Përveç kësaj, shumë metoda secila me fuqitë dhe dobësitë e veta, janë përdorur për të nxitur pjesëmarrjen në proceset e menaxhimit duke përfshirë takimet publike, target grupet, simulimet, komitetet dhe survejimet (Ebdon and Franklin, 2006:440)

Forcimi i lidhjeve me qytetarët dhe rritjen e pjesëmarrjes së tyre duke përdorur një gamë të gjerë metodash mund të sigurojnë qeverinë në:

Rritjen e cilësisë së politikave duke lejuar qeverinë të ketë burime më të gjera informacioni, perspektive dhe zgjidhje potenciale, me qëllim që të njihet me sfidat e bërjes së politikave nën kushtet e rritjes kompleksitetin, ndërvarësia politike dhe presionet e kohës.

Njohja me sfidat e rritjes së informacionit në shoqëri, përgatitja për lidhje më të mira dhe me të shpejta me qytetarët dhe sigurimi i një menaxhimi më të mirë të njohurive.

Integrimi i të dhënave publike në proceset qeveritare, me qëllim që t'i përgjigjen pritshmërive të qytetarëve se zëri i tyre po dëgjohet dhe po merret parasysh në vendimmarrjet qeveritare.

Përgjigja e thirrjeve për një transparencë dhe përgjegjshmëri më të lartë qeveritare, ndërsa publiku edhe media shqyrtojnë rritjen e veprimtarisë qeveritare, standardet në

jetën publike duhet të jenë të larta dhe të kodifikuara.

Forcimi i besimit të publikut në qeveri dhe ndryshimi i erozionit të qëndrueshëm të pjesëmarrjes së votuesve në zgjedhje, mos anëtarësimi në partitë politike dhe sondazhet që tregojnë rënie të besimit në institucionet kyçe publike (OECD, 2001: 2).

Pjesëmarrja gjithashtu duhet të jetë shumë e dobishme në edukimin e publikut rreth çelësit trade-offs dhe arritjen e një inputi të vlerësueshëm, nga qytetarët rreth prioriteteve dhe preferencave (Ebdon and Franklin, 2006:444).

Në një botë demokratike dhe në rritje, qeverisja transparente dhe pjesëmarrëse është thelbi për rritjen ekonomike, drejtësinë sociale dhe kapitalin. Si një mjet i rëndësishëm në kontrollin dhe balancimin, SAI-t luajnë një rol thelbësor në rritjen e kulturës qeverisëse (DESA, 2005 :9). Për krijimin e një kulture institucionale në sektorin publik, SAI-t duhet të fokusohen në rritjen e promovimit të qeverisjes dhe forcimin e mekanizmave pjesëmarrës.

Roli i institucioneve të auditimit të lartë në rritjen e qeverisjes demokratike

Një qeverisje e mirë kërkon mbikëqyrje të vazhdueshme për tu siguruar se politikat po implementohen siç duhet, arritjet strategjike janë të njohura dhe performanca e përgjithshme e qeverisjes është në përputhje me pritshmëritë dhe nevojat e qytetarëve. Si një mbrojtës i transparencës dhe përgjegjshmërisë në sektorin publik, SAI asiston qeverinë në ushtrimin e mbikëqyrjes në vlerësimin e entiteteve qeverisëse nëse po bëjnë atë që supozohet se duhet të bëjnë, shpenzimi i fondeve për qëllimet e duhura është në përputhje me ligjet dhe rregullat.

Duhet të kuptohet që edhe pse të dhënat e proceseve të auditimit janë kryesisht të një natyre teknike, ato reflektojnë në kapacitetet reale të njohjes së qeverisë të nevojave qytetare, dhe si rrjedhojë sigurojnë informacion të saktë dhe në kohë se si po shpenzohen paratë e qytetarëve. Duke ofruar raporte të pavarura, jopartiake, të bazuara në fakte, të shkruara në një mënyrë të kuptueshme për të gjithë publikun e gjerë, SAI ndihmon qytetarët të informohen rreth shpenzimeve qeveritare dhe të marrin rolin e supervizorit, duke bërë të mundur që të ndjekin gjetjet e auditimit dhe të zbatojnë implementimin sipas rekomandimeve të SAI-t (OKB/INTOSAI, 2011 :7).

SAI-t janë institucione kyçe për të siguruar "transparencë dhe llogaridhënie; drejtësi dhe barazi; eficencë dhe efektivitet; respekt për sundimin e ligjit; dhe standardet e larta të sjelljes etike në menaxhimin publik - të cilat janë themelet e qeverisjes së mirë dhe përfaqësojnë bazën për të ndërtuar qeverisje të hapur "(OECD, 2005). Kuptimi i SAI si garantues i përgjegjësisë kushtetuese është pasqyruar edhe në Rezolutën e Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara A / RES / 66/20916 "Për promovimin e eficencës, llogaridhënies, efektivitetit dhe transparencës së administratës publike duke forcuar institucionet supreme të auditimit ", të miratuara në dhjetor 2011.

SAI-t mund të japin kontribute të vlefshme për qeverisjen publike veçanërisht në projektimin ekonomik dhe me eficencë. Për të përmirësuar pjesëmarrjen e qytetarëve, SAI duhet të mbështesë hartimin efektiv dhe funksionimin e formave të qeverisjes elektronike për të përmirësuar efektivitetin dhe eficencën në sektorin publik. Ata duhet të përqendrohen shumë në promovimin e qeverisjes elektronike dhe qasjen në informata në çdo nivel të qeverisjes.

Siç thuhet në "Konkluzionet dhe Rekomandimet" të Simpoziumit të OKB / INTOSAI të 22-të, "Bazuar në punën e tyre të auditimit, SAI-të janë të ngarkuar me zhvillimin e rekomandimeve për qeverisje publike më ekonomike dhe eficente, duke kontribuar kështu në procesin e reformës qeveritare" dhe "SAI-të mund të shfrytëzojnë plotësisht potencialin e tyre për të kontribuar në qeverisje më të mirë publike vetëm nëse gjatë punës audituese, ata gjithashtu angazhohen në aktivitete këshillimore dhe ofrojnë rekomandime specifike për subjektet e audituara dhe vendimmarrësit politikë për zbatimin praktik "(UN / INTOSAI, 2013).

Një nga rolet kryesore të SAI-ve është dhënia e sigurisë nëse informacioni i dhënë nga qeveria është i plotë, objektiv, i besueshëm, relevant dhe i kuptueshëm. Për më tepër, SAI-t mund të inkurajojnë subjektet publike që të publikojnë të dhëna me vlerë të lartë dhe me ndikim të lartë për publikun dhe të përmirësojnë dhe sigurojnë cilësinë e të dhënave në drejtim të saktësisë, konsistencës dhe kohës.

SAI-t mund të bashkëveprojnë me qytetarët direkt ose përmes partnerëve dhe kanaleve të tilla si parlamentet, mediat dhe organizatat e shoqërisë civile (OSHC), të cilat ndajnë qëllimin e mbajtjes së qeverisë në

llogari në emër të qytetarëve (UN / INTOSAI, 2011: 11). Mediat, OShC-të dhe qytetarët përdorin raportet e auditimit si një burim informacioni të paanshëm faktik mbi performancën e qeverisë, të cilat mund të përfitojnë nga përkrahja e domosdoshme për ndryshime dhe përmirësime në sistemet dhe procedurat (INTOSAI CBC, 2010: 1).

Për të përmbushur në mënyrë efektive rolet e tyre, SAI-t duhet të vënë në praktikë parimin e së mirëqeverisjes, në veçanti parimet e transparencës dhe llogaridhënies. Sipas standardeve ndërkombëtare (ISSAI 20), nocioni i transparencës i referohet raportimit publik të besueshëm, të qartë dhe relevant të SAI mbi statusin, mandatin, strategjinë, aktivitetet, menaxhimin financiar, operacionet dhe performancën e SAI-t. Përveç kësaj, ai përfshin detyrimin e raportimit publik mbi gjetjet dhe konkluzionet e auditimit, si dhe qasjen e publikut në informacionin mbi SAI. Të qenit transparent dhe i përgjegjshëm do të rrisë efektivitetin dhe legjitimitetin e SAI-ve dhe rrjedhimisht ata mund të udhëheqin si shembull për institucionet e tjera publike.

Organizatat e Shoqërisë Civile, Auditimi Social dhe Qeverisja

Është fakt se qeveritë po ballafaqohen me një kërkesë gjithnjë në rritje për të qenë më përgjegjës për shoqërinë dhe komuniteti po bëhet më i sigurt për të drejtën e tij për t'u informuar dhe për të ndikuar në proceset e vendimmarrjes së qeverive (CGG, 2005: 9). Një nga mjetet më efektive për arritjen e qëllimeve të tilla janë auditimet shoqërore që OShC-të ndërmarrin për të monitoruar dhe verifikuar pretendimet e performancës sociale të institucioneve.

Trendi global në rritje drejt demokratizimit ka hapur hapësirën politike për OSHC-të që të luajnë një rol më aktiv të ndikimit të politikave. Sipas Bankës Botërore (2005), "Organizatat e Shoqërisë Civile janë bërë aktorë të rëndësishëm në financimin global të zhvillimit, gjithnjë e më shumë po ndikojnë në formën e politikës publike globale dhe kombëtare. Fokusi në rritje i politikëbërësve dhe qytetarëve mbi nevojën për qeverisje të mirë dhe më të madhe transparenca ka hapur edhe dyert për OSHC-të. Ndërkohë që ndikimi i OSHC-ve vazhdon të rritet, ata gjithashtu po tërheqin një shqyrtim më të madh publik, duke bërë thirrje për llogaridhënie më të madhe".

Auditimi social është një proces me të cilin një organizatë llogarit performancën e saj sociale për palët e

interesuara dhe kërkon të përmirësojë performancën e ardhshme shoqërore. Auditimi social përfshin llogaridhënien sociale, e cila është një proces me të cilin llogaritet përgjegjësia nga mbajtësit e llogaridhënies nëpërmjet veprimit dhe angazhimit të qytetarëve direkt ose indirekt (Rastogi, 2011: 278). Qëllimi kryesor i një auditimi social është monitorimi, ndjekja, analiza dhe vlerësimi i performancës së qeverisë, duke bërë kështu zyrtarët publikë të përgjegjshëm për veprimet dhe vendimet e tyre (Berthin, 2011: 25). Synon të sigurojë që zyrtarët publikë të veprojnë në mënyrë transparente, të përgjegjshme dhe efektive dhe të ndihmojnë subjektet publike për të kuptuar dhe përmirësuar performancën e tyre siç perceptohen nga palët e interesuara.

Si një mekanizëm mbikëqyrës social, qëllimi i tij nuk është të pengojë aktivitetet e qeverisë, që krijojnë pengesa të panevojshme, akuzojnë apo tregojnë gishta tek zyrtarët e qeverisë dhe / ose bëhen një forcë kërcënuese policore. Përkundrazi, objektivi kryesor është forcimi i kapacitetit të politikave publike dhe reagimit të qeverisë, duke siguruar reagime konstruktive dhe informacione mbi performancën dhe ndikimin. Përderisa zyrtarët qeveritarë bashkëpunojnë dhe lejojnë qytetarët të ushtrojnë funksionin e tyre të mbikëqyrjes sociale, auditimet shoqërore mund të rrisin legjitimitetin dhe kredibilitetin e institucioneve demokratike (Berthin, 2011: 32).

Auditimi social ka vlerën e brendshme të forcimit të marrëdhënieve demokratike të njerëzve dhe gjithashtu është e dobishme në zhvillimin e efektivitetit përmes ofrimit të shërbimeve më të mira dhe qeverisjes më të mirë (Rastogi, 2011: 280). Ajo ndikon në ndryshimet pozitive organizative dhe madje reformon menaxhimin e burimeve dhe ofrimin e shërbimeve. Ai hap rrugën për të forcuar besimin e publikut në procesin e qeverisjes demokratike dhe për të inkurajuar menaxherët që të ndërmarrin veprime konstruktive për të përmirësuar entitetet e tyre. Ajo gjithashtu mund të luajë një rol kritik si antikorrupsion në parandalimin e praktikave korruptive.

OSHC ofrojnë gjithashtu trajnime për financat publike për grupet e qytetarëve, mediat, dhe duke forcuar kapacitetin e të gjitha këtyre grupeve për të mbikëqyrur procesin buxhetor dhe për të kërkuar përgjegjësi nga agjencitë qeveritare (Ramkumar dhe Krafchik, 2005: 10).

Bashkëpunimi në mes të Shoqërisë Civile dhe Institucioneve Supreme të Auditimit

Edhe pse funksionet e SAI-ve dhe OShC-ve janë të ndryshme në natyrë, ato kanë mundësi të krijimit të hapësirave për bashkëpunim. OShC-të, sidomos në vendet në zhvillim me institucione publike të brishta, gradualisht fitojnë një rol gjithnjë e më të rëndësishëm në forcimin institucional të vendeve të tyre përkatëse. Një nga rolet që ata kanë luajtur në një bazë më të shpeshtë është ajo e monitorimit të shtetit përmes auditimit social të agjencive qeveritare. OShC-të gjithashtu kanë karakteristika të dallueshme që u mundësojnë atyre të forcojnë ekzekutimin e mbikëqyrjes së jashtme (Nino, 2010: 5). Me role të ndryshme por plotësuese në drejtim të kryerjes së mbikëqyrjes së qeverisë, OSHC-të dhe SAI-t duhet të ndërveprojnë dhe të përfitojnë nga njëri-tjetri.

SAI-t mund të përfitojnë nga bashkëpunimi me OShC-të, pasi jo vetëm që mund të përmirësohet ndikimin e punës së SAI-ve, por edhe cilësia e mbikëqyrjes institucionale. Herë pas here, raportet e auditimit nuk kanë ndikim të mjaftueshëm në agjencitë qeveritare në të cilat zbulohen parregullsi. Sistemet e mbikëqyrjes së jashtme janë komplekse: SAI-të përfaqësojnë vetëm një lidhje në një zinxhir më të gjerë, nga të cilat gjithashtu marrin pjesë komisionet legjislative, legjislativi kombëtar dhe zyrat e ndryshme të ekzekutivit. Burokracia e tepruar dhe interesat politike kontradiktore zakonisht komplotojnë kundër sistemit që punon më vete. Për këtë arsye, ka nevojë për pjesëmarrjen e aktorëve të tjerë (gjyqtarë, prokurorë, ombudsmanë, gazetarë dhe OShC). Me anë të ndërveprimit me OShC-të, SAI-të mund të parandalojnë përpjekjet e tyre nga pengesa të mundshme. Parregullsitë që ata nxjerrin në pah në raportet e tyre kanë shanse më të mëdha për t'u korrigjuar nëse ekziston presion nga palët e interesit jashtë sistemit të mbikëqyrjes publike (Nino, 2010: 5).

Megjithatë, në terma të përgjithshëm, mund të thuhet se SAI-t dhe OShC-të nuk ndërveprojnë me njëri tjetrin në mënyrë adekuate. Deri më sot, ka pasur shumë më pak angazhim të shoqërisë civile në procesin e auditimit dhe në zyrën e SAI. Nga njëra anë OShC-të kanë frikë se marrëdhëniet që ata mund të krijojnë me zyrtarët e SAI mund të keqinterpretohen. Në anën tjetër, SAI-t kanë frikë se neutraliteti dhe objektiviteti që priten nga raportet e tyre mund të kompromet ohen nëse ata mbajnë një marrëdhënie

bashkëpunuese me OSHC-të. Rrjedhimisht, ato zakonisht nuk janë të hapura për krijimin e lidhjeve jashtë qeverisë. Në këtë drejtim, ndjeshmëria e aktiviteteve të kontrollit të SAI-ve kërkon vendosjen e masave për të garantuar objektivitetin dhe autonominë e tyre. Për këtë arsye, është e domosdoshme të kemi rregulla të qarta që përcaktojnë fazat dhe procedurat për dhënien e aksesit ose shpërndarjen e informacionit në lidhje me aktivitetet e auditimit, duke mbrojtur në të njëjtën kohë integritetin dhe objektivitetin e procesit të mbikëqyrjes (Ramkumar dhe Krafchik, 2005: 10).

Megjithatë, ka mundësi të rëndësishme për angazhimin e shoqërisë civile në fazën e auditimit të procesit buxhetor që mund të forcojë funksionin e mbikëqyrjes së OSHC-ve dhe SAI-ve (Ramkumar dhe Krafchik, 2005: 10). Qasja në informacionin publik është thelbësor për të krijuar një kornizë në të cilën ekziston një pjesëmarrje më e madhe. Për qasje dhe shpërndarje të informacionit, është thelbësore që të përmirësohet marrëdhënia ndërmjet SAI-ve dhe OSHC-ve. Një marrëdhënie efektive mund të rrisë efektivitetin e sistemit të auditimit të jashtëm dhe rrjedhimisht të kontribuojë në llogaridhënie efektive nga ana e administratës publike dhe përmirësimit të qeverisjes. Ajo gjithashtu mund të promovojë efektivitetin e praktikave të auditimit social.

OSHC-të mund të përdorin informacionin e mbledhur përmes auditimeve në mënyrë që të ushtrojnë presion ndaj qeverive për t'iu përgjigjur rekomandimeve të auditimit dhe për të përmirësuar qeverisjen. Nga ana tjetër, OSHC-të, përmes auditimeve shoqërore dhe proceseve të tjera të tilla mund të ofrojnë informata për SAI-n, të cilat mund të plotësojnë dhe mbështesin punën e SAI-t (Ramkumar dhe Krafchik, 2005: 20). Pjesëmarrja e shoqërive civile në auditim, qoftë në një proces formal apo në një proces joformal, ka potencial real për të rritur llogaridhënien dhe harmonizimin e shërbimeve publike me nevojat e qytetarëve (DESA, 2005: 10). Partneritetet strategjike midis grupeve të shoqërisë civile dhe SAI-t mund të ndihmojnë të dy njësitë dhe si të tilla, secili institucion mund të plotësojë punën e tjetrit në promovimin e qeverisjes së mirë.

Pjesëmarrja e Qytetarëve në Aktivitetet e Institucioneve Supreme të Auditimit

Si gurthemel i çdo demokracie, SAI-t luajtën një rol themelor në ruajtjen e parimeve të qeverisjes së mirë, transparencës dhe llogaridhënies. Objektivi i tyre i përgjithshëm është të

bëjë ndryshime në jetën e qytetarëve përmes promovimit të eficencës dhe efektivitetit në shfrytëzimin e burimeve publike. Kjo është arsyeja pse SAI-t kanë hyrë progresivisht në fushën e pjesëmarrjes qytetare dhe përshtatjen e strukturave të tyre institucionale, ligjore dhe operacionale në përputhje me rrethanat.

Për të arritur qëllimet e tyre, SAI duhet të jenë të hapur për pjesëmarrjen e publikut në procesin e vendimmarrjes, duhet t'i kushtojë vëmendje shqetësimeve të qytetarëve në punën e tyre dhe ta komunikojë këtë në përputhje me rrethanat. Pjesëmarrja e hapur rrit vendimet dhe shërbimet e tyre duke përshëndetur dhe shfrytëzuar kontributin e publikut. Angazhimi publik i jep pushtet SAI-t të jetë efektiv dhe konstruktiv në sigurimin e nevojave të publikut. Prandaj, raportet e auditimit dhe rezultatet e tjera të SAI duhet të përfshihen në debatin publik për të tërhequr më tej interesin e publikut (Akyel dhe Köse, 2011).

Për më tepër, auditimet dhe gjetjet e auditimit duhet t'i komunikohen publikut në mënyrë që, në fund të fundit, qytetarët janë të autorizuar të kërkojnë zbatimin e gjetjeve të auditimit. Për të qenë në gjendje për të bërë këtë, qytetarët duhet të marrin pjesë aktive në debatin politik dhe të kontribuojnë në zbatimin e gjetjeve të auditimit. Është me rëndësi kritike që qytetarët të sigurojnë një platformë adekuate për një angazhim të tillë. Kur qytetarët kuptojnë se nuk janë të pafuqishëm dhe se ata mund të luajnë një rol aktiv dhe të mbrojnë interesat e tyre, ata do të jenë të gatshëm të angazhohen plotësisht (UN / INTOSAI, 2011: 3).

OSHC-të, (së bashku me legjislaturat / parlamentet) mund të monitorojnë dhe të krijojnë presion mbi ekzekutivin për të zbatuar rekomandimet e auditimit. Ndërkohë që institucionet e auditimit tradicionallisht pengohen të angazhohen në procese të politikave, OSHC-të mund të përdorin rrjetet e tyre për të shtuar peshën politike në rekomandimet e institucioneve të auditimit. Shqetësimet që gjetjet e auditimit nuk janë të orientuara drejt pjesëmarrjes së qytetarëve mund të zbuten nëse institucionet e auditimit zhvillojnë raporte të kuptueshme që janë në dispozicion dhe shpërndahen gjerësisht në publik në kohën e duhur dhe nëse ligjvënësit mbajnë dëgjesa publike mbi raportet e auditimit dhe publikojnë procesverbale të takimeve në të cilat jane diskutuar raporte auditimi (Ramkumar, 2007: 3, 9).

Deklarata Lima-s e vitit 1977 (Neni 16) përcakton parimin e pavarësisë duke

raportuar për rezultatin e punës së SAI-ve në parlament, publikun në përgjithësi dhe kërkon që SAI-të të fuqizohen nga Kushtetuta Kombëtare, të raportojnë rezultatet e tyre publike si "kjo do të sigurojë shpërndarje dhe diskutim të gjerë dhe do të rrisë mundësitë për zbatimin e gjetjeve tek Institucioni Suprem i Auditimit. "30 vjet më vonë, INCOSAI XIX miratoi Deklaratën e Meksikës, e cila shprehu të drejtën dhe detyrimin e SAI-ve për të nxjerrë raporte dhe lirisht të vendosë për përmbajtjen dhe kohën e publikimit dhe shpërndarjes së raporteve të auditimit. Këto parime nënvizojnë rolin e përgjegjshëm të audituesve të sektorit publik në forcimin e besimit të publikut përmes aktiviteteve të tyre të auditimit dhe raportimit dhe në sigurimin e mbledhjes dhe përdorimit eficent dhe efektiv të burimeve publike për të mirën e shoqërisë në përgjithësi (Moser, 2011).

Spektri i bashkëpunimit mes audituesve dhe shoqërisë civile është shumë i madh, dhe bashkëpunimi mund të marrë ndonjë nga format e ndryshme në varësi të niveleve të punës së çdo institucioni dhe / ose kontekstit përkatës të vendit. Për shembull, grupet e shoqërisë civile mund të marrin pjesë drejtpërsëdrejti në auditime (si në përvojën e Filipineve) ose mund të përqendrohen në kërkimin e veprimeve përcjellëse për të audituar gjetjet dhe për të ushtruar presion mbi qeverinë që të kërkojë zbatimin e rekomandimeve të auditimit (siç është bërë në Argjentinë), ose ata mund të identifikojnë subjektet që duhet të jenë subjekt i auditimeve (siç është bërë në Korenë e Jugut) (Ramkumar, 2007: 9).

Roli i Institucioneve Supreme të Auditimit në Rritjen e Pjesëmarrjes së Qytetarëve

Sot, siç është theksuar më parë, ekziston një kërkesë më e fortë për promovimin e demokracisë dhe qeverisjes së mirë, e cila kërkon forcimin e transparencës dhe llogaridhënies. Si një institucion kyç për t'iu përgjigjur kësaj kërkese, SAI-t po marrin shumë rëndësi (Akyel dhe Köse, 2011), roli dhe përgjegjësitë e tyre po rriten vazhdimisht. Siç përcaktohet në Deklaratën e Lima (INTOSAI, 1977) një pjesë e rëndësishme e ciklit të llogaridhënies është një SAI i pavarur dhe i besueshëm për të shqyrtuar administrimin dhe përdorimin e burimeve publike.

SAI-t kanë rëndësi vendimtare dhe janë mjete të forta për pjesëmarrjen e qytetarëve në arritjen e cilësisë më të mirë të qeverisjes. Mjeti kryesor për pjesëmarrje është shkëmbimi i

informacionit mbi qëllimet, politikat, perspektivat si dhe vlerësimet mbi arritjet. SAI-t mund të rrisin kuptimin e publikut për atë që një entitet kërkon të arrijë, deri në çmasë mund të arrijë kjo, cilat janë arsyet për performancë të ulët dhe se si mund të përmirësohet.

Auditimi i jashtëm nuk është një qëllim në vetvete ai është idealisht një komponent i një sistemi rregullator të mbikëqyrjes së financave publike dhe administratës që përfshin auditimin e brendshëm, rishikimet parlamentare, debatin publik të lehtësuar nga mediat, ndjekjen gjyqësore dhe mekanizma të tjerë (Noussi, 2012: 2). Raportet e auditimit dhe rezultatet e tjera të SAI-ve janë burimet më relevante dhe më të besueshme të informacionit për palët e interesuara dhe janë mjete për shpërndarjen dhe qasjen në informata publike.

Për shkak të funksionimit të kontrollit të tyre, SAI-t gjithashtu veprojnë si partnerë dhe agjentë të qytetarëve, duke siguruar që paratë që u janë besuar atyre në qeveri po shpenzohen në përputhje me kërkesat e ekonomisë, eficencës dhe efektivitetit, rregullsisë dhe pajtueshmërisë, në interes dhe në dobi të qytetarëve në përgjithësi (Moser, 2011). SAI-t kanë rol të rëndësishëm në dhënien e sigurisë nëse informacioni i dorëzuar nga qeveria është i plotë, objektiv, i besueshëm, i përshtatshëm dhe i kuptueshëm. Kjo është e rëndësishme për të forcuar marrëdhëniet midis qeverisë dhe qytetarëve dhe për të përmirësuar pjesëmarrjen dhe besimin e qytetarëve.

Angazhimi qytetar është gjithashtu i rëndësishëm për SAI-t që të kryejnë detyrat e tyre dhe t'i shërbejnë publikut në mënyrë më efektive dhe eficente. Sipas ISSAI 20, SAI-t janë përgjegjëse për palët e ndryshme, duke përfshirë organet legjislative dhe publikun dhe ata janë gjithashtu përgjegjës për planifikimin dhe kryerjen e fushëveprimit të punës së tyre dhe përdorimin e metodologjive dhe standardeve të përshtatshme për të siguruar që ata të promovojnë llogaridhënien dhe transparencën mbi aktivitetet publike, përmbushin mandatin e tyre ligjor dhe përmbushin përgjegjësitë e tyre në një mënyrë të plotë dhe objektive.

ISSAI 21 përcakton se SAI-t bëjnë publikisht të disponueshëm mandatin e tyre, misionet, organizimin, strategjinë dhe marrëdhëniet me aktorët e ndryshëm, duke përfshirë organet legjislative dhe autoritetet ekzekutive. Standardi gjithashtu përcakton parimet e mëposhtme, të cilat lidhen drejtpërdrejt me rritjen e

pjesëmarrjes me dy drejtime për SAI-të:

- SAI-t komunikojnë në kohë dhe gjerësisht mbi aktivitetet e tyre dhe rezultatet e auditimit përmes mediave, faqeve të internetit dhe me mjete të tjera;
- SAI-t komunikojnë në mënyrë të hapur me mediat ose palë të tjera të interesit lidhur me rezultatet e auditimit dhe janë të dukshme në arenën publike.
- SAI-t nxisin interes publik dhe akademik me përfundimet e tyre më të rëndësishme.
- SAI-t përdorin këshilltare të jashtme dhe të pavarura për të rritur cilësinë dhe besueshmërinë e punës së tyre.

Siç theksohet në standardet ndërkombëtare, SAI duhet të komunikojë në mënyrë të qartë me qytetarët se çfarë bëjnë dhe çfarë vlere të shtuar ata krijojnë për shtetet dhe shoqëritë e tyre në mënyrë që të rrisin njohuritë publike rreth rolit që luan SAI-të në aspektin e llogaridhënies. Ata duhet të lehtësojnë qasjen e qytetarëve në informacionet e krijuara nga SAI-t që duhet të jenë relevante, të besueshme dhe në një format gjithëpërfshirës, lehtësisht të arritshëm nga publiku (UN / INTOSAI, 2011: 14).

Rëndësia e komunikimit efektiv për Institucionet Supreme të Auditimit

Duke qenë se komunikimi është një nga mjetet më thelbësore për suksesin e çdo organizate në botën tonë të globalizuar dhe konkurruese, SAI-t si organ mbikëqyrës të vendeve të tyre, duhet të përmirësojnë kapacitetet e tyre të komunikimit për të arritur objektivat e tyre në mënyrë efektive dhe për të rritur legjitimitetin e tyre. Kapaciteti i komunikimit është një nga kërkesat themelore për SAI-t për të ndërtuar marrëdhënie të mira me palët e interesuara dhe për të forcuar lidhjet me qytetarët dhe organizatat e tyre përfaqësuese.

Komunikimi është një proces i dyanshëm dhe suksesi i tij varet nga reciprociteti i tij. Nga njëra anë, komunikimi dhe bashkëpunimi me të tjerët krijon një gamë të gjerë mundësish për SAI-t për të transformuar mënyrën e punës së tyre për inovacionin. Në veçanti, roli që shoqëria civile mund të luajë në ndjekjen e zbatimit të rekomandimeve është thelbësore. Nga ana tjetër, nga raportet e tyre, SAI-t mund të fuqizojë Parlamentin, mediat, shoqërinë civile dhe qytetarët në vendosjen e një menaxhimi më demokratik dhe efektiv, i cili është në gjendje të përmbushë kërkesat dhe pritjet e publikut. Një lidhje e fortë ndërmjet

SAI-t dhe të tjerëve është thelbësore për efektivitetin e të dy palëve (Nino, 2010: 16).

Auditimi është një shërbim publik dhe SAI padyshim duhet të komunikojë në mënyrë efektive me qytetarët për të rritur llogaridhënien publike. Në fund të fundit, duke qenë përfituesit përfundimtarë të një përdorimi më të mirë të fondeve publike, qytetarët janë aktorët më të rëndësishëm të SAI-ve. Sidoqoftë në shumë raste ata janë më pak të vetëdijshëm për përfitimet e auditimit të qeverisë dhe llogaridhënies. Sondazhet kanë treguar se një pjesë e konsiderueshme e popullsisë vlerëson punën e SAI-ve. Prandaj është e nevojshme që SAI të hartojë mjetet e duhura për të rritur ndërgjegjësimin për rëndësinë e auditimit të qeverisë në mesin e publikut të gjerë (UN / INTOSAI, 2011: 7).

Meqenëse komunikimi me median është një nga detyrat më sfiduese për SAI-t, ata duhet të miratojnë një qasje shumë disiplinore për të arritur një politikë koherente dhe të larmishme të komunikimit. Ato gjithashtu duhet të nxisin politikën pro-aktive të komunikimit për të rritur njohuritë publike për rolin e llogaridhënies që luhet nga SAI-t dhe për të lehtësuar qasjen e qytetarëve në informacionet e krijuara nga SAI-t (Peruzzotti, 2011). Përkundër rreziqeve dhe kërcënimeve të caktuara, media është mjeti më i rëndësishëm për të komunikuar me qytetarët. Zhvillimi dhe zbatimi i strategjive të komunikimit, për komunikim aktiv me mediat do të ndihmojë SAI-t të informojnë publikun për punën e qeverisë, e cila do të sjellë rritjen e vetëdijes publike. Ky komunikim do të sigurojë gjithashtu një burim të pasur informacioni për SAI-t në lidhje me aktivitetet qeveritare.

Një politikë efektive e medias është gjithashtu e rëndësishme në komunikimin e mesazheve të SAI-t për publikun. Ndikimi në mediat dhe në këtë mënyrë në debatin publik, konsiderohet kyç për shumë SAI pasi legjitimon ekzistencën e tyre, veçanërisht kur një përgjigje ndaj rekomandimeve të SAI nuk është e detyrueshme (Bringselius, 2010). Media është një kanal informacioni dhe një mjet për të ushtruar presion midis subjekteve të audituara dhe anëtarëve të Parlamentit. Media është një kanal kyç për t'i informuar qytetarët për rolin e SAI-t dhe për të kontribuar në forcimin e mirëqenies së vendit. Një auditues i informuar mirë do të krijojë presion publik mbi përfaqësuesit e zgjedhur, gjë që do të çojë në një llogaridhënie më të madhe ekzekutive dhe në fund të fundit në një transparencë më të madhe dhe

menaxhim më të mirë të fondeve publike (Dye, 2009:8).

SAI-t mund të forcojnë ndikimin e raporteve të auditimit duke ndërtuar marrëdhënie të vazhdueshme me audituesit dhe palët e tjera kryesore të interesit, të cilët mund të mbështesin punën e SAI duke bërë:

- ngulmimi për ndryshime të dobishme (media dhe OShC);
- prezantimin e ligjeve të reja dhe thirrjen per llogaridhënie nga e qeveria (legjislatura);
- zbatimin e ndryshimeve (audituesve); dhe
- Monitorimi i efektivitetit të implementimit (qytetarëve dhe përfaqësues të tyre) (INTOSAI CBC, 2010: 6).

Lidhjet e mira me median dhe publikun gjithashtu mund të ndihmojnë në sigurimin e inteligjencës në fushat me rrezik dhe të çojë në auditime të dobishme (INTOSAI CBC, 2007: 57).

Pavarësisht nga rëndësia e tij, SAI-t zakonisht nuk kanë lidhje të forta me shoqërinë. Ndërmjet 94 vendeve të vlerësuara në Anketat e Buxhetit të Hapur 2010 (IBP, 2010: 6), në 34 vende, publiku nuk është i informuar për llogaritë vjetore të qeverisë së saj pasi llogaritë e audituara në mënyrë përfundimtare nuk përfundohen brenda 24 muajve pas përfundimit të vitit fiskal ose nuk janë lëshuar për publikun. Për më tepër, në 45 vende publiku nuk mund të japë informacion për punën e SAI-t, pasi SAI nuk ka mekanizma formalë për të bashkëvepruar me publikun.

Sidoqoftë, në vitet e fundit, ka pasur kërkesa në rritje për këto agjenci me qëllim të sigurimit të transparencës, qasjes në informacion dhe mekanizmave për pjesëmarrjen e qytetarëve në punën e tyre. Kjo synon të forcojë funksionet e tyre të kontrollit, të rrisë kërkesën për llogaridhënie nga administrata publike dhe në këtë mënyrë të rrisë kredibilitetin e politikave dhe programeve qeveritare (Nino: 2010: 1).

Si një nga nismat më të rëndësishme globale, publiku ka për qëllim përmirësimin e mbikëqyrjes së jashtme për një qeverisje më të mirë demokratike. Dy simpoziume të përbashkëta të Kombeve të Bashkuara dhe INTOSAI u përqendruan në pjesëmarrjen e qytetarëve në aspekte të ndryshme. Tema e Simpoziumit të 21-të, të OKB-së dhe INTOSAI ishte "Praktikat efektive të bashkëpunimit midis SAI-ve dhe qytetarëve për të rritur përgjegjshmërinë publike" dhe ka reflektuar një njohje në rritje të nevojës për thellimin e proceseve

pjesëmarrëse në çështjet e administratës publike duke ofruar një mundësi për të vlerësuar se si SAI-t angazhojnë qytetarët në punën e tyre, ashtu edhe si SAI-t komunikojnë punën e tyre me qytetarët.

Përfitimet e pjesëmarrjes për Institucionet Supreme të Auditimit

Duke i vënë gjetjet e tyre të auditimit në dispozicion të publikut, SAI-t ofrojnë një dritare kritike mbi transparencën në menaxhimin e financave publike (Krafchik, 2005: 25). Komunikimet e SAI-ve kanë rol vendimtar në përgjigjen ndaj sfidave për sigurimin e transparencës dhe llogaridhënies së menaxhimit financiar publik dhe ofrojnë mjaft përfitime si (IFAC, 2003: 4):

- Rritja e ndërgjegjësimit dhe njohurive të publikut mbi politikat, proceset dhe performancën;
- Krijimi dhe mbajtja e interesit publik dhe pjesëmarrjes;
- Rritja e llogaridhënies së qeverisë;
- Përmirësimi i cilësisë së të dhënave (saktësia, qëndru-eshmëria dhe kohëzgjatja);
- Zhvendosja e menaxhimit të hapur;
- Në kohë reale, reagime të menjëhershme dhe të ndryshme nga publiku;
- Bashkëpunim i hapur me publikun për zgjidhjen e çështjeve komplekse;
- Bashkëpunimi për vendimmarrje;
- Sigurimi i strukturave dhe proceseve të integruara të qeverisjes për angazhim publik;
- Zgjerimi i fushës dhe thellësisë së transparencës, pjesëmarrjes dhe bashkëpunimit aftësive;
- Një partneritet i fortë në trajtimin e korrupsionit, keq menaxhimit dhe jo efikasitetit në menaxhimin publik.

Ekzistenca e kanaleve zyrtare të informacionit midis SAI-ve dhe mediave, OSHC-ve, qeverisë, parlamentit dhe aktorëve të tjerë si audienca kryesore për SAI-t, informojne dhe fuqizojnë të dyja palët për të vepruar në mënyrë më efektive. Një komunikim efektiv jep mundësi për të përcaktuar, ndjekur dhe përmirësuar "praktikat më të mira në mbarë botën" (IFAC, 2003: 4) edhe në fushën e auditimit dhe në fushat përkatëse.

Ekzistojnë dy mënyra për të rritur aftësinë e auditimeve për të dhënë informacion mbi punën e qeverisë që është drejtpërsëdrejti e rëndësishme për qytetarët. Së pari, fusha e mandateve të auditimit mund të rritet dhe metodologjitë e auditimit mund të zhvillohen për t'i mundësuar

audituesve të ofrojnë disa komente mbi politikat qeveritare që mbështesin performancën e agjencisë.

Një mënyrë e dytë për të përmirësuar aftësinë e audituesve për të siguruar informata drejtpërsëdrejti për qytetarët është duke i lejuar qytetarët të marrin pjesë në kryerjen e auditimeve. Meqenëse qytetarët do të kërkojnë masa specifike të performancës, ata do të përdorin qasjen e tyre në institucionet e auditimit për të marrë informacion mbi ato masa që ata janë të interesuara për shqyrtim. Lejimi i pjesëmarrjes së qytetarëve në auditime do të kërkojë që institucionet e auditimit të krijojnë hapësirat në të cilat qytetarët mund të marrin pjesë në mënyrë kuptimplote në programet e auditimit dhe në këtë mënyrë të marrin masa specifike lidhur me performancën e qeverisë (Ramkumar dhe Krafchik, 2005: 23).

Reagimet qe SAI merr nga publiku për gjetjet e tyre të auditimit janë në të vërtetë të dyja një dhuratë dhe një sfidë, sepse kjo frymëzon SAI-t që të përqendrojnë auditimet e tyre të ardhshme në fushat me shqetësim të madh për qytetarët. Reagimi ndaj ankesave të qytetarëve gjatë rrjedhës së procesit përkatës të auditimit mund t'i japë SAI-ve një tregues të mashtrimeve të dyshuara dhe zonave me rrezik të lartë dhe mund të bëjë më të përgjegjshëm auditimet e SAI-ve. Prandaj, SAI-t duhet të krijojnë kanale efektive për komunikim me qytetarët me qëllim që t'u mundësohet të marrin ankesa në mënyrë që të zgjedhin agjencitë ose programet që duhet të auditohen dhe të hapin auditimet për sugjerime, propozime dhe komente. Masat e veçanta që mund të ndërmerren nga SAI në këtë drejtim përfshijnë intervistat e qytetarëve, si dhe instalimin e kutive postare ose linjave telefonike për pranimin e ankesave (UN / INTOSAI, 2011: 8).

Konkluzione

Si një sistem qeverisjeje në të cilën pushteti i jepet njerëzve që sundojnë direkt ose indirekt, demokracia mund të vihet në praktikë me pjesëmarrjen aktive të qytetarëve. Meqenëse ekziston një trend global në rritje drejt demokratizimit, qeveritë po përballen me një presion në rritje për të përfshirë dhe angazhuar qytetarët në proceset politike dhe menaxheriale për të qenë më të përgjegjshëm, transparent dhe efektiv.

Për të rritur cilësinë, kredibilitetin dhe legjitimitetin e politikave publike dhe rezultatet e tyre, qeveria duhet të informojë, konsultojë dhe angazhojë

qytetarët. Qasja në informata, konsultimi dhe pjesëmarrja aktive në hartimin e politikave kontribuon në qeverisjen e mirë duke nxitur transparencë dhe përgjegjësi më të madhe nëpërmjet shqyrtimit të drejtpërdrejtë dhe mbikëqyrjes publike (OECD, 2001: 6).

Si organe të pavarura dhe profesionale të mbikëqyrjes, SAI-t kanë rol vendimtar për një demokraci mirë funksionale dhe një sistem të shëndoshë të menaxhimit publik. Rolet e tyre po rriten paralelisht me një kërkesë në rritje për qeveritë që të jenë më të përgjegjshme, transparente dhe efektive. Shkalla në të cilën SAI-të janë në gjendje të bëjnë dallimin në jetën e qytetarëve varet nga efektiviteti i tyre në forcimin e llogaridhënies, integritetit dhe transparencës së subjekteve publike.

Nga raportet e tyre, SAI-t mund të fuqizojnë Parlamentin, mediat, shoqërinë civile dhe individin qytetarët në vendosjen e një menaxhimi më demokratik dhe efektiv që është i aftë të përmbushë kërkesat dhe pritjet e publikut. Ato ofrojnë një dritare kritike për transparencën në menaxhimin e financave publike, duke i bërë publike gjetjet e tyre të auditimit.

SAI-t mund të mbështesin pjesëmarrjen e qytetarëve në menaxhim në mënyra të ndryshme, si;

- inkurajimi i menaxherëve për të rritur pjesëmarrjen e publikut në proceset e politikave dhe zbatimin e tyre;
- sigurimi i udhëzimeve për identifikimin e mënyrave me kosto të ulët dhe efektive për të rritur pjesëmarrja;
- vendosja e një shembulli si një entitet publik për të tjerët;
- shpërndarjen e informacionit më të besueshëm për qytetarët, për vlerësimin e tyre të shëndoshë dhe pjesëmarrje efektive; dhe
- dhënien e sigurisë nëse informacioni i dorëzuar nga qeveria është i plotë, objektiv, i besueshëm dhe i kuptueshëm.

Pjesëmarrja e qytetarëve në proceset e menaxhimit dhe auditimit mund të bëhet një mjet strategjik për të siguruar shfrytëzimin efektiv të burimeve publike, parandalimin e humbjeve të burimeve publike dhe praktikave korruptive, dhe përmbushjen e kërkesave dhe pritjeve publike. Pjesëmarrja e qytetarëve mund të bëhet gjithashtu një mjet për të gjeneruar informacion të ri për të riprojektuar menaxhimin publik dhe për të përmirësuar shërbimet publike dhe mund të kontribuojë në sqarimin

e çështjeve komplekse dhe zonave problematike. Komunikimi dhe bashkëpunimi me të tjerët u japin mundësi të vlefshme SAI-ve për inovacion dhe të transformohen në përputhje me zhvillimet bashkëkohore.

Për të përmbushur me sukses rolet e tyre dhe të shtojnë më shumë vlerë në cilësinë e qeverisjes demokratike, SAI-t duhet të përmirësojnë më së miri kapacitetin e tyre të komunikimit. Një komunikim efektiv është themelor për SAI-t për të arritur objektivat e tyre dhe për të rritur legjitimitetin e tyre. Kanalet formale të informacionit midis SAI-ve dhe mediave, OSHC-ve dhe aktorëve të tjerë (përtej autoriteteve publike) si audienca kryesore për SAI-t do të fuqizojnë të dyja palët për të vepruar në mënyrë më efektive. Prandaj, ata duhet të miratojnë një qasje multidisiplinare për të arritur një politikë koherente dhe të larmishme të komunikimit për të ndërtuar marrëdhënie të mira me palët e interesuara.

Referencat

- Akyel, Recai dhe Köse, H. Ömer (2011), Rëndësia e Forcimit të Kapacitetit të Komunikimit të SAI-ve për Sigurimin e Mirëqeverisjes në Menaxhimin e Financave Publike, Gazeta e Gjykatës së Llogarive Turke (Sayıştay Dergisi), Iss. 82, f. 3-21.
- Berthin, Gerardo (2011), Një Udhëzues Praktik për Auditimin Shoqëror si një mjet pjesëmarrës për të forcuar Qeverisjen Demokratike, Transparencën dhe Llogaridhënien, Programi i Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara, Qendra Rajonale UNDP Panama.
- Bringselius, Louise (2010), Ndikimi me çdo çmim? Zyra Kombëtare e Auditimit (ZKA)dhe Media, Konferenca e IRSPM në Bernë, 7-9 prill.
- CGG (2005), Auditimi Social: Një Toolkit - Një Udhëzues për Performancën, Përmirësimi dhe Matja e Rezultateve, Qendra për Qeverisje të Mirë, http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/cgg/unpan023752.pdf(19.05.2013).
- DESA (2005), Auditimi për Ndryshimin Social: Një Strategji për Qytetarin, Angazhimi në

Përgjegjshmërinë e Sektorit Publik, Departamenti i Kombeve të Bashkuara për Ekonominë dhe Çështjet Sociale, Nju Jork.

- Dye, Kenneth (2009), Duke punuar me mediat për të maksimizuar ndikimin, Puna juaj e Auditimit, Gazeta Ndërkombëtare e Auditimit të Qeverisë, f. 8-12.
- Ebdon, Carol dhe Aimee L. Franklin (2006), Pjesëmarrja e qytetarëve në Teorinë e buxhetimit, Rishikimi i administratës publike, maj-qershor, f. 437-447.
- Gaventa, Gjon (2002), Hyrje: Eksplorimi i Shtetësisë, Pjesëmarrja dhe Përgjegjësia, Buletini IDS, Vol. 33, Nr. 2.
- IBP (2010), Buxhetet e Hapura, Transformimi Live, Anketa e Buxhetit të Hapur 2010, Partneriteti Ndërkombëtar i Buxhetit, Uashington, DC.
- IFAC (2003), Rindërtimi i Besimit të Publikut në Raportimin Financiar: Perspektiva Ndër-kombëtare, Federata Ndër-kombëtare e Kontabilistëve, Nju Jork.
- INTOSAI CBC (2010), Si të rritet përdorimi dhe ndikimi i raporteve të auditimit: Udhëzues për Institucionet Supreme të Auditimit, Komiteti për Ngritjen e Kapaciteteve të INTOSAI-t.
- INTOSAI CBC (2007), Ndërtimi i Kapaciteteve në Institucionet Supreme të Auditimit: Një Udhëzues, Komiteti i Ngritjes së Kapaciteteve INTOSAI.
- Krafchik, Warren (2005), "Roli i organizatave të shoqërisë civile në auditim dhe Menaxhimi i Financave Publike ", Një Strategji për Qytetarin, Angazhimi në Llogaridhënien e Sektorit Publik, Kombet e Bashkuara, New York.
- Mergel, Ines dhe Stuart I. Bretschneider (2013), Një proces i trefishtë i adoptimit, Përdorimi i mediave sociale në qeverisje, Rishikimi i Administratës Publike, Vol. 73, Iss. 3 (maj / qershor), f. 390-400.
- Moser, Josef (2011), Fjala e hapjes, Simpoziumi 21 i OKB / INTOSAI mbi Qeverisjen dhe Auditimin, Vjenë, 13-15 korrik 2011.
- Nino, Ezequiel (2010), Qasja në Informimin Publik dhe Pjesëmarrja e Qytetarëve në
- Institucionet Supreme të Auditimit, Instituti i Bankës Botërore, Uashington DC.

- Noussi, Katharina (2012), Institucionalizimi i Llogaridhënies Publike - Pse qytetarët e orientuar drejt auditimit të jashtëm të pavarur publik funksionion në disa vende dhe dështon në të tjerë, Konsorciumi Ndërkombëtar i 26-të Ndërkombëtar për Menaxhimin Financiar të Qeverisë.
- (ICGFM) Konferenca Ndër-kombëtare: Menaxhimi i Financave Publike (PFM) në shekullin 21 - Arkitektura e PFM, institucionet dhe mjetet për të përmbushur sfidat e botëve moderne, 29 prill - 4 maj 2012; Miami, Florida - SHBA, www.icgfm.org.
- OECD (2001), Angazhimi i qytetarëve në hartimin e politikave: informacione, konsultime dhe Pjesëmarrja Publike, Raporti i Politikave të OECD PUMA, Nr: 10 (korrik).
- Peruzzotti, Enrique (2011), Vlerat dhe Përfitimet e Bashkëpunimit ndërmjet SAI-ve, Parlamenteve dhe Qytetarëve, Simpoziumi i 21-të i OKB / INTOSAI mbi Auditimin dhe Qeverisjen, Vjenë, 13 deri më 15 korrik 2011.
- Power, Andrew (2010) "Legjitimiteti i BE-së dhe forma të reja të angazhimit të qytetarëve", Gazeta Elektronike e e-Qeverisjes, Vëllimi 8, Numër 1, (f. 45-54), www.ejeg.com.
- Ramkumar, Vivek (2007), duke zgjeruar bashkëpunimin midis institucioneve të auditimit publik dhe Shoqëria Civile, Projekti i Buxhetit Ndërkombëtar, Washington, D.C.
- Ramkumar, Vivek dhe Varren Krafchik (2005), Roli i Organizatave të Shoqërisë Civile në Auditimin dhe Menaxhimin e Financave Publike, Projekti Ndërkombëtar i Buxhetit, Sunil Kumar (2011), Auditimi Social dhe Rëndësia e tij në Indi, Chartered Kontabilist, gusht, f. 278-283.
- OKB (2011), Promovimi i Efiçiencës, Përgjegjshmërisë, Efektivitetit dhe Transparencës së Administratës Publike dhe Forcimi i Institucioneve Supreme të Auditimit, Rezoluta e Miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara (Rezoluta GA / 66/209),http://daccess-ods.un.org/TMP/ 4913941.32375717.html, Qasja: 11.05.2013.UN / INTOSAI (2013), Simpoziumi i 22-të OKB, INTOSAI,http://www.intosai.org/fileadmin/downloads/downloads/5_events/simpoziume / 2013 / 17_E_Co nclusions.pdf UN /

INTOSAI (2011), Praktikat Efektive të Bashkëpunimit ndërmjet SAI-t dhe Qytetarëve të Kosovës. Përmirësimi i përgjegjësisë publike: Raport mbi Simpoziumin 21 të OKB / INTOSAI mbi Qeverinë dhe Auditimin, Vjenë, 13-15 korrik 2011.

- Banka Botërore (2005), "Çështjet dhe mundësitë për përmirësimin e angazhimit mes Bankës Botërore dhe Organizatave të Shoqërisë Civile", Ekipi i Shoqërisë Civile, Punëve të Jashtme, Zëvendës Presidenca për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Social.

Përktheu: Alfonc Gabili, Auditues Departamenti i Auditimit të Shoqërive Publike

Nga: Prof.Ass.Dr.Recai Akyel, Ish-President i Gjykatës Turke të Llogarive

KONTRATAT E PARTNERITETIT PUBLIK PRIVAT DHE AUDITIMI I PERFORMANCËS

Në përmbledhje, rishikimi ynë i literaturës tregon se auditimi i performancës ngrihet si një përgjigje ndaj ndryshimeve të frymëzuara nga matja e performancës në administratën publike. Privatizimi i ofrimit të shërbimeve publike, nga të cilat PPP-të janë vetëm një shembull, kanë rezultuar në nevojën për të raportuar mbi efikasitetin dhe efektivitetin e menaxhimit të programit, pavarësisht nga organi që ofron shërbimet (Mulgan, 2005).

Nga: Prof.Ass.Dr.Manjola Naço,
Drejtor i Përgjithshëm, KLSH
Dr. Blerta Zilja, Fakulteti Ekonomik,
Universiteti i Tiranës

Abstrakt

Evolucioni demografik, zhvillimi teknologjik janë shkaqet kryesore për rritjen e shpenzimeve publike në sektorin publik. Kjo situatë reflekton mungesë të burimeve financiare shtetërore për të përballuar nevojat e sektorëve më prioritarë të vendit. Vecanërisht, sektori shëndetësor shqiptar është duke u përballur me vështirësitë të mëdha, për të lidhur kërkesën e madhe të nevojave për kujdes shëndetësor me nivelin e kufizuar të burimeve financiare për të përballuar këtë kërkesë. Në kushte të tilla, inkurajimi i përfshirjes së kontributit të kapitalit privat në dhënien e shërbimeve në sektorin e kujdesit shëndetësor publik, u vlerësua si një mundësi për të përballuar kostot e larta që kërkonte shëndetësia për të arritur deri tek qytetari më i varfër. Në fillim të vitit 2014 dhe në vijim, nga Ministria e Shëndetësisë, janë nënshkruar 4 kontrata të mëdha të partneritetit publik. Nisur nga fakti që këto kontrata kanë sjellë rritjen e kostove të buxhetit të shtetit, si dhe duke vlerësuar edhe "borxhin e fshehur" që mbartin ato për të ardhmen, KLSH si institucioni më i rëndësishëm i auditimit në Shqipëri, e shikon dhe

vlerëson auditimin e performancës së këtyre partneriteteve si një sfidë të auditimit si për strukturat e auditimit të brendshmëm dhe të jashtëm publik, per kete arsye është fokusuar në analizën e asaj cfarë ofron kërkimi në këtë fushë.

Hyrje

Shëndetësia gjithmonë është trajtuar si një sektor prioritar në buxhetet e qeverive shqiptare, pavarësisht se ky prioritet nuk është përkthyer në alokim fondesh sipas këtyre prioriteteve. Ky sektor është karakterizuar nga një gap i madh midis nevojës për shërbim shëndetësor dhe burimeve financiare të nevojshme për to. Ndryshimet lidhur me përbërjen e popullsisë, rritja e treguesit të plakjes, ndryshimet teknologjike por edhe evolucioni në trajtimet mjekësore, janë disa nga faktorët kryesorë që orientojnë nevojën në rritje për burime financiar të cilat nga ana tjetër sa vjen bëhen akoma më të kufizuara, për buxhetet modeste të vendeve si Shqipëria. Strukturat spitalore në vend janë nën përgjegjësinë buxhetore të shtetit dhe refleketojnë nivele shumë të ulta të eficencës dhe efektivitetit në realizimin e shpenzimeve si korente ashtu edhe kapitale. Infrastruktura spitalore reflekton nivele modeste, të segmentura investimesh dhe ajo që është më e rëndësishmja të pamirëmbajtura. Pjesa më e madhe e spitaleve rajonale reflektojnë nevojën për investime të rëndësishme, ndërkohë që shteti i është përgjigjur kësaj nevoje me alokime ndërmjet 2% deri 2.5% të PBB[1], duke nënvizuar faktin se Buxheti i Shtetit megjithëse e njeh nevojën për burime finanaciare të këtoj sektori e ka të pamundur të alokojë më shumë fonde për shërbimin shëndetsor publik. Shikojmë në mënyrë grafike ecurinë e fondeve të alokuara për këtë sektor në 10 vitet e fundit

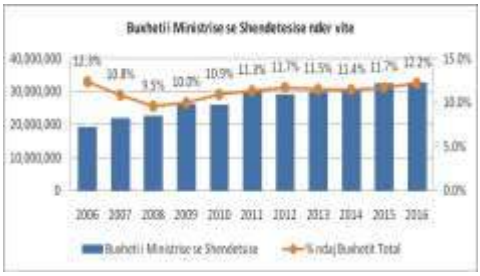

Burimi: Ministria e Financave

Shpenzimet totale të parashikuara në sektorin e shëndetësisë për vitin 2016 janë 32.5 miliardë lekë, me një rritje prej 108 milion lekësh krahasuar me buxhetin e vitit 2015. Po të shikojmë trendin e paraqitur, vëmë re se pas vitit 2014, buxheti i Ministrisë së Shëndetësisë është mbi 30 miliardë lekë.

[1] *PBB sipas të dhënave të publikuara të Ministrisë së Financave, është në nivelin 1, 525 miliardë lekë*

Por pavarësisht se vlera absolute e fondeve është rritur niveli i tyre në raport me totalin e shpezimeve buxhetore lëviz në nivelet nga 11.5% deri 11.7% ndërkohë që vetëm në buxhetin e vitit 2016, niveli i buxhetuar për shëndetësinë është 12.2% e totatit të buxhetit, duke arritur në nivelin e mbulimit të vitit 2006, në raport me shpenzimet totale buxhetore sipas sektorëve. Në raport me PBB-në, pesha e këtij sektori nga 2.24% në fund të vitit 2015, është parashikuar në 2.12% në buxhetin e vitit 2016, nivel që është mjaft i ulët referuar kërkesave dhe strategjisë së zhvillimit të këtij sektori.

Ky nivel alokimi fondesh, megjithëse në rritje në vlerë absolute, tregon paaftësinë e shtetit për tu përballur me nevojat që ka sektrori i shëndetësisë në vend, dhe reflekton nevojën për përfshirjen e kapitalit privat përmes partneritetit me shtetin në mbulimin e nevojës për kapitale dhe plotësimin e kërkesave të sektorit, në mënyrë që qytetarëve ti ofrohet një shërbim cilësor dhe dinjitoz.

Në vitin 2014, Qeveria Shqiptare paraqiti iniciativën e parë të partneritetit publik privat në shëndetësi, me ojekt shërbimin e kontrollit mjeksor bazë për grup moshat 40-65 vjeç. Kërkesa për këtë partneritet u publikua në 25 shkurt 2014 dhe fituesi u shpall në 6 tetor 2014. Shërbimi nën këtë kontratë shtrihet për 10 vjet dhe ka një kosto 13,833 milion lekë për buxhetin e shtetit, i cili duhet të paguajë për një numër të caktuar ekzaminimesh pavarësisht nëse kapet apo jo ky target kontraktor. Nuk ka fee konçesionare për këtë lloj kontrate partneriteti.

Në vitin 2015, kemi iniciativën e dytë të partneritetit publik privat në shëndetësi, me objekt shërbime të integruara për ofrimin e setit të personalizuar të instrumenteve kirurgjikale, furnizimin me material mjekësor steril njëpërdorimësh në sallat kirurgjikale, si dhe trajtimin e mbetjeve biologjike dhe dezinfektimin e sallave kirurgjikale. Kërkesa për këtë partneritet u publikua në 16 shkurt 2015 dhe fituesi u shpall në 28 shtator 2015. Shërbimi nën këtë kontratë shtrihet për 10 vjet dhe ka një kosto 9,657 milion lekë për buxhetin e shtetit. Nuk ka fee koncesinare për këtë lloj kontrate partneriteti dhe nuk ka tregues të matshëm mbi të cilin parashikohet nevoja për këtë lloj shërbimi.

Në datën 13 korrik 2015, publikohet kërkesa për një tjetër kontratë

parteneriteti me privatin, për shërbimin e hemodializës. Procedura u mbyll në 25 maj 2016, me një marrëveshje 10 vjeçare me një vlerë 8,623 milion lekë, shërbim që do të mbulohej në 5 spitale rajonale publike dhe jopublike.

Në 22 dhjetor 2016, shpallet koncesionimi i shërbimit laborator me afat 10 vjecar dhe me një shtrirje në 18 njësi shpenzuese spitalore në Shqipëri (spitale universitare apo lokale). Konkurimi u mbyll me shpalljen e fituesit në 24 prill 2017, për një periudhë mbulimi 10 vjeçare dhe kosto buxhetore 13,006 milion lekë.

Pra vetëm për këto katër kontrata Ministria e Shëndetsisë dhe buxheti i shtetit janë përpara një angazhimi të marrë në vlerën 45,119 milion lekë ose 336 milion euro ose pak më shumë se niveli i një buxheti vjetor të sektorit shëndetësor në vend. Nisur nga ky angazhim i madh por edhe fakti që kontratat janë me një shtrirje të gjerë dhe nën përgjegjësinë e operatorëve ekonomikë privatë, nevoja për auditim performance është jo vetëm nevojë por edhe domosdoshmëri për të garantuar edhe vlerën e parasë së shpenzuar nën këto koncesione. Por a mund të flasim për një auditim të zakonshëm performance apo specifikat e këtij partneriteti shtrojnë sfida audituese që kërkojnë analiza të thelluara, kapacitete ekspertize dhe një metodologji të mirëdizenjuar për të realizuar me sukses objektivin si ruajtës të parasë publike dhe garantimin e shërbimit të qytetarëve. Për të gjetur përgjigje lidhur me këtë dilemë kemi realizuar një hulumtim mbi kërkimet e realizuara në praktikat ndërkombëtare të auditimit të performancës së kontratave të partneritetit publik privat.

Marrëveshjet e Partneritetit Publik Privat dhe përkufizimi i tyre

Marrëveshjet e Partneritetit Publik Privat ofrojnë një metodë unike dhe inovative të përfshirjes së sektorit privat në ofrimin e mallrave dhe shërbimeve publike me cilësi të lartë përmes ndërmarrjeve të përbash-këta, në kushtet e burimeve të kufizuara në dispozicion. Është e pamundur që sektori publik të përmbushë angazhime të mëdha në kushtet e kapaciteteve të limituara financiare, kështu Partneriteti Publik Privat (PPP) kthehet në një opsion tërheqës për të përmbushur këtë sfidë. Duhet theksuar se nga ana tjetër, ky partneritet kërkon një kornizë që mund t'i mundësojë sektorit privat të sigurojë një kthim të arsyeshëm në kushtet e një risku të menaxhueshëm, të sigurojë cilësi

të përshtatshme për përdoruesit e shërbimit, me një kosto të përballueshme për Qeverinë, duke siguruar vlerë shtesë për paranë publike të shpenzuar. Për shkak të palëve të ndryshme të interesit që ndjekin interesa konfliktuale, rregull-imet për zbutjen e riskut bëhen komplekse.

Partneritetet midis sektorit publik dhe atij privat janë të hershme në praktikën amerikane, megjithatë administrata e Klintonit, është mbështetësi i kombinimit të politi-kave ekonomike të djathta dhe të majta, duke promovuar PPP-të si komponentë kyç të politikës urbane. Idetë e kombinimit të politikave ekonomike të djathta dhe të majta pajtohen me këtë praktikë të menaxhimit publik, duke i konsideruar partneritetet si një mënyrë e re qeverisjeje.

Mbretëria e Bashkuar, nën ahmini-stratën e Theçerit iu drejtua PPP-ve si një metodë e preferuar për rimëkëmbjen ekonomike. Koncepti i PPP, filloi me iniciativën e njohur si "Iniciativa e Financimit Privat" (PFI). Ideja për të përfshirë kontraktorë privatë në realizimin e kostove të ndërtimit për autoritetet publike, në këmbim të një marrëveshje për të marrë me qera këto objekte për realizimin e shërbimeve publike, nënkuptonte lehtësimin e qeverisë për të përballuar kostot fillestare të ndërtimit. Marrëveshjet në pamje të parë ofrojnë përfitime në të dy krahët, si për privatin që përfishihet në këto sipërmarrje dhe shtetin, por kritikë të shumtë theksonin faktin që qeveria thjesht po *"linte peng të ardhmen" dhe kostot në terma afatgjatë që i paguheshin sektorit privat për të realizuar këto skema tejkalonin kostot e sektorit publik për ti ndërtuar vetë ato.*

Literatura e shfletuar, sjell shembuj të prezantimit të PPP edhe në vende të pasura si Norvegjia, ndërkohë që në Australi, prezantimi i marrë-veshjeve midis sektorit publik dhe atij privat për sigurimin e infrastrukturës daton në fillim të viteve 90. Projektet e para u fokusuan në rrugët e ndërtuara me taksë kalimi, spitale, ujë dhe energji. Në të gjitha vendet, qeveritë po mbështeten gjithnjë e më shumë në paratë dhe aftësitë manaxheriale të sektorit privat (Standard & Poor's, 2005). Termi "partneritet publik privat" (PPP), megjithë përdorimin e gjithanshëm, ka kuptime të ndryshme të cilat manifestohen në kombe të ndryshme dhe kohë të ndryshme (Pollitt & Bouckaert, 2000; Greve & Hodge,2005).

Për qëllime të punimit tonë, pavarësisht llojeve të ndryshme të përkufizimit që gjetëm ne përzgjodhëm dy më përfaqësuesit. *Kombet e Bashkuara,* i kanë përkufizuar PPP-të, si "Metodë inovative e përdorur nga sektori publik për të kontraktuar sektorin privat që të ofrojë kapitalin dhe aftësitë e veta për të ofruar projekte/shërbime në kohë dhe në nivel buxhetor, ndërkohë që sektori publik mban përgjegjësinë për t'i ofruar shërbimet në mënyrë përfituese për publikun dhe zhvillimin ekonomik, si dhe për të përmirësuar cilësinë e jetës".

Banka Botërore, i përshkruan PPP-të si "Marrëveshje afatgjata nën të cilat qeveritë blejnë shërbime në bazë të një kontrate ose drejtpërdrejt subvencionojnë furnizimet për konsumatorët. Në disa raste, qeveria mbart rreziqe të konsiderueshme, duke garantuar të ardhura ose kthime, për shërbime që i ofrohen direkt publikut".

Çelësi i suksesit të projekteve nën PPP është një ndarje e balancuar dhe e drejtë e rreziqeve dhe përfitimeve ndërmjet partnerëve, si dhe transparencës dhe llogaridhënies për të gjitha transaksionet që lidhen me menaxhimin e kontratës.

Performanca e Partneritetit Publik Privat dhe auditimi publik shtetëror

Perfomanca e partneritetit mund të konceptohet në gjerësi dhe të përfshijë shqyrtimin e marrëdhënies më afatgjatë që mund të ekzistojë përtej shpërndarjes së një projekti apo programi të caktuar, dhe të përfitimeve më të gjera në individë të veçantë apo organizata partnere ose në fakt të qytetarëve dhe marrësve të shërbimit.

Boardman dhe Vining (2010) adresojnë një qasje referuar “analizës kosto-përfitim”, por pastaj pranojnë që kjo do të ishte një qasje ambicioze, pasi aktualisht nuk janë njohur me ndonjë analizë kosto-përfitim të PPP-ve. Përformanca e PPP-ve priret gjithmonë të kontestohet për shkak të kontekstit politik.

Në punën e Skelcher dhe Sullivan (2008), citohet rëndësia e qasjes së drejtuar nga teoria për analizën e politikave publike bashkëpunuese, fakt që rrjedh nga shkaqe që lidhin qëllime të ndryshme në arritjen e rezultateve, në mënyrë që vlerësimi i matësve të performancës të përfshijë pozicionin teorik operacional. Performanca e parteneritetit publik privat, ka një qasje të veçantë në mjediset politike, duke qenë se reflektojnë angazhime

të ndërmarra kryesisht nga politika (të gjykueshme më pas nga elektorati). Ato përfshijnë shpenzimin e parasë publike (duke ngritur çështje të efiçencës së parasë së shpenzuar) në arritjen e përfitimeve për përdoruesit e shërbimeve (shoqëruar me ngritjen e çeshtjeve për përgjegjshmëri dhe cilësi).

Në punimin e tyre, Skelcher dhe Sullivan, e diskutojnë performancën e këtyre partneriteteve nga një numër i ndryshëm përspektivash teorike, secila prej të cilave shpjegon aspekte të ndryshme të performancës. Kërkimi i tyre, përmbyllet me propozimin e pesë qasjeve të performancës të udhëhequra nga pesë domeine teorike të performancës, duke përfshirë demokracinë, integritetin transformues, politikën dhe dimensionet e qëndrueshme të partneritetit. Këto janë të lidhura me teorinë demokratike, teorinë e fuqisë, teorinë institucionale, teorinë e rrjetit politik dhe teorinë e ligjërimit.

Në shumicën e kërkimeve të realizuara në Britaninë e Madhe për matjen e performancës dhe menaxhimin e këtyre kontratave të partneritetit, janë fokusuar në performancën e politikave dhe së fundmi janë fokusuar në arritjen e rezultateve (Boyne et al 2003; Bovaird et al 2009; Sullivan 2009; Dickinson 2008).

Fusha e performancave koordinuese, koalicionale dhe lidhëse është e ndryshme, por bashkëpunimi si një parakusht për të treja është më shumë sesa thjesht një element i vlerësueshëm. Matja e performancës koordinuese ka të bëjnë me atë se sa mirë partnerët janë në gjendje të bashkohen, të zhvillojnë detyra të përbashkëta, qëllime të pajtueshme, të integrojnë strategjitë e tyre. Treguesit këtu janë të përqendruar në fazat e para të zhvillimit të një partneriteti, pasi aty fillon përshtatja me mënyrat e ndryshme të punës dhe të kulturave organizative.

Performanca koalicionale përqendrohet më shumë në mbajtjen e bashkëpunimit, pra aftësia e partnerëve për të mbështetur koalicionin pavarësisht dallimeve në interesa dhe motive. Treguesit përqendrohen më shumë në një partneritet të konsoliduar dhe jo në fillimet e tij. Treguesit reflektojnë masën në të cilën marrëdhëniet dhe sjelljet në një periudhë riprodhojnë rrethana të favorshme për vazhdimin apo ndërprerjen e marrëdhënieve dhe sjelljeve në periudhën e ardhshme.

Performanca lidhëse përqendrohet në kërkimin e formave të reja të vlerës së shtuar përmes bashkëpunimit – fakt që lidhet me shfrytëzimin e vetive dinamike të rrjeteve dhe sistemeve komplekse ndërvepruese.

Këto tri forma të shfaqjes së performancës së partneritetit publik privat janë të ndërlidhura. Përformaca e koalicionit është shpesh e lidhur me besimin, pra nënkupton se qëndrueshmëria e një koalicioni rezulton nga besimi. Megjithatë, një besim i tillë ka të ngjarë të dalë nga suksesi i performancave koordinuese dhe lidhëse, ku partnerët pranojnë se partneriteti ka shtuar vlerë, pra marrëdhëniet e tyre kanë tejkaluar ato që nënkuptohen nën dispozita të parashikuara në një kontratë.

Në pjesën më të madhe të vendeve të OECD audituesit publikë kanë siguruar tradicionalisht një auditim të pavarur të aktiviteteve ekzekutive të qeverisë dhe agjentëve të saj duke raportuar gjetjet direkt në parlament, dhe duke luajtur një rol kryesor në përgjegjshmërinë publike (Normanton, 1966).

Analiza e literaturës nga ana jonë, derivon nga premisa për një marrëdhënie simbiotike ndërmjet përgjegjshmërisë publike dhe auditimit publik shtetëror, kjo nisur nga fakti që auditimi publik luan një rol vital në përmbushje të funksionit kushtetues të përgjegjeshmërisë që ka parlamenti (Normanton, 1966).

Zhvendosja e vëmendjes tek output-et dhe rezultatet në kontekstin e tenderimit konkurrues, futja e teknologjive të menaxhimit të sektorit privat, kontabilitetit dhe auditimit në sektorin qeveritar dhe mbi ekonominë, efikasitetin dhe efektivitetin e ofrimit të shërbimeve, rezulton në një rishikim të asaj se si mund dhe duhet të manifestohet llogaridhënia publike (English, 2003; Funnell, 2003). Debatet janë të mbushura me informacionin e kërkuar për të mbajtur ekzekutivin të përgjegjëm për shërbimet publike të prodhuara nga kontraktorët privatë sipas kontratës dhe për rolin e auditorëve publikë në sigurimin e këtyre informatave (Guthrie, 1989; English and Guthrie, 2000; English, 2003).

Diskutimi më i hershëm i takon kuptimit dhe nevojës për llogaridhënie të qeverisë lidhur me efektivitetin e shpërndarjes së programeve nën PPP (Cutt, 1977; Dillon, 1985; Pugh, 1987), dhe nëse auditimi i performancës përfshinte shqyrtimin e hollësishëm të

politikave qeveritare (Dillon, 1985; Guthrie, 1989; Hamburger, 1989).

Me një përjashtim, të gjitha punimet në mënyrë uniforme rekomandojnë që mandati i auditimit, pavarësia dhe financimi i auditimit publik të zgjerohej në mënyrë që ti lejohej audituesve publikë të ndërmerrnin më shumë auditime performance, duke përfshirë një rishikim mbi ekonominë, efektivitetin, dhe efiçencën e implementimit të politikave qeveritare, ndërkohë që auditimi i politikave qeveritare në vetvete është përjashtuar shprehimisht nga mandatet e auditimit të performancës.

Literatura mbi auditimet e performancës të realizuar mbi kontratat e pratneritetit në sektorin shëndetësor, ka treguar rritje të rilevancës duke cilësuar edhe natyrën e kontestuar të auditimit të performancës, shfaqur në divergjencat e observuara të mandatit de juro dhe de facto.

Literatura e shfletuar përfshin nga një rishikim i thjeshtë deri në një analizë kritike të kompleksitetit ligjor dhe diskutimeve joformale që sjellin praktikat e auditimit të performancës, në ekzaminim të kontekstit në të cilin auditimi i performancës kryhet. (Hamburger, 1989; Funnell, 1998; Guthrie & Parker, 1999). Në përmbledhje, këto kërkime vënë theksin në debatin lidhur me transformimin e auditimit të performancës në hapësirë dhe kohë si dhe faktin se nga kush duhet të monitorohet dhe të kontrollohet, performanca e sektorit publik. Këto studime që në mënyrë predominante fokusohen tek zyrat e audituesit të përgjithshëm në periudha të ndryshme, kanë si konkluzion që metodologjia e auditimit të përformancës është një konstrukt social i më të mirës me konfigurime të ndryshme që varen nga faktorët socialë dhe organizativë të situatave specifike.

Një sërë punimesh diskutojnë mandatin de juro të auditimit të performancës me mandatin de facto (Guthrie, 1989; Hamburger, 1989; Glynn, 1989; 1991; Parker & Guthrie, 1991; McCrae & Vada, 1997; Hatherly & Parker, 1998; Guthrie & Parker, 1999). Në përmbledhje, kjo literaturë mbi llogaridhënien publike dhe auditimin e performancës sugjerojnë se do të ketë ndryshime në mënyrën se si audituesit publikë interpretojnë mandatin e tyre të auditimit, të cilat nuk mund të shpjegohen plotësisht nga dallimet në mandatet e tyre legjislative pra madatit de juro, dhe politikave që mbështesin zbatimin dhe zhvillimin e PPP-ve.

Literatura që adreson çështjet e llogaridhënies publike dhe çështjet e auditimit në mënyrë specifike në lidhje me kontratat e PPP-ve, reflekton pengesat në llogaridhënien publike të lidhur me këto tipe kontratash, edhe kur i referohemi praktikave në skemat e PFI në Mbretërinë e Bashkuar. Në disa kontekste, Watson (2003, 2004) ka vërejtur se njësitë ekonomike raportuese kanë paqartësi rreth mekanizmit të transferimit të rrezikut; dhe përdorimit të mundshëm nga qeveritë të klauzolave të konfidencialitetit tregtar. Disa kërkues, dhe këtu përmendim Froud & Shaoul, 2001; Grimsey & Lewis, 2004, kanë propozuar korniza për të ndihmuar fazat para dhe pas kontraktuese të projekteve nën PPP. Qëllimi i këtyre kornizave është rritja e llogaridhënies publike në ofrimin e shërbimeve. Asnjë nga këto kërkime nuk trajton në mënyrë eksplicite rolin e audituseve publikë në këtë proces.

Ndërsa në monografitë kërkimore Broadbent et al., 2004; dhe Edwards et al., 2004, eksplorohet mbikëqyrja e projekteve PFI. Edwards et al. (2004) fokusohet në aktualitetin e performancës së projekteve të veçanta të PFI. Gjetjet e kërkimit lidhen me partneritetin dhe menaxhimin e kontratave, vlerën e parasë, transferimin e riskut, raportimin financiar dhe përgjegjshmërinë publike. Gjetjet kryesisht tregojnë dështim performance për të zhvilluar partneritetin bashkëpunues, paaftësi për të shkruar një kontratë me specifikime të duhura, mungesë të ndarjes së drejtë të riskut, krijim të kostove shtesë.

Autorët konkludojnë që përfituesit e vërtetë të PFI të ekzaminuara janë institucionet financiare. Fokusi i punimit të Broadbent et al (2004) është përdorimi dhe zhvillimi i mbikqyrjes post kontratë. Ata konfirmojnë se proceset e para të marrjes së vendimit të PFI-ve i japin NAO-s një kuadër brenda të cilit mund të auditojnë marrëveshjet e PFI, por kanë rezerva për përqendrimin pothuajse ekskluzivisht në anën financiare, në krahasim me mbikëqyrjen jofinanciare realizuar në disa auditime të NAO-s në fazën e pas kontratës të projekteve të PFI. Fokusi i këtij kërkimi është në menaxhimin e sistemeve të kontrollit të nevojshme për të vlerësuar vlerën e parasë dhe cilësinë në afatgjatë të vendimmarrjeve mbi përdoruesit final, dhe si këto sisteme kontrolli mund të ndikojnë në zhvillimin e sistemeve të mbikqyrjes të vëna në

punë në fazën post kontraktuese të PFI-ve.

Në përmbledhje, rishikimi ynë i literaturës tregon se auditimi i performancës ngrihet si një përgjigje ndaj ndryshimeve të frymëzuara nga matja e performancës në administratën publike. Privatizimi i ofrimit të shërbimeve publike, nga të cilat PPP-të janë vetëm një shembull, kanë rezultuar në nevojën për të raportuar mbi efikasitetin dhe efektivitetin e menaxhimit të programit, pavarësisht nga organi që ofron shërbimet (Mulgan, 2005).

Dobësimi i llogaridhënies publike që reflektojnë këto tipe marrëveshjes, shoqërohen me nevojën për forcimin e mandatit të audituesve publikë, dhe në mundësinë e audituesve publike që të kenë mandate të gjera legjislative de juro për të kryer auditime të performancës.

Literatura sugjeron që mandati de facto i auditimit mund të ndryshojë nga ai de juro (legjislativ) si pasojë e një numri të caktuar faktorësh kontekstualë. Auditimi i sektorit publik nuk është një teknologji fikse dhe e pandryshueshme, por specifik sipas situatës në hapësirë dhe kohë, dhe gjithashtu i ndryshueshëm nga individualiteti i audituesve publikë (Guthrie & Parker, 2003). Njohuritë nga rishikimi i literaturës sugjerojnë që investigimi empirik i aktivitetit të auditimit të PPP-ve mund të ndikojë që diferencat e observuara në mbikëqyrje dhe në shumat e audituara në hapësirë dhe kohë të shpjegohen tërësisht.

Literatura tregon se edhe në vende të zhvilluara si Mbretëria e Bashkuar, NAO ka performuar relativisht pak auditime që vlerësojnë zhvillimin, implementimin dhe menaxhimin e projekteve të PPP-ve. Shumica e auditimeve shpjegon implementimin dhe për më tepër legjitimitetin e politikave qeveritare. Pjesa më e madhe e auditimit në Mbretërinë e Bashkuar i është kushtëzuar kryesisht shpjegimit të metodologjisë së matjes së vlerës së parasë dhe vlerësimit të saj në fazën e para marrjes së vendimeve. Fakti që relativisht pak projekte PPP kanë funksionuar për periudha kohore të mjaftueshme që të lejojnë mbikëqyrjen e matur të fazës operuese, shpjegon edhe rezultatet pjesore. Megjithatë literatura reflekton një interes në rritje për mbikëqyrje afatgjatë të PPP-ve dhe të metodologjive për të ndërtuar mekanizma mbikqyrës. Deri në 2004, praktika e auditimit në Mbretërinë e Bashkaur është përgjegjëse dhe fokusohet gjërësisht në vlerësimin e anës financiare, në krahasim me përfshirjen e invetigimit të vlerësimit

cilësor jofinanciar mbi baza proaktive (Broadbent et al.,2004).

Në përfundim, të këtij kërkimi arrijmë në përfundimin se auditimi i performancës së Kontratave të Partneritetit Publik Privat përveç fazës para kontraktore dhe tenderimit duhet të dizenjojë një kornizë të plotë treguesish të lidhur kryesisht me fazën post kontraktore për të vlerësuar jo vetëm efektivitetin e shpenzimit të fondeve të alokuara por edhe përmbushjen e objektivave publik dhe cilësinë në ofrimin e shërbimit ndaj qytetarëve. Në këtë mënyrë vlerësohet edhe besimi dhe llogaridhënia si faktorë primarë për përgjegjshmërinë publike. Dhe për sa kohë që auditimi kërkon një fazë përgatitore dhe kornizë metodologjike, kjo nënkupton një sfidë institucionale që kërkon jo vetëm vullnet, përkushtim por edhe profesionalizëm dhe ekspertizë të plotë në fushat respektive ku janë ofruar këto lloj partneritetesh. Pra që KLSH të përfshihet në misione të tilla komplekse dhe sfiduese duhet një analizë dhe përgatitje paraprake institucionale që të garantojë më pas një projekt auditimi të suksesshëm.

Nga: Prof.Ass.Dr.Manjola Naço, Drejtor i Përgjithshëm, KLSH

Dr. Blerta Zilja, Fakulteti Ekonomik, Universiteti i Tiranës

KUADRI RREGULLATOR DHE STRUKTURA ORGANIZATIVE E GAO-s NË LUFTËN KUNDËR MASHTRIMIT, SHPËRDORIMIT DHE ABUZIMIT TË FONDEVE PUBLIKE

Për të ndihmuar menaxherët që të luftojnë mashtrimet dhe të ruajnë integritetin në agjencitë dhe programet qeveritare, GAO ka identifikuar praktikat kryesore për menaxhimin e rreziqeve të mashtrimit dhe i ka organizuar ato në një dokument të vetëm të quajtur Kuadri Rregullator për Menaxhimin e Riskut të Mashtrimit.

Nga: Ermal Yzeiraj - Drejtor i Departamentit Juridik, Kontrollit të Zbatimit të Standardeve dhe Etikës Kontrolli i Lartë i Shtetit

Hyrje

GAO[1] konsiderohet si një ndër SAI-t lider ndërmjet institucioneve të tjera supreme të auditimit të jashtëm në mbarë botën dhe njëkohësisht edhe si një prej SAI-ve më aktive në aktivitetet, veprimtaritë dhe iniciativat e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit - INTOSAI.

Prej vitesh GAO ka zhvilluar dhe përmirësuar një kuadër rregullator të mirëstrukturuar dhe tepër efektiv në drejtim të luftës kundër mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit me fondet publike i cili fare mirë mund të shërbejë edhe si një udhërrëfyes i ndryshimeve dhe përmirësimeve që Kontrolli i Lartë i Shtetit kërkon të bëjë në kuadrin e tij rregullator si dhe në strukturën e tij organike, për të përmirësuar dhe rritur akoma dhe më shumë rolin dhe kontributin e tij institucional në luftën kundër korrupsionit.

Në funksion të kësaj ideje, ky punim paraqet shkurtimisht dhe në mënyrë të përmbledhur atë çka aktualisht është trajtuar si një Dokument Strategjik në trajnimin që unë si përfaqësues i KLSH-së pata fatin dhe nderin që të ndjek për rreth katër muaj në GAO duke lënë gjithsesi të

[1] *Government Accountability Office (Institucioni Suprem i Auditimit të jashtëm në Shtetet e Bashkuara të Amerikës)*

paprekur pjesën e rekomandimeve origjinale të këtij dokumenti të cilat mund të shërbejnë dhe si bazë për fillimin e ndryshimeve dhe përmirësimeve të kuadrit rregullator dhe strukturor në KLSH.

Plani Strategjik i GAO-s 2014-2019[2]

Mashtrimi, shpërdorimi dhe abuzimi, siç janë identifikuar nga auditimet e GAO-s, i kushtojnë qeverisë federale miliarda dollarë në vit. Megjithëse agjencitë federale kanë ndërmarrë hapa për të përmirësuar llogaridhënien në programet e qeverisë, raste të veprimtarisë mashtruese, pagesa të parregullta dhe mbivendosje, dokumente joadekuate dhe indikacione të tjera të mashtrimit, shpërdorimeve dhe abuzimeve vazhdojnë të shfaqen në një gamë të gjerë programesh dhe aktivitetesh federale.

Për të ndihmuar në parandalimin dhe zbulimin e këtyre aktiviteteve, Plani Strategjik 2014-2019 përcakton angazhimin e GAO-s në kryerjen e auditimeve investigative dhe hetimeve të posaçme të programeve federale si dhe identifikimin dhe analizimin e shkaqeve kryesore që çojnë në ekzistencën e mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit me fondet publike.

Plani Strategjik 2014-2019 përmend 4 qëllime, ku qëllimi i tretë ka të bëjë me ndihmën që GAO duhet të japë për të ndihmuar Qeverinë Federale në adresimin e sfidave të ndryshme kombëtare.

Objektivi Strategjik 3.2 i Qëllimit nr. 3 ka të bëjë me kontributin në llogaridhënien e Qeverisë duke identifikuar mashtrimet, shpërdorimet dhe abuzimet si dhe përmirësimet e nevojshme që duhet të bëhen në kontrollin e brendshëm. Ky objektiv është i ndarë në 4 Synime të Performancës si më poshtë:

Kryerja e auditimeve të ligjshmërisë për të identifikuar dhe adresuar dobësitë në mashtrime, shpërdorime dhe abuzime.

Kryerja e hetimeve dhe vlerësimeve të cënueshmërisë së sigurisë.

Vlerësimi dhe verifikimi i informacioneve, ankimeve të ardhura nga qytetarët (sinjalizuesit).

Identifikimi i mënyrave për të forcuar llogaridhënien dhe kontrollet e brendshme në programet, pasuritë dhe operacionet federale.

Kuadri Rregullator i GAO-s për Menaxhimin e Riskut të Mashtrimit në programet federale[3]

[2] *http://www.gao.gov/assets/670/661281.pdf*

[3] *http:// www.gao.gov/assets/680/671664.pdf*

Për të ndihmuar menaxherët që të luftojnë mashtrimet dhe të ruajnë integritetin në agjencitë dhe programet qeveritare, GAO ka identifikuar praktikat kryesore për menaxhimin e rreziqeve të mashtrimit dhe i ka organizuar ato në një dokument të vetëm të quajtur Kuadri Rregullator për Menaxhimin e Riskut të Mashtrimit. Kuadri përfshin aktivitetet e kontrollit për të parandaluar, zbuluar dhe kundërpërgjigjur mashtrimit, si dhe strukturat dhe faktorët mjedisorë që ndikojnë ose ndihmojnë menaxherët të arrijnë objektivin e tyre për të zbutur rreziqet e mashtrimit.

Qëllimi i menaxhimit të rrezikut të mashtrimit është të sigurojë integritetin e programit duke lehtësuar vazhdimisht dhe në mënyrë strategjike gjasat dhe ndikimin e mashtrimit. Ky objektiv ka për qëllim të lehtësojë arritjen e misionit më të gjerë të programit dhe qëllimeve strategjike duke ndihmuar për të siguruar që fondet të shpenzohen në mënyrë efektive, shërbimet përmbushin qëllimin e synuar dhe asetet mbrohen. Aktivitetet e kontrollit kritik për menaxhimin e rreziqeve të mashtrimit bien në tri kategori të përgjithshme: (1) parandalimi, (2) zbulimi dhe (3) përgjigja.

Seritë e GAO-s mbi Riskun e Lartë[4]

Çdo 2 vjet, GAO siguron Kongresin me një përditësim mbi risqet e konsideruara si të larta nga GAO ku theksohen njësitë federale dhe fushat e programeve që janë në rrezik për shkak të dobësive të tyre ndaj mashtrimit, shpërdorimit, abuzimit dhe keqmenaxhimit ose që kanë më shumë nevojë për reforma të gjera.

Lista e GAO-s në lidhje me Risqet e Larta vazhdon të jetë një mjet i rëndësishëm për Kongresin dhe politikëbërësit në SHBA për të tërhequr vëmendjen drejt veprimtarisë dhe performancës së agjencive dhe programeve të ndryshme federale. Gjetja e zgjidhjeve të qëndrueshme për çështjet në këto zona me risk të lartë mund të shpëtojë miliarda dollarë, të përmirësojë shërbimin ndaj publikut amerikan dhe të forcojë besimin e publikut në qeverinë federale.

Aktualisht seria më e fundit e Risqeve të Larta (2017) identifikon 34 zona me risk të lartë (shtuar 3 fusha të reja dhe hequr 1 nga lista e mëparshme e 2015). Për të vlerësuar progresin e bërë nga agjencitë në adresimin e zonave me risk të lartë GAO përdor këto kritere: angazhimin e lidershipit,

[4] *http://www.gao.gov/assets/690/682765.pdf*

kapacitetin e agjencisë, plan veprimin dhe progresin e demonstruar.

Standardet e Përgjithshme të GAO-s për Auditimin e Qeverisë (Libri i Verdhë)[5]

Standardet e Përgjithshme të Auditimit të Qeverisë, të njohura edhe si Libri i Verdhë, ofrojnë një kuadër për kryerjen e auditimeve të cilësisë së lartë me kompetencë, integritet, objektivitet dhe pavarësi. Libri i Verdhë është për përdorim nga auditorët e enteve qeveritare, subjekteve që marrin fonde qeveritare dhe organizatave të tjera të auditimit që kryejnë auditime bazuar në Librin e Verdhë. Këto standarde ofrojnë bazën për audituesit e qeverisë që të udhëheqin me shembull në fushat e pavarësisë, transparencës, llogaridhënies dhe cilësisë përmes procesit të auditimit.

Libri i Verdhë përbëhet nga 7 Kapituj, nga të cilët 3 kapitujt kryesorë (Kapitulli 4 - Standardet për Auditimet Financiare, Kapitulli 5 - Standardet për Angazhimet e Vërtetimit dhe Kapitulli 6 - Standartet e Punës në Terren për Auditimet e Performancës) përmendin dhe përpunojnë aspekte të ndryshme në trajtimin mashtrimit, abuzimit dhe mospërputhjes me dispozitat e ligjeve, rregulloreve, kontratave dhe marrëveshjeve të granteve gjatë auditimeve.

Standardet e GAO-s për Kontrollin e Brendshëm në Qeverinë Federale (Libri i Gjelbër)[6]

Në plotësim të përcaktimeve të bëra në Ligjin 31 U.S.C. 3512 (i njohur si Ligji i Integritetit Financiar) GAO lëshon standarde për kontrollin e brendshëm në Qeverinë Federale të njohura gjerësisht në të gjithë qeverinë si Libri i Gjelbër.

Kontrolli i brendshëm ndihmon një njësi ekonomike që të kryejë veprimet e saj në mënyrë efikase dhe efektive, të raportojë informata të besueshme rreth veprimeve të saj dhe të jetë në përputhje me ligjet dhe rregulloret në fuqi. Libri i Gjelbër përcakton standardet për një sistem efektiv të kontrollit të brendshëm për agjencitë federale dhe veçanërisht për identifikimin dhe adresimin e sfidave të mëdha të performancës dhe zonat me rrezik më të madh për mashtrim, shpërdorim, keqpërdorim dhe keqmenaxhim.

Ndryshe nga Libri i Verdhë, Libri i Gjelbër përbëhet nga 17 Parime (jo Kapituj) ku Parimi 8 (Vlerësimi i Riskut të Mashtrimit) merret posaçërisht me mashtrimet, shpërdorimet dhe abuzimet (por kryesisht me

[5] *http://www.gao.gov/assets/590/587281.pdf*

[6] *https://www.gao.gov/assets/670/665712.pdf*

mashtrimet) duke elaboruar llojet e mashtrimeve (raportim financiar mashtrues, keqpërdorim i aseteve dhe korrupsioni), faktorët e rrezikut të mashtrimit (nxitje / presion, mundësia dhe qëndrimi / racionalizimi) dhe reagimi ndaj rreziqeve të mashtrimit.

Gjithashtu Parimi 10 (Aktivitetet e Kontrollit të Projektimit) përmend mashtrimin, shpërdorimin dhe abuzimin kur përpunon konceptin e ndarjes së detyrave që menaxhmenti duhet të marrë në konsideratë gjatë hartimit të aktiviteteve të kontrollit.

Struktura e posaçme e GAO-s për kryerjen e auditimeve dhe shërbimeve investigative (FAIS[7])

Prej vitesh GAO ka krijuar dhe zhvilluar një strukturë të posaçme për kryerjen e auditimeve dhe shërbimeve investigative të quajtur FAIS, qëllimi kryesor i të cilës është që të sigurojë Kongresin përmes auditimeve dhe hetimeve investigative të një cilësie tepër të lartë në lidhje me ekzistencën ose jo të mashtrimeve, shpërdorimeve dhe abuzimeve në agjensi apo programe të caktuara duke vlerësuar njëkohësisht sigurinë dhe cënueshmërinë e tyre.

Ekipi i FAIS në GAO është njëkohësisht edhe struktura përgjegjëse për menaxhimin e Fraudnet, një sistem online për publikun në të cilin raportohen në mënyrë anonime dhe të sigurt akuzat për mashtrim, shpërdorim, keqpërdorim ose keqmenaxhim të fondeve federale.

Ekipi i FAIS përbëhet nga hetues, analistë dhe audites që kanë përvojë në auditimet investigative. Ajo që është interesante në lidhje me FAIS është që kjo strukturë ka disa kompetenca hetuese si kryerja e testeve të fshehta, intervistomi i dëshmitarëve, përgjimi i ambienteve dhe personave, etj. Ndikimi i punës së FAIS është i madh. Në vitin fiskal 2013, puna FAIS identifikoi më shumë se 1.4 miliard dollarë përfitime financiare për qeverinë federale.

FraudNet

FraudNet[8] është linja portali i GAO-s ku publiku i gjerë mund të raportojë në lidhje me mashtrimet qeveritare, shpërdorimet, abuzimet apo keqmenaxhimet e fondeve federale.

Në vitin 2015 në FraudNet u përcollën 2,097 ankesa, nga të cilat 1,066 u konsideruan si pretendime të vlefshme për tu verifikuar dhe audituar.

Ky portal është konceptuar në mënyrë të tillë që publiku të krijojë një ide të shpejtë në lidhje me atë çka mund të

[7] *Forensic Audits & Investigative Service*

[8] *http://www.gao.gov/fraudnet*

raportojë dhe se si duhet të vetëklasifikojë informacionin që do ti përcjelli GAO-s. Faqja online u jep shikuesve një përshkrim të shkurtër të asaj që konsiderohet mashtrim, shpërdorim, keqpërdorim dhe keqmenaxhim i fondeve federale dhe gjithashtu duke pasqyruar dhe disa shembuj konkret.

Rekomandime

Bazuar në konkluzionet e zhvilluara në Kapitullin III të Dokumentit Strategjik të punuar përgjatë trajnimit katër mujor në GAO, në bashkëpunim dhe me udhëheqësin e këtij punimi dakordësuam në prezantimin e gjashtë rekomandimeve kryesore për KLSH në drejtim të kryerjes së ndryshimeve përkatëse të aspektit rregullator dhe organizativ si më poshtë:

1) Përcaktimi dhe adoptimi i një terminologjie të standardizuar

KLSH duhet të marrë në konsideratë standardizimin e terminologjisë së përdorur në kuadrin e tij rregullator përsa i përket luftës kundër mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit, e cila jo vetëm që duhet të jetë në përputhje me legjislacionin e brendshëm të Shtetit Shqiptar por edhe me legjislacionin ndërkombëtar dhe më së shumti me standardet ndërkombëtare të INTOSAI-t.

2) Ristrukturimi, përmirësimi dhe zgjerimi i kuadrit rregullator aktual të KLSH-së

KLSH duhet të shikojë mundësinë e përmbledhjes së të gjithë kuadrit rregullator aktual të auditimit në një dokument të vetëm të ngjashëm me Librin e Verdhë të GAO-s, duke krijuar një qasje më praktike në drejtim të zhvillimit të auditiveve dhe shmangur referimin e audituesve në një sërë dokumenta paralelisht.

KLSH duhet të marrë në konsideratë që të ketë një kuadër rregullator të dedikuar dhe të organizuar në bazë të tre aspekteve të një qasjeje të SAI-ve ndaj mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit të cilat janë parandalimi, zbulimi dhe reagimi.

KLSH duhet të ndërmarrë iniciativat përkatëse legjislative për të fituar të drejtën e përfshirjes në procesin e hartimit dhe miratimit të standardeve të kontrollit të brendshëm në Republikën e Shqipërisë (krahas dhe në bashkëpunim me Ministrinë e Financave).

3) Krijimi i një strukture të dedikuar të specializuar në luftën kundër mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit

KLSH duhet të marrë në konsideratë idenë e krijimit në të ardhmen të një strukture të posaçme të dedikuar për

zbulimin dhe reagimin ndaj mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit (ose korrupsionit). Kompetencat e kësaj strukture të posaçme mund të përfshijnë: ndërhyrjen në auditime normale kur audituesit gjejnë ose dyshojnë për mashtrime, shpërdorime dhe abuzime, kryerjen e auditime të posaçme në fusha ose subjekte me risk tepër të lartë, verifikimin e denoncimeve të qytetarëve sidomos atyre të ardhura përmes një portali të posaçëm dhe të dedikuar online, bashkëpunimi dhe koordinimi i punës me strukturat e policisë dhe prokurorisë, etj.

4) Shtimi i fokusit kundrejt auditimit të kontrolleve të brendshme

KLSH duhet të marrë në konsideratë shtimin e fokusit në drejtim të auditimit të kontrolleve të brendshme (zbatimin e duhur të standardeve të kontrollit të brendshëm) në institucionet shqiptare, duke e konsideruar këtë si një ndër mjetet më të mira parandaluese kundër mashtrimit, shpërdorimit dhe abuzimit (korrupsionit) dhe si mënyrën e duhur dhe efikase për të kontribuar në mirëqeverisjen dhe forcimin e institucioneve, ekonomisë dhe financat e Shtetit Shqiptar.

5) Monitorimi i strategjive në luftën kundër korrupsionit si dhe i implementimit të SDG-ve (Sustainable Development Goals)

Bazuar në përcaktimet e bëra në Planin Strategjik të INTOSAI-it (2017-2022) dhe ISSAI 5700 KLSH duhet të marrë në konsideratë angazhimin e tij institucional në drejtim të vlerësimit dhe monitorimit të zbatimit të SDG-ve (Objektivave për një Zhvillim të Qëndrueshëm) nga Qeveria dhe gjithashtu të strategjive aktuale qeveritare në luftën kundër korrupsionit, çka konsiderohen dhe si një kontribut i drejtpërdrejtë dhe i rëndësishëm i një SAI drejt zhvillimit të vendit, mirëqeverisjes dhe luftës kundër mashtrimit, shpërdorimit, abuzimit dhe korrupsionit.

6) Analizimi dhe vlerësimi i mashtrimit, shpërdorimit, abuzimit, korrupsionit dhe i kostove të tyre.

KLSH duhet të marrë në konsideratë zhvillimin e një metodologjie gjithëpërfshirëse në drejtim të analizimit dhe vlerësimit të mashtrimit, shpërdorimit, abuzimit, korrupsionit, si dhe kostove të tyre në ekonominë dhe financat shtetërore. Një ndër problemet kryesore në procesin e analizimit dhe vlerësimit të një vepre penale që lidhen me shpërdorimin e detyrës, falsifikimin mashtrimin dhe korrupsionin është mungesa e të dhënave statistikore pasi shumica e këtyre krimeve mbeten

të fshehura. Në kundërpërgjigje të këtij problemi mbarëbotëror SAI-t kanë mundësinë dhe kapacitetin të analizojnë dhe vlerësojnë shkencërisht (duke përdorur metodologjinë e duhur) shkallën e ekzistencës së këtyre veprave penale (krimin e fshehur) si dhe kostot e tyre në ekonominë dhe financat e shtetit.

Deri më tani, institucionet shtetërore kanë bazuar veprimtarinë e tyre në vlerësimet (studimet) e bëra nga OJF të ndryshme si për shembull Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit i kryer nga Transparency International. Bazuar në këto vlerësime, institucionet shtetërore krijojnë dhe monitorojnë zbatimin e strategjive të tyre në luftën kundër korrupsionit. Nëse SAI duhet të angazhohet në vlerësimin e strategjive shtetërore për luftën kundër korrupsionit, ata duhet të jenë në gjendje të vlerësojnë "vetë" dhe në mënyrë shkencore të gjitha të dhënat e njohura ose të fshehura në lidhje me këto aktivitete kriminale duke nxjerrë më pas një sërë konkluzionesh në lidhje me koston e këtyre veprave penale në ekonominë dhe financat e shtetit.

Bibliografia

GAO's Strategic Plan 2014-2019

GAO's Framework for Managing Fraud Risks in Federal Programs

GAO's High-Risk Series

GAO's Generally Accepted Government Auditing Standards (GAGAS or Yellow Book)

GAO's Standards for Internal Control in the Federal Government (Green Book)

Nga: Ermal Yzeiraj - Drejtor i Departamentit Juridik, Kontrollit të Zbatimit të Standardeve dhe Etikës Kontrolli i Lartë i Shtetit

ZHVILLIMET FINANCIARE TË EKONOMIVE NË RAJONIN E BALLKANIT PERËNDIMOR

Sistemet financiare të thelluara, mbështesin rritjen e qëndrueshme ekonomike dhe stabilitetin makro-financiar kryesisht nëpërmjet alokimit efiçent të burimeve ndërmjet huamarrësve dhe subjekteve me tepricë kursimesh, dhe duke lejuar agjentët ekonomikë të lehtësojnë konsumin dhe të tejkalojnë risqet (Levine 2005).

Nga: MSc. Mariola Kapidani, Dr. Egerta Marku,
Departamenti i Financës, Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i Tiranës

Abstrakt

Vendet e Ballkanit Perëndimor shfaqin karakteristika të përbashkëta të zhvillimeve financiare dhe ekonomike, si dhe një të kaluar të ngjashme përgjatë viteve të tranzicionit. Megjithëse ritmet e ndryshimit variojnë në shtete, dominanca e sektorit bankar në sistemin financiar si dhe tregjet financiare jo aktive janë tipare që vihen re tek të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor. Zhvillimi i sistemit financiar dhe instrumenteve të tij po merr një rëndësi gjithmonë e më të madhe në literaturën botërore, si një indikator i rritjes ekonomike, investimeve të huaja, uljes së nivelit të varfërisë dhe zhvillimit tërësor të ekonomisë së një shteti. Shumë studime mbi faktorët e rritjes ekonomike kanë identifikuar një marrëdhënie pozitive midis rritjes ekonomike dhe zhvillimit të sistemit financiar duke marrë në konsideratë tregues si zgjerimi i shërbimeve financiare dhe ndërmjetësimit financiar, duke treguar se prezenca e një sistemi të shëndetshëm dhe të thelluar të shërbimeve financiare stimulon rritjen e outputit. Nga ana tjetër stabiliteti financiar ndikon drejtpërsëdrejti në mbarëvajtjen e stabilitetit makroekonomik. Në këtë punim kemi trajtuar zhvillimet kryesore në sistemin financiar të ekonomive të Ballkanit Perëndimor, konkretisht në shtetet: Shqipëri, Bosnje Hercegovinë, Kroaci, Kosovë, Mali i Zi, Maqedoni dhe Serbi. Duke u

bazuar në statistikat financiare të dekadës së fundit, është trajtuar ecuria dhe sfidat e sistemit, duke u mbështetur në treguesit bashkë-rendues zhvillim financiar dhe thellim të sistemeve financiare. Për të përmbledhur argumentet e punimit dhe për të testuar rëndësinë e zhvillimeve financiare në rritjen ekonomike të rajonit është përdorur metoda e regresionit të katrorëve më të vegjël për të dhënat panel të shtatë vendeve. Nga testimi i lidhjes thellim financiar – rritje ekonomike në këtë punim rezultoi se variablat e pa varur: kredi bankare ndaj depozita bankare, dhe diferenca mes normës së interesit hua-depozitë, kanë një lidhje statistikisht të rëndësishme me nivelin e prodhimit të brendshëm bruto për frymë. Një rritje e kreditimit në masë më të lartë se depozitat, nga sektori bankar, ka patur një efekt pozitiv në rritjen e GDP për frymë. Gjithashtu një rritje e detyrimeve likuide (ose paraja e gjerë) të sistemit ka ndikuar në rritjen e GDP për frymë. Një zvogëlim i diferencës interes i hua-depozitë ka patur efekt pozitiv tek prodhimi i brendshëm bruto për frymë. Ndërkohë që variabli kreditim i brendshëm nga sektori financiar nuk shfaqi një lidhje statistikisht të rëndësishme me treguesin e rritjes ekonomike, gjë që dëshmon për mungesën e efektivitetit të sistemit financiar i analizuar si një i tërë, duke i përfshirë dhe institucionet jo-banka, të cilat për rajonin janë në një stad zhvillimi ende të ulët duke shfaqur mundësi të kufizuara investimi dhe të ardhurash.

Fjalët kyç: *thellimi financiar, rritja ekonomike, Ballkani Perëndimor, indikatorët financiarë.*

Hyrje

Marrëdhënia midis zhvillimit të sistemit financiar dhe rritjes ekonomike, investimeve, nivelit të varfërisë dhe treguesve të tjerë të zhvillimit të një vendi, është studiuar për një kohë të gjatë në teorinë ekonomike duke u bërë tashmë një fakt i njohur në literaturën botërore. Ashtu si zhvillimi financiar është një faktor përcaktues në nivelin e përgjithshëm të zhvillimit të një vendi, dhe reformimi i këtij sistemit është një tregues i rëndësishëm i suksesit të tranzicionit. Ky reformim është kusht kyç për të arritur stabilitetin makroekonomik dhe rritjen ekonomike të vendeve në tranzicion. Shumë studime mbi faktorët e rritjes ekonomike kanë identifikuar një marrëdhënie pozitive midis rritjes ekonomike dhe zhvillimit të sistemit financiar duke marrë në konsideratë tregues si zgjerimi i shërbimeve financiare dhe ndërmjetësimit financiar, duke treguar se prezenca e

një sistemi të shëndetshëm dhe të thelluar të shërbimeve financiare stimulon rritjen e outputit. Nga ana tjetër stabiliteti financiar ndikon drejtpërsëdrejti në mbarëvajtjen e stabilitetit makroekonomik.

Një karakteristikë e përbashkët e ekonomive në tranzicion, sidomos e vendeve të cilat kanë kaluar nga ekonomia plan në tregun e lirë, është përballja me vështirësitë e sigurimit të kapitalit për të nxitur rritjen dhe zhvillimin ekonomik. Në mënyrë të ngjashme me vendet e tjera të Evropës Lindore, edhe Ballkani Perëndimor është ndeshur me këto sfida, me ritme dinamike të ndryshimit. Karakteristikat e zhvillimit financiar që shfaqin vendet e Ballkanit Perëndimor variojnë në shtete, ndonëse kanë origjinë të përbashkët sistemin mono-bankar të bllokut lindor. Një tjetër zhvillim i përbashkët i vendeve të rajonit është dominanca e sektorit bankar në sistemin financiar. Për vitin 2015, sektori bankar zë 90.4% të peshës së sistemit financiar në Shqipëri, ndërkohë që në Kosovë përbën 70.8% të tij. Sipas FMN thellimi i sistemit financiar në vendet e Ballkanit Perëndimor duket se po ndjek ecurinë standarde. Këto shtete kanë avancuar në mënyrë të shpejtë me sektorin bankar, por ngelen mbrapa për sa i përket zhvillimit të sektorit jo-bankar, sidomos tregut të kapitalit me mungesën apo mos funksionimin e bursave të letrave me vlerë si dhe ndërmjetësve të tjerë jo banka.

Sistemet financiare të thelluara, mbështesin rritjen e qëndrueshme ekonomike dhe stabilitetin makro-financiar kryesisht nëpërmjet alokimit efiçent të burimeve ndërmjet huamarrësve dhe subjekteve me tepricë kursimesh, dhe duke lejuar agjentët ekonomik të lehtësojnë konsumin dhe të tejkalojnë risqet (Levine 2005). Në rrjedhën e zhvillimit ekonomik, zhvillimi financiar fillon me përhapjen e shërbimeve bankare dhe më tej përfshin rritjen dhe ofrimin e shërbimeve financiare jo-bankare, si tregjet e kapitalit, të pensionit dhe tregun e sigurimit. Zhvillimi i sektorit jo-bankar fillon të bëhet i mundur atëherë kur tejkalohen sfidat që lidhen me informacionin, zbatimin dhe koordinimin, dhe kur ka kërkesë të mjaftueshme për shërbime financiare të sofistikuara (Pagnano 1993; De la Torre, Feyen, dhe Ize 2011).

Në këtë punim do të trajtojmë zhvillimet kryesore në sistemin financiar të ekonomive të Ballkanit Perëndimor, konkretisht në shtetet Shqipëri, Bosnje Hercegovinë, Kroaci, Kosovë, Mali i Zi, Maqedoni dhe Serbi. Duke u bazuar në statistikat financiare të dekadës së fundit, do të trajtojmë

ecurinë dhe sfidat e sistemit, duke u mbështetur në treguesit bashkërendues zhvillim financiar dhe thellim të sistemeve financiare. Për të përmbledhur argumentet e punimit dhe për të testuar rëndësinë e zhvillimeve financiare në rritjen ekonomike të rajonit do të përdoret metoda e regresionit të katrorëve më të vegjël për të dhënat panel të shtatë vendeve.

1. Zhvillimet financiare në rajonin e Ballkanit Perëndimor

Në ekonomitë ish-socialiste sektori financiar rregullohej sipas kërkesave të menaxhimit të një ekonomie të planifikimit qendror ku përqendrimi dhe alokimi i burimeve financiare realizohej nëpërmjet sistemit monobank. Sektori financiar kishte një rol pasiv ndërkohë që burimet e nevojshme për realizimin e transaksioneve mundësoheshin nga planifikimi dhe nga banka qendrore e cila kishte rolin e shërbimit në ekonomi. Karakteristike ishte mbulimi i humbjeve të ndërmarrjeve nga ana e bankës e cila ishte e detyruar të mbështeste aktivitetin e ndërmarrjeve shtetërore me anë të kredisë, dhe nuk kishte të drejtë të kërkonte falimentimin e tyre në asnjë rast. Të gjitha humbjet e sektorit financiar mbuloheshin nga emisioni i ofertës monetare. Këto praktika pothuajse fiskale por edhe faktorë të tjerë të prodhimit dhe konsumit kishin çuar në portofole të bankave por dhe në bilance të ndërmarrjeve me humbje të akumuluara në vite. Kontrolli mbi çmimet bënte që të kërkohej gjithmonë një ulje e çmimeve në mënyrë që standardi i jetesës të rritej apo që produktet të bëheshin të përballueshme për konsumatorin, pa marrë parasysh koston e tyre. Në këto kushte çmimet nuk reflektonin koston e prodhimit, ndaj shteti subvencononte ndërmarrjet në mënyrë që të stimulonte prodhimin. Eliminimi i subvencioneve dhe liberalizimi i tregut në fund të viteve 80 dhe fillim viteve 90, shkaktoi akumulim të humbjeve në ndërmarrjet shtetërore, të cilat vazhdonin të operonin pavarësisht këtij fakti. Në këtë mënyrë humbjet thitheshin nga sistemi bankar, duke bërë që një pjesë e defiçitit të zhvendosej gradualisht në sistemin financiar (S. Golubović & N. Golubović, 2005).

Një karakteristikë e përbashkët e vendeve në tranzicion të Ballkanit ishte se në fazën e parë u shmang një ndryshim radikal në sistemin financiar, ndërkohë qe u ndërmorën ndryshime të pjesshme si transformimi i sistemit monobank në sistem me dy nivele. Së bashku me këtë ndryshim u realizua dhe liberalizimi i krijimit të bankave të

reja dhe decentralizimi i vendimeve për sa i përket volumit dhe tarifave të shërbimeve financiare. Në Ballkanin Perëndimor, do të vëmë re se ndryshimet ekonomike që erdhën pas viteve 90, me shpërbërjen e Jugosllavisë, treguan rezultate të menjëhershme në sistemin financiar. Rajoni u ndesh me një rritje të rrjedhës së kapitalit, e cila fillimisht lidhej me sektorin bankar, që solli dhe një rritje të kreditimit të mundshëm për ekonominë dhe ambienti për rritjen e sektorit bankar filloi të përmirësohej. Disa nga bankat shtetërore u transformuan në banka tregtare, dhe banka të reja gjithashtu hynë në treg, më së shumti si filiale bija të bankave evropiane. Në këtë periudhë vihet re dhe ndërhyrja apo asistenca teknike dhe në donacione e organizmave ndërkombëtare si FMN, Banka Botërore dhe Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim.

1.1 Sistemi financiar në Ballkanin Perëndimor pas viteve 90'

Ndryshimet strukturore në sistemin financiar përfshijnë krijimin e kushteve të nevojshme ligjore për aplikimin e masave të reja, duke adoptuar një legjislacion evropian sidomos në lidhje me funksionin e autoritetit të Bankës Qendrore, rregullimin e tregjeve financiare e më gjerë. Si periudhë kohore këto ndryshime përkojnë për Shqipërinë dhe Bosnje Hercegovinën në vitin 1997, Kroacia në 2001, Maqedonia në 2004. Nga të dhënat e marra nga vlerësimi i Bankës Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim do të vëmë re se në lidhje me transformimet e sektorit bankar nga centralizimi në një treg të liberalizuar, Serbia ka pësuar një ndryshim më të ndjeshëm dhe një reformim më të thellë duke filluar nga viti 2000. Ndërkohë që Kroacia dhe Maqedonia, si dy vende që e kanë filluar më herët tranzicionin, kanë patur një fillim më pozitiv duke qenë se dhe vetë ndikimi i bankës shtetërore ka qenë më i vogël në sektorin bankar. Ndërkohë që Kosova mbetet mbrapa në këtë reformë, si pasojë e mungesës së bankave të reja në tregun financiar, konkurueshmërisë së ulët në këtë sektor si dhe ritmeve të ulëta të reformës në legjislacionin bankar. Vendet të cilat rankohen më lartë për sa i përket këtij indeksi, kanë gjithashtu një kapital më të lartë të huaj të investuar në sektorin bankar prej vitesh.

Zhvillimet e sektorit bankar në Ballkanin Perëndimor kanë treguar një prezencë të lartë të bankave të huaja që prej vitit 2000. Sipas FMN një rritje e investitorëve të huaj në këtë sektor ka ndikuar në efiçencën e sistemit, profesionalizmin por edhe në qëndrueshmërinë financiare. Bankat e

huaja, të mbështetura nga filialet mëma në shtetet perëndimore, mund të përballonin huadhënien përtej depozitave të vendit ku operonin, gjë që krijon mundësi për financim më të gjerë se burimet financiare të vetë vendit. Gjithashtu këto banka sollën në treg profesionalizëm dhe njohuritë (know-how) për përmirësimin e procesit të alokimit të kredive.

Pronësia e huaj në tregun bankar në Ballkanin Perëndimor mbetet e lartë me një mesatare të rajonit prej 89.1%. Bosnja dhe Hercegovina është shteti që ka përjetuar ndryshimet strukturale më të shpejta për sa i përket pronësisë së bankave, ku bankat e huaja janë bërë nxitësit kryesorë të rritjes së kredisë (FMN, 2006).

Në zhvillimin e sektorit financiar dhe në veçanti atij bankar, për Ballkanin Perëndimor, mund të identifikohen tre faza të rëndësishme. Faza e parë ka nisur në mesin e viteve 90 deri në fillimin e viteve 2000 me rritjen e prezencës së bankave të huaja në treg dhe me reformimin e sektorit. Faza e dytë ishte faza e stabilizimit dhe zgjerimit të këtij sektori prej vitit 2000 deri në fillimin e krizës financiare botërore në 2008. Ndërkohë që faza e fundit karakterizohet si faza ku pasojat e krizës financiare u bënë të dukshme, me rritjen e huave me probleme të cilat mbarten edhe në vitet në vazhdim, kjo si pasojë e reformave të munguara në shmangien e këtij problemi në Ballkan. Një ndër treguesit e thellimit të sistemit financiar është dhe niveli i kreditimit që mundësohet nga bankat për sektorin privat.

Përgjatë fundit të viteve 90 dhe fillimit të 2000, kreditë e brendshme të ofruara nga bankat për sektorin privat janë rritur në mënyrë të qëndrueshme për vendet e Ballkanit Perëndimor. Megjithatë, niveli i kreditimit në shtetet si Shqipëria, Kosova dhe Maqedonia mbetet i ulët krahasuar me Kroacinë që ka patur një avancim në nivelet e kreditimit të sektorit bankar. Gjithashtu kreditimi i sektorit privat në Shqipëri dhe Kosovë mbetet i ulët krahasuar me mesataren e rajonit e cila është në nivelin 50% të GDP. Gjithashtu të dhënat për Malin e Zi dhe për Bosnje Hercegovinën tregojnë një rënie të kreditimit bankar nga viti 2008 në vitin 2016 që lidhet me ndikimet e pasojave të krizës financiare në sistemin bankar.

Tabela 1. Kreditimi i brendshëm bankar drejt sektorit privat, si përqindje e GDP

	2000	2008	2016
Shqipëri	4.6%	35.4%	35.36 %
Bosnje Hercegovinë	37.4%	66.7%	62%
Kroaci	31.6%	63.9%	76.7%
Kosovë	0.9%	33.1%	37.8%
Mali i Zi	n/a	87%	53.6%
Maqedoni	17.8%	42.4%	49.2%

Serbi	45.7%	39%	43.5%

Nga vrojtimi i të dhënave për vitin 2008 dhe 2016 (tabela 2), duket qartë se ka patur një rritje në vlerë të depozitave si përqindje ndaj prodhimit të brendshëm bruto. Për këtë interval përjashtim bën Mali i Zi me një rënie të depozitave ndaj GDP në 50.08%. Ndërkohë që Serbia ka shfaqur rritjen më të lartë (31.7%). Kjo rritje e depozitave përkon edhe me thellimin e kreditimit e shprehur si përqindje ndaj GDP që u shpjegua më sipër. Megjithatë për sa i përket raportit kredi ndaj depozita të bankave në përqindje, do të vëmë re një rënie të tij nga viti 2008 në 2016, e përmbledhur në tabelën 2, e cila lidhet me përdorimin më të ulët të levës financiare, dhe me faktin se janë vendosur baza më të forta të rritjes së depozitave sesa të kredive.

Tabela 2. Tregues të depozitave në sektorin bankar

	Depozita Bankare si përqindje e GDP		Kredi Bankare ndaj Depozita Bankare (%)	
	2008	**2016**	**2008**	**2016**
Shqipëri	56.10%	68.80%	61.60%	53.80%
Bosnje Hercegovinë	35.80%	46.50%	154.90%	108.50%
Kroaci	59.70%	68.70%	106.10%	90.60%
Kosovë	30.80%	37.70%	89.30%	82.10%
Mali i Zi	55.10%	50.08%	168.80%	104.90%
Maqedoni	40.90%	53.30%	98.60%	89.80%
Serbi	32.50%	42.80%	120.50%	107.90%

Burimi: World Bank, Global Financial Development Databaze

Siç u argumentua dhe më sipër, ndikimi i krizës financiare globale u ndje në periudhën post 2008. Me gjithë thellimin e nivelit të kreditimit në ekonomi ritmet e rritjes kanë qenë më të ulëta se ato të viteve 2000-2008, që përkojnë dhe me zhvillimet më të vrullshme të sektorit financiar dhe atij bankar në veçanti.

Tabela 3. Kreditimi i brendshëm nga sektori financiar si përqindje e GDP)

	2000	**2008**	**2016**
Shqipëri	48.3%	66.5%	62.9%
Bosnje Herzegovinë	37.4%	66.6%	67.4%
Kroaci	40.0%	73.9%	90.6%
Kosovë	n/a	10.4%	27.1%
Mali i Zi	n/a	88.0%	57.9%
Maqedoni	13.7%	40.9%	53.9%
Serbi	58.3%	39.1%	52.8%

Burimi: World Bank, World development indicators databaze

Në mënyrë të ngjashme me zhvillimet e sektorit bankar, sektori financiar si një i tërë ka përjetuar një zgjerim dhe rritje në fazën e parë pas viteve 90, dhe më pas ka ecur me ritme më të ngadalta drejt stabilizimit (Gardo, 2008). Në tabelën 3 tregohet si ka ndryshuar përqindja e kreditimit në ekonomi nga sistemi financiar për vitet 2000, 2008 dhe 2016, që përkon dhe me fazat e zhvillimit të këtij sektori. Vlen të theksohet se për shtete të caktuara ka patur një bum kreditimi menjëherë pas ndarjes dhe

pavarësisë, në krijimin e shteteve si Kosova dhe Mali i Zi. Në këto shtete nevojat kryesore për fonde kanë qenë nga ana e institucioneve për nevojat e shtet formimit. Rasti i Kroacisë tregon një rritje të kreditimit ndaj ekonomisë sidomos në vitet pas krizës, një karakteristikë e ndryshme nga vendet e tjera të rajonit. Kreditimi i lartë mund të çojë në nivele më të larta të riskut të kredisë dhe në alokim jo efiçent të burimeve. Ndërkohë që nga ana tjetër për vende si Shqipëria dhe Maqedonia, rritja e kreditimit ndonëse në nivele të larta nuk ka qenë e mjaftueshme për të nxitur nevojat për zhvillim ekonomik (Ilahi et. al, 2015).

Për të mbështetur argumentin e mësipërm marrim në shqyrtim dhe dy tregues të tjerë të thellimit të sistemit financiar të një vendi: detyrime korrente ndaj GDP (që ndryshe i referohemi dhe me M3, paraja në qarkullim e një vendi) dhe depozita të sistemit financiar ndaj GDP. Siç shikohet dhe në tabelën 4 vihet re një rritje në vite e të dy treguesve për shumicën e shteteve. Rritja e depozitave në sistemin financiar vjen në masën më të madhe nga bankat, duke qenë se sektori bankar dominon në sistemin financiar të vendeve të marra në shqyrtim.

Tabela 4. Tregues të sistemit financiar për vitin 2008 dhe vitin 2016

	Depozita të sistemit financiar ndaj GDP (%)		Detyrime likuide (M3) ndaj GDP (%)	
	2008	**2016**	**2008**	**2016**
Shqipëri	56.12%	68.89%	72.2%	83.3%
Bosnje Hercegovinë	35.89%	46.50%	55.3%	55.4%
Kroaci	59.74%	68.72%	64.6%	75.6%
Kosovë	30.83%	n/a	31.7%	n/a
Mali i Zi	55.16%	50.08%	55.5%	51.1%
Maqedoni	40.91%	53.33%	46.7%	58.4%
Serbi	32.51%	42.87%	36.2%	46.8%

Burimi: World Bank, World development indicators databaze

Është e rëndësishme të merret në analizë ecuria e normave të interesit në treg, si dhe treguesi i diferencës mes normës së huadhënies dhe normës së interesit të depozitave, i cili shfaq dhe cilësinë e thellimit të sistemit financiar të një vendi sikurse dhe efiçencën e tij. Vendet që shfaqin norma të larta të këtij treguesi karakterizohen si vende me risk të lartë ku kjo diferencë në normat e interesit vjen si pasojë e mbulimit të disa risqeve që shfaq sistemi financiar. Sa më i lartë të jetë ky tregues aq më pak efiçent është sistemi financiar, në kushtet kur oferta e parasë mundësohet nga pak institucione ndërmjetëse dhe konkurrenca brenda sektorit është e ulët.

Për Ballkanin Perëndimor, në intervalin 2000-2016, do të vëmë re se ky tregues ka ardhur përgjithësisht në rënie, periudhë kjo kur kemi dhe shtimin e bankave të huaja në treg dhe zhvillim të sektorit financiar siç u

shpjegua dhe nga treguesit e përmendur në pjesën e mësipërme. Nga viti 2008 deri në vitin 2012, për shumicën e vendeve do të vëmë re ritme të ulëta në përmirësimin e raportit, megjithëse për shtete si Kosova, Kroacia dhe Bosnja kemi një rritje të diferencës normë huadhënie-interes i depozitave, me shfaqjen e ndikimeve të krizës botërore në sistemin financiar. Për vitin 2016, Kosova dhe Serbia shfaqin nivelin më të lartë prej rreth 8% në krahasim me shtetet e tjera të rajonit. Megjithatë trendi rënës i këtij treguesi, duke bërë një përgjithësim për Ballkanin Perëndimor, është një shenjë pozitive e cilësisë së zhvillimeve financiare të rajonit.

Tabela 5. Diferenca midis normës së huadhënies dhe interesit të depozitave

	2000	2008	2012	2016
Shqipëri	13.8%	6.2%	6.4%	7.3%
Bosnje Hercegovinë	14.5%	3.5%	4.7%	4.0%
Kroaci	8.3%	7.2%	8.6%	7.8%
Kosovë	n/a	9.4%	10.9%	8.1%
Mali i Zi	7.7%	3.8%	2.4%	3.8%
Maqedoni	n/a	5.4%	5.8%	7.3%
Serbi	18.49%	8.8%	6.0%	8.0%

Burimi: World Bank, World development indicators databaze

1.2 Ndërmjetësit financiarë jo banka dhe tregjet financiare

Megjithëse kur i referohemi sistemit financiar shpesh marrim në konsideratë sektorin me peshën më të lartë dhe më përfaqësues të tij, që janë bankat, nuk duhen lënë pa përmendur edhe zhvillimet në sektorët e tjerë financiarë. Në krahasim me rritjen e shpejtë të sektorit bankar, shërbimet financiare apo institucionet jo-banka kanë patur një rritje me ritme tepër të ulëta. Në Ballkanin Perëndimor vihet re një mungesë e zhvillimit në tregun e shoqërive të sigurimit, të pensionit, të letrave me vlerë të kapitalit, dhe tregut të letrave të borxhit të korporatave, këto të fundit pothuajse jo-egzistente edhe në ditët e sotme. Në fakt niveli i kreditimit i mundësuar nga institucione të tjera jo-banka si mikro-financa apo unionet e kreditit është tepër i ulët ose i pa përfillshim në shumicën e vendeve të marra në studim. Përjashtim bën Shqipëria që ka një nivel më të lartë kreditimi nga këto institucione, ku 10.48% e GDP është huadhënia nga unionet e kreditit apo fonde të përbashkëta, sipas të dhënave të Bankës Botërore për 2015.

Megjithatë sistemi financiar mbetet i dominuar nga bankat dhe kreditimi në ekonomi është gjerësisht i varur nga kreditimi i brendshëm i mundësuar nga bankat. Kjo reflekton nivelet e ulëta të të ardhurave të shteteve dhe

zhvillimeve institucionale të prapambetura. Edhe nga evidenca e shteteve të tjera, zhvillimi dhe sofistikimi i sektorit jo bankar kërkon nivele më të larta të zhvillimit ekonomik, si dhe kohë për ngritjen e institucioneve të nevojshme për të mundësuar tejkalimin e kostove të larta të transaksioneve dhe për shmangien e problemit të agjensisë (De la Torre, Feyen, dhe Ize 2011).

Tregu i sigurimit është zhvilluar në dekadën e fundit në ato vende të Ballkanit Perëndimor që kanë forcuar kuadrin institucional, megjithëse qëndrojnë ende larg në krahasim me shtetet e tjera Evropiane. Që prej vitit 2000 janë ndërmarrë reforma rregullatore të këtij tregu, duke shkëputur mbikëqyrjen nga Ministria e Financave drejt një institucioni të pa varur (p.sh autoriteti i mbikëqyrjes financiare). Duke ju referuar tabelës 6, prezenca e shoqërive të sigurimit në treg është rritur ndjeshëm, sidomos për vende si Kroacia dhe Bosnje Hercegovina. Nga vrojtimi i të dhënave vëmë re se thellimi i këtij tregu varion nga 1% (rasti i Shqipërisë) në 10% (Kroacia). Ndryshe nga vendet më të zhvilluara të Evropës ku sigurimi i jetës është një burim kryesor i kursimeve afatgjata, dhe ku kompanitë e sigurimit janë investitorë institucionalë të rëndësishëm, në vendet e Ballkanit Perëndimor, industria e sigurimeve dominohet nga sigurimi i jo-jetës (The West Balcans, 2015, IMF).

Tabela 6. Tregues financiarë për ndërmjetësit jo bankarë

	Aktive të fondeve të pensionit ndaj GDP (%)		Aktive të kompanive të sigurimit ndaj GDP (%)	
	2008	**2015**	**2008**	**2015**
Shqipëri	0.01%	0.02%	1.42%	1.48%
Bosnje Hercegovinë	n/a	n/a	3.62%	4.36%
Kroaci	6.85%	18.57%	7.48%	10.51 %
Maqedoni	1.22%	5.72%	3.11%	3.19%
Serbi	0.17%	0.54%	3.19%	4.20%

Burimi: World Bank, Global Financial Development Databaze
(janë përfshirë vetëm shtetet për të cilat Banka Botërore ka të dhëna të publikuara për intervalin)

Për sa i përket fondeve të pensionit duke ju referuar treguesit të paraqitur në tabelën 6, i cili shpreh aktivet e këtij sektori si përqindje e GDP, do të vëmë re se në Kroaci dhe në Maqedoni ky sektor ka njohur një zhvillim më të madh se në vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor nga viti 2008 në 2015. Serbia ka ndërmarrë në vitin 2006 reformën për pensionet vullnetare, por mbetet mbrapa në zhvillimet e saj krahasuar me vendet e tjera. Shqipëria është në nivele të ulëta të këtij treguesi, ku ligji i ri për pensionet pritet të sjellë ndryshim në mjaft aspekte të këtij tregu.

Nga tabela 7 vihet re se ka patur volume më të larta të tregtimit të

aksioneve në vitet përpara krizës si përqindje e GDP, ndërkohë që vlerat kane rënë ndjeshëm mbasi rajoni shfaq ndikimet e krizës. Në përgjithësi niveli i aktivitetit të bursës dhe volumi i tregtimit të aksioneve mbetet i ulët në vendet e Ballkanit Perëndimor. Vihet re se për vitin 2015 treguesi mesatar i tregtimit të aksioneve është nën 1% e GDP, ndërkohë që për vendet si Shqipëria dhe Kosova, ky treg është jo egzistent. Ndërkohë që për sa i përket treguesit të kapitalizimit të tregut si përqindje e GDP, Mali i Zi bën përjashtim në trend duke shfaqur një rritje të këtij treguesi, ndonëse duhen marrë në analizë dhe faktorë të tjerë që përfshihen në llogaritjen e tij.

Tabela 7. Tregues të tregut të kapitalit si përqindje e GDP

	Vlera e aksioneve të tregëtuara ndaj GDP (%)			Kapitalizimi i tregut për kompanitë e listuara (% e GDP)		
	2000	**2010**	**2015**	**2000**	**2010**	**2015**
Kroaci	0.86%	4.80%	0.87%	12.60%	38%	38.20%
Mali i Zi	n/a	2.30%	1.05%	n/a	63%	74%
Maqedoni	3.15%	1.57%	0.31%	0.18%	8.30%	5.70%
Serbi	0.07%	2.50%	0.70%	n/a	24.60%	18.28%

Burimi: World Bank, Global Financial Development Databaze

Gjithashtu edhe tregu i letrave të borxhit afatgjatë është në nivel shume të ulët në Ballkanin Perëndimor, ai është pothuajse jo egzistent, me përjashtim të Kroacisë e cila përveç tregut të obligacioneve qeveritare ka zhvilluar dhe treg sekondar të obligacioneve të korporatave. Faktorët që kanë ndikuar në nivelin e ulët të funksionimit të tregut të kapitalit dhe të borxhit lidhen me mungesën e infrastrukturës rregulluese dhe ligjore, nivelin e zhvillimit ekonomik të vendit, fazën e zhvillimit të kompanive, kuadrin rregullativ ndaj falimentimit dhe vërtetësinë e pasqyrave financiare të kompanive për të siguruar një mbrojtje më të mirë për investitorët, pra informalitetin e më gjerë. Vlerësimi i Bankës Evropiane për Zhvillim dhe Rindërtim në lidhje me progresin e tregut të kapitalit vlerëson me 3 pikë Kroacinë për nivelin më të lartë të zhvillimit për vitin 2015, ndërkohë që Kosova është në vend të fundit në rajon e cila vlerësohet me 1 pikë sipas këtij treguesi (EBRD transition report).

2. Si ndikojnë treguesit e thellimit financiar tek rritja ekonomike

Nga vrojtimi i treguesve të ndryshëm që lidhen me karakteristikat financiare të vendeve të Ballkanit Perëndimor, u vu re një rritje e performancës së sistemit financiar të shteteve, sidomos në periudhën e para krizës e cila u shoqërua me rritjen e investimeve të huaja në këtë sektor, zgjerimin e tregut për shtete të caktuara, rregullim institucional, si dhe me rritje të kreditimit në ekonomi. Megjithatë ritmet e rritjes kanë qenë të ulta në

pesë vjeçarin e fundit, dhe sektori jo-bankar ka vazhduar të qëndrojë në nivele të ulëta zhvillimi krahasuar me rajonin. Duke e trajtuar çdo tregues në mënyrë individuale arrijmë të bëjmë një përshkrim të ecurisë në vite por pa marrë në konsideratë faktorë të tjerë dhe efektet në ekonomi. Në literaturë shpesh shtrohet diskutimi se sa ndikon zhvillimi i sistemit financiar dhe instrumenteve të tij në rritjen ekonomike, duke shtuar argumentin se kriza botërore nisi pikërisht nga vende me sisteme të zhvilluara financiare dhe një treg financiar të kapitalit në nivele tepër të larta. Studimi i Arcand, Berkes dhe Panizza (2011) me të dhëna mbi 80 shtete për vitet 1960-2000 tregoi se sistemet financiare ndikojnë tek rritja ekonomike deri në një pikë limit, përtej së cilës kurba merr pjerrësi rënëse, duke mbështetur argumentin se në periudhë krize sistemet financiare ndikojnë negativisht pasi dhe kalimi i pasojave ndodh në mënyrë simultane tek të gjithë sektorët e tjerë në ekonomi. Ndërkohë që studime të tjera mbështesin argumentin se nuk ekziston një lidhje e rëndësishme mes zhvillimit të sistemit financiar dhe rritjes ekonommike, kur marrim në analizë periudha afat gjata (Thornton, 1996). I njëjti argument qëndron dhe për periudha inflacioniste (Rousseau dhe Wachtel, 2002).

Edhe pse bota akademike shfaq argumenta të ndryshëm në lidhje me këtë çështje, studimet më të shumta, sidomos të përpara vitit 2008 identifikojnë një lidhje të rëndësishme të të dy treguesëve. Kështu, Arestis, Demetriadis dhe Luintel (2001) duke përdorur të dhëna nga 5 shtete të zhvilluara treguan një lidhje të rëndësishme mes zhvillimit financiar (respektivisht rritjes së tregut të aksioneve dhe sektorit bankar) dhe rritjes ekonomike. Demirguc-Kunt, Feyen dhe Levine (2011) përdorin të dhëna nga 26 vende të të ardhurave të larta të OECD, për periudhën 1980-2008, studim nga i cili evidentohet se ka një marrëdhënie pozitive midis rritjes ekonomike dhe thellimit financiar, ku tregu i letrave me vlerë merr një rëndësi gjithnjë e më të lartë për të ardhmen. Metodologjia e zgjedhur për të analizuar të dhënat që i përkasin serive kohore për shtete të ndryshme është analiza e të dhënave panel. Studimi më i njohur i kësaj fushe i përket King dhe Levine (1993), të cilët analizuan të dhëna nga 77 shtete për periudhën 1960-1989. Autorët përdorën këtë metodë për të matur thellimin e sistemit financiar nëpërmjet treguesve: detyrime likuide ndaj GDP, kredi bankare ndaj aktiveve të Bankës Qendrore, kredi private ndaj GDP, dhe kredi ndaj sistemit privat jofinanciar (% e GDP), ndërkohë që të

gjitha variablat provuan se ndikonin mbi rritjen ekonomike.

2.1 Metodologjia

Duke u bazuar tek metodologjia e studimeve më përfaqësuese mbi lidhjen e dy variablave rritje ekonomike dhe thellimi financiar, në këtë punim do të përdor metodën e regresionit OLS për të dhënat panel (ordinary least square, metoda e katrorëve më të vegjël) për të dhënat e shtatë shteteve të Ballkanit Perëndimor në periudhën 2005-2015. Metoda e regresionit OLS në programin EViews 7 na lejon të përdorim të dhëna panel për shtete të ndryshme si dhe të testojmë rëndësinë e lidhjes dhe qëndrueshmërinë e modelit. Intervali kohor i përzgjedhur kushtëzohet nga të dhënat e Bankës Botërore të cilat janë pothuajse të plota për intervalin dhe shtetet e marra në studim: Shqipëri, Bosnje Hercegovinë, Kosovë, Kroaci, Mali i Zi, Maqedoni dhe Serbi. Ndërkohë që në vitet e mëhershme ka mungesë të dhënash, lidhur dhe me faktin se shtete si Kosova e Mali i Zi kanë marrë pavarësinë pas vitit 2000, si dhe mungojnë të dhënat për dy vitet e fundit në pjesën më të madhe të treguesëve. Variablat e zgjedhur në këtë model janë si:

Tabela 8. Variablat e varur dhe të pavarur që do të testohen

Variabli	Emërtimi	Burimi
BANK	Kredi bankare ndaj depozita bankare	Global Financial Development Databaze
FIN	Kreditimi i brendshëm nga sektori financiar	World Development Indicators
M3	Detyrime likuide (M3) në përqindje	Global Financial Development Databaze
RATE	Diferenca midis normës së huadhënies dhe normës së depozitave	World Development Indicators
GDP	GDP për frymë (produkti i brendshëm bruto për frymë)	Global Financial Development Databaze

Variablat e pavarur që tregohen dhe në tabelën 8, janë tregues të thellimit të sistemit financiar (FIN, BANK, M3) dhe të efiçencës së sistemit financiar (RATE), siç përcaktohen dhe në kategoritë e databazës së Bankës Botërore. Janë përzgjedhur në këtë model ato variabla të cilat janë më përfaqësues në zhvillimet e Ballkanit Perëndimor (tregu i kapitalit si element i veçantë është lënë jashtë duke qenë se nuk ka të dhëna për disa nga shtetet ku ky treg është jo egzistent). Ndërkohë variabli i varur është rritja ekonomike e shprehur me treguesin GDP për frymë.

Do të testohet rëndësia e lidhjes midis variablave që shprehin shkallën e thellimit të sistemit financiar në ekonomi dhe rritjes ekonomike, duke testuar ekzistencën e një lidhje të

rëndësishme ndërmjet tyre sipas modelit:

$$GPD= C + \beta_1*BANK + \beta_2*FIN + \beta_3*M3 + \beta_4*RATE$$

Përpara se të testojmë këtë lidhje duhet të sigurohemi se të dhënat e marra në studim nuk janë jo-stacionare. Për të shmangur këtë problem që do të çonte në rezultate jo reale të analizës, përdoret testi i kointegrimit i cili ngrihet mbi hipotezën nul se të dhënat janë të pa kointregruara. Për nivele të rëndësisë më të vogla se 5% kjo hipotezë do të refuzohet. Hipoteza nul se të dhënat janë të pa kointegruara do të refuzohet duke qenë se rezultatet e testit na japin një probabilitet më të vogël se 5%.

Pasi testuam për kointegritetin e të dhënave, duhet të testojmë për modelin OLS nëse do të ketë efekte të rastësishme apo fikse për të gjykuar mbi heterogjenitetin e mundshëm midis të dhënave (fixed or random effects of OLS). Ky përcaktim do të na lejojë të përafrojmë një analizë më pranë realitetit të të dhënave, duke gjykuar mbi supozimin se variablat x janë fikse dhe të njohura për të gjitha periudhat dhe popullatën (rasti i metodës fikse) dhe efekti i rastë-sishëm mbi supozimin se disa të dhëna mund të jenë të rastësishme në model (rastet kur të dhënat nuk përfshijnë gjithë popullatën apo kur në model mund të ketë shmangie për vite të caktuara si pasojë e faktorëve të jashtë modelit).

Tabela 9. Rezultatet e testimit Hausman Test (Correlated Random Effects)

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	3.932792	4	0.4152

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Dif)	Prob
BANK	4.391084	4.342490	0.03015	0.7796
FIN	5.469474	5.626668	0.02250	0.2947
M3	21.691737	21.804294	0.22257	0.8114
RATE	55.070077	-53.188651	1.86307	0.1681

Efektet e rastësishme duken më pranë arsyetimit të modelit tonë, megjithatë për të gjykuar mbi këtë zgjedhje duhet të testojmë modelin. Sipas testit Hausman, metoda e efektit të rastësishëm do të refuzohet për nivel rëndësie më të vogël se 5%, pra kjo metodë nuk do jetë efektive dhe do të refuzohet. Rezultatet e Testit Hausman tregohen në tabelën 9, për variablat e marra në studim siç shpjegohen dhe më sipër. Probabiliteti më i lartë se 5% që u përcaktua si nivel i rëndësisë na tregon se metoda e katrorëve më të vegjël sipas efekteve rastësore nuk refuzohet. Pra mund të

vazhdohet me testimin e variablave duke marrë në analizë këtë metode të përzgjedhur.

2.2 Rezultatet e testimit dhe rëndësia e lidhjes

Pasi u testua fillimisht se të dhënat nuk janë të pa kointegruara, dhe se metoda OLS për efektet rastësore qëndron statistikisht, do të testojmë rëndësinë e lidhjes së variablave të pavarur të modelit me variablin e varur të shprehur me GPD për frymë. Periudha kohore e studimit përfshin periudhën para dhe pas krizës financiare, e cila kufizohet në kohë por është përfaqësuese për modelin duke qenë se në total janë 77 vrojtime (11 vite dhe 7 shtete të Ballkanit Perëndimor). Në tabelën 10 tregohen rezultatet e testimit sipas metodës Panel EGLS (siç u shpjegua më sipër metoda e katrorëve më të vegjël për të dhëna panel me efekt të rastësishëm).

Duke gjykuar mbi nivelin e rëndësisë α=5%, nga rezultatet e testit do të vëmë re se variabli BANK, M3 dhe RATE shfaqin lidhje të rëndësishme me variablin e varur GDP për frymë. Përkatësisht me një probabilitet 0.0468 për BANK, 0.0008 për M3 dhe 0.0306 për RATE, pra shtrihen brenda intervalit kritik të α. Ndërkohë që variabli FIN nuk shfaq një lidhje të rëndësishme me variablin e pavarur GPD, me një probabilitet më të lartë se 5%, me vlerën 0.1722. Edhe nëse gjykojmë mbi statistikën t, rezultatet e variablit BANK, M3 dhe RATE shtrihen në intervalin t>2 dhe t<-2, pra është kriter i besueshëm për lidhjen. Në terma praktike rezulton se për vendet e Ballkanit Perëndimor: raporti kredi/depozita, diferenca në normën e kredisë ndaj normës së depozitës dhe detyrimet likuide (M3) të sistemit kanë një lidhje të rëndësishme me rritjen ekonomike.

Tabela 10. Rezultatet e testimit sipas metodës së katrorëve më të vegjël

Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)
Sample: 2005 - 2015
Total panel (balanced) observations: 77

Variabla	Koeficienti	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3009.066	1036.252	2.903796	0.0049
BANK	4.489086	2.219434	2.022627	**0.0468**
FIN	5.182826	3.758826	1.378842	0.1722
M3	21.87493	6.239755	3.505735	**0.0008**
RATE	-55.28124	25.07097	-2.204990	**0.0306**

Statistikat e peshuara			
R në katror Rregulluar	0.691252	Mean dependent var	121.3996
R-katror	0.674099	S.D. dependent var	420.5920
S.E. e regresionit	240.1065	Sum squared resid	4150881.
F-statistikor	40.29989	Durbin-Watson stat	0.587495
Prob (F-statistikor)	0.000000		

Statistikat e ponderuara			
R në katror	0.139129	Mean dependent var	4382.235
Shuma e mbetjeve të katrorë	4.52E+08	Durbin-Watson stat	0.005394

Duke vrojtuar kolonën e koefiçientëve, do të vëmë re se një ndryshim pozitiv në raportin kredi/depozita si dhe në detyrimet likuide të sistemit do të sillte një rritje të GDP. Ndërkohë, një rritje në diferencën e normës së interesit hua-depozite, do të sillte një rënie të GDP. Në logjikën ekonomike një rritje e normës së kredisë më tepër se e depozitës siç u shpjegua dhe në pjesën e parë, tregon për një sistem financiar riskoz dhe më pak efiçent. Në këto vende ku sistemi bankar mbizotërohet nga bankat e huaja, një marzh i lartë do të thotë fitime më të larta që drejtohen jashtë vendit pritës. Ndërkohë që treguesi detyrime likuide, shfaq edhe masën e zgjerimit të sistemit, ka një ndikim pozitiv mbi rritjen ekonomike. Gjithashtu brenda logjikës ekonomike një rritje e kredive në masë më të lartë ndaj depozitave, ka një ndikim pozitiv në rritjen ekonomike për shtetet e marra në analizë. Duke gjykuar fortësinë e lidhjes, treguesi kreditim nga sektori bankar në raport me depozitat shfaq një lidhje më të dobët se treguesit e tjerë, edhe pse provohet rëndësia e lidhjes me GDP. Siç u shpjegua dhe në pjesën e mësipërme, sektori bankar në vitet pas krizës është përballur me problemin e kredive të këqija, dhe ritme më të ulëta të kreditimit të cilat e ulin efiçencën e këtij sektori dhe për pasojë ndikimin e tij në rritjen ekonomike.

Kreditimi i brendshëm nga sektori financiar si një i tërë, nuk ka një lidhje të rëndësishme me variablin rritje ekonomike, nga testi i realizuar në këtë punim. Ky rezultatet është i pritshëm duke u mbështetur dhe në argumentat e përshkruar përgjatë temës. Kështu sistemi financiar ka mungesë instrumentesh të zhvilluar të ndërmjetësimit në ekonomi siç është tregu i kapitalit dhe i borxhit, dhe zhvillimi i sektorit të institucioneve jo-bankare. Gjithashtu ndërmjetësit jo-bankarë kanë vështirësi në investimin e kapitalit të tyre brenda vendit, sidomos në shtetet ku tregu i kapitalit është jo funksional, duke e bërë këtë sektor me pak efiçent dhe me kosto më të lartë të transaksioneve. Një analizë më e gjerë, duke e trajtuar çdo shtet të rajonit individualisht do mund të çojë në gjykime më konkrete mbi karakteristikat e veçanta të çdo shteti për sa i përket rritjes ekonomike dhe treguesëve të thellimit financiar përkatësisht në secilin shtet të rajonit.

3. Përfundime të studimit

Në ekonomitë e Ballkanit Perëndimor sistemi financiar mbetet i dominuar nga bankat dhe kreditimi në ekonomi është gjerësisht i varur nga kreditimi i brendshëm i mundësuar nga bankat. Pronësia e huaj në tregun bankar ka ardhur në rritje në vitet e para të tranzicionit, dhe mbetet ende e lartë me një mesatare të rajonit prej 89.1%.

Kreditë e brendshme të ofruara nga bankat për sektorin privat janë rritur në mënyrë të ndjeshme në vite, megjithatë niveli i kreditimit në shtetet si Shqipëria, Kosova dhe Maqedonia mbetet i ulët krahasuar me mesataren e rajonit e cila është në nivelin 50% të GDP.

Në krahasim me rritjen e shpejtë të sektorit bankar, shërbimet financiare apo institucionet jo-banka kanë patur një rritje

me ritme tepër të ulëta. Niveli i kreditimit i mundësuar nga institucionet e tjera jo banka si mikro-financa apo unionet e kreditit është tepër i ulët ose i pa përfillshëm në shumicën e vendeve të marra në studim.

Tregu i sigurimit është zhvilluar në dekadën e fundit në ato vende të Ballkanit Perëndimor që kanë forcuar kuadrin institucional, ndonëse qëndrojnë ende larg në krahasim me shtetet e tjera Evropiane. Megjithatë prezenca e shoqërive të sigurimit në treg është rritur ndjeshëm për vende si Kroacia dhe Bosnje Hercegovina.

Për sa i përket fondeve të pensionit, do të vëmë re se në Kroaci dhe në Maqedoni ky sektor ka njohur një zhvillim më të madh se vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor nga viti 2008 në 2015. Shqipëria është në nivele të ulëta të këtij sektori, ku ligji i ri për pensionet pritet të sjellë ndryshim në mjaft aspekte të këtij tregu.

Në përgjithësi niveli i aktivitetit të bursës dhe volumi i tregëtimit të aksioneve si përqindje e GDP mbetet i ulët, për vitin 2015 mesatarja është nën 1% e GDP, ndërkohë në Shqipëri dhe Kosovë, ky treg është jo egzistent. Gjithashtu edhe tregu i letrave të borxhit afatgjatë është në nivel shumë të ulet, ai është pothuajse jo egzistent, me përjashtim të Kroacisë e cila përveç tregut të obligacioneve qeveritare ka zhvilluar dhe treg sekondar të obligacioneve të korporatave.

Nga testimi i lidhjes thellim financiar – rritje ekonomike në këtë punim rezultoi se variablat e pa varur: kredi bankare ndaj depozita bankare (në %), detyrime likuide dhe diferenca mes normës së interesit hua-depozite, kanë një lidhje statistikisht të rëndësishme me nivelin e GDP për frymë. Një rritje e kreditimit në masë më të lartë se depozitat, nga sektori bankar, ka patur një efekt pozitiv në rritjen e GDP për frymë. Gjithashtu një rritje e detyrimeve likuide (ose paraja e gjerë) të sistemit ka ndikuar në rritjen e GDP për frymë. Një zvogëlim i diferencës interes i hua-depozitë ka patur efekt pozitiv tek GDP për frymë.

Ndërkohë që variabli kreditim i brendshëm nga sektori financiar nuk shfaqi një lidhje statistikisht të rëndësishme me treguesin e rritjes ekonomike, gjë që dëshmon për mungesën e efektivitetit të sistemit financiar si një i tërë, duke i përfshirë dhe institucionet jo-banka, të cilat për rajonin janë në një stad zhvillimi të ulët dhe kanë mundësi të kufizuara investimi dhe të ardhurash.

Bibliografia

1. Arcand, J.L., Berkes, E., and Panizza, U., (2012) - Too much Finance? International Monetary Fund, IMF working paper WP/12/161.

2. De la Torre, A., Feyen, E., Ize, A., (October 2011) - Financial Development: Structure and Dynamics, The World Bank.

3. Banka e Shqipërisë - Raporti Vjetor 2014 dhe Raporti Vjetor 2013.

4. European Bank for Reconstrution and Development, Transiotion Report 2015-2016: Rebalancing Finance (EBRD structural change indicators).

5. Gardo, S., (2008) - Croatia: Coping with rapid financial deepening, Foreign Research Division, Austrian National Bank.

6. Ilahi, N., Miniane, J., Murgasova, Z., and Hollar, I., (March 2015) - The Western Balkans: 15 years of economic transition, International Monetary Fund, Special Report IMF.

7. International Monetary Fund (2006) - Bosnia and Herzegovina: Financial System Stability Assessment, Washington DC, No. 06/403, November issue.

8. Prica, I., Backović, M., (2011) - Financial liberalisation and stability in the Balkans.

9. King, R. G., and Levine, R., (1993a) - Finance and Growth: Schumpeter might be right, Quarterly Journal of Economics, Vol. 108: 717-738.

10. Kosovo Banking Association (January 2015) - Banking periodic overview of the financial sector in Kosovo, Structure of financial system assets.

11. Levine, R., (2005) - Finance and Growth: Theory and Evidence, Handbook of Economic Growth, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 10766.

12. Abazi, Sh., Aliu, A., (June 2015) - Financial deepening and economic growth in the Western Balkans.

13. Srdjan Golubović, Nataša Golubović (2005) - Financial Sector Reform In The Balkan Countries In Transition, UDC 336.7 (497).

14. Thornton, J., (1996) - Financial deepening and economic growth in developing economies, Applied Economic Letter, Taylor and Francis Journals, Vol. 9: 869–873.

15. World Bank - Global Financial Development Databaze and World Development Indicators Databaze

16. IMF staff discusion note, (May 2015) – Rethinking Financial Deepening, Stability and Growth in Emerging Markets, SDN/15/08.

Nga: MSc. Mariola Kapidani, Dr. Egerta Marku,

Departamenti i Financës, Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i Tiranës

NJË QASJE NDAJ PËRMIRËSIMIT TË KONTROLLEVE TË BRENDSHME, NË SEKTORIN PUBLIK, NË SHQIPËRI

Faktor kyç në përmirësimin e përgjegjshmërisë për të përmbushur misionin e njësisë, është pa diskutim implementimi i një sistemi efektiv të kontrollit të brendshëm. Kontrolli i brendshëm është një proces i ngritur nga menaxhimi i lartë dhe i gjithë personeli i njësisë publike, i cili ofron siguri të arsyeshme që objektivat e lidhura me operacionet, përputhshmërinë dhe raportimin do të arrihen, duke qenë kështu pararojë mbrojtëse në ruajtjen e aseteve publike

Nga: Aulona Jonuzi - Kryeauditueses, KLSH

Abstrakt

Kontrolli i Brendshëm ndihmon njësitë që të arrijnë objektiva të rëndësishme dhe të ruajnë e zhvillojnë performancën e tyre. Ato janë komponentë të rëndësishëm të qasjeve për rritjen e përgjegjshmërisë ndaj operacioneve si për qeverinë Shqiptare, ashtu edhe për atë të Shteteve të Bashkuara. Politikë-bërësit dhe menaxherët e programeve vazhdimisht kërkojnë mënyra dhe rrugë për të përmirësuar përgjegjshmërinë ndaj realizimit të misionit të njësisë publike.[1] Faktor kyç në përmirësimin e përgjegjshmërisë për të përmbushur misionin e njësisë, është pa diskutim implementimi i një sistemi efektiv të kontrollit të brendshëm. Kontrolli i brendshëm është një proces i ngritur nga menaxhimi i lartë dhe i gjithë personeli i njësisë publike, i cili ofron siguri të arsyeshme që objektivat e lidhura me operacionet, përputhshmërinë dhe raportimin do të arrihen, duke qenë kështu pararojë mbrojtëse në ruajtjen e aseteve publike.[2]

Në Shqipëri, koncepti i kontrollit të brendshëm është zhvilluar vitet e fundit. Legjislacioni i parë dedikuar kontrollit të brendshëm i takon vitit 2010. Qeveria shqiptar aktualisht përdor termin "menaxhimi financiar dhe kontrolli" edhe kur i referohet "kontrollit të brendshëm". Menaxhimi financiar dhe kontrolli është një nga 3 shtyllat e sistemit të Kontrollit të Brendshëm Financiar Publik (KBFP), zhvilluar nga Komisioni Evropian, për t'i

[1] *Standardet për Kontrollin e Brendshëm në Qeverinë Federale, nga Kontrolloi I Përgjthshëm I Shteteve të Bashkuara, GAO-14-704G*

[2] *Public law 111-352 -jan. 4, 2011, 124 STAT. 3866,GPRA modernization act of 2010,*

asistuar zhvillimit të vendeve anëtare dhe atyre potenciale që të kuptojnë më mirë implementimin efektiv të sistemeve të kontrollit të brendshëm gjatë procesit të anëtarësimit në BE. Shtetet që e kanë marrë statusin e vendit anëtar, e kanë të detyrueshme të përmbushin kërkesat e sistemeve të KBFP. Shqipëria e mori statusin e vendit "kandidat" në Qershor të vitit 2014, e prej atëherë rrjedhimisht ka hyrë në negociata për Acquis Communautaire (legjislacioni i përbashkët i kërkuar për tu aplikuar nga vendet anëtare të BE-së), me qëllim reflektimin dhe implementimin e këtij legjislacioni në legjislacionin shqiptar.[3]

Në qeverinë federale të SHBA, legjislacioni që lidhet me kontrollin e brendshëm është krijuar që në vitin 1982 me Ligjin e Integritetit Financiar të Menaxherëve Federalë. Ky ligj parashikon se është përgjegjësi e ***Zyrës së Përgjegjshmërisë Qeveritare (GAO)*** për krijimin dhe miratimin e standardeve për kontrollin e brendshëm, në qeverinë federale. Këto standarde ofrojnë kuadrin e gjerë për krijimin dhe ruajtjen e kontrollit të brendshëm, si edhe identifikimin dhe adresimin e sfidave menaxheriale dhe zonave me risk të lartë mashtrimi, shpërdorimi, abuzimi dhe keq menaxhimi. Sa më sipër reflektohen në Librin Jeshil, i cili ka ndryshuar në vitin 2014, për të reflektuar pikërisht ndryshimet që solli Kuadri i ri COSO (2013), në kontrollet e brendshme. Në vijim ky punim do të trajojë çështje që lidhen me:

- Qasjen e qeverisë shqiptare ndaj kontrollit të brendshëm;
- Qasjen e qeverisë federale të SHBA ndaj kontrollit të brendshëm;
- Observacione mbi ndryshimet mes këtyre dy qasjve dhe implikimet që këto ndryshime sjellin; dhe
- Konsiderata mbi përmirësimin e qasjes së qeverisë shqiptare ndaj sistemeve të kontrollit të brendshëm.

I. Qasja e Qeverisë Shqiptare ndaj Sistemeve të Kontrollit të Brendshëm

Në vitin 2010, qeveria shqiptare miratoi ligjin nr. 10296, datë 08.07.2010 "Mbi menaxhimin financiar dhe kontrollin (MFK)", ku parashikohej se Ministri i Financave ishte autoriteti përgjegjës për miratimin e udhëzimeve/manualeve mbi MFK në sektorin publik.[4] Manualet / udhëzimet më tej kërkojnë që të gjitha njësitë publike të krijojnë dhe vlerësojnë sistemet e MFK-së mbështetur në metodologjitë e parashikuara në manual. Njësitë publike përfshijnë[5]: njësi të qeverisjes së përgjithshme; shoqëritë tregtare; organizatat jofitimprurëse dhe autoritetet e përbashkëta, të cilat zotërohen, kontrollohen, financohen ose garantohen financiarisht nga një njësi e qeverisjes së përgjithshme.; dhe njësi të tjera që shpenzojnë fonde publike, sipas një marrëveshjeje ndërkombëtare.

[3] *European Commission Directorate-General for Budget, http://ec.europa.eu/dgs/budget/index.htm*

[4] *Ligji nr 10266, datë 08.07.2017, I ndryshuar*

[5] *Sipas nenit 3, të Ligjit nr 10266, datë 08.07.2017, I ndryshuar*

Pas marrjes së statusit të vendit kandidat për BE, në Qershor 2014, për qeverinë shqiptare gjithashtu u bë e detyrueshme që të operojë në përputhje me kërkesat e KBFP, duke adaptuar modelin e KBFP dhe prezantimin e standardeve ndërkombëtare të kontrollit të brendshëm (Kuadri COSO). Sistemi i KBFP ka për qëllim, ofrimin e sigurisë së arsyeshme që fondet publike po shpenzohen në përputhje me objektivat e përzgjedhura nga autoritete buxhetore. Sistemi është subjekt i një vlerësimi vjetor (progres raport) i kryer nga Komisioni Evropian si pjesë e programit të zhvillimit të Qeverisë Shqiptare.[6] Sistemi i Kontrollit të Brendshëm Financiar Publik të BE-së, sikundër e përmendëm, ka 3 shtylla kryesore, Menaxhimi Financiar dhe Kontrolli është një prej këtyre tre shtyllave, e quajtur ndryshe "përgjegjshmëria menaxheriale".[7]

[6] *Programi I anëtarësimit ka gjithsej 33 kapituj dhe sistemi I KBFP përfshihet në kapitullin 32.*

[7] *Referuar Komisionit Evropian, menaxherët e të gjitha niveleve nevojitet të jenë të përgjegjshëm jo vetëm ndaj politikave që lidhen me operacionet, por edhe me politikat që lidhen me MFK. koncepti i "Përgjegjshmërisë menaxheriale" dhe "MFK" në literaturën e BE-së, shpesh i gjejmë të përdoren këmbyeshëm. Shiko: http://europa.eu/dgx/budget/index.htm*

Figura: *Tre shtyllat kryesore të KBFP*

Burimi: Manuali i MFK-së (2016)

MFK është një sistem politikash, procedurash, aktivitetesh dhe kontrolle, nëpërmjet të cilave planifikohen, drejtohen dhe kontrollohen burimet financiare, me qëllim që të mundësojnë dhe të influencojnë në shpërndarjen efektive dhe eficente të objektivave që lidhen me shërbimet publike. Ky sistem vendoset, ruhet dhe përditësohet rregullisht nga titullari i njësisë publike dhe vihet në zbatim nga i gjithë personeli, me qëllim për të adresuar risqet e për të dhënë garanci të mjaftueshme se objektivat e njësisë publike do të arrihen nëpërmjet:

1. veprimtarive efektive, të efektshme dhe me ekonomi;
2. pajtueshmërisë me legjislacionin dhe me aktet e brendshme e kontratat;
3. informacioneve operative e financiare të besueshme e të plota;
4. mbrojtjes së informacionit e të aktiveve. [8]

1.1 Roli i Standard-bërësve në Sistemet e Kontrollit të Brendshëm Financiar.

Në Shqipëri, Ministri i Financave është autoriteti përgjegjës për miratimin e udhëzimeve e manualeve për menaxhimin financiar dhe kontrollin në njësitë publike, që mbulojnë në mënyrë të veçantë:

a) metodologjinë për ndërtimin dhe funksionimin e sistemeve të menaxhimit financiar dhe kontrollit, në përputhje me standardet e kontrollit të brendshëm, të pranuara ndërkombëtarisht;

b) formën, përmbajtjen dhe afatet për raportimin periodik te nëpunësi i parë autorizues rreth funksionimit,

[8] *Mbështetur në ligjin nr. 10296, date 08.07.2010 "Mbi MFK", I ndryshuar.*

përshtatshmërisë, efiçencës dhe efektivitetit të sistemeve ekzistuese të menaxhimit financiar dhe kontrollit, parregullsitë e gjetura dhe masat e marra;

c) formën, përmbajtjen dhe mënyrën e paraqitjes së deklaratës për cilësinë dhe kushtet e kontrolleve të brendshme për vitin paraardhës; ç) dokumentet standarde të gjurmëve të auditimit, që lidhen me procedurat e unifikuara në të gjitha njësitë publike;

d) procedurat standarde për një kontabilizim të plotë, të vërtetë, të saktë dhe në kohën e duhur të të gjitha transaksioneve të njësive publike;

e) procedurat standarde për ruajtjen, arkivimin dhe asgjësimin e dokumenteve financiare në njësitë publike, në zbatim të dispozitave ligjore në fuqi;

f) procedurat standarde për ruajtjen, dokumentimin, qarkullimin, shitjen dhe nxjerrjen jashtë qarkullimit të aktiveve në njësitë publike.

g) funksionet dhe detyrat e strukturës përgjegjëse për financat në njësitë e qeverisjes së përgjithshme.

Gjithashtu Ministri i Financave i paraqet Këshillit të Ministrave dhe Kontrollit të Lartë të Shtetit, brenda muajit qershor të çdo viti, raportin vjetor për cilësinë dhe funksionimin e kontrollit të brendshëm financiar publik për vitin paraardhës, përfshirë edhe gjetjet e rëndësishme dhe rekomandimet për përmirësimin e sistemit.[9]

Për të përmbushur këto detyra, Ministri mbështetet në NJQH/MFK, [10] , e cila ndër të tjera ka për qëllim të: (a) zhvillojë, përgatisë, shpërndajë dhe përditësojë strategjitë dhe udhëzimet metodologjike për menaxhimin financiar dhe kontrollin, në përputhje me standardet ndërkombëtare të pranuara për kontrollin e brendshëm, rregulloret e zbatueshme dhe praktikat e mira të Bashkimit Europian.

Në mënyrë që NJQH/MFK të përmbush rolet dhe funksionin e saj, nevojitet fillimisht të hartohen manuale cilësore e të kuptueshme për të gjithë sektorin që do ti implementojë kërkesat e manualeve. Kuptueshmëria e manualeve është faktor kyç në njohjen e implikimeve që sjell kjo e fundit, si në hartimin ashtu edhe në implementimin e sistemeve të kontrollit të brendshëm. ***Kjo do të thotë që, kontrollet e brendshme mund të jenë inefektivë dhe ineficientë edhe pse mbështeten në manuale shumë të mira (zhvilluar mbi standarde ndërkombëtare dhe/ose praktika më të mira), si pasojë për shembull, e deficencave në implementim, por nga ana tjetër pa një manual efektiv, pa diskutim që kontrollet e brendshme nuk mund të rezultojnë efektive.***

Tashmë është gjerësisht e pranuar që menaxhimi, gjatë monitorimit dhe

---

[9] *Neni 18, pika 3, ligji nr. 10296, date 08.07.2010, "Mbi MFK", I ndryshuar.*
[10] *Ligji mbi MFK , neni 6 dhe neni 26.*

vlerësimit të efektivitetit të hartimit dhe implementimit të kontrolleve të brendshme, nevojitet të aplikojë gjykimin profesional. Në mënyrë që të shmang të qenit shumë përshkrues gjatë implementimit të kontrollit të brendshëm, nevojitet një kuadër pune i shëndoshë, i cili të specifikojë se nga se përbëhet sistemi i kontrollit dhe si të përcaktohet nëse kontrollet po implementohen në mënyrë efektive. Edhe pse sa më sipër nuk mund të garantojë rezultate absolute, duke vendosur gjykimin profesional brenda kufijve ligjore, rregullatore, etj, një kuadër i shëndoshë mund të rrisë mundësitë e menaxhimit për vendimmarrje më cilësore në raport më kontrollet e brendshëm.

Në Nëntor 2016, u aprovua Manuali i ri i MFK-së (në vazhdim Manuali i MFK 2016), i cili shfuqizoi Manualin e mëparshëm (në vazhdim Manuali i MFK 2010).

Ndërkohë, në vitin 2013 Komiteti i Sponsorizimit të Komisionit Treadway (COSO) kishte miratuar kuadrin e punës mbi kontrollet e brendshme, pas 21 vitesh nga krijimi i kuadrit origjinal (atij të vitit 1992). Kuadri COSO (2013) tashmë prezantoi 5 komponentët e kontrollit të brendshëm (të pandryshuar), por duke u shtuar 17 parime të cilat përfaqësojnë konceptet thelbësore që lidhen me secilin komponent.[11] Në vijim 17 parimet, zbërthehen në 77 pika fokusi (ose atribute), të cilat përfaqësojnë karakteristika që lidhen me secilin nga parimet.

Në Manualin e MFK (2016) vihet re se pothuajse nuk ka asnjë ndryshim në paraqitjen e komponentëve dhe parimeve që i shoqërojnë ato, në krahasim me Manualin paraardhës të MFK (2010). Gjithashtu vihet re që komponentët përshkruhen pothuajse në mënyrë identike sikundër janë paraqitur në manualin MFK (2010). [12]

Drejtoria e Përgjithshme e Harmonizimit të KBFP prodhon një raport të konsoliduar vjetor për sistemin e kontrollit të brendshëm financiar publik, në të cilin vlerësohet implementimi dhe funksionimi i 5 komponentëve të kontrollit të brendshëm. Referuar raportit vjetor të përgatitur nga NJQH/MFK në Maj të vitit 2016, rezulton se menaxhimi financiar dhe kontrolli nuk ësht kuptuar nga menaxhimi i lartë si edhe nga personeli, në njësitë e sektorit publik .[13] ***Në këtë raport mungon "analiza e shkaqeve" (root cause analyses) për të zhvilluar më tej arsyet se pse menaxhimi financiar dhe kontrolli nuk janë kuptuar siç duhet dhe deri në ç'masë niveli i kuptueshmërisë mund të ketë kompromentuar hartimin dhe***

[11] *Referuar Kuadrit COSO, 5 komponentët e kontrollit të brendshëm janë: mjedisi i kontrollit; menaxhimi i riskut; aktivitetet e kontrollit; informimi dhe komunikimi; dhe monitorimi.*

[12] *Ndryshimet do të sqarohen në mënyrë të detajuar në cështjen 1.2A*

[13] *Ministry of Finance, Republic of Albania, Report on the functioning of public internal control system in the general government units for the year 2015; see also: http://www.financa.gov.al/files/userfiles/Drejtorite/Drejtoria_e_Pergjithshme_rregullatore_Kontrolluese/raportime/Raporti_PIFC_-_30_05_2016.pdf*

implementimin e kontrolleve të brendshëm. Nga sa më sipër, konstatoj se NJQH/MFK **po e përdor deklaratën (që MFK nuk është kuptuar) si "shkak" të statusit aktual të sistemeve të kontrolleve të brendshme**, kur në fakt kjo deklaratë është "kondita" në të cilën sistemet e MFK ndodhen. Duke mos u identifikuar "shkaku" i moskuptuesh-mërisë së kontrolleve të brendshme, çdo rekomandim i dhënë jo mbi shkakun, nuk është efektiv dhe nuk "lufton" në themel deficencën.

Sikundër përmendet më lart, përpjekjet e Ministrisë së Financave në lidhje me KBFP, janë gjithashtu objekt i një vlerësimi vjetor nga Komisioni Evropian, mbështetur në Programin e Zhvillimit të Shqipërisë. Sa i takon progres-raportit më të fundit të Komisionit Evropian, realizuar në Nëntor 2016, sektori publik në Shqipëri rezulton të jetë i përgatitur në mënyrë të moderuar në fushën e kontrolleve të brendshme.[14] Në raport gjithashtu shkruhet se, ka pasur progres në përmirësimin e kontrolleve, për shembull legjislacioni që lidhet me KBFP është amenduar në përputhje me standardet ndërkombëtare. Megjithatë, shuam njësi publike nuk implementojnë kontrollet e brendshme në përputhje me KBFP ose nuk kanë ngritur sisteme që mbrojnë asetet e tyre.

Kjo njëkohësisht ka efekt edhe në auditimin e jashtëm publik siç është KLSH, duke kufizuar aktivitetin e KLSH-së në auditime përputhshmërie dhe zbulim të gabimeve, apo dëmeve me impakt ekonomik-financiar. Ende kontrolli i brendshëm, përfshirë raportimin vijon të konsiderohet kontroll i pastër financiar dhe nuk përfshin informacion mbi performancën. [15]

1.2 Një Krahasim mes Manualeve të Menaxhimit Financiar dhe Kontrollit në Shqipëri.

Në Shqipëri, manuali i parë mbi MFK u publikua në vitin 2010, për tu ndjekur më pas nga Manuali i ri, publikuar në Nëntor të vitit 2016.[16]***Nga një krahasim mes paraqitjes dhe përshkrimit të komponentëve në të dy manualet, u vu re se, Manuali i MFK (2016) nuk reflekton Kuadrin e Integruar COSO (2013), edhe pse zhvilluar 3 vjet pas miratimit të këtij të fundit.***

Më tej, konstatohet se paragrafë të tërë përshkrues brenda secilit komponent kanë ngelur të pandryshuar, edhe pse struktura në vetvete ka pësuar disa ndryshime, si psh nën komponentin e "Vlerësimit të Riskut" janë shtuar 2 elementë që janë: vendosja e objektivave; dhe menaxhimi i riskut, elementë të cilën në fakt shfaqen të përshkruar në mënyrë identike edhe në Manualin e MFK (2010), por në një kapitull tjetër. E njëjta gjë vihet re edhe në komponentin e "Aktivitetet e Kontrollit"

[14] *Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final.*

[15] *Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final;*

[16] *Të dy udhëzuesit mbështeten në Ligjin mbi MFK, ParagraFI 1.1, Qëllimi I Manualit të MFK, Ministria e Financave, Shqipëri, Nëntor 2016;*

ku rezultojnë të jenë shtuar 5 elementë të rinj, nga të cilët 3 gjenden në Manualin e MFK (2010) të përshkruar në mënyrë identike e konkretisht: harta e proceseve të biznesit, gjurmët e auditimit, dhe ceklistat.[17] Gjithashtu komponenti i "Raportimit dhe Monitorimit" është shtuar me elementin e raportimit mbi menaxhimin financiar dhe kontrollin. [18]

Tabela më poshtë ka për qëllim të evidentojë vetëm ato kapituj të Manualit të ri të MFK-së (2016), ku janë shtuar elementë të rinj, dhe për secilin nga këta elementë paraqiten kapitujt respektive, ku këta elementë ishin në Manualin e MFK (2010), çfarë tregon thjesht për një ripozicionim të elementëve, pa ndryshime thelbësore në përmbajtje.

Nr	Kapitujt e Manualit të MFK (2016)	Kapitujt e Manualit të MFK (2010)
1	**Menaxhimi i Riskut** Vendosja e objektivave Menaxhimi i Riskut	**Cikli i MFK-së** Vendosja e objektivave [19] Menaxhimi i Riskut[20]
2	**Aktivitetet e Kontrollit** Ceklistat Hartat e proceseve të punës	**Cikli i MFK-së** Checklists[21] Hartat e proceseve të punës [22]
	Manuali i proceseve të punës Gjurmët e auditimit Plani i Kontrollit të Brendshëm	- Gjurmët e auditimit[23] -
3	**Monitorimi dhe Raportimi** Raportimi mbi MFK	**Cikli i MFK-së** Raportimi mbi MFK[24]

Tabela: Krahasimi mes dy manualeve të MFK-së

Edhe pse në vitin 2013, nën frymën e përmirësimeve të vazhdueshme, COSO azhurnoi Kuadrin e Kontrollit të Brendshëm, Manuali i MFK (2016) për sektorin publik në Shqipëri, konstatohet se nuk janë reflektuar ndryshimet që solli COSO (2013).

Në referencë të INTOSAI GOV 9100, *manualet e rishikuar mbi kontrollet e brendshme duhen parë si një "dokument i gjallë", të cilët kanë nevojë që, me kalimin e kohës të zhvillohen dhe të përqafojnë ndikimet e zhvillimeve të reja si Kuadri i Integruar COSO.*[25]

Në kuadër të ndryshimeve që solli Kuadri COSO (2013), prezantimi i 17 parimeve konsiderohet si ndryshimi më i rëndësishëm, që në fakt ka për mision të rrisë kuptueshmërinë e menaxhimit të asaj çfarë përbën një kontroll të brendshëm efektiv.[26] Në mbështetje të secilit parim, prezantohet "pikat e

17 Harta e proceseve të biznesit gjendet në Kreun "Cikli i MFK-së", hapi 4, Manuali i MFK (2010); dhe gjurmët e auditimit janë pjesë eKreut "Cikli i MFK-së", hapi 5, Manuali i MFK (2010).

[18] Raportimi mbi MFK përshkruhet identik në hapin 7 të Ciklit të MFK-së, në Manualin e MFK (2010)

[19] Përshkruar identik të Hapi 2, Cikli i MFK, kapitulli 3 i Manualit të MFK (2010)

[20] Përshkruar identik të Hapi 6, Cikli i MFK, kapitulli 3 i Manualit të MFK (2010)

[21] Detajuar të Aneksi 8, i Manualit të MFK (2010)

[22] Përshkruar identik të Hapi 4, Cikli i MFK, kapitulli 3 i Manualit të MFK (2010)

[23] Përshkruar identik të Hapi 5, Cikli i MFK, kapitulli 3 i Manualit të MFK (2010)

[24] Përshkruar identik te Hapi 7, Cikli i MFK

[25] INTOSAI GOV 9100, Udhëzues per Standardet e Kontrollit të Brendshëm për Sektorin Publik.

[26] Shiko: "The updated COSO Internal Control Frameëork, Frequently asked questions, Third Edition/Protiviti"

fokusit", të cilat kanë për qëllim që të udhëzojnë dhe ndihmojnë menaxhimin në realizimin e procesit të hartimit, implementimit dhe zbatimit të kontrolleve të brendshme; si edhe në vlerësimin nëse parimet përkatëse janë të pranishme dhe funksionojnë.

Ndërsa Kuadri COSO (2013) sjell 77 pika fokusi, ai nuk kërkon vlerësim të veçantë për secilën prej tyre. Menaxhimi lejohet të ushtrojë gjykimin e vetë në përcaktimin e përshtatshmërisë ose përkatësisë të pikave të fokusit. Komponentët dhe parimet së bashku përfaqësojnë **kriterin,** ndërsa pikat e fokusit përfaqësojnë **udhëzuesit** mbi të cilët do të mbështetet menaxhimi për të vlerësuar nëse komponentët e kontrollit të brendshëm janë të pranishëm, funksionojnë dhe operojnë së bashku, brenda njësisë.

Ne vijim, gjykoj se nevojitet nje sqarim mbi përkufizimet e "kontrollit të brendshëm" dhe "menaxhimit financiar dhe kontrollit" që aktualisht përdoren në sektorin publik, në Shqipëri. Edhe pse ligji mbi MFK-në i përshkruan qartazi, në mënyrë të veçuar këta dy koncepte, vihet re që në Manualin e MFK-së (si edhe në ligj) këto dy koncepte vijojnë të përdoren këmbyeshëm. Në tabelën më poshtë po ju paraqesim përkufizimet e koncepteve të KBFP, MFK dhe Kontrollit të Brendshëm, referuar Komisionit Evropian dhe ligjit mbi menaxhimin financiar dhe kontrollin, në Shqipër.

KOMISIONI EVROPIAN	LIGJI MBI MFK, SHQIPËRI
"Kontrolli i brendshëm financiar public" është tërësia e sistemit të kontrollit financiar që kryhet së brendshmi nga Qeveria ose njësitë e deleguara, me qëllimin që të sigurojë se MFK i njësive buxhetore shpenzuese (përfshirë fondet e huaja) janë në përputhje me legjislacionin përkatës, si edhe me parimet e menaxhimit të shëndoshë financiar, transparencën, eficiencën, efektivitetin dhe ekonomicitetin. Kontrolli i brendshëm financiar publik përfshin të gjitha ,asat e nevojshme për të kontrolluar të ardhurat, shpenzimet, asetet dhe detyrimet e qeverisë. Ky sistem përfaqëson kuptimin më të gjerë të kontrollit të brendshëm. Ai përfshin, por nuk kufizohet ne kontrolle financiare ex-ante dhe auditime të brendshmë ex-post.	**"Kontrolli i brendshëm financiar publik** (KBFP)" është tërësia e sistemit të kontrollit të brendshëm që ushtrohet nga njësitë publike, për të garantuar se menaxhimi financiar dhe kontrolli i njësive publike është në përputhje me legjislacionin përkatës, kërkesat e buxhetit, si dhe me parimet e menaxhimit financiar me transparencë, efektivitet, efiçencë dhe ekonomi. Kontrolli i brendshëm financiar publik përfshin të gjitha veprimtaritë, me qëllim kontrollin e të ardhurave, shpenzimeve, aktiveve dhe detyrimeve të njësive publike. Ai, gjithashtu, përfshin harmonizimin qendror dhe koordinimin e menaxhimit financiar dhe kontrollit, si dhe të auditimit të brendshëm.
Menaxhimi financiar dhe kontrolli nënkupton setin e përgjegjësive të menaxhimit (për të krijuar dhe implementuar rregullat, që kanë për qëllim përdorimin e fondeve publike me eficiencë, efektivitet dhe ekonomicitet. Ai i referohet planifikimit, buxhetimit, kontabilitetit, raportimit dhe disa formave të kontrolleve financiare ex-ante. MFK është objekt	**Menaxhimi financiar dhe kontrolli** është një sistem politikash, procedurash, veprimtarish dhe kontrollesh, nëpërmjet të cilave burimet financiare janë planifikuar, drejtuar dhe kontrolluar, për të mundësuar dhe influencuar ofrimin me efikasitet dhe efektshmëri të shërbimeve publike. Ky sistem vendoset, ruhet dhe përditësohet rregullisht nga titullari i njësisë publike dhe vihet në zbatim nga i gjithë personeli, me qëllim për të

i auditimit të brendshëm dhe të jashtëm.	adresuar risqet e për të dhënë garanci të mjaftueshme se objektivat e njësisë publike do të arrihen nëpërmjet: 1. veprimtarive efektive, të efektshme dhe me ekonomi; 2. pajtueshmërisë me legjislacionin dhe me aktet e brendshme e kontratat; 3. informacioneve operative e financiare të besueshme e të plota; mbrojtjes së informacionit e të aktiveve
Kontroll i brendshëm është i gjithë sistemi i kontrolleve financiare dhe të tjera, përfshirë strukturën organizative, metodat, procedurat dhe auditin e brendshëm, themeluar nga menaxhimi, brenda objektivave të njësisë, për të asistuar në realizimin e punës së subjektit të audituar në mënyrë të rregullt, eficiente, ekonomike, dhe efektive.	**"Kontroll i brendshëm"** është procesi integral i sistemit të menaxhimit financiar dhe kontrollit, si dhe i auditimit të brendshëm, i vendosur nga titullari i njësisë publike, brenda objektivave të tij qeverisës, për të ndihmuar në kryerjen e veprimtarive të njësisë publike, me ekonomi, efektivitet dhe efiçencë

Tabela: Krahasimi i koncepteve të KBFP, MFK dhe KB
Burimi: Manuali i Komisionit Evropian mbi KBFP; dhe ligji për MFK

1.3 Rolet dhe Përgjegjësitë e Kontrollit të Lartë të Shtetit (KLSH) në Sistemet e Kontrollit të Brendshëm.

Rolet dhe përgjegjësitë e KLSH në raport me kontrollet e brendshme burojnë nga:

- Ligji nr. 154/2014 "Për organizimin dhe funksionimin e kontrollit të lartë të Shtetit"
- Ligji "Mbi menaxhimin Financiar dhe Kontrollin"; dhe
- Manualin e MFK

Në referencë të ligjit nr 154/2014, KLSH në aktivitetin e vetë duhet të reflektojë nivelin më të lartë të standardeve të INTOSAI-t (të cilat në lidhje me kontrollet e brendshme, mbështeten tërësisht në Kuadrin COSO).[27] Aktualisht, KLSH nuk ka hartuar ndonjë manual / udhëzues mbi vlerësimin e sistemeve të kontrollit të brendshëm, të cilin më pas ta përdor si **kriter vlerësimi.** Manuali i vetëm që përdorin edhe audituesit shtetërorë, është manuali i MFK-së, miratuar nga Ministri i Financave, për të cilin konstatoj se vijon të mbështetet në kuadrin COSO (1992).

Pyetja është: Deri në ç'masë, përdorimi i një manuali, i cili nuk reflekton ndryshimet e ndodhura në Kuadrin COSO, në një ambient që ndryshon vazhdimisht, mund të jetë efektiv?

[27] *Referuar INTOSAI GOV 9100 "Udhëzues për Standardet e Kontrollit të Brendshëm për Sektorin Publik": Visioni I INTOSAI-t në raport me kontrollin e brendshëm përfshin një përpjekje të vazhdueshme për të azhurnuar manualet e kontrollit të brendshëm, duke u mbështetur në mënyrë të vazhdueshme në Kuadrin e INtegruar COSO.*

Ligji i KLSH-së, në nenin 25 parashikon ndër të tjera se, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit është përgjegjës dhe vendos për manualet dhe standardet e auditimit, cfarë nënkupton se KLSH mund të zhvillojë një manual të auditimit të sistemeve të kontrollit të brendshëm, dhe gjithashtu duke u mbështetur në INTOSAI GOV 9100 mund të azhurnojë këtë manual duke u mbështetur në mënyrë të vazhdueshme në Kuadrin e Integruar COSO.

Por, nëse përgjegjësia për hartimin e manualeve të kontrollit të brendshëm është e NJQH/MFK dhe kjo e fundit vijon të mbështetet në Kuadrin COSO 1992, sa më sipër pengon KLSH të hartojë dhe zhvillojë manuale mbështetur në një kuadër më të azhurnuar siç është COSO (2013). Edhe nëse do ta bënte, ky manual nuk do të ishte fizibël, pasi nuk mund përdorim kritere vlerësimi, të ndryshme nga kriteret e hartimit dhe implementimit. Parë në këtë këndvështrim, duke mos zhvilluar manuale efektive mbi sistemet e kontrollit të brendshëm (**kritere), puna e KLSH riskon të ndikohet negativisht në rastet kur:**

- në mbështetje të nenit 16 të ligjit të KLSH, Kontrolli i Lartë i Shtetit, në ushtrim të kompetencave të tij, vlerëson funksionimin e përgjithshëm të sistemeve të kontrollit dhe auditimit të brendshëm në organet subjekte të auditimit, duke dhënë, sipas rastit, opinionet dhe rekomandimet e duhura. Në vijim, Kontrolli i Lartë i Shtetit i merr në konsideratë këto gjetje, vetëm në rast se standardet e përdorura për këto auditime janë në përputhje me standardet e veta dhe ato ndërkombëtare të auditimit.
- Referuar Standardeve Ndërkombëtare të Auditimit – ISSAI 1315, nevojitet që audituesi gjatë auditimeve financiare të vlerësojë edhe kontrollet e brendshme, si hapi i parë për identifikimin dhe vlerësimin e risqeve. [28]

Pra,cilësia e funksionimit të MFK-së duhet të jetë subjekt i auditimit të jashtëm ose apo i vlerësimit të pavarur nga KLSH, që nuk përgjigjet para ekzekutivit por para Parlamentit, në cilësinë e tij si përfaqësues i popullit.[29] KLSH përfaqëson një burim të rëndësishëm informacioni për

[28] *Sipas Manualit të Auditimit Fiannciar të KLSH, GJATË KRYERJES SË AUDITIMIT FIANNCIAR, audituesit shtetërorë duhet të përdorin Modelin e Riskut: Risku I Aduitimit = Risk I Brendshëm * Risk I Kontrollit të Brendshëm * Risk I Zbulimit. Me qëllim që të vlerësohet Risku I Kontrollit të Brendshëm, së pari audituesit duhet të vlerësësojnë deri në c'masë kontrollet e brendshme po funskionojnë.*

[29] *Roli I Auditimit të Jashtëm (KLSH), Manuali I MFK (2016).*

përdoruesit e buxhetit në lidhje me funksionimin e sistemeve të tyre të MFK-së. Audituesit e KLSH-së prodhojnë raporte pas auditimit të opeacioneve të përdoruesve të buxhetit. Për këtë arsye, përveç vlerësimit të efikasitetit dhe efektivitetit të sistemit të MFK-së që kryhet nga vetë përdoruesit e buxhetit, auditimi i jashtëm i kryer nga KLSH, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe praktikat më të mira siguron informacione shtesë në lidhje me mënyrën në të cilën fondet publike janë duke u menaxhuar dhe shpenzuar dhe tregon për dobësitë që duhet të adresohen.

Gjithashtu Udhëzimi i Minsitrisë së Financave nr. 16, date 20.07.2016 "Mbi rolet dhe përgjegjësitë e koordinatorit të MFK-së dhe koordinatorit të Riskut në njësitë Publike" theksohet se njësitë publike duhet gjithashtu të marrin në konsideratë aktivitete që kanë për qëllim adresimin e dobësive dhe/apo mangësive të zbuluara edhe në auditimet e kryera nga KLSH(…).

2. Qasja e Qeverisë së Shteteve të bashkuara në Sistemin e Kontrollin e Brendshëm

Legjislacioni i Kontrollit të Brendshëm në Shtetet e Bashkuara të Amerikës është zhvilluar përmes Menaxherëve Federal.Integriteti Financiar Akti 1982, i cili i kërkon Zyrës së Përgjeshmërisë së Shteteve të Bashkuara për të nxjerrë standardet e kontrollit të brendshëm në qeverinë federale. Standardet ofrojnë strukturën gjithëpërfshirëse për të krijuar dhe për të mbajtur kontrollin e brendshëm dhe për të identifikuar dhe adresuar sfidat e mëdha të përfomancës dhe të menaxhimit, dhe zonat me rriskun me të madh të mashtrimit, shpërdorimit, abuzimit dhe mungesës së menaxhimit. Zyra e Menaxhimit dhe Buxhetit (OMB) i është kërkuar nga i njëjti Akt për të nxjerrë udhëzimet e vlerësimit. Në bazë të kësaj, Qarkorja A-123 e Zyrës së Menaxhimit dhe Buxhetit të SHBA (OMB), Përgjegjësia e Menaxhmentit për Menaxhimin e Rrezikut të Ndërmarrjeve dhe Kontrollin e Brendshëm, ofron kërkesa specifike për vlerësimin dhe raportimin e kontrolleve. Përveç kësaj, ligje të tjera janë miratuar. Performanca dhe Rezultatet e Qeverisë të vitit 1993 kërkojnë që agjencitë të qartësojnë misionet e tyre, të përcaktojnë qëllimet strategjike dhe vjetore të performancës, të matin dhe raportojnë performancën drejt këtyre qëllimeve. Kontrolli i brendshëm luan një rol të rëndësishëm në ndihmën e menaxherëve për të arritur këto qëllime. Gjithashtu, Akti i Zyrtarëve Kryesor Financiar të vitit 1990 bën thirrje për sisteme të menaxhimit

financiar në përputhje me standardet e kontrollit të brendshëm dhe Akti i Përmirësimit të Menaxhimit Financiar Federal të vitit 1996 identifikon kontrollin e brendshëm si një pjesë integrale e përmirësimit të sistemeve të menaxhimit financiar[30].

2.1. Roli i Standard-bërësve të Kontrollit të Brendshëm, në SHBA

Ligji i Integritetit Financiar të Menaxherëve Federal (FMFIA, 1982) kërkon që Kontrollori i Përgjithshëm të miratojë standardet për kontrollin e brendshëm në Qeverinë Federale. Pas Ligjit të FMFIA në vitin 1982, GAO zhvilloi dhe miratoi grupin e parë të Standardeve për Kontroll të Brendshëm në Qeverinë Federale, i njohur gjerësisht si Libri Jeshil (rishikimi i parë në 1999) me rishikimin e fundit të lëshuar në 2014. Misioni i GAO-s është që të mbështesë Kongresin në përmbushjen e përgjegjësive të tij kushtetuese dhe të ndihmojë në përmirësimin e performancës, si dhe të sigurojë llogaridhënien e Qeverisë Federale në dobi të popullit amerikan. GAO gjithashtu, ndërmerr hulumtime nën autoritetin e Kontrollorit të Përgjithshëm. GAO mbështet mbikëqyrjen e Kongresit duke (1) audituar operacionet e agjencive; (2) hetuar mbi akuzat për veprimtari të paligjshme; (3) raportuar se sa mirë programet dhe politikat qeveritare janë duke përmbushur objektivat e tyre; (4) kryer analiza të politikave dhe zgjedhjur opsione për shqyrtim nga Kongresi; si dhe (5) duke nxjerr vendimev dhe mendime ligjore. GAO gjithashtu ka zhvilluar standardet e pranimit të standardeve qeveritare (GAGAS) të njohura gjerësisht si Libri i Verdhë. Këto standarde synojnë të krijojnë themelet e auditorëve të qeverisë për të udhëhequr me shembull në fushat e pavarësisë, transparencës, llogaridhënies dhe cilësisë përmes procesit të auditimit.[31]

2.1.1. Standardet e Përgjithshme të Auditimit të Pranuara (GAGAS)

Standardet e Përgjithshme të Auditimit të Qeverisë (GAGAS), zakonisht të referuara si "Libri i Verdhë", prodhohen në Shtetet e Bashkuara nga Zyra e Përgjegjësisë Qeveritare (GAO). Standardet zbatohen për auditimet financiare dhe të performancës së agjencive qeveritare. GAGAS u siguron auditorëve një strukturë për kryerjen e një pune të auditimit me cilësi të lartë me kompetencë, integritet, objektivitet, pavarësi, përgjegjësi si

[30] *Standardet për Kontrollin e Brendshëm në Qeverinë Federale (Libri Jeshil), Nëntor 1999, US GAO,GAO/AIMD-00-21.3.1*

[31] *GAO-12-331G, Standardet e Auditimit të Qeverisë nga Kontrollori i Përgjithshëm i SHBA-ve (Rishikuar në 2011)*

dhe udhëzime për të ndihmuar në përmirësimin e operacioneve dhe shërbimeve qeveritare. GAGAS përmban kërkesa për raportimin e mangësive të identifikuara në kontrollin e brendshëm:

1. Për auditimet financiare: ipas GAGAS, kur jep një opinion ose një mohim të deklaratave financiare, auditorët duhet gjithashtu të raportojnë mbi kontrollin e brendshëm mbi raportimin financiar dhe në përputhje me dispozitat e ligjeve, rregulloreve, kontratave ose marrëveshjeve të grantit që kanë një material efekt në pasqyrat financiare. Audituesit raportojnë mbi kontrollin e brendshëm dhe pajtueshmërinë, pavarësisht nëse identifikojnë mangësitë e kontrollit të brendshëm ose rastet e mospërputhjes.[32]
2. Për angazhimet e verifikimit: Gjatë kryerjes së angazhimeve të provimeve të GAGAS, auditorët duhet të raportojnë, bazuar në punën e kryer, (1) mangësi të konsiderueshme dhe dobësi materiale në kontrollin e brendshëm, 95 94 (2) raste mashtrimi dhe mospërputhje me dispozitat e ligjeve ose rregulloreve që kanë një efekt material në çështjen e subjektit ose në një pohim në lidhje me çështjen dhe çdo rast tjetër që kërkon vëmendjen e atyre që janë të ngarkuar me qeverisjen; (3) mospërmbushja e dispozitave të kontratave ose marrëveshjeve të granteve që kanë një efekt material në lëndën ose një pohim në lidhje me objektin e angazhimit të provimit; dhe (4) abuzimi që ka një efekt material në lëndën ose një pohim në lidhje me lëndën e angazhimit të provimit. Auditorët duhet të përfshijnë këtë informacion ose në të njëjtën ose në raporte të veçanta.[33]
3. Për auditimet e performancës: Auditorët duhet të përfshijnë në raportin e auditimit (1) fushëveprimin e punës së tyre për kontrollin e brendshëm dhe (2) çdo mangësi në kontrollin e brendshëm që janë të rëndësishme në kontekstin e objektivave të auditimit dhe bazuar në punën e auditimit 165 Kur auditorët zbulojnë mangësi në kontrollin e brendshëm që nuk janë të rëndësishme për objektivat e auditimit, por kërkojnë vëmendjen e atyre që janë të ngarkuar me

[32] *Standardet e Auditimit të Qeverisë, GAO-12-331G, para. 4.19 deri 4.24.*

[33] *Standardet e Auditimit të Qeverisë, GAO-12-331G, para 5.20 deri 5.23*

qeverisjen, ato duhet të përfshijnë këto mangësi ose në raport ose t'i komunikojnë ato mangësi me shkrim tek zyrtarët e entitetit të audituar.

2.1.2. Standardet për Kontrollin e Brendshëm në Qeverinë Federale (Libri Jeshil)

Standardet për Kontrollin e Brendshëm në Qeverinë Federale (të njohur si Libri Jeshil), sigurojnë Strukturën e përgjithshme për krijimin dhe mbajtjen e një sistemi efektiv të kontrollit të brendshëm. Libri Jeshil gjithashtu mund të përdoret nga njësitë shtetërore, lokale dhe ato qeverie. Ai gjithashtu ofron kritere për analistët dhe auditorët për të vlerësuar hartimin, zbatimin dhe efektivitetin operativ të sistemit të kontrollit të brendshëm të njësisë.

Ekziston një marrëdhënie e drejtpërdrejtë midis objektivave të njësisë ekonomike, pesë komponentëve të kontrollit të brendshëm dhe strukturës organizative të një njësie ekonomike. Objektivat janë ato që një njësi dëshiron të arrijë, ndërsa pesë komponentët e kontrollit të brendshëm janë ato që njësia kërkon për të arritur objektivat e përcaktuara. Struktura organizative përfshin njësitë operative, proceset operacionale dhe strukturat e tjera të menaxhimit të përdorimit për të arritur objektivat. Kjo marrëdhënie tregohet qartë në formën e kubit të zhvilluar nga COSO siç përshkruhet nga diagrami më poshtë:

Figura: Komponentët, Objektivat dhe Struktura Organizative e Kontrollit të Brendshëm
Burimet: COSO, Green Book

Libri Jeshil i afrohet kontrollit të brendshëm nëpërmjet një strukture hierarkike prej pesë komponentësh dhe 17 parimesh (përshtatur sipas Strukturës së COSO, 2013).

Për të arritur secilin nga parimet, një njësi ekonomike duhet të përmbushë atributet që lidhen me atë parim të veçantë. Pesë komponentët që përfaqësojnë nivelin më të lartë të hierarkisë së standardeve të kontrollit të brendshëm në qeverinë federale janë si më poshtë:

Komponenti 1: Kontrolli i mjedisit siguron disiplinën dhe strukturën, të cilat ndikojnë në cilësinë e përgjithshme të kontrollit të brendshëm dhe ndikon në mënyrën se si përcaktohen objektivat dhe si

strukturohen aktivitetet e kontrollit. Ekzistojnë 5 parime në lidhje me komponentën e mjedisit të kontrollit siç janë: 1. Organi mbikëqyrës dhe menaxhmenti duhet të demonstrojnë një angazhim për integritet dhe vlerat etike; 2. Organi mbikëqyrës duhet të mbikëqyrë sistemin e kontrollit të brendshëm të entitetit; 3. Menaxhmenti duhet të krijojë një strukturë organizative, të caktojë përgjegjësinë dhe të delegojë autoritetin për të arritur objektivat e subjektit; 4. Menaxhmenti duhet të demonstrojë një angazhim për të rekrutuar, zhvilluar dhe mbajtur individë kompetentë; dhe 5. Menaxhmenti duhet të vlerësojë performancën dhe t'i mbajë individët përgjegjës për përgjegjësitë e tyre të kontrollit të brendshëm. Së bashku me pesë parimet ekzistojnë 14 atribute.

Komponenti 2: Vlerësimi i rrezikut merret me vlerësimin e rreziqeve me të cilat ballafaqohet entiteti ashtu siç kërkon të arrijë objektivat e saj. Ekzistojnë 4 parime të bashkangjitura komponentit që janë: 1. Menaxhmenti duhet të përcaktojë qartë objektivat për të mundësuar identifikimin e rreziqeve dhe për të përcaktuar tolerancat e rrezikut; 2. Menaxhmenti duhet të identifikojë, analizojë dhe t'i përgjigjet rreziqeve të lidhura me arritjen e objektivave të përcaktuara; 3. Menaxhmenti duhet të marrë parasysh potencialin për mashtrim kur identifikon, analizon dhe përgjigjet ndaj rreziqeve; 4. Menaxhmenti duhet të identifikojë, analizojë dhe t'i përgjigjet ndryshimeve të rëndësishme që mund të ndikojnë në sistemin e kontrollit të brendshëm. Së bashku me katër parimet ekzistojnë 9 atribute.

Komponenti 3: Aktivitetet e kontrollit përbëhen nga menaxhimi i veprimeve që përcaktohen përmes politikave dhe procedurave për të arritur objektivat dhe për t'iu përgjigjur rreziqeve në sistemin e kontrollit të brendshëm, i cili përfshin sistemin informativ të entitetit. Komponenti 3 është i përbërë nga 3 parime që janë: 1. Menaxhmenti duhet të hartojë aktivitetet e kontrollit për të arritur objektivat dhe për t'iu përgjigjur rreziqeve; 2. Drejtimi duhet të hartojë sistemin informativ të entitetit dhe aktivitetet përkatëse të kontrollit për të arritur objektivat dhe për t'iu përgjigjur rreziqeve; dhe 3. Drejtimi duhet të zbatojë aktivitetet e kontrollit përmes politikave. Së bashku me tre parimet ekzistojnë 11 atribute.

Komponenti 4: Informacioni dhe Komunikimi përbëhet nga menaxhimi i informacionit të cilësisë dhe personeli komunikon dhe përdor për të mbështetur sistemin e kontrollit të brendshëm. Komponenti 4 është i

përbërë nga 3 parime që janë: 4. Menaxhmenti duhet të përdorë informacion cilësor për të arritur objektivat e subjektit; 5. Menaxhmenti duhet të komunikojë në mënyrë të brendshme informacionin e nevojshëm cilësor për të arritur objektivat e subjektit; 6. Menaxhmenti duhet të komunikojë nga jashtë informacionin e nevojshëm të cilësisë për të arritur objektivat e subjektit. Së bashku me 3 parimet, ekzistojnë 7 atribute.

Komponenti 5: Monitorimi përbëhet nga menaxhimi i aktiviteteve që themelojnë dhe veprojnë për të vlerësuar cilësinë e performancës me kalimin e kohës dhe për të zgjidhur menjëherë rezultatet e auditimeve dhe rishikimeve të tjera.

3. Krahasimet midis Kuadrit të Kontrollit të Brendshëm (qasjet e SHBA-së dhe qeverisë shqiptare)

Krahasimet midis qasjes së qeverisë amerikane dhe qëndrimit të qeverisë shqiptare në lidhje me kontrollet e brendshme ndihmojnë në identik-fikimin e fushave që kanë nevojë për përmirësime për qasjen e qeverisë shqiptare. Në këtë perspektivë, qasja e qeverisë amerikane ka gjithashtu potencial për në mënyrë efektive adresojnë çështjet e shqetësimit në qeverinë shqiptare në lidhje me kontrollet e brendshme që nga Libri Jeshil më së miri mishëron si teorik (Korniza COSO) dhe anën praktike të temës. Sipas OECD, Libri Jeshil tashmë është konsideruar ndërkombëtarisht si një udhëzues i dobishëm, pasi ai është i lirë dhe i shoqëruar me dokumente udhëzuese mbështetëse.[34]

Në tabelën e mëposhtme paraqitet një krahasim midis qasjes së qeverisë amerikane ndaj kontrollit të brendshëm dhe qasjes së qeverisë shqiptare:

[34] Shqyrtimet e Qeverisjes Publike të OECD-së, Institucionet Supreme të Auditimit dhe Qeverisja e Mirë (mbikëqyrja, depërtimi dhe parashikimi), 2016, Botimi i OECD, Paris

NR	SHTETET E BASHKUARA	SHQIPËRIA
1	Ligji i Integritetit Financiar të Menaxherëve Federal i vitit 1982 kërkon që Zyra e Përgjegjësisë e Qeverisë së SHBA të lëshojë standarde për kontrollin e brendshëm në qeverinë federale.	Nuk ekziston ndonjë ligj që siguron autoritetin përgjegjës për hartimin e standardeve për kontrollet e brendshme.
2	Qarkorja A-123 e Zyrës së Menaxhimit dhe Buxhetit të SHBA (OMB), Përgjegjësia e Menaxhmentit mbi Menaxhimin e Rrezikut të Ndërmarrjeve dhe Kontrollin e Brendshëm, ofron kërkesat specifike për vlerësimin dhe raportimin e kontrolleve.	Ligji nr. 10296, datë 8.7.2010 "Për menaxhimin financiar dhe kontrollin" kërkon që Ministri i Financave të jetë autoriteti përgjegjës për miratimin e udhëzimeve dhe Manualeve të Menaxhimit Financiar dhe Kontrollit në entitetet publike.
3	Termi kontrolli i brendshëm është sinonim i termit kontrolli i menaxhimit A-123 dhe mbulon të gjitha aspektet e operacioneve të një agjencie (programatike, financiare dhe përputhshmëria).	Qeveria shqiptare përdor termin e menaxhimit financiar dhe kontrollin kur i referohet kontrollit të brendshëm. Menaxhimi dhe kontrolli financiar është një nga shtyllat e sistemeve të kontrollit të brendshëm të financave publike të zhvilluara nga Komisioni Evropian për të ndihmuar kuptimin e anëtarëve të ardhshëm evropianë dhe zbatimin e mëvonshëm të sistemeve të kontrollit të zhvilluara dhe efektive gjatë procesit të tyre të anëtarësimit në anëtarësimin në Bashkimin Evropian.
4	Standardet e kontrollit të brendshëm (Libri Jeshil) rishikohen në vitin 2014 dhe bazohen kryesisht në Strukturën e Integruar të COSO (2013).	Udhëzimi për kontrollet e brendshme është rishikuar në Nëntor të vitit 2016 dhe ende bazohet në Strukturën e COSO (1992).
5	17 parimet themelore të COSO janë prezantuar për të mbështetur pesë komponentët kryesorë të kontrollit të brendshëm. Gjithashtu, atributet që mbështesin hartimin dhe zbatimin e secilit prej parimeve janë identifikuar në Librin e Gjelbër të përditësuar.	Asnjë ndryshim nuk është bërë në udhëzuesin e ri edhe pse është miratuar 3 vjet më vonë pas Strukturës së COSO (version i azhurnuar).

6	Ligji Federal i Integritetit të Menaxherëve (FMFIA) kërkon që njësitë e degës së ekzekutivit federal të krijojnë kontroll të brendshëm në përputhje me këto standarde. Libri Jeshil gjithashtu mund të miratohet nga njësitë shtetërore, lokale dhe ato qeverie.	Udhëzuesi për menaxhimin financiar dhe kontrollin është i zbatueshëm për të gjitha subjektet publike si: (a) Njësitë e qeverisjes së përgjithshme; (b) Shoqëritë tregtare, organizatat jofitimprurëse dhe autoritetet e përbashkëta të cilat janë në pronësi, kontrollohen, financohen ose jepen garanci financiare nga njësia e qeverisjes së përgjithshme; dhe (c) Subjekte të tjera që shpenzojnë fonde publike bazuar në një marrëveshje ndërkombëtare në lidhje me këto fonde.
7	Libri Jeshil siguron gjithashtu kritere për analistët dhe auditorët për të vlerësuar hartimin, zbatimin dhe efektivitetin operativ të sistemit të kontrollit të brendshëm të njësisë.	KLSH nuk ka zhvilluar asnjë manual mbi kontrollet e brendshme në mënyrë që të mund të përdoret si kriter për auditorët për të vlerësuar hartimin, zbatimin dhe efektivitetin operativ të sistemit të kontrollit të brendshëm të njësisë. Aktualisht auditorët shtetërorë po e përdorin udhëzimin e Ministrisë së Financave si kriter.
8		Ministria e Financave përgatit një raport vjetor mbi kontrollin e brendshëm si dhe një deklaratë mbi cilësinë e kontrolleve të brendshme në sektorin publik dhe e paraqet atë në Parlament dhe në KLSH.

3. Përfundime

Si një nënsistem i sistemit të menaxhimit, kontrolli i brendshëm shikohet si një konditë primare për përmbushjen me eficiencë dhe efektivitet të objektivave të përgjithshme dhe të veçanta të cdo njësie publike. Nën perspektivën audituese, kontrolli i brendshëm përfaqëson njëkohësisht objektivin e aktivitetit të audituesit të brendshëm, dhe për audituesin e jashtëm si një mjet për të arritur qëllimin. E megjithatë, përpara hartimit, implementimit dhe zbatimit të kontrolleve të brendshme si edhe vlerësimit të efektivitetit të tyre, dy faktorë duhen mbajtur parasysh: *së pari,* niveli i kuptueshmërisë së kontrolleve të brendshmë; *dhe së dyti* ndryshime të vazhdueshme në mjedisin e jashtëm.

Nevoja për rishikimin manualeve ekzistuese dhe standardeve të kontrollit të brendshëm

nxitet nga ndryshimet e vazhdueshme në mjedisin operacional dhe rregullator, si zgjerimi i përdorimit të teknologjisë së informacionit dhe sfida të tjera. Ndryshimet e shpejta në këto

mjedise, diktojnë nevojën që sistemet e kontrollit të zotërojnë aftësitë e nevojshme për tu adaptuar.

Sektori publik në Shqipëri gjithashtu është përballur me ndryshime thelbësore në lidhje me Kontrollin e Brendshëm Financiar Publik, diktuar nga marrja e statusit si vend kandidat i BE. Të gjitha sa më sipër stimulojnë nevojën për rishikimin e manualeve dhe jo vetëm, që lidhen me kontrollin e brendshëm. Në vitin 2016, Ministria e Fiancave, në kuadër të financimeve të BE-së, hartoi dhe miratoi Manualin e ri të MFK-së.

Edhe pse zhvilluar rreth 3 vite pas Kuadrit të Integruar COSO (2013) , Manuali i MFK-së nuk reflekton asnjë nga këto ndryshime.

Referuar raportit vjetor të konsoliduar, përgatitur nga Ministria e Financave, mbi kontrollet e brendshme, menaxhimi financiar dh kontrolli nuk janë kuptuar saktë si nga menaxhimi lartë ashtu edhe nga personeli në njësitë publike. ***Në këtë aspekt, mos ndryshimi i trajtimit të komponentëve të kontrollit të brendshëm pak ose aspak, në Manualin e MFK-së (2016), do të thotë që çështjet që lidhen me (mos) kuptueshmërinë e kontrolleve të brendshme vijojnë të mos adresohen, dhe se shanset që MFK do të vijojë të mos kuptohet mbeten po njëlloj, sikundër paraqiten përpara prezantimit të Manualit të ri (2016).***

Procesi i rishikimit të Kuadrit të kontrollit të brendshëm nevojitet të zhvillohet mbështetur mbi standarde ndërkombëtare dhe praktikat më të mira të fushës, duke konsideruar gjithmonë nivelin e kuptueshmërisë të personelit të përfshirë në proces. Nën këtë këndvështrim, Libri Jeshil i GAO-s shërben gjithashtu si një shembull i mjaftueshëm, e njohur dhe pranuar gjerësisht si një praktikë e mirë për tu ndjekur.

5. Çështje për tu konsideruar nga Menaxhimi – Plani i Veprimit

Në kuadër të punimit strategjik, realizuar gjatë qëndrimit në GAO, me qëllim përmirësimin e sistemeve të kontrollit të brendshëm në sektorin publik, në rolin e audituesit shtetëror të Kontrollit të Lartë të Shtetit, po rendis një sërë sugjerimesh për tu konsideruar nga menaxhimi:

1. Kontrolli i Lartë i Shtetit nevojitet të influencojë, duke përdorur autoritetin që i jep ligji për të rekomanduar rishikimin e Manualit të MFK-së, ku të reflektohen Standardet e Kontrollit të Brendshëm në Qeverinë Federale, nga Kontrollori i Përgjithshëm i GAO-s[35], si një "praktikë e mirë" për tu ndjekur; si edhe kërkesat e Kuadrit të Integruar

[35] *Libri Jeshil*

COSO (2013), mbi të cilin në fakt mbështetet gjerësisht Libri Jeshil, për të nxitur efektivitetin në hartimin, implementimin dhe zbatimin e kontrolleve të brendshme, si edhe vlerësimin e tyre.

Udhëzuesi efektiv mundëson që njësitë publike të zhvillojnë dhe mbajnë sisteme efektive dhe eficiente të kontrollit të brendshëm, të cilat rrisin mundësitë që objektivat e njësisë të arrihen, duke adaptuar gjithashtu ndryshimet që dikton mjedisi i jashtëm.

2. Nevojitet që KLSH të jetë pjesë e grupeve të punës që hartojnë manualet që lidhen me kontrollet e brendshme. Autoriteti për sa më sipër nevojitet të ndahet mes Ministrisë së Financave dhe KLSH. Kjo kërkesë nevojitet të reflektohet në ligjin e menaxhimit financiar dhe kontrollit gjithashtu.

3. Në vijim të sa më sipër, KLSH nevojitet të zhvillojë një manual të brendshëm për auditimin e sistmeve të kontrollit të brendshëm, ku të konsiderojë njokohësisht Kuadrin COSO, Librin Jeshil, Mjetin e Vlerësimit të Kontrollit të Brendshëm të GAO-s, standardet dhe udhëzuesit e INTOSAI-t, si edhe Manualin e MFK-së. Ky manual duhet të përdoret si një mjet (kriter) vlerësimi për audituesit shtetërorë gjatë vlerësimit të sistemeve të kontrollit të brendshëm në sektorin publik; si edhe duhet të bëhet i njohur për publikun në mënyrë që njësitë publike të kuptojnë kriteret mbi të cilat sistemet e kontrollit të brendshëm të tyre do të auditohen dhe vlerësohen.

4. Me qëllim rritjen e kuptueshmërisë së kontrolleve të brendshme, KLSH duhet të ofrojë programe trajnimi për audituesit shtetërore, të dedikuara për kontrollin e brendshëm, ku njëkohësisht mund dhe ka vlerë të marrin pjesë edhe punonjës të tjerë të sektorit publik. Të kuptuarit e konceptit të kontrollit të brendshëm, procedurave dhe rregulloreve nga perspektiva e audituesit të jashtëm, gjithashtu i ndihmon punonjësit e administratës publike që të përfitojnë një kuptim më të mirë e më të gjerë rreth mënyrës se si funksionon sistemi dhe se si ky sistem do të auditohet dhe vlerësohet.

5. Rekomandohet që KLSH të raportojë mbi kontrollet e brendshme pamvarësisht nëse ato paraqesin ose jo mangësi/deficenca ose raste të mospërputhshmërisë. Mbështetur në performancën vjetore të KLSH-së, rekomandohet gjithashtu përgatitja e një raporti të vecantë vjetor mbi efektivitetin e kontrolleve të brendshme në sektorin publik në Shqipëri. Ky vlerësim i pavarur, i

shërben më së miri rritjes së sigurisë së kontrollit të brendshëm në sektorin publik, po e ruan efektivitetin e vetë në kohë.

Referenca

1 INTOSAI GOV 9100 - Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector (to be reviewed at least every 6 years)

2 INTOSAI GOV 9110 - Guidance for Reporting on the Effectiveness of Internal Controls: SAI Experiences in Implementing and Evaluating Internal Controls

3 INTOSAI GOV 9130 - Further Information on Entity Risk Management

4 INTOSAI GOV 9120 - Internal Control: Providing a Foundation for Accountability in Government

5 http://ec.europa.eu/budget/index.htm; and http://ec.europa.eu/dgs/budget/index.htm

6 Albania Public Financial Management Strategy 2014-2017

7 See: Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final

8 1Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final;

9 1Ministry of Finance, Republic of Albania, "Report on the functioning of public internal control system in the general government units for the year 2015"; see also: http://www.financa.gov.al/files/userfiles/Drejtorite/Drejtoria_e_Pergjithshme_rregullatore_Kontrolluese/raportime/Raporti_PIFC_-_30_05_2016.pdf

10 "Consolidated report of PIFC in Republic of Albania for 2015", Ministry of Finance, Republic of Albania,

11 1Law No 10296, date 8/7/2010, as amended by the Law No. 110/2015, date 15.10.2015 "On financial management and control", Republic of Albania

12 Standards forInternal Control in the Federal Governmen, By the Comptroller General of theUnited States, GAO-14-704G (Green Book)

13 OMB Circular A-123 - Management's Responsibility for Enterprise Risk Management and Internal Control

14 COSO, Internal Controls – Integrated Framework (1992), (2013)

15 Internal Control Management and Evaluation Tool, August 2001, GAO-01-1008G

16 OECD Public Governance Reviews, Supreme Audit Institutions and Good Governance (oversight, insight and foresight), 2016, OECD Publishing, Paris

Nga: Aulona Jonuzi - Kryeauditueze, KLSH

TË AUDITOSH PËR QËNDRUESHMËRI DHE ZHVILLIM

Rast studimor: Auditimi i Performancës, Ruajtja e Ekosistemit të Parkut Kombëtar të Prespës

Realiteti i sotëm tregon një dominancë të ekonomisë mbi mjedisin dhe shoqërinë. Zhvillimi i qëndrueshëm reflekton nevojat për një balancim midis aspekteve ekonomike, mjedisore dhe shoqërore. Si pasojë, qëndrueshmëria është një koncept më shumë kompleks se sa thjeshtë të qenurit miqësor me mjedisin.

Nga: Dr. Aulent Guri, Kryeauditues, KLSH

Abstrakt

Ekzistojnë më shumë se 100 përkufizime mbi zhvillimin e qëndrueshëm, por përkufizimi më i zakonshëm dhe më i përdorshëm është ai i Komisionit Botëror mbi Mjedisin dhe Zhvillimin ose i quajtur ndryshe si Raporti i Brundtland-it.[1] Sipas këtij përcaktimi, "Zhvillimi i qëndrueshëm është zhvillimi që përmbush nevojat e të tashmes pa ndërlikuar mundësinë e brezave të ardhshëm për të përmbushur nevojat e tyre". Realiteti i sotëm tregon një dominancë të ekonomisë mbi mjedisin dhe shoqërinë. Zhvillimi i qëndrueshëm reflekton nevojat për një balancim midis aspekteve ekonomike, mjedisore dhe shoqërore. Si pasojë, qëndrueshmëria është një koncept më shumë kompleks se sa thjeshtë të qenurit miqësor me mjedisin. Zhvillimi i qëndrueshëm kërkon përpjekje nga të gjithë sektorët.[2] Koncepti i zhvillimit të qëndrueshëm ka të ngjarë të paraqesë sfida të reja metodologjike dhe analitike për të gjitha SAI-t. Një vendim kyç për hartimin e auditimeve/raporteve në të ardhmen do të jetë, sa do të munden SAI-të të shikojnë marrëdhëniet mbi objektiva ekonomike, mjedisore dhe sociale.[3]

Fjalët kyçe: zhvillim i qëndrueshëm, analiza kosto – përfitim, mjedis, ekosistem.

[1] *World Commission on Environment and Development (WCED). 1987* Our common future.

[2] *National Audit Office of Estonia & University of Tartu, 2016, Introduction to Environmental Auditing in the Public Sector*

[3] *ISSAI 5130*

Hyrje

Zhvillimi i qëndrueshëm është me rëndësi kritike për të gjithë qytetarët, duke qenë se paraqet zgjedhje që do të ndikojnë në aspektet thelbësore të mënyrës sonë të jetesës. Ai duhet të marrë në konsideratë interesa të ndryshme konfliktuale. Zhvillimi qëndrueshëm kërkon përpjekje nga shoqëria në tërësi dhe angazhimet e qeverisë do të bëheshin të padobishme nëse nuk do të duhej të ishin paralel me angazhime të ngjashme nga sektori i bizneseve dhe shoqëria civile. Megjithatë, përfshirja e nevojshme e qytetarëve në përgjithësi është shumë sfiduese dhe kërkon mekanizma dhe praktika të menaxhimit të mirë përcaktuara për të shoqëruar qeverinë dhe palët e interesuara në gjetjen e zgjidhjeve, veçanërisht sa i përket natyrës kontradiktore të shumë çështjeve ekonomike, mjedisore dhe sociale midis grupeve të ndryshme dhe vështirësisë për të gjetur zgjidhje "win-win-win" që do të pajtonin objektivat ekonomike, mjedisore dhe sociale.[4] Edhe pse vendet ndryshojnë në kontekstin e tyre mjedisor, social dhe ekonomik si dhe në strukturat qeverisëse, traditat dhe çështjet politike, ato përballen me çështje të ngjashme kur hartojnë dhe zbatojnë strategjitë e zhvillimit të qëndrueshëm. Koncepti i zhvillimit të qëndrueshëm nënkupton jo kufij absolut, por kufizime të imponuara nga gjendja aktuale e teknologjisë dhe organizimit social në burimet mjedisore dhe nga aftësia e biosferës për të absorbuar efektet e aktiviteteve njerëzore. Teknologjia dhe organizimi shoqëror mund të menaxhohen dhe të përmirësohen, për të krijuar rrugën për një epokë të re të rritjes ekonomike. Përmbushja e nevojave thelbësore kërkon jo vetëm një epokë të re të rritjes ekonomike për kombet të cilët shumica janë të varfër, por një siguri që këto kombe të varfra të marrinatë që u takon sa i përket burimeve të nevojshme që duhen për të mbështetur zhvillimin e tyre. Një barazi e tillë do të ndihmohej nga sistemet politike që sigurojnë pjesëmarrjen efektive të qytetarëve në vendimmarrje dhe me demokraci të madhe në vendimmarrjen ndërkombëtare. Megjithatë, në fund, zhvillimi i qëndrueshëm nuk është një gjendje fikse e harmonisë, por një proces i ndryshimit në të cilin shfrytëzimi i burimeve, drejtimi i investimeve, orientimi i zhvillimit teknologjik dhe ndryshimet institucionale bëhen në përputhje me

[4] *OECD, France 2002, page 11.*

të ardhmen, si dhe nevojat aktuale.[5] Për zonat e mbrojtura siç është edhe Parku Kombëtar i Prespës hartohen Planet e Menaxhimit.[6] Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës është miratuar me Urdhër të Ministrit të Mjedisit Nr. 1792 datë 09.05.2014. Qëllimi kryesor i Planit të Menaxhimit është mbrojtja e ekosistemeve dhe funksionimi i tyre për të ofruar shërbimet e tyre për gjeneratat e tashme dhe të ardhshme të njerëzimit. Në këtë plan menaxhimi përshkruhen kërcënimet me të cilat ballafaqohet ky park, si edhe zgjidhjet e mundshme kundrejt këtyre kërcënimeve.

Qëllimi

Qëllimi kryesor i auditimit të Parkut Kombëtar të Prespës (PKP) përveç identifikimit dhe vlerësimit të faktorëve që ndikojnë në ekosistemin e kësaj zone të tërë është dhënia e rekomandimeve për përmirësimin e situatës aktuale sociale, ekonomike dhe mjedisore.

Metodologjia

Në këtë auditim, u përdorën tri lloje qasjesh pët të analizuar informacionin e mbledhur nga subjektet: *1) qasje sasiore, 2) qasje cilësore dhe 3) qasje pragmatike*, e cila është qasja më e përshtatshme në auditimet e performancës. Auditimi në tërësinë e tij ka karakter statistikor, vrojtues, hulumtues, analizues dhe krahasues. Nga ana tjetër, analiza SWOT e përdorur në këtë auditim ka patur për qëllim identifikimin e faktorëve kyç të brendshëm e të jashtëm të cilat janë të rëndësishëm për të arritur një objektiv të caktuar. Veç kësaj, është përdorur edhe analiza kosto – përfitim për të vlerësuar dhe krahasuar skemën aktuale të menaxhimit të mbetjeve brenda territorit të Parkut të Prespës me alternativën e propozuar nga grupi i auditimit.

Përshkrimi i problemit

Parku Kombëtar i Prespës ka një sipërfaqe prej 27,750 ha prej të cilave rreth 5238 ha janë sipërfaqe ujore (Prespa e Madhe dhe Prespa e Vogël). Prerja e paligjshme e druve të zjarrit, gjuetia dhe peshkimi i pakontrolluar, mos menaxhimi i mbetjeve urbane si dhe presioni urban janë çështjet kryesore të trajtuara në këtë punim. Ndotja e ujërave të Liqeneve të Prespës nga mos trajtimi i ujërave të zeza të cilat përfundojnë direkt në

[5] *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, page 17.*

[6] *LIGJI Nr.9868, datë 4.2.2008 "PËR DISA SHTESA DHE NDRYSHIME NË LIGJIN NR.8906, DATË 6.6.2002 "PËR ZONAT E MBROJTURA, Neni 15.*

liqene ose në ujërat nëntokësorë dhe komunikimi i Liqenit të Prespës së Vogël me Lumin e Devollit është një tjetër problem madhor. Çështjet që lidhen me ujërat janë ndër sfidat më kryesore të cilat shumë qeveri hasin duke patur shumë ndikim në shëndetin e njeriut zhvillimin ekonomik dhe mbrojtjen e mjedisit. Çështje të tilla kanë të bëjnë me kanalizimin e ujërave të shiut, infrastrukturën e ujit të pijshëm, si dhe me bujqësinë.[7] Të gjitha këto probleme janë shqyrtuar jo vetëm nga aspekti mjedisor, por edhe nga aspekti social dhe ekonomik, pasi këto tre fusha janë të lidhura dhe ndikojnë drejtpërdrejt njëri-tjetrin. Sipas Vendimit të Këshillit të Ministrave Nr. 80 datë 18.02.1999 – Sipërfaqja e Parkut Kombëtar të Prespës përfshin:

- Tokë bujqësore (drithëra, vreshta, dru frutor) 2,100 ha
- Pyje 13,500 ha
- Kullota dhe livadhe 1,828 ha
- Sipërfaqe ujore 4,950 ha
- Sipërfaqe jo prodhuese, hapsira urbane etj., 5,372 ha

Sot, kudo në botë zonat e mbrojtura hasin sfida të shumta. Administratat e zonave të mbrojtura janë të ekspozuara ndaj interesave divergjente dhe presioneve të forta që kanë të bëjnë me ekosistemet për të cilat ato duhet të kujdesen. Kështu, ato duhet jo vetëm të mësojnë se si të mirëmbajnë vlerat e biodiversitetit, por gjithashtu si të komunikojnë me vendimmarrësit e tjerë, komunitetin e zonës dhe sektorë të tjerë publikë me qëllim garantimin e mbijetesës afatgjatë të ekosistemeve në përgjegjësi të tyre. Në këtë kontekst, mund të ngrihen një sërë pyetjesh të tilla si:

- Si mund të shijojnë vizitorët e parkut bukurinë dhe "egërsinë" e tij pa e dëmtuar atë?
- Si mund të përfitojë komuniteti lokal nga këto parqe?
- Si mund t'u jepet zgjidhje konflikteve të paevitueshme midis mbrojtësve të natyrës dhe idesë për t'u zhvilluar brenda parkut?

Politikëbërësit, vendimmarrësit, administrata e zonave të mbrojtura si dhe personeli kanë një detyrë thelbësore: të mbrojnë natyrën dhe burimet natyrore për brezat e sotëm dhe të ardhshëm në një botë ku gjuha e përbashkët është paraja. Kjo nuk është një detyrë e lehtë. Problematikat kryesore me të cilat është përballuar dhe përballet dhe sot Parku Kombëtar i Prespës janë si më poshtë:

- Aftësia ripërtëritëse dhe qëndrueshmëria e ekosistemeve;

[7] *National Audit Office of Estonia & University of Tartu, 2016, Auditing Environmental Impacts of Infrastructure Development.*

- Mbishfrytëzimi i druve të zjarrit dhe tregtimi i tyre;
- Mbikullotja;
- Mbipeshkimi dhe peshkimi i pakontrolluar;
- Gjuetia e pakontrolluar;
- Urbanizimi i pakontrolluar;
- Ndotja mjedisore (mbetjet urbane dhe ujërat e zeza të cilat shkarkohen në liqen)
- Mungesa e termoizolimit të banesave për banorët vendas;
- Bashkëpunimi ndërinstitucional në nivele jo të mira;
- Funksionimi jo i duhur i institucioneve, mungesa e personelit të nevojshëm dhe kapacitetet e tyre;
- Mungesa e përcaktimit të kostove dhe përfitimeve për zëra të veçantë;
- Mungesa e trajnimit dhe aftësimit profesional të stafit etj.8

Përmbajtja e punimit

Të gjitha problemet e mësipërme të cilat kanë ndikim negativ në PKP janë trajtuar më gjerësisht në vazhdim të këtij punimi duke prezantuar gjendjen e tanishme dhe rekomandimet e mundshme për përmirësim. Çdo çështje është trajtuar më vete për të kuptuar më mirë përgjegjësitë dhe detyrimet e subjekteve për të cilat janë adresuar rekomandimet. Kur ka qenë e mundshme dhe janë siguruar të dhënat e mjaftueshme, janë kryer analiza ekonomike për të llogaritur dëmet ekonomike, sociale dhe mjedisore nga mos veprimi dhe / ose mos respektimi i standardeve ose kritereve ligjore. Pyetja kryesore e ngritur në këtë auditim i cili po shërben si një rast studimor për këtë punim është: A ka qenë efektive ruajtja e ekosistemit të Parkut Kombëtar të Prespës? Kjo pyetje është shoqëruar me një sërë nënpyetjesh të tjera. Në këtë punim janë trajtuar ato çështje të cilat kanë një ndikim të madh në ekosistemin e Parkut të Prespës dhe ku situata paraqitet mjaft e vështirë.

Pyjet

Parku Kombëtar i Prespës është një zonë e kategorisë së dytë të mbrojtjes dhe bazuar në ligjin e zonave të mbrojtura[9], pyjet në zonat e mbrojtura përjashtohen nga klasifikimi si pyje për shfrytëzim. Menaxhimi i pyllit dhe i pasurive pyjore, që ndodhen brenda një zonë të mbrojtur, bëhen nga administrata e ruajtjes së zonës. Administrata, këto veprimtari i ushtron drejtpërdrejt ose nëpërmjet një subjekti të autorizuar prej saj. Fondi pyjor i zonave të mbrojtura mund të përdoret vetëm për

[8] *Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës*

[9] *Ligji Nr.9868, datë 4.2.2008 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr.8906, datë 6.6.2002 "Për zonat e mbrojtura"*

gjenerimin e druve të zjarrit për ngrohje vetëm nga banorët vendas.[10] Në bazë të rregullave të parashikuara për Parkun Kombëtar, mund të shfrytëzohen për dru zjarri vetëm pyjet e zonës së zhvillimit të qëndrueshëm dhe pyjet e zonës së përdorimit tradicional. Në zonat qendrore nuk lejohet asnjë ndërhyrje në pyje. Kjo zonë përfshin 24% të totalit të zonave pyjore të Parkut Kombëtar, ku nuk lejohet prerja ose grumbullimi i druve të zjarrit. Sipërfaqja e përgjithshme pyjore brenda Parkut të Prespës është 14.748,38 ha [11], nga e cila rreth 3.600 ha pyje janë caktuar si zonë qendrore e Parkut Kombëtar, ku nuk lejohet asnjë ndërhyrje [12]. Si pasojë, konsumi mesatar i druve të zjarrit për familje në vit duhet të reduktohet nga 10 m³ në vit në 5 m³ në vit për familje. Grupi i auditimit gjatë vizitave në terren ka evidentuar grupe dhe individë të ndryshëm, banorë të fshatrave brenda Parkut të Prespës, por edhe të fshatit Tren apo fshatrave të tjera, të cilët janë gjetur duke transportuar dru të sapoprerë. Të gjithë këta banorë janë pyetur nëse janë kontrolluar nga administrata e parkut duke u përcaktuar vendin apo nëse ua kanë regjistruar sasinë e prerë të druve dhe kohën në të cilën janë prerë. Të gjitha përgjigjet e tyre kanë dëshmuar qartë se mbi ata nuk është ushtruar asnjë lloj kontrolli. Për të dëshmuar sa më mirë këto evidenca janë realizuar disa foto si dhe janë marrë informacione me anë të pyetësorëv ku 46% e të anketuarëve thonë se nuk kryhet asnjë kontroll, 40% janë përgjigjur se kryhet kontroll në nivel mesatar dhe 14% janë shprehur se kontrolli është shumë i lartë. Grupi i auditimit, duke dashur të japë një zgjidhje sa më të qëndrueshme dhe duke marrë parasysh edhe situatën e rënduar social-ekonomike të banorëve të parkut, ka rekomanduar që aktivitetet e shfrytëzimit/prerjes së druve të zjarrit të kontraktohen nga shoqata apo kompani private, të licencuara për punime pyjore dhe për t'i shërbyer kërkesave të popullsisë lokale. Kjo e bën më të lehtë kontrollin nga ana e administratës së parkut. Vetëm anëtarët e këtyre shoqatave apo kompanive do të lejohen për të prerë dru dhe do të kenë veshje të veçantë që të dallohen menjëherë. Çdo anëtar i tyre do të ketë një mjet identifikimi nga ana e parkut në mënyrë që të kontrollohet për aktivitetin e

[10] *Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës, fq 75*
[11] *Plani i Menaxhimit të Parkut kombëtar të Prespës fq. 23.*
[12] *Plani i Menaxhimit të Parkut kombëtar të Prespës fq. 73.*

menaxhimit nga administrata e parkut. [13]

Gjuetia

Gjuetia në Parkun Kombëtar të Prespës është e ndaluar tërësisht.[14] Kamerat kurthe të vendosura në zonën qendrore të Parkut Kombëtar kanë zbuluar një numër të madh "gjuetarësh" në këtë zone.[15] Në të gjithë rajonin e Prespës janë regjistruar rreth 60 lloje gjitarësh. Pothuajse të gjitha këto lloje janë regjistruar edhe në pjesën shqiptare. Fauna e zogjve në Prespë është me rëndësi ndërkombëtare në saje të pasurisë së saj natyrore, por dhe në saje të prezencës të popullatave të rëndësishme të specieve të rralla. Në Prespë gjendet e vetmja koloni shumimi e pelikanit të madh të bardhë (*Pelecanus onocrotalus*) në Bashkimin Evropian, si dhe një popullatë të rëndësishme të shtatë llojeve të rralla të çafkave. Gjuetia e paligjshme kryhet në shumicën e rasteve natën. Gjuetarët janë të pajisur me armë gjahu. ISHMP Korçë nuk ka evidentuar qoftë një rast të vetëm të kryerjes së gjuetisë së paligjshme. Kështu, nuk ka asnjë masë penalizuese të ndërmarrë kundrejt kundravajtësve të cilët kryejnë gjueti të paligjshme.

Peshkimi

Sa i përket peshkimit situata paraqitet problematike për vet rëndësinë që ka sektori i peshkimit, i cili është një nga burimet kryesore të të ardhurave lokale. Sipërfaqja ujore në të cilat bëjnë pjesë edhe dy liqenet e Prespës është 5.238 ha nga të cilat 4.802 ha i takojnë Prespës së Madhe dhe 436 ha i takojnë Prespës së Vogël. Bazuar në Planin e Menaxhimit të PKP-së numri i peshkatarëve të cilët peshkojnë në Liqenet e Prespës ka qenë rreth 150 nga të cilët 50 kanë qenë të ligjshëm dhe rreth 100 të paligjshëm. Në të dy liqenet e Prespës ka disa zona të ndaluara për peshkim të cilat janë përcaktuar në Planin e Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës. Zonat e ndaluara për peshkim përfshijnë sipërfaqet me rëndësi jetike për riprodhimin e peshqve. Nga auditimi ka rezultuar se dy njësitë kryesore të hartimit të politikave të peshkimit dhe zbatimit të tyre (DPP dhe DSHPA) nuk kanë dijeni që në të dy Liqenet e Prespës ka zona të veçanta në të cilat ndalohet aktiviteti i peshkimit sic theksohet në Planin e Menaxhimin të PKP. Në mënyrë që peshkimi të jetë i ligjëruar dhe i mirëmenaxhuar është e nevojshme që, së pari, Liqenet e Prespës të shpallen zona

[13] *Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës fq. 79.*
[14] *Ligji nr. 10253 datë 11.03.2010 neni 11 pika b.*
[15] *Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës fq. 39.*

bashkëmenaxhimi me Vendim të Këshillit të Ministrave dhe së dyti hartimi i Planit të Bashkëmenaxhimit.[16] Deri më tani asnjë prej këtyre nuk është realizuar.

Mbetjet urbane

Menaxhimi i mbetjeve urbane referuar Ligjit nr. 10463 datë 22.9.2011 "Për menaxhimin e integruar të mbetjeve është në përgjegjësinë e Institucioneve të Njësive të Qeverisjeve Vendore. "Menaxhim i integruar i mbetjeve" është grumbullimi, transporti, rikuperimi dhe asgjësimi i mbetjeve, mbikëqyrja e këtyre operacioneve, kujdesi i mëtejshëm për vendet e asgjësimit, si dhe veprimet e ndërmarra në cilësinë e tregtarit apo agjentit [17]. Në territorin e Parkut Kombëtar të Prespës përgjegjëse për menaxhimin e mbetjeve urbane janë Bashkia e Pustecit dhe Bashkia e Devollit. Sasia totale e gjenerimit të mbetjeve në territorin e Parkut Kombëtar të Prespës është rreth 1.200 ton mbetje në vit. Nga këto, sasinë më të madhe e jep Bashkia e Pustecit me rreth 1.000 ton dhe rreth 200 ton nga fshatrat e Parkut të Prespës që janë pjesë e Bashkisë Devoll. Nga vëzhgimi në terren që grupi i auditimit ka kryer, sa i përket kësaj çështjeje, situata paraqitet më shumë problematike në Bashkinë e Pustecit, ndoshta edhe për faktin se Bashkia e Devollit ka një sipërfaqe jo të madhe që bën pjesë në Parkun e Prespës. Në territorin e Bashkisë së Pustecit ka disa vendgrumbullime të mbetjeve urbane ku mbetjet digjen në mjedis të hapur duke ndotur ajrin.

Foto 1: Pamje nga djegia e mbetjeve në mjedis të hapur, Pustec, (A.Guri, 2017)

Krahas përshkrimit të situatës, grupi i auditimit u përqendrua në gjetjen e një zgjidhjeje të qëndrueshme të menaxhimit të mbetjeve, duke krahasuar variantin aktual me një variant tjetër, i cili mund të aplikohet në Bashkinë e Pustecit. Krahasimi i dy varianteve është bërë duke përdorur Analizën Kosto-Përfitim (AKP). Analizat ekonomike në përgjithësi dhe AKP në veçanti, mund t'i japin politikëbërësve informacion të vlefshëm për marrjen e

[16] *Ligji 64/2012 "Për Peshkimin", neni 55.*
[17] *Ligji. Nr. 10463 datë 22.9.2011 "Për menaxhimin e integruar të mbetjeve" neni 3 pika 32*

vendimeve të duhura. AKP gjen, vlerëson, dhe llogarit të gjithë faktorët pozitivë, të cilët janë përfitimet. Më pas ajo identifikon, vlerëson dhe zbret të gjitha shpenzimet. Diferenca e përfitimeve dhe kostove tregon nëse një projekt apo vepër e planifikuar është e këshillueshme. Aktualisht të gjitha mbetjet e krijuara në Bashkinë e Pustecit hidhen në dy dampa. Dampa e hapur është një vendgrumbullim i pakontrolluar në të cilën mbeturinat e ngurta hidhen pa u asgjësuar (Fig. 1), ku nuk kryhet asnjë lloj përpunimi, si dhe digjen në gjendje të lirë. Dampat e hapura shkaktojnë efekte negative në ajër, ujëra sipërfaqësorë dhe nëntokësorë, si dhe në toka, duke përbërë rrezik për mjedisin dhe shëndetin human. Ky rrezik është kërcënues për jetën e banorëve të këtyre zonave. Dampa e hapur, në asnjë rast nuk ka veshje mbrojtëse në pjesën e poshtme dhe në faqet anësore. Mungon gjithashtu sistemi i kullimit për rrjedhjet dhe filtrimet nga dekompozimi i mbetjeve urbane (leksiviati).

Fig. 1: Paraqitje skematike e dy dampave aktuale të Bashkisë Pustec

Ujërat që kullojnë nga dampa e hapur derdhen me lehtësi në kanale dhe ujëmbledhës dytësorë, si dhe në lumenjtë pranë. Nga "dampa e hapur" çlirohet gaz metan dhe grimca pluhuri me përmbajtje metalesh të rëndë, si dhe përbërje të tjera inorganike dhe organike si dioksina, furane (UNEP 2000). Analiza Kosto-Përfitim është kryer vetëm për vitin 2016 për të llogaritur koston totale të menaxhimit të mbetjeve në një vit në gjendjen aktuale dhe për ta krahasuar me variantin e propozuar. Për të vlerësuar situatën aktuale, fillimisht, është bërë identifikimi i kostove dhe përfitimeve për alternativën aktuale të menaxhimit të mbetjeve. **Kostot e situatës aktuale të menaxhimit të mbetjeve përbëhen prej** Kostove financiare **(**Buxheti i vitit 2016 i Bashkisë Pustec dhe të ardhurat nga tarifa e pastrimit**)** Kostot sociale **(**Kostot e *Disamenity* [18], Kostot e dëmit nga leksiviati[19] dhe kostot e

[18] *Me "disamenity" kuptojmë disavantazhet apo shqetësimet që jep një aktivitet i caktuar në lokacionin ku ai e ushtron këtë aktivitet të cilat shprehen në vlerë monetare.Termi "disamenity" përfshin ndikime të tilla që vijnë nga zhurma, pluhuri, mbeturina, era e pakëndshme, prania e parazitëve, pamje vizuale dhe perceptimi i rrezikut për shëndetin e njeriut për shkak të afërsisë me landfill-in.*

[19] *Leksiviatet janë ujëra të ndotura me një kompleksitet të lartë ndotësish. Përbërja e*

rehabilitimit të dampës) dhe Kostot mjedisore (Kostot e dëmit nga emetimet e CO_2 dhe kostot e dëmit nga emetimet e CH_4). Në këtë situatë nuk kemi përfitime sociale e mjedisore. Këto llogaritje janë trajtuar më gjerësisht në Raportin e auditimit me temë "Ruajtja e ekosistemit të Parkut Kombëtar të Prespës'. Si konkluzion mund të themi se **çdo vit Bashkia e Pustecit krijon një dëm ekonomik, social dhe mjedisor prej - 10.325.885 lekësh.**

Varianti II ose varianti i propozuar edhe nga grupi i auditimit rekomandon që mbetjet të kenë destinacion final, landfillin e Maliqit. Në mënyrë, që kostoja totale të jetë sa më e ulët, rekomandohet që mbetjet organike të përpunohen në kopshtin vetjak të çdo familjeje. Duke qenë një zonë rurale dhe duke qenë se çdo shtëpi ka hapsirë dhe mundësi për ta bërë këtë, kjo do të bënte reduktimin e sasisë së mbetjeve që do të shkonte në landfillin e Maliqit. Duke ditur që sasia totale e mbetjeve është 955 ton/vit, mund të themi se sasia totale e mbetjeve organike është 513 ton. Nga ky rezultat diferenca prej 442 ton/vit do të shkojë dhe do të depozitohet në landfillin e Maliqit. Në Variantin II kemi vetëm kosto financiare dhe jo kosto sociale e mjedisore sepse mbetjet nuk do të depozitohen në Bashkinë e Pustecit dhe nuk do të ketë efekte negative në mjedis e shëndet të cilat përkthehen në kosto social-mjedisore. Ndryshe nga Varianti I, në variantin e II do të ketë përfitime sociale e mjedisore nga shmangia e efekteve negative të cilat janë llogaritur më gjerësisht në raportin e auditimit të marrë si rast studimi. Duke llogaritur kostot dhe përfitimet financiare, sociale e mjedisore për alternativën e propozuar nga grupi i auditimit rezulton se vlera totale e këtij Varianti është **13.628.485 lekë. Pra, shihet qartë që diferenca midis të dy varianteve është rreth 23.000.000 lekë.** Si konkluzion, mund të themi që Varianti II përveç se respekton Ligjin 10463 të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve Urbane si dhe standardet bashkëkohore, ndryshe nga Varianti I, ka gjithashtu rentabilitet më të lartë financiar, rrit ekonomicitetin e këtij shërbimi nga ana e Bashkisë si dhe ofron një zgjidhje të qendrueshme në menaxhimin e mbetjeve.

Ujërat e ndotura

Ujërat e ndotura urbane duhen parë në dy aspekte: ujërat e ndotura të gjeneruara nga popullsia vendase dhe ato të gjeneruara nga aktivitete

leksiviatit është e lidhur ngushtë me kryerjen e proçeseve kimiko-fiziko-biologjike që ndodhin brenda venddepozitimit të mbetjeve.

ekonomike që operojnë në Parkun e Prespës. Në territorin e Parkut Kombëtar të Prespës, nga të dhënat e siguruara nga subjektet nën auditim, bëjnë pjesë rreth 13 Bar Restorante dhe 3 Hotele. Të gjitha këto subjekte fizike, ashtu si dhe pjesa më e madhe e fshatrave, i derdhin ujërat e zeza në gropa septike. Fshati Tren, i cili ka një popullsi prej 1200 banorë, është një tjetër faktor i rëndësishëm në përkeqësimin e cilësisë së ujërave të Liqenit të Prespës së Vogël. Të gjitha ujërat e zeza të këtij fshati derdhen në kanalin që furnizohet nga Lumi i Devollit dhe që komunikon me Liqenin e Prespës së Vogël. Ligji Nr. 9115 datë 24.07.2003 "Për trajtimin mjedisor të ujërave të ndotura" ka për qëllim mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit të njeriut nga ndikimet negative të ujërave të ndotura, duke përcaktuar rregullat e trajtimit mjedisor të tyre, si dhe detyrimet e shkarkuesve të ujërave të ndotura. Bazuar në këtë ligj personat fizikë dhe juridikë, veprimtaritë e të cilëve shkarkojnë ujëra të ndotura, detyrohen të marrin masa për trajtimin mjedisor të ujërave të ndotura urbane. Në rastet kur rrjeti i kanalizimit nuk mund të ndërtohet, vendosen sisteme të tjera, me qëllim trajtimin e tyre para shkarkimit në ujëra sipërfaqësorë që garantojnë mbrojtjen e mjedisit.

Foto 2: Banor i Pustecit duke pastruar ujërat e zeza (A.Guri, 2017)

Ruajtja dhe mbrojtja e pasurive ujore

Liqenet e Prespës renditen ndër liqenet kryesore të Gadishullit Ballkanik. Ato janë të përbërë nga Prespa e Madhe dhe Prespa e Vogël. Prespa e Madhe ka një sipërfaqe prej 285 km^2, ndërsa Prespa e Vogël 44 km^2. Nga këto vetëm 49.5 km^2 ndodhen brenda kufijve të Republikës së Shqipërisë. Element mjaft i rëndësishëm i rrjetit hidrografik të Liqenit të Prespës është edhe sistemi nëntokësor i shkarkimit të ujërave të tepërta të tij që përbëhet nga një numër i madh të çarash, hinkash, zgavrash dhe shpellash karstike, që ndodhen si në brigjet, ashtu edhe në truallin e këtij liqeni. Nga këto, më e rëndësishme është panora e Zaverit, e cila ndodhet në bregun JP të liqenit të Prespës, në afërsi të fshatit Goricë. Ujërat e tepërta të këtij liqeni me një prurje të përgjithshme rreth Q_0=12-15 m3/s, shkarkohen nëpërmjet rrugës nëntokësore kryesisht në Liqenin e

Ohrit, i cili ndodhet 157 m më poshtë se Liqeni i Prespës.[20] Cilësia e ujit në liqenet e Prespës ndikohet nga bujqësia dhe mostrajtimi i ujërave të ndotura. Bujqësia ekstensive ka një ndikim më pak të dëmshëm në liqen krahasuar me impaktin e mos trajtimit të ujërave të ndotura. Gjatë auditimit u zbulua se komunikimi me kanalin që furnizohet nga Lumi i Devollit, vazhdon ende. Ky kanal që furnizohet nga Lumi i Devollit njihet për nivelin e lartë të ujit të turbullt. Nnë afërsi të fshatit Tren, atij i bashkangjiten edhe ujërat e zeza të këtij fshati me 1200 banorë. Më tej, ky kanal vazhdon rrjedhën e tij drejt Liqenit të Prespës së Vogël dhe komunikon me të nëpërmjet dy tubave me diametër afërsisht 50-70 cm të cilat ndodhen nën urë. Këto tuba, jo vetëm që bëjnë të mundur komunikimin e ujërave të Liqenit të Prespës me kanalin në fjalë, por lloje të caktuara peshqish, të cilët kanë prirje të lëvizin kundra rrymës, "migrojnë" nga Liqeni i Prespës së Vogël në drejtim të këtij kanali. MBRZHAU nuk ka asnjë plan/strategji konkrete nga ana e për përmirësimin e ujërave të Parkut Kombëtar të Prespës dhe mbrojtjen e cilësisë ekologjike të tyre. Ajo nuk disponon asnjë inventar mbi numrin e puseve të ujit që zotërojnë banorët e Parkut të Prespës dhe asnjë financim nuk është dhënë për mbledhjen e këtyre të dhënave.

Bashkëpunimi

Një tjetër çështje po kaq e rëndësishme e trajtuar ka qenë edhe niveli i bashkëpunimit midis institucioneve qendrore dhe lokale të cilave ligji u jep kompetenca për administrimin e Parkut Kombëtar të Prespës. Ky bashkëpunim përgjithësisht ka qenë i pamjaftueshëm (me përjashtim të disa rasteve) për mbarëvajtjen normale të punës së institucioneve, shkëmbimit të informacioneve midis tyre, marrjen parasysh të propozimeve apo sugjerimeve. Kështu, raportet midis Bashkisë Pustec dhe Ministrisë së Mjedisit e AKZM-së kanë vazhduar të jenë jo-bashkëpunuese edhe pas hartimit e miratimit të Planit të Menaxhimit. Vlen të theksohet fakti se deri më sot **Bashkia Pustec, ashtu si dhe Bashkia Devoll, nuk zotërojnë akoma një kopje fizike të PMPKP**, ndërkohë që ky plan i ngarkon këto Bashki me detyra dhe përgjegjësi serioze. Bashkëpunimi njësi vendore-njësi qendrore është thelbësor sa i përket prerjes së pakontrolluar të pyjeve, gjuetisë e peshkimit të pakontrolluar, ruajtjes së burimeve ujore, urbanizimit si dhe menaxhimit

[20] *Pasuritë ujore të Shqipërisë, Pano. N., 2015, fq 314*

të mbetjeve urbane e të shkarkimit të ujërave.

Konkluzione

Gjendja aktuale e Parkut Kombëtar të Prespës është fryt i presionit të vazhdueshëm në dekadat e fundit nga banorët si dhe nga menaxhimi jo i mirë i institucioneve përgjegjëse. Kanë kaluar 17 vite nga krjimi i këtij parku por problemet janë pothuajse të njëjta. Shfrytëzimi pa kriter i pyjeve, prerja e pakontrolluar e druve të zjarrit për ngrohje dhe në disa raste edhe për tregtim të jashtëligjshëm, gjuetia dhe peshkimi i paligjshëm, mosmenaxhimi i mbetjeve urbane dhe ujërave të zeza si dhe mos bashkëpunimi i institucioneve të cilët kanë për detyrë të menaxhojnë të gjithë ekosistemin në Parkun e Prespës janë problemet kryesore të evidentuara. Megjithatë, disa nga faktorët kërcënues të përkeqësimit të ekosistemeve janë reduktuar dhe pyjet kanë mundësinë për t'u rimëkëmbur nëse do të merren parasysh dhe nëse do të zbatohen me përpikmëri rekomandimet e lëna nga nga ky auditim. Institucionet e përfshira në menaxhimin e PKP nuk kanë zbatuar të gjitha objektivat e Planit të Menaxhimit duke filluar që me menaxhimin e druve të zjarrit, menaxhimin e peshkimit, gjuetisë së paligjshme etj. Më konkretisht:

- AdZM Korçë nuk ka zbatuar plotësisht objektivat e Planit të Menaxhimit të PKP sa i përket menaxhimit të pyjeve;
- MBZHRAU nuk ka shpallur zonën e bashkëmenaxhimit në liqenet e Prespës e për rrjedhojë të gjithë peshkatarët nga viti 2013 e deri më sot kanë funksionuar si të jashtëligjshëm;
- Performanca e Bashkisë Pustec dhe Devoll lidhur me menaxhimin e mbetjeve është cënuar në të tre parimet e saj (ekonomicitet, eficiencë dhe efektivitet). Bashkia Pustec dhe Bashkia Devoll për disa vite me rradhë nuk kryejnë menaxhimin e mbetjeve në përputhje me ligjin nr. 10463 të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve Urbane, duke i hedhur dhe duke i djegur ose duke i lënë të vetëdigjen në mjedise të hapura. E njëjta gjë ndodh edhe me shkarkimin e ujërave të zeza në liqenet e Prespës dhe filtrimin e tyre në ujërat nëntokësore të cilat më pas ndotin tokat bujqësore e përfundojnë në basenin ujëmbledhës të liqeneve të Prespës;
- Shfrytëzimi i burimeve ujore nëpërmjet puseve të ujit është totalisht jashtë çdo lloj monitorimi dhe kontrolli nga Drejtoria e

Politikave të Burimeve Ujore dhe nga Inspektoriati Shtetëror i Ujit. Ato nuk kanë asnjë të dhënë për sasinë e ujit të shfrytëzuar nga banorët apo bizneset vendase, numrin dhe vendndodhjen e saktë të këtyre puseve.

Rekomandime

AKZM nëpërmjet AdZM Korçë në bashkëpunim me të gjitha subjektet nën këtë auditim të krijojë një qasje më të mirë ndaj zbatimit me përpikmëri të objektivave të PMPKP. Zbatimi i këtyre objektivave do të rrisë dhe do ndikojë më tej në ruajtjen e ekosistemit të Parkut Kombëtar të Prespës, si dhe në përmirësimin e parametrave mjedisor. Sipas përgjegjësive dhe kompetencave që u japin ligjet e Republikës së Shqipërisë, detyrë dhe sfidë kryesore ngelen trajtimi i ujërave të ndotura urbane, menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane, menaxhimi i qendrueshëm i pyjeve duke rritur kontrollin ndaj prerjeve të druve të zjarrit nga banorët vendas, ndërgjegjësimi i banorëve mbi rëndësinë e Parkut Kombëtar të Prespës dhe vlerave unike që ai përfaqëson dhe ofron.

Referenca

- Indikatorë të Performancës, Leskaj B. & Muça R., KLSH, 2015.
- Udhëzues i Auditimit të Performancës ISSAI 3000 dhe 3100, KLSH, 2015.
- World Commission on Environment and Development (WCED). 1987 Our common future
- National Audit Office of Estonia & University of Tartu, 2016, Introduction to Environmental Auditing in the Public Sector
- Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës 2014-2024
- Compedium of the Management Plan of the Prespa National Park, 2013.
- Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbetjeve të Ngurta Urbane, CO Plan 2010.
- Plani i Mbledhjes së Mbetjeve, Bashkia Pustec, KFW KRWM, 2016.
- Pasuritë ujore të Shqipërisë, Pano. N., 2015.
- Shuka, l. Pers. Communication, 2013.
- Mjedisi Sot, REC – Albania Nr. 152/2017.
- An inventory of biodiversity indicators in Europe, European Centre for Nature Conservation,

European Environment Agency, 2002.

- Cost-Benefit Analysis and the Environment, OECD, 2006.
- Cost Benefit Analyses of the introduction of the weight-based charges for domestic waste – West Corks Experience, Sue Scott & Dorotty Watson, 2009.
- A Study on the Economic Valuation of Environmental Externalities from Landfill Disposal and Incineration of Waste, European Commission, 2000.
- Solid Waste Managment Baling Scheme Economics Methodology, Jan Steinis, William Hogland Mars 2011.
- Environmental and Natural Resources Economics, Tom Teitenberg, 2012
- A study on quantity and quality of leachate of Matuail sanitary landfill, S. Bhuyan, 2010.
- Glossary of Environment Statistics, Studies in Methods, Series F, No. 67, United Nations, New York, 1997.
- DEFRA – Department of Environment, Food and Rural Affairs.
- IPCC - International Panel Climate Change 2006.
- IPCC Good Practice Guidance and Uncertainty Management National Greenhouses gas Inventaries.

Nga: Dr. Aulent Guri, Kryeauditues, KLSH

RRITJA E PERFORMANCËS SË PROJEKTEVE ME FINANCIME TË HUAJA

Theksi kryesor do të vihet mbi rritjen e efektivitetit të projekteve, për shkak se vitet e fundit Shqipëria ka pasur një nivel të lartë të investimeve publike, një pjesë e të cilave janë siguruar nga financime të organizmave ndërkombëtare. Rritja e performancës së tyre është shumë e rëndësishme pasi ato përballen me kosto shumë të larta.

Nga: Ina Sokoli, Audituese, KLSH

Abstrakt

Në vitet e fundit, Shqipëria ka pasur nivele të larta të invesitmeve publike, një pjesë e të cilave janë siguruar me financime të organizmave ndërkombëtare dhe shteteve të huaja. Projektet me financime të huaja janë përqëndruar kryesisht në prioritet strategjike të qeverisë për sigurimin e infrastrukturës në sektorët si transporti, energjia elektrike dhe furnizimi me ujë, të cilët përbëjnë bazën dhe shtysën për rritjen ekonomike dhe uljen e varfërisë. Për periudhën 2015 - 2016 donatorët shumëpalësh janë Komisioni Evropian me 22 % të mbështetjes së përgjithshme, Banka Islamike për Zhvillim me 20 %, Banka Botërore 14 % dhe Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim me 10 %, e ndjekur nga Banka Evropiane e Investimeve me 7 %, kurse donatorët dypalësh më të mëdhenj janë Gjermania 7 %, Italia 6.2 %, Austria 5.7 % e ndjekur nga Suedia, Fondi Saudit për Zhvillim, etj.

Fjalë Kyçe: projekt, investim i huaj, PIU, PMU, etj.

Hyrje

Në vitet e fundit, Shqipëria ka pasur nivele të larta të invesitmeve publike, një pjesë e të cilave janë siguruar me financime të organizmave ndërkombë-tare dhe shteteve të huaja. Projektet me financime të huaja janë përqëndruar kryesisht në prioritet strategjike të qeverisë për sigurimit e infrastrukturës në sektoriët si transporti, energjia elektrike dhe furnizimi me ujë, të cilët përbëjnë bazën dhe shtysën për rritjen ekonomike dhe uljen e varfërisë. Në tre vitet e fundit këto janë 71 miliardë

lekë në vit, nga të cilat financimet e huaja zënë 39 % në vitin 2011 dhe 2012 dhe rriten në 64 % të totalit të buxhetit të vitit 2013, pra gati dyfishohen kundrejt shpenzimeve kapitale me burime të brendshme financimi. E shprehur ndryshe, të ardhurat e planifikuara të buxhetit 2013 arrijnë të mbulojnë shpenzimet korente të buxhetit dhe të kontribuojnë vetëm me 1.8 % në financimin e shpenzimeve kapitale.

Por kjo tendencë e tillë e rritjes së financimeve të huaja për investime, nuk mund të vazhdojë gjatë për shumë arsye, por kryesisht për shkak të krizës financiare mbarë botërore, si dhe marrjes së këtyre financimeve me interesa në nivel tregu. Në këto kushte, një nga sfidat aktuale dhe të së ardhmen mbetet përdorimi me efektivitet dhe eficencë i burimeve në dispozicion të investimeve publike.

Qeveria Shqiptare, në të gjitha rastet, ratifikon ligje të veçanta për marrëveshjet e lidhura me donatorët që japin në formën e kredive ose ndihmave nga insitucione dhe organizma jopublike, dhe jo investimet e zotëruara drejtpërdrejt ose tërthorazi nga investitorët e huaj.

Për periudhën 2012 - 2013 donatorët shumëpalësh janë Komisioni Evropian me 22 % të mbështetjes së përgjithshme, Banka Islamike për Zhvillim me 20 %, Banka Botërore 14 % dhe Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim me 10 %, e ndjekur nga Banka Evropiane e Investimeve me 7 %, kurse donatorët dypalësh më të mëdhenj janë Gjermania 7 %, Italia 6.2 %, Austria 5.7 % e ndjekur nga Suedia, Fondi Saudit për Zhvillim, etj.

Mesatarisht në vit disbursohen (shpenzohen) rreth 300 - 400 milion euro për projektet në zbatim nga huatë, kreditë dhe grandet përkatëse. Në 2 vitet e fundit kanë nisur 22 projekte të reja. Rritja e efektivitetit të investimeve në projektet me financime të huaja, kërkon para së gjithash studime fizibiliteti sa më të sakta dhe të gjithanshme, me pjesëmarrjen e të gjithë aktorëve ekonomikë dhe socialë, si dhe të bashkërenduara me përllogaritjet e nevojshme për kohën, formën dhe mundësinë e kthimit të ivestimit, "të përkthyer" në tregues të matshëm sasiorë dhe/ose cilësorë, por të dukshëm. Vetëm me këtë maturi, financimet me burime të huaja, lejojnë përfitimin e financimeve në vlera dhe në kohë të përshtatshme, në përputhje me objektivat e zhvillimit ekonomik, duke ndikuar pozitivisht në rritjen e fleksibilitetit të vendimarrjes dhe në përmirësimin e efektivitetit të shpenzimeve.

Efektiviteti i financimeve të huaja, përcaktohet edhe nga koha midis studimit, projektimit, hartimit të marrëveshjes dhe fillimit të zbatimit të këtyre projekteve. Eksperienca e deritanishme ka treguar se ka një periudhë kohore të gjatë që zbeh përfitimin final të tyre. Veç kësaj, edhe brenda vetë projektit, duhet gjetur një ekuilibër sa më i mirë midis shpenzimeve kapitale dhe atyre operative në favor të të parëve, si dhe duke synuar orientimin e tyre drejt projekteve që zgjerojnë kapacitetet prodhuese të ekonomisë, përmirësojnë produktivitetin e saj, aftësinë konkurruese dhe mundësitë e punësimit. Në këtë mënyrë, i shërbehet më mirë zhvillimit të qëndrueshëm të ekonomisë.

Edhe nëse projekti ecën mirë deri në momentin e fillimit, nuk janë të pakta rastet kur veprimtaria mbikqyrëse e subjekteve të veçanta ka mangësi, duke ndikuar në cilësinë dhe në afatet e realizimit të projektit nga kontraktori, duke rënë në një marrveshje të heshtur midis tyre. Kjo kërkon para së gjithash një monitorim të rreptë nga ana e njësive zbatuese, punonjësit e të cilave duhet të jenë të përgjegjshëm se përfitimet e komunitetit, ashtu si dhe huaja e marrë e që duhet paguar, varen prej veprimtarisë së tyre.

Metodologjia

Pas vështrimit të literaturës, puna kërkimore do të bazohet fillimisht në një analizë krahasimore të indikatorëve kryesorë të performancës së projekteve me financime të huaja në Shqipëri për të zbuluar ngjashmëritë dhe ndryshimet. Do të zhvillohet një model i indikatorëve që ndikojnë në perfomancë për të nxjerrë në pah faktorët që kanë një ndikim të lartë në rritjen e performancës, përfundimet që mund të përdoren për matjen e performancës së projekteve në vijimësi.

Do të zhvillohet një model empirik për të përcaktuar ndikimin e cilësisë së shërbimit, kohën, cilësinë e supervizimit, administrimin dhe efektivitetin duke përdorur të dhëna në nivel agregat dhe individual. Këto të fundit do të sigurohen nga raportet e auditimit të projekteve nga Kontrolli i Lartë i Shtetit. Për të vlerësuar performancën e projekteve do të vlerësojmë ekonomicitetin, efektivitetin dhe eficencën e secilit projekt.

Qëllimi i studimit

Qëllimi i punimit është të studiojë performancën e projekteve me financime të huaja. Theksi kryesor do të vihet mbi rritjen e efektivitetit të

projekteve, për shkak se vitet e fundit Shqipëria ka pasur një nivel të lartë të investimeve publike, një pjesë e të cilave janë siguruar nga financime të organizmave ndërkombëtare. Rritja e performancës së tyre është shumë e rëndësishme pasi ato përballen me kosto shumë të larta.

Baza teorike

Fjala "Investim" rrjedh nga latinishtja "vestis", që do të thotë veshje dhe i referohet aktit të vënies së gjërave (parave ose resurseve të tjera) në "xhepat e të tjerëve". Termi "investim" është përdorur në mënyra të ndryshme në ekonomi dhe në sektorin e financës. Ekonomistët i referohen një investimi real (të tilla si makinë, shtëpi, etj.), ndërsa financierët i referohen një aktivi financiar, të tilla si para që është vënë në një bankë ose në treg dhe e cila mund të përdoret për të blerë një pasuri apo realizimin e një projekti.

Investimi në përgjithësi është vënia e parave në një objekt me shpresën e fitimit. Më konkretisht: investimi është angazhimi i parave ose kapitaleve për blerjen e instrumenteve financiare ose aseteve të tjera në mënyrë që të ketë kthim fitimprurës në formën e interesit, të ardhurave (dividendi), ose vlerësimin e instrumentit. Një investim përfshin zgjedhjen nga një individ ose një organizatë, e cila pas disa analizave dhe studimeve, vendos për të huazuar para në një instrument të tillë si pasuri, mall, aksione, bono, derivate financiare, etj., që kanë një nivel të caktuar të rrezikut dhe njëkohësisht ofron mundësinë e gjenerimit të kthimit gjatë një periudhe kohore të caktuar.

Fjala **Projekt** vjen nga fjala latine "projectum" (folja "proicere"), "për të avancuar diçka"; pro-nënkupton diçka që i paraprin veprimit të pjesës tjetër të fjalës në kohë (paralelisht me πρό greke) dhe "kacere", "për të hedhur", pra diçka që ndodh para gjërave të tjera".

Projekti në biznes dhe shkencë percaktohet zakonisht si një sipërmarrje e përbashkët, e cila shpesh përfshin kerkime hulumtuese të hartimit, që planifikohet me kujdes për të arritur një qëllim të caktuar.

Termi "**Projekte me financime të huaja**" i referohet projekteve të financuara nga organizata, institucione ndërkombëtare bankare, si dhe qeveri të vendeve të huaja dhe organizatave te tyre.

Menaxhimi i një projekti konsiston në ndërmarrjen e përpjekjeve të përkohshme për të arritur një rezultat: produkt ose shërbim.

Objektivat e projektit përcaktojnë statusin e synuar në fund të tij, e cila është konsideruar e nevojshme për arritjen e përfitimeve të planifikuara. Ato mund të formulohen si kritere specifike të matshme (ose të paktën të vlerësueshme), realiste (duke pasur parasysh gjendjen e tanishme të burimeve organizative) dhe kohen e realizimit. Vlerësimi (matja) ndodh në përfundimin e projektit. Megjithatë, monitorimi është i vazhdueshëm gjatë ecurisë së projektit.

Qëllimet e projekteve kanë tendencë të jenë të gjera, cilësore dhe të shtyhen në kohë.

Jeta është një bashkësi aktivitetesh njerëzore. Çdo veprim që bën njeriu ka një qëllim të caktuar, për të marrë një rezultat mendor dhe material, shërbim, etj. Kjo veprimtari nuk zhvillohet në boshllëk, ajo është një proces që shndërron inputet e procesit në outpute të tij :

Input ---------Procesi ----------Output

Kuptimi i thjeshtë i projektit.

Me marrëveshje këtë veprimtari njerëzore që shndërron inputet në outpute po e quajmë projekt. Ky është një kuptim i thjeshtuar i projektit që në gjerësinë dhe në thellësinë e tij studiohet ne teorinë e menaxhimit të projektit. Këtu me menaxhim do të nënkuptojmë gjithë procesin që nga përcaktimi i qëllimit e deri në realizimin final të tij, marrjen e outputit. Sipas përkufizimit të mësipërm rezulton që jeta shoqërore është një bashkësi projektesh (*Përkufizimi i projektit sipas Prof. Dr. Skender Osmani*).

Financime të huaja konsiderohen të gjitha ato burime financiare që i jepen Qeverisë Shqiptare ose institucioneve të tjera qeveritare ose publike, në formën e kredive ose ndihmave nga institucione financiare ndërkombë-tare, qeveritë e vendeve të ndryshe, institucione ose organizma jopublikë.

Hua është një lloj i borxhit, si të gjithë instrumentet e borxhit që nënkupton rishpërndarjen e mjeteve financiare me kalimin e kohës, në mes të huadhënësit dhe huamarrësit. Dhënia e kredisë në përgjithësi ka një kosto, të referuar si interes mbi borxhin, i cili ofron një nxitje për huadhënësin për t'u angazhuar në kredi, të drejta dhe detyrime të përcaktuara me kontratë.

Kredi-janë të ardhura të marra me kusht kthimi me ose pa interes për financimin e projekteve të caktuara brenda fondeve të miratuara ose për financimin e deficitit buxhetor, mbi bazën e marrëveshjeve perkatëse dhe që përdoren, shërbehen dhe shlyhen

në perputhje me termat dhe kushtet e këtyre marrëveshjeve.

Grantet janë fonde pa kusht kthimi, të dhëna nga njëra palë, shpesh Qeveri, Korporata etj., një marrësi, shpesh (por jo gjithmonë) një njësie ekonomike jofitimprurëse, biznesi, etj. Grantet jepen për të financuar një projekt të veçantë dhe kërkojnë një nivel pajtueshmërie dhe raportimi.

Problemet kryesore gjatë auditimit

1. Institucionet Shtetërore dhe Entet Menaxhuese nuk kanë arritur të koordinojnë dhe harmonizojnë veprimtarinë e tyre për të realizuar disbursimet sipas parashikimeve të përcaktuara në Marrëveshjet Financiare, ku shtyrja e afateve ka sjellë shtesa në kontratat e konsulencës dhe mbikëqyrjes, duke shkaktuar efekte negative financiare në rritjen e kostos së projektit. Njësitë e Zbatimit të Projektit nuk kanë bërë një planifikim në vite për dibursimet e fondeve (huave/kredive) të akorduara, duke sjellë që në të gjitha projektet e audituara të jetë kërkuar të shtyhet afati i realizimit të disbursimeve me më shumë se 4 vjet.

2. Institucionet Shtetërore nuk kanë mundur të përmbushin të gjithë detyrimin e përcaktuar në Marrëveshjet Financiare, në lidhje me sigurimin e tokës, si dhe nuk kanë kryer shpronësimet për truallin që nevojiten për realizimin e projekteve. Veprime këto të cilat duhet të realizohen para se të fillojnë punimet civile për projektet.

3. Është konstatuar se Njësitë e Zbatimit të Projektit nuk kanë realizuar monitorim të vazhdueshëm dhe mbikëqyrjen e kontratave të punimeve për shërbimin e konsulencës, duke sjellë për pasojë dëm ekonomik për punime të pakryera por të paguara, cilësi të dobët, shtim të volumeve të punimeve dhe vonesa të tej zgjatura dhe të pa argumentuara e justifikuara në realizimin e komponentëve të veçantë dhe të projektit në tërësi.

4. Njësitë e Zbatimit të Projekteve, në disa raste nuk janë ngritur në përputhje me Marrëveshjet Financiare, ka ndryshime të shpeshta të stafit të NJZP-ve, ose ndryshime të strukturës së tyre, duke sjellë mos organizim, mbikëqyrje dhe monitorim të dobët të projekteve. Njësitë e Zbatimit të Projekteve, nuk kanë kryer në mënyrë të vazhdueshme monitorimin.

5. Njësitë e Zbatimit të Projekteve ose Njësitë e Menaxhimit të Projekteve, kanë shfaqur parregullsi në zbatimin e afateve të përfundimit të kontratave (kryesisht për punimet e ndërtimit), si

dhe nuk kanë kërkuar zbatimin e penaliteteve për kontraktorët, të cilët nuk kanë mundur të plotësojmë detyrimin e realizimit të kontratës brenda afateve të përcaktuara. Kur janë shfaqur nevojat për shtyrje të afatit të realizimit të projekteve, nuk është bërë një analizë e hollësishme ku të përcaktohen arsyet e vonesës, masat e marra për realizimin e projekteve, përcaktimi i afatit të ri, si dhe nuk janë nxjerrë përgjegjësitë për vonesat e shkaktuara.

6. Mungojnë planet e veprimit për realizimin e veprimtarive të projekteve. Njësitë e Zbatimit të Projekteve nuk e administrojnë dokumentacionin e projekteve në përputhje me legjislacionin shqiptar, kështu konstatohet se përgjithësisht dokumentacioni mbahet në gjuhë të huaj duke vështirësuar punën audituese si dhe nuk ruhet sipas kërkesave ligjore për arkivat. Dosjet teknike kanë mangësi në korrespondencat që mbahen ndërmjet kontraktorëve, konsulentit dhe zbatuesit të projektit, ato nuk përmbajnë të gjitha të dhënat e nevojshme, në mënyrë që të identifikohen afatet dhe kushtet e kontratës të zbatueshme, konstatohen mangësi në dokumentacionin e dosjeve të prokurimit, të dosjeve teknike dhe mosndjekje e procedurës deri në inventarizimin e tyre, etj.

Si matet performaca?

Ndërmarrja e një reforme tërësore në fushën e auditimit nga pikëpamja ligjore dhe institucionale në tërësi dhe nisma për përmirësimet ligjore të organit suprem të auditimit në vendin tonë (Ligjit te KLSH) duhet mbështetur. Natyrisht kjo përmes një diskutimi e debati përmes institucioneve kompetente dhe grupeve të interesit. Problematika është shumë dimensionale. Kështu, me interes është përmirësimi i objektit të auditimit, dhe veçanërisht i tipeve të auditimit duke i zgjeruar ato nga forma klasike (ajo thjesht financiare të deri tanishme) në forma bashkëkohore si auditimin e përputhshmërisë, auditimin financiar, auditimin e performancës, auditimin e IT, si dhe auditimin e kombinuar të tyre (koncepti dhe përkufizimi, llojet dhe tipet e auditimit kanë pësuar evoluimin e vet edhe në vendin tonë, kjo nga pikëpamja teorike, ligjore dhe e zbatimit në praktikë).

Pa marrë përsipër analizën e hollësishme të tipeve të auditimit po fokusohemi duke dhënë disa konsiderata për auditimin e Performancës.

*"Auditimi i Performancës është një shqyrtim i pavarur i efiçiensës dhe efektivitetit të sipërmarrjeve qeveritare, programeve dhe organizmave të saj, me fokus të veçantë ekonomicitetin dhe me synim përmirësimin"***.** Në kuptim të këtij definicioni, më analitikisht auditimi i performancës nënkupton dhe përbëhet nga auditimi i ekonomicitetit, efiçiensës dhe efektivitetit dhe përfshin:

- **Auditimin e ekonomicitetit**, që nënkupton minimizimin e kostos së burimeve që përdoren në një veprimtari publike, duke mos cënuar cilësinë e saj.
- **Auditimin e efiçencës,** që nënkupton optimizmin e raportit burime-rezultate të veprimtarisë publike, duke modifikuar proceset, strukturat dhe gjithë zinxhirin ekonomik të vlerës, në përputhje me standardet kombëtare e ndërkombëtare dhe praktikat më të mira.
- **Auditimin e efektivitetit,** që nënkupton vlerësimin e rezultateve përfundimtare dhe objektivave të vendosura, në përputhje me politikat e subjektit të audituar. Ky është, pra, përkufizimi i përgjithshëm që jep INTOSAI në standardet e veta 3000-3100, të cilat adresojnë pikërisht këtë lloj auditimi në nivel institucionesh supreme të auditimit.

Auditimi i performancës është një nga mënyrat kryesore përmes së cilës taksapaguesit, financierët, vendim-marrësit, ekzekutuesit, media dhe shoqëria në përgjithësi "ushtrojnë kontroll" dhe penetrojnë në mënyrën se si kryhen punët dhe si arrihen rezultatet.

Matja e performcës së projekteve me financime te huaja

Për të matur performancën, ne jemi përpjekur të merremi me vetëm një nga treguesit "ekonomicitetin" dhe kjo tregohet më së miri nga numri i procedurave me shkelje. Për të analizuar fenomenin, ne do të përpiqemi të gjejme një lidhje midis gjetjeve dhe masave disiplinore te rekomanduara.

Lloji i rek.	Nr.
Propozim për përmirësim ligjor	0
Masa organizative	107
Masa shpërblim dëmi	14
Masa administrative	11
Masa Disiplinore	5
Rekomandime për shpenzime jo efektive (3-E)	15
TOTAL	152

Nr_paregull = -0.349 + 0.609*
Nr_pers R^2**=0.618**

Stat.T 2.844 **

Nr_paregul l- variabli që tregon numrin e parregullsive.

Nr_pers - numri i personave që marrin pjesë në njësi.

Koorelacioni midis variablave në model (F = 8.090) eshte 62%, me nivelin e rëndësisë t = 2.844, me një lidhje positive midis variablave. (Annex1)

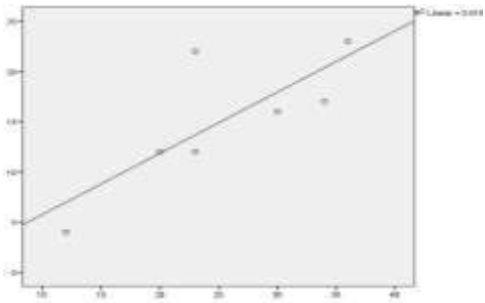

Modeli 2: Shtimi i një variabli mbi numrin e kontratave që po zbatohen.

Nr_paregull = -1.127 + 2.681* Nr_pers + 6.190*nr_kon R2= 0.964

Stat. T 2.681 6.190****

Modeli bëhet edhe më i rëndesishëm (F = 53.38) me lidhje individuale > 2, për një pjesë prej 96.4%. Koefcientët pozitivë tregojnë lidhjen e rëndësishme dhe me të njëjtin trend midis variablave kur një rritje e koeficentëve të pavaruar do të sjellë një rritje të koeficentit të varuar. (Annex 2)

Konkluzione

1. Institucionet Shtetërore dhe Entet Menaxhuese nuk kanë arritur të koordinojnë dhe harmonizojnë veprimtarinë e tyre për të realizuar disbursimet sipas parashikimeve të përcaktuara në Marrëveshjet Financiare, ku shtyrja e afateve ka sjellë shtesa në kontratat e konsulencës dhe mbikëqyrjes, duke shkaktuar efekte negative financiare në rritjen e kostos së projektit. Njësitë e Zbatimit të Projektit nuk kanë bërë një planifikim në vite për disbursimet e fondeve (huave/kredive) të akorduara, duke sjellë që në të gjitha projektet e audituara të jetë kërkuar të shtyhet afati i realizimit të disbursimeve me më shumë se 4 vjet.

2. Institucionet Shtetërore nuk kanë mundur të përmbushin të gjithë detyrimin e përcaktuar në Marrëveshjet Financiare, në lidhje me sigurimin e tokës, si dhe nuk kanë kryer shpronësimet për truallin që nevojitet për realizimin e projekteve. Veprime këto të cilat duhet të realizohen para se të fillojnë punimet civile për projektet.

3. Është konstatuar se Njësitë e Zbatimit të Projektit nuk kanë realizuar monitorim të vazhdueshëm dhe mbikëqyrjen e kontratave të punimeve për shërbimin e

konsulencës, duke sjellë për pasojë dëm ekonomik për punime të pakryera por të paguara, cilësi të dobët, shtim të volumeve të punimeve dhe vonesa të tej zgjatura dhe të pa argumentuara e justifikuara në realizimin e komponentëve të veçantë dhe të projektit në tërësi.

4. Njësitë e Zbatimit të Projekteve, në disa raste nuk janë ngritur në përputhje me Marrëveshjet Financiare, ka ndryshime të shpeshta të stafit të NJZP-ve, ose ndryshime të strukturës së tyre, duke sjellë mos organizim, mbikëqyrje dhe monitorim të dobët të projekteve. Njësitë e Zbatimit të Projekteve, nuk kanë kryer në mënyrë të vazhdueshme monitorimin.

5. Njësitë e Zbatimit të Projekteve ose Njësitë e Menaxhimit të Projekteve, kanë shfaqur parregullsi në zbatimin e afateve të përfundimit të kontratave (kryesisht për punimet e ndërtimit), si dhe nuk kanë kërkuar zbatimin e penaliteteve për kontraktorët të cilët nuk kanë mundur të plotësojmë detyrimin e realizimit të kontratës brenda afateve të përcaktuara. Kur janë shfaqur nevojat për shtyrje të afatit të realizimit të projekteve, nuk është bërë një analizë e hollësishme ku të përcaktohen arsyet e vonesës, masat e marra për realizimin e projekteve, përcaktimi i afatit të ri, si dhe nuk janë nxjerrë përgjegjësitë për vonesat e shkaktuara.

6. Mungojnë planet e veprimit për realizimin e veprimtarive të projekteve. Njësitë e Zbatimit të Projekteve nuk e administrojnë dokumentacionin e projekteve në përputhje me legjislacionin shqiptar, kështu konstatohet se përgjithësisht dokumentacioni mbahet në gjuhë të huaj duke vështirësuar punën audituese si dhe nuk ruhet sipas kërkesave ligjore për arkivat. Dosjet teknike kanë mangësi në korrespondencat që mbahen ndërmjet kontraktorëve, konsulentit dhe zbatuesit të projektit, ato nuk përmbajnë të gjitha të dhënat e nevojshme, në mënyrë që të identifikohen afatet e kontratës, si edhe konstatohen mangësi në dokumentacionin e dosjeve të prokurimit të dosjeve teknike dhe mosndjekje e procedurës deri në inventarizimin e tyre, etj.

1. Referenca

- Alavi, M., Wheeler, B. & Valacich, J. (1995). Using IT to reengineer business:
- An explanatory investiga- tion of collaborative telelearning. MIS Quarterly, 19 (3), 293-312.
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: Freeman.
- Beer, M. (1976). The technology of organization development. In M. D. Dunnette (Ed.),
- Handbook of industrial and organizational psychology (pp. 937-994). Chicago: Rand McNally.
- Carless, S. & De Paola, C. (2000). The measurement of cohesion in work groups. Small Group Research, 31 (1), 71-88.
- Carmines, E. & Zeller, R. (1979). Reliability and validity assessment, Iowa City, IA: Sage Publications.
- Chang, A. & Bordia, P. (2001). A multidimensional approach to the group cohesion-group performance relationship. Small Group Research, 32 (4), 379-405.
- Churchill, G. A. (1979). A paradigm for developing better measures of marketing constructs. Journal of Marketing Research, 16, 64-73.
- Cohen, S. & Bailey, E. (1997). What makes groups work: Group effectiveness research from the shop floor to the executive suite. Journal of Management, 23, 239-290.
- Cota, A., Evans, C., Dion, K., Kilik, L. & Longman, R. (1995). The structure of group cohesion. Personality and Social Psychology Bulletin, 21, 572-580.
- Raporti i buxhetit 2015, Botim i KLSH.
- Botime të KLSH.

Nga: Ina Sokoli, Audituese, KLSH

TË BASHKËPUNOSH PËR NJË PROFESION GLOBAL ME ZGJIDHJE RAJONALE

Koncepti i "profesionit global me zgjidhje rajonale" ka fituar mbështetje si një qasje e INTOSAI-t në zhvillimin e kapaciteteve, duke reflektuar nivelin e gatishmërisë për të mbështetur standardet ndërkombëtare dhe në të njëjtën kohë duke marrë në konsideratë kushtet rajonale.

Nga*:* Kimi Makwetu, Audituesi i Përgjithshëm i Afrikës së Jugut dhe Kryetar i Komitetit të Ndërtimit të Kapaciteteve të INTOSAI-t

Forca më e madhe e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit ka qenë gjithmonë fryt i unitetit dhe larmisë së saj. Lëvrimi i këtyre dy elementëve na lejon të jemi të suksesshëm në një profesion global, duke përdorur zgjidhje rajonale.

Gjatë viteve të fundit, Komiteti i Ndërtimit të Kapaciteteve (KNK) ka lënë shenjë në komunitetin INTOSAI duke demonstruar një fokus strategjik, duke njohur rolin e të gjitha palëve të interesit dhe nxitur bashkëpunimin në të gjitha nivelet. Koncepti i "profesionit global me zgjidhje rajonale" ka fituar mbështetje si një qasje e INTOSAI-t në zhvillimin e kapaciteteve, duke reflektuar nivelin e gatishmërisë për të mbështetur standardet ndërkombëtare dhe në të njëjtën kohë duke marrë në konsideratë kushtet rajonale.

INTOSAI është një organizatë vërtetë e fuqishme, pikë së pari sepse jemi të bashkuar në shkallë globale dhe së bashku ne përpiqemi të: zhvillojmë dhe zbatojmë standarde të cilësisë më të lartë në sektorin e auditimit publik (*Qëllimi 1*); mobilizojmë burimet, ekspertizën e zhvillimit të kapaci-teteve dhe ndërtojmë partneritete për të siguruar që çdo anëtar i INTOSAI të ketë akses në zgjidhjet për zhvillimin e

kapaciteteve (*Qëllimi 2*); inkurajojmë bashkëpunimin dhe përmirësimin e vazhdueshëm të Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI) nëpërmjet zhvillimit dhe shkëmbimit të njohurive (*Qëllimi 3*); dhe organizojmë e udhëheqim INTOSAI-n në mënyrë të tillë që të promovojë praktikat më të mira të punës, vendimmarrjen dhe qeverisjen efektive (*Qëllimi 4*).

Këto zona strategjike të fokusit përbëjnë gurët e themelit të rolit të INTOSAI-t si aktor global, i njohur nga Organizata e Kombeve të Bashkuara në më shumë se një rast.

Në rajone të caktuara, forca jonë buron nga organizatat rajonale dhe SAI-t anëtare, të cilët shohin se standardet tona profesionale, mjetet e zhvillimit të kapaciteteve dhe mekanizmat e shkëmbimit të njohurive janë ndërtuar për t'iu përshtatur nevojave individuale dhe rrethanave unike.

Gjatë tre viteve e gjysmë që unë kam pasur privilegjin të jem Kryetari i Komitetit të Ndërtimit të Kapaciteteve, jam bërë plotësisht i ndërgjegjshëm se INTOSAI është në formën e tij më të mirë kur organet e tij veprojnë së bashku, secili me funksionin e vet specifik e të dallueshëm, duke bashkëpunuar në interes të të gjithë organizatës dhe rrjedhimisht duke i siguruar përfitime çdo anëtari të saj. Më lejoni të ndaj me ju disa shembuj.

- Procesi që finalizoi Planin Strategjik 2017-2022 të INTOSAI-t ishte një ushtrim, në të cilin pamë se si inpute të pasura dhe të larmishme që rrodhën nga eksperiencat e ndryshme dhe njohuritë strategjike u testuan dhe u distiluan, duke na dhënë mundësinë të prodhonim një plan inovativ me një vizion të rafinuar për ta dërguar INTOSAI-n të fokusuar dhe me vetëbesim në sfidat që e presin në të ardhmen.
- Bashkëpunimi i intensifikuar ndërmjet Komiteteve të Standardeve Profesionale, Ndërtimit të Kapaciteteve dhe Shkëmbimit të Njohurive rezultoi në një mirëkuptim dhe mbështetje më të gjerë të mandateve dhe sfidave përkatëse të zbatimit të tyre, duke i bërë output-et tona më të rëndësishme. Ngritja me sukses e Forumit për Prononcimet Profesionale INTOSAI (dhe progresi që ka bërë forumi më tej) është një rezultat direkt i përpjekjes së grupit për realizimin e Qëllimeve.
- Një objektiv i KNK-së është edhe forcimi i zhvillimit profesional të strukturuar në INTOSAI dhe

inaugurimi i Kuadrit të Kompetencës për Audituesit Profesionistë të Sektorit Publik ka ndihmuar në arritjen e këtij objektivi.

- Ngritja e Task Forcës së KNK-së mbi Profesionalizmin e Audituesit ka bërë bashkë anëtarë të ndryshëm të INTOSAI, të cilët do të këshillojnë këtë të fundit mbi mekanizmat e nevojshëm për lehtësimin dhe strukturimin e mëtejshëm të zhvillimit profesional. Kjo është një përpjekje e rëndësishme e përbashkët, duke qenë se suksesi ynë si SAI varet nga kapaciteti profesional i stafit. SAI-t hasin një punë sfiduese dhe pritshmëri të larta të palëve të interesit, kështu që ne duhet të kemi audites profesionistë të aftë për të shtuar sa më shumë vlerë nëpërmjet kombinimit të njohurive, kompetencës dhe aftësive të duhura për të nxjerrë një produkt me kualitet të lartë.
- Kuadri i Matjes së Performancës së SAI (SAI PMF) tregon se si shumë palë interesi brenda INTOSAI-t dhe komuniteti i donatorëve bashkuan forcat përgjatë 6 viteve për zhvillimin dhe pilotimin e një modeli të njohur gjerësisht si një mjet i shkëlqyer i bazuar në prova për matjen e performancës së SAI-ve. Përfundimi me sukses i strategjisë së zbatimit të SAI PMF në kohë për Kongresin XXII u bë i mundur nga kontributi i të gjitha organeve të INTOSAI, organizatave rajonale dhe donatorët partnerë. Zbatimi tashmë ka nisur si rezultat i bashkëpunimit rajonal dhe i shtimit të rrjetit të burimeve njerëzore nga IDI dhe SAI-t homologë.

Gjithashtu, ka disa shembuj brenda KNK-së mbi përpjekjet e përbashkëta që kanë çuar drejt suksesit:

- Nën-komiteti i Peer Review ka mundësuar mbi 90 të tilla nga 64 SAI që nga viti 1999 dhe ka prodhuar udhëzime të përmirësuara duke harmonizuar burimet, për të garantuar që peer review-t e ardhshme të përfitojnë nga mësimet e nxjerra 17 vitet e fundit.
- Auditimet e përbashkëta kanë nisur si një mënyrë për të arritur rezultate auditimi më domethënëse, duke qenë se SAI të ndryshëm ndjekin të njëjtat objektiva auditimi. Ky bashkëpunim ka rezultuar në gjetje dhe rekomandime të rëndësishme për tema me interes të përbashkët, si

mjedisi, qeverisja, programet sociale, taksat, transporti, ndërtimi dhe infrastruktura – çdo gjë në interes të një bote të qeverisur më mirë.

- Forumi Rajonal i KNK-së për Zhvillimin e Kapaciteteve vazhdon të sigurojë një platformë për adresimin e problemeve nëpërmjet rasteve studimore mbi profesionalizmin, gjë që demonstron se si kombinimi i forcës në interes të zhvillimit të SAI përmirëson institucione të tjera të sektorit publik (nga të cilat varet mirëqeverisja financiare).

KNK pret të vazhdojë të drejtojë përpjekjet e INTOSAI për realizimin e Qëllimit 2, të bashkëpunojë me udhëheqësit e Qëllimeve të tjera, organizatat rajonale, Sekretarin e Përgjithshëm, IDI-n, Donatorët dhe palë të tjera interesi, duke folur dhe vepruar bashkërisht për të zhvilluar kapacitetet e SAI-ve. Meqenëse kërkojmë të sigurohemi që çdo anëtar përfiton nga iniciativat për zhvillimin e kapaciteteve, unë ftoj të gjithë SAI-t të përfshihen në KNK dhe punën e saj për ta pasuruar atë dhe për të na ndihmuar të fokusojmë përpjekjet tona për forcimin e punës sonë globale, njëkohësisht duke përdorur zgjidhje rajonale.

Përktheu: Kris Anastas, Auditues

Departamenti i Auditimit të Performancës

Marrë nga revista INTOSAI Journal, verë 2017

Nga: Kimi Makwetu, Audituesi i Përgjithshëm i Afrikës së Jugut dhe Kryetar i Komitetit të Ndërtimit të Kapaciteteve të INTOSAI-t

QASJA E SHTETEVE TË BASHKUARA LIDHUR ME "PAGESAT E PARREGULLTA"

Për çdo program apo aktivitet të identifikuar si "i prekur nga pagesat e gabuara", kryesia e çdo agjencie duhet të prodhojë ose një vlerësim statistikisht të vlefshëm të pagesave të gabuara të programit ose një vlerësim tjetër të përshtatshëm duke përdorur metodologji të aprovuar nga OMB-ja (metodologji alternative)

Nga: Andreas Bolkart, Drejtoria e Presidencës, ECA (Gjykata Evropiane e Llogarive)

Në datën 19-20 Qershor, një delegacion i ECA-s vizitoi Zyrën e Llogaridhënies së Qeverisë (GAO) dhe Zyrën e Menaxhimit dhe Buxhetit (OMB) për të marrë njohuri të dorës së parë mbi qasjen e "pagesave të gabuara" në SHBA. Vizita u ndërmor në kontekstin e reflektimit aktual të ECA-s mbi qasjen për Deklaratën e Sigurisë (SoA) për vitin 2018 e më tej.

Nga e majta në të djathtë: Andreas Bolkart, Kryeauditues, ECA, Lazaros S. Lazarou, Anëtar dhe Dekan, ECA; Gene Dodaro, Auditues i Përgjithshëm i SH.B.A-ve; Kryetar i GAO-s; Eduardo Ruiz Garcia, Sekretar i Përgjithshëm, ECA; Martin Weber, Drejtor, ECA.

Çfarë janë "pagesat e gabuara"?

Takimet e GAO-s dhe OMB-së i informuan përfaqësuesit e ECA-s për mënyrën se si Administrata amerikane vepron me "pagesat e gabuara", një koncept i ngjashëm me atë të pagesave të prekura nga gabimi në kontekstin e ECA-s.

Pagesat e gabuara (IP) janë pagesat që nuk duhej të ishin bërë ose janë bërë në një sasi të gabuar (duke përfshirë pagesat mbi ose nën shumën e duhur). Ato përfshijnë pagesa të dubluara, pagesa për marrës që nuk mund t'i përftojnë, si dhe shuma të paguara në mënyrë të pasaktë. Pagesat për të cilat është gjetur dokumentacion i pamjaftueshëm ose nuk është gjetur asnjë dokumentacion, konsiderohen, po ashtu, pagesa të gabuara.

Pagesat e gabuara vlerësohen në bazë të akteve ligjore të ndryshme dhe OMB-ja, pjesë e Shtëpisë së Bardhë, ka funksion mbikëqyrës dhe udhëzues. Sipas këtyre ligjeve dhe udhëzimeve, agjencitë federale të SH.B.A-ve duhet të kryejnë një rishikim risku të programeve dhe aktiviteteve të tyre dhe të identifikojnë ato që mund të preken nga pagesat e gabuara. Programet dhe aktivitetet duhet të rishikohen çdo 3 vite fiskale.

Për çdo program apo aktivitet të identifikuar si "i prekur nga pagesat e gabuara", kryesia e çdo agjencie duhet të prodhojë ose një vlerësim statistikisht të vlefshëm të pagesave të gabuara të programit ose një vlerësim tjetër të përshtatshëm duke përdorur metodologji të aprovuar nga OMB-ja (metodologji alternative). Vlerësimet duhet të përfshihen në raportet financiare vjetore të agjencive.

Agjencive u kërkohet të raportojnë informacione të caktuara në lidhje me procesin e vlerësimit të pagesave të gabuara, si dhe me përpjekjet për të rikuperuar pagesat e gabuara, duke përfshirë:

Qasja e SHBA-ve për "pagesat e gabuara"

Vlerësimet bruto të shumës vjetore të pagesave të gabuara të kryera në program dhe një përshkrim të metodologjisë së përdorur për të arritur tek këto rezultate;

Diskutimi i shkaqeve rrënjësore të pagesave të gabuara të identifikuara, masat e planifikuara ose të marra për të korrigjuar këto shkaqe, data e plotësimit të planifikuar ose aktual të këtyre masave, si dhe rezultatet e veprimeve të ndërmarra; dhe

Diskutimi i shumës së pagesave aktuale të gabuara që agjencia parashikon të rikuperojë dhe mënyra se si do të rikuperohet kjo shumë.

Vlerësimi gjerësisht i raportuar i qeverisë për pagesat e gabuara është rritur çdo vit qysh nga viti fiskal 2013 (shihni grafikun). Në 2016, kjo rezultoi në një masë prej 5.1% të shpenzimeve të programit përkatës.

Burimi: Analiza e të dhënave nga Zyra e Menaxhimit dhe Buxhetit në GAO dhe The Financial Report of the United States Government për vitet fiskale 2013-2016 | GAO-17-633T

Shënime: *shumat e vlerësuara të pagesave të gabuara nuk përfshijnë programin e Departamentit të Financës së Mbrojtjes dhe Pagesës Tregtare të Shërbimit të Llogarive, për shkak të çështjeve të lidhura me besueshmërinë e vlerësimit të programit. Shifrat mund të mos u shtohen totaleve prej rrumbullakimit.*

Tipare interesi të zgjedhura mbi programin amerikan të pagesave të gabuara

Sistemi amerikan i pagesave të gabuara drejtohet plotësisht nga Qeveria. GAO vetë nuk vlerëson asnjë përqindje gabimi. Megjithatë, ajo rishikon vlerësimin rast pas rasti dhe, gjithashtu, vlerëson kornizën e IP-ve çdo vit nga pikëpamja e sistemeve. GAO merr në konsideratë raportin e IP-ve për sa përket opinionit të përgjithshëm mbi llogaritë e Qeverisë, por jo në trajtën e treguesit të vetëm sasior të shtuar.

Legjislacioni amerikan ka për qëllim të kufizojë barrën e panevojshme përmes programit IP duke u kërkuar agjencive federale të vlerësojnë nivelin e riskut të programeve që drejtojnë. Një përqindje e pagesave të gabuara e parashikuar rreth 1.5% konsiderohet si risk i ulët. Agjencitë duhet të vlerësojnë statistikisht përqindjen IP vetëm për ato programe që vlerëson si me risk.

- Inspektorët e përgjithshëm të agjencive, funksion i ngjashëm me atë të auditit të brendshëm, luajnë një rol kyç sa i përket shqyrtimit të pavarur mbi vlerësimin e riskut IP të agjencive apo parashikimin e tyre.

Përqindjet e pagesave të gabuara ndryshojnë në mënyrë të konsiderueshme në bazë të programeve dhe disa nga to mund të shkojnë deri në mbi 75%. Agjencitë që raportojnë një përqindje IP në mbi 10% për një program të dhënë për më shumë se 3 vite radhazi, duhet të kërkojnë ri-autorizimin e programit nga ana e Kongresit, ose kryerjen e ndryshimeve statusore me qëllim përputhshmërinë e programit.

- Jo të gjitha programet e prekura nga risku raportojnë vlerësime, kështu që përqindja totale IP mund të zvogëlohet. Nga ana tjetër, shumë programeve me risk të ulët nuk u kërkohet të raportojnë përqindjen IP. Nëse do të duhej të vlerësonin këtë përqindje, ato do të zvogëlonin përqindjen totale IP. Megjithatë, përqindja totale IP është pjesë përbërëse e të gjitha programeve që raportojnë një tregues të vlerësuar, dhe jo përfaqësues, mbi përputhshmërinë e shpenzimeve totale federale.
- Përqindja IP është përqindje gabimi "finale", që nënkupton se masat korrigjuese nuk do ta ulnin përqindjen pas kryerjes së vlerësimit.
- Disa agjensi federale ia transferojnë punën vlerësuese të IP-ve kompanive audituese të sektorit privat.
- Gjithashtu, vizita i njohu me praktika interesante të ndjekura nga GAO:

GAO përdor një **listë të riskut të lartë** për të promovuar programe ose çështje të caktuara në komunikimin e saj me subjektet dhe Kongresin. Këto çështje ose programe mund të jenë sektoriale ose ndërsektoriale. GAO klasifikon çdo punë audituese të rëndësishme dhe rekomandim të hapur nën një risk të lartë të dhënë, si dhe ua adreson dukshëm subjekteve dhe Kongresit. Një moment kyç për këtë komunikim është fillimi i seancës së re të Kongresit (çdo dy vjet pas zgjedhjeve të Shtëpisë së Bardhë/Senatit).

Risku krijon më shumë vëmendje për zonën përkatëse dhe, për pasojë, më shumë presion mbi subjektin për të ulur nivelin e riskut dhe për të bërë që GAO ta fshijë nga lista e riskut të lartë. Kriteret për heqjen nga lista me risk janë angazhimi dhe mbështetja e lidershipit të lartë, kapaciteti për të rregulluar riskun/ risqet, një plan veprimi korrigjues, monitorimi dhe progresi i treguar.

Çdo vit, disa fshihen dhe disa shtohen tek lista. Aktualisht, ekzistojnë 34 risqe të larta në listë. Shembujt të risqeve të larta janë "menaxhimi i pronës federale", "menaxhimi i

zinxhirit furnizues të Departamentit të Mbrojtjes” dhe “Programi i Sigurimit nga Përmbytjet Kombë-tare”.

- Lista e risqeve të larta përdoret gjithashtu për ndjekjen e rekomandimeve të hapura të GAO-s. Rekomandimet e hapura klasifi-kohen sipas zonave prioritare dhe me risk të lartë. Rekomandimet më të rëndësishme adresohen përmes letrave të përvitshme nga Audituesi i Përgjithshëm tek Ministrat përgjegjës ose Kryetarët e Agjensive.

GAO përdor **“përfitimin financiar”** si një tregues performance. Pas çdo auditimi, grupi audites i kërkon subjektit të vlerësojë përfitimin financiar neto të të gjitha rekomandimeve të zbatuara. Këto mund të jenë jo vetëm kursime, por edhe përfi-time socio - ekonomike nga transferimi i fondeve në aktivitete me vlerë të shtuar. Në vitin 2016, GAO vlerësoi një përfitim financiar prej $64.3 mld., ku pjesa më e madhe rridhte nga shpenzimet për mbrojtjen. GAO monitoron në mënyrë qendrore cilësinë e këtyre vlerësimeve. Për shumicën e auditimeve, nuk mund të kryhen vlerësime serioze të përfitimeve financiare. Megjithatë, përfitimi financiar i vërtetë parashikohet të jetë shumë herë më i lartë se sa ai i raportuari.

Në raste pyetjesh mbi ndonjë nga këto çështje, delegacioni i ECA-s është i lumtur të japë informacion të mëtejshëm, referenca dokumentesh ose të krijojë një kontakt me bashkëbisedues në Washington. Referenca kryesore për pagesat e gabuara është “qarkorja nr. 123 e OMB-së, Shtojca C: Kërkesa për Vlerësimin Efektiv dhe Rikuperimin e Pagesave të Gabuara.

Përktheu: Dorel Balliu, Auditues

Departamenti i Auditimit të Performancës

Botuar në nr. 7-8, korrik – gusht, Revista e ECA-s

Nga: Andreas Bolkart, Drejtoria e Presidencës, ECA (Gjykata Evropiane e Llogarive)

KOMUNIKIMI ME MEDIA-n DHE PALËT E INTERESIT BRENDA DHE PËRTEJ BRUKSELIT

Bashkimi Evropian krenohet me larminë e diversitetit mediatik të 28 shteteve anëtare. Të gjitha mediat e mëdha, qofshin televizive, online apo gazeta, kanë përfaqësuesit e tyre në Bruksel. Këta korrespondentë ndjekin dhe raportojnë mbi punën e institucioneve evropiane. Sipas një studimi, Brukseli është një nga qendrat mediatike më të mëdha ndërkombëtare, me rreth 1500 gazetarë nga 500 media të ndryshme.

Nga: Damijan Fišer, Drejtoria e Presidencës, Gjykata Evropiane e Audituesve.

Abstrakt

ECA u komunikon qytetarëve të BE-së rezultatet e punës audituese përmes mediave të shkruara dhe vizive. Së fundmi, edhe përmes rritjes së komunikimit me grupe të ndryshme të interesit, si OJQ-të. Zyrtari për shtypin i ECA-s, Damijan Fiser ofron një panoramë sesi ECA arrin në media dhe cilat aktivitete po ndërmerren apo parashikohen për t'u kryer për t'i përcjellë më qartë mesazhet e ECA-s tek një audiencë më e gjerë.

Rritja e prezencës në media përgjatë BE-së

Bashkimi Evropian krenohet me larminë e diversitetit mediatik në 28 shteteve anëtare. Të gjitha mediat e mëdha, qofshin televizive, online apo gazeta, kanë përfaqësuesit e tyre në Bruksel. Këta korrespondentë ndjekin dhe raportojnë mbi punën e institucioneve evropiane. Sipas një studimi, Brukseli është një nga qendrat mediatike më të mëdha ndër-kombëtare, me rreth 1500 gazetarë nga 500 media të ndryshme.

Në kuadër të ruajtjes dhe kultivimit të kontaktit me korrespondentët mediatik, synimi është të "zgjatemi mediatikisht" tek vetë shtetet anëtare, në mënyrë që të kemi një kontakt të drejtpërdrejt jo vetëm me kryeqytetet, por edhe me rajonet në nivel lokal. Kjo do të na mundësonte të komunikonim me efektivitet edhe me qytetarët që nuk lexojnë prestigjiozet si "Politico", "The Financial Times" apo "Frankfurter

Allgemeine", por që duhet të njihen me domosdo se Bashkimi Evropian ka një auditim të jashtëm për ruajtjen e financave të komunitetit.

Presidenti i ECA Lehne, Presidenti i NIK Krzysztof Kwiatkowski dhe anëtari i ECA Wojciechowski në një konferencë për shtyp në shkurt 2017

Komunikimi me shtypin: kontakt personal dhe njoftime

Ndonëse nxjerrim njoftime për shtyp apo publikojmë online një komunikatë për shumicën e publikimeve tona, jemi të ndërgjegjshëm se këto nuk mund të zëvendësojnë pasjen e një kontakti personal. Kësisoj, ne sigurojmë një prezencë shtypi të përhershme në Bruksel, më së shumti përmes zëdhënësit, ku komunikojmë rregullisht me gazetarët e mediave që mbulojnë punën tonë. Kemi vendosur kontakte të rregullta me ta, përmes takimeve me qëllim për t'i orientuar, për shembull se cilat raporte do të publikohen për tre mujorin e ardhshëm.

Kjo është shumë e dobishme dhe e vlerësueshme në praktikë, u jep një shtysë "për të kapur lajmin" gazetarëve, ndërsa na lejon nga ana jonë të matim interesin e tyre për një raport të veçantë në morinë e publikimeve dhe t'u qasemi me mirëbesim në një periudhë afër datës së publikimit. Mund të vijojmë më tej duke ofruar një informacion paraprak mbi përmbajtjen e raportit ose për shembull përmes takimeve të drejtpërdrejta apo intervistave me një anëtar të ECA, përgjegjës për raportin e auditimit, në një datë afër kalendarit të publikimit.

Në Bruksel, në Qendrën Ndër-kombëtare të Shtypit, kemi mbajtur shumicën e konferencave tona për shtyp, zakonisht për raportin vjetor si dhe mbi raporte të veçanta. E vendndodhur në Pallatin Residencial, afër Zyrës së Komisionit Evropian dhe një hap larg Parlamentit Evropian, qendra mbledh një numër të madh mediash dhe praktikisht ne shkojmë pikërisht aty ku është vetë media.

Gazetarët janë nën një presion të përhershme dhe në kërkim të

vazhdueshëm për lajm, e për rrjedhojë duhet t'i bëjmë mesazhet tona të konkurrueshme në tregun e lajmeve. Gazetarët kanë një interes të veçantë për raportet dhe për tema të ndryshme. Kështu, ne e shenjëstrojmë komunikimin dhe kontaktin tonë, për të arritur ata që janë të interesuar për raportet tona, bazuar në kërkime apo mbulimet e mëparshme. Për më tepër, synojmë që t'i komunikojmë auditimet përmes audituesve që i kanë kryer. Kjo garanton që informacioni i ofruar të mos përfundojë në prezantimet e nivelit të lartë të ECA-s, por të përcillet duke i mundësuar gazetarëve të marrin përgjigje për pyetjet e tyre nga ekspertët e fushës. E fundit po jo më pak e rëndësishmja, është se gazetarët u japin një fytyrë publike audituesve të ECA, duke i përfshirë në procesin e komunikimit e duke i bërë të ndjejnë vlerën e punës nga komunikimi me qytetarët.

Takime me palët e interesit: OJQ dhe grupet e interesuara

Ne synojmë të përplotësojmë kontaktin tonë me gazetarët duke u vendosur në kontakt me shoqërinë civile, veçanërisht me OJQ-të dhe përfaqësuesit e industrive, të cilët janë shpesh të një grup të interesuar për raportet tona. E realizojmë këtë përmes takimeve me palët e interesit, organizuar paralelisht me konferencat për shtyp.

E ndërsa palët e interesit mund të shfrytëzojnë mundësinë për të dëgjuar drejtpërdrejt mesazhet nga grupi i auditimit si dhe nga ekspertë të tjerë pjesëmarrës në takim, ne nga ana tjetër mund të dëgjojmë pikëpamjet e tyre si dhe mund të rrisim publicitetin e punës sonë përmes kanaleve të tyre të komunikimit, që janë shumë efektive. E filluar si pilot në 2016, tanimë ne zhvillojmë takime të rregullta me grupet e interesit mbi raportet e auditimit, duke stimuluar një diskutim dhe feedback të frytshëm. Këtë vit, për shembull, kemi zhvilluar takime me palët e interesit për raportet tona mbi sektorin e peshkimit, "pikat e nxehta" të refugjatëve dhe tema të tjera. Bazuar në rezultatet e deritanishme, synojmë ta zgjerojmë këtë praktikë për të mbuluar edhe auditimet që do të realizohen, në një përpjekje për t'u njohur me pritshmëritë dhe perceptimet e palëve të interesit.

Vizitat e gazetarëve- një aset i ri i programit të shtypit

Luksemburgu mund të mos tërheqë po aq shumë gazetarë sa Brukseli, por ne sistematikisht i mirëpresim gazetarët në zyrat tona. E përvitshmja "Konferenca e Pranverës" mbi

raportin e performancës së institucionit është bërë pjesë integrale e programit të shtypit të Luksemburgut.

Një pikë e re e axhendës së shtypit të Brukselit është vizita vjetore në institucionet e BE-së të Luksemburgut, një përpjekje kjo e përbashkët mes ECA-s dhe pesë institucioneve të tjera në Luksemburg. E organizuar për të katërtin vit radhazi, këtë qershor, vizita u ndoq nga 50 korrespondentë me qendër Brukselin, nga 15 vende. Qëllimi i vizitës ishte njohja me aktivitetet e institucioneve, përmes pyetjeve përgjigjeve, që në shumicën e rasteve bëhen me drejtuesit e lartë ose me drejtuesin e institucionit.

Në ECA mësojnë më shumë rreth sfidave dhe mundësive të audituesve të BE-së drejtpërdrejt nga Presidenti Lehne, por gjithashtu rreth procesit auditues. Në prezantimin e raporteve tona speciale mbi mbetjet ushqimeve apo trafikimin njerëzor, anëtari i ECA-s, Bettina Jakobsen shpjegoi në thellësi procesin auditiues dhe tregoi gamën e madhe të institucioneve të mbuluar. Me këtë rast, gazetarët patën mundësi të bisedonin me anëtarë të tjerë të ECA-s.

Gazetarët e stacionuar në Bruksel vizitojnë ECA-n, Luksemburg, 28 Qershor 2017

Këto takime janë një mundësi e mirë për të konsoliduar kontaktet me median përgjatë BE-së duke siguruar një njohje të thellë e të qartë mbi rolin e audituesve të BE-së dhe vlerën që ka puna audituese për qytetarët.

Botuar në nr. 9, shtator, Revista e ECA-s

Përktheu: Redi Ametllari, Auditues

Departamenti i Auditimit të Performancës

Info Kontrolli i Lartë i Shtetit

AKTIVITETE TË KLSH-së PËR PERIUDHËN Maj – Gusht 2017

KLSH merr pjesë në raundin e pestë të trajnimit për vlerësuesit e Grupit të Shteteve Kundër Korrupsionit të Këshillit të Evropës

Në datat 3 - 5 maj u zhvillua në Strasburg, në selinë e Këshillit të Evropës raundi i pestë i trajnimit për vlerësues e Grupit të Shteteve kundër Korrupsionit (GRECO). Grupi i Shteteve kundër Korrupsionit (GRECO) është themeluar në vitin 1999 nga Këshilli i Evropës për të monitoruar përputhshmërinë e shteteve me standardet anti-korrupsion të Këshillit të Evropës.

Objektivi i GRECO është të përmirësojë kapacitetin e anëtarëve të tij për të luftuar korrupsionin nëpërmjet një procesi dinamik të vlerësimit të ndërsjellë midis shteteve anëtare. Ky proces ndihmon në identifikimin e mangësive në politikat kombëtare kundër korrupsionit, duke nxitur reformat e nevojshme legjislative, institucionale dhe praktike. GRECO gjithashtu ofron një platformë për ndarjen e praktikave më të mira në parandalimin dhe zbulimin e korrupsionit.

Anëtarësimi në GRECO, e cila është një marrëveshje e zgjeruar, nuk kufizohet vetëm në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës. Çdo shtet që ka marrë pjesë në hartimin e marrëveshjes së pjesshme të zgjeruar, mund të anëtarësohet duke njoftuar Sekretarin e Përgjithshëm të Këshillit të Evropës. Çdo shtet që bëhet anëtar në Konventat Penale ose Civile mbi Korrupsionin automatikisht aderon në GRECO dhe procedurat e saj të vlerësimit. Aktualisht, GRECO përbëhet nga 49 shtete anëtare (48 shtete evropiane dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës).

GRECO i ka dhënë statusin e vëzhguesit Organizatës për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim (OECD) dhe Kombeve të Bashkuara - përfaqësuar nga Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogën dhe Krimin (UNODC). Raundi i pestë i trajnimit të

vlerësuesve të GRECO ka filluar më 20 mars 2017 dhe tematikat që u vlerësuan gjatë këtij raundi janë: parandalimi i korrupsionit dhe promovimi i integritetit në qeverisjen qendrore (funksionarët e lartë ekzekutivë) dhe agjencitë e zbatimit të ligjit.

Gjatë këtij trajnimi përfaqësuesit e KLSH u trajnuan lidhur mbi tema si kuadri politik, rregullator dhe institucional për parandalimin e korrupsionit, konfliktet e interesit, ndalimi i aktiviteteve të caktuara, deklarimi i pasurisë, të ardhurat, detyrimet dhe interesat, si dhe mekanizmat e llogaridhënies.

Veçanërisht, përsa i takon funksionarëve të lartë qeveritarë, trajnimi u fokusua gjithashtu edhe transparencën e aktiviteteve të qeverisë dhe lobimit. Për sa i takon vlerësimit të agjencive të zbatimit të ligjit, gjatë trajnimit iu kushtua vëmendje e veçantë çështjeve si identifikimi i shërbimeve dhe situatave të rrezikuara, rekrutimi dhe verifikimi, mbikëqyrja dhe procedurat disiplinore.

Në këtë aktivitet, KLSH u përfaqësua nga z. Emiliano Doko, jurist, dhe znj. Xhuljeta Çelaj, audituese, të cilët do të angazhohen në të ardhmen si vlerësues të GRECO-s.

Përfaqësues të KLSH marrin pjesë në takimin e Bordit Ndërkombëtar të Auditimit të NATO-s

Në datën 9 maj 2017, në selinë qendrore të NATO-s në Bruksel, u mblodhën përfaqësuesit nga SAI-t e vendeve anëtare të NATO-s për të diskutuar rreth aktivitetit të Bordit Ndërkombëtar të Auditimit (IBAN) për vitin 2016 dhe miratimin e Raportit Vjetor të Performancës së tij. Ky organizëm e sheh veten si një strukturë Supreme Auditimi për aktivitetin e NATO-s. Pjesëmarrës në këtë takim ishin përfaqësues nga SAI-t e vendeve anëtare respektivisht: Shqipëria, Belgjika, Kanadaja, Kroacia, Republika Çeke, Danimarka, Estonia, Franca, Gjermania, Greqia, Italia, Letonia, Lituania, Luksemburgu, Irlanda, Polonia, Portugalia, Rumania, Sllovakia, Spanja, Turqia dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës.

Në takim, pjesëmarrësit patën në vëmendje aspektet e përmirësimit të sistemit të auditimit në NATO, konsolidimit të aspekteve raportuese të vendeve pjesëmarrëse në të, si dhe forcimin e kuadrit rregullator

financiar. U diskutua gjerësisht mbi praktikat më të mira ndërkombëtare, sistemet më të përshtatshme të cilat do të përmirësojnë ndjeshëm jo vetëm transparencën por edhe konsistencën në raportimin financiar të fondeve të alokuara në projektet e NATO-s, për sa kohë implementimi i tyre shtrihet në vende të ndryshme.

Në takim u diskutua dhe u debatua mbi çdo paragraf të raportit të përgatitur nga IBAN duke parë edhe progresin që ka pasur ky organizëm nga viti i kaluar. Aspektet në të cilat u theksua se duhet të jenë më në fokus të IBAN-it, por që duhet të adresohen me forcë në Kombet e Bashkuara ishte kujdesi në evidentimin e saktë të Aktiveve të Qëndrueshme dhe jo të Qëndrueshme, problemi i konsolidimit të pasqyrave financiare, bazuar në respektimin e plotë të rregullave dhe raportimit financiar në sektorin publik (IPSAS), përmirësimi i rregullores financiare të NATO-s, pa lënë mënjanë plotësimin e një kuadri rregullator mbi sistemet e kontrollit të brendshëm në nivelin e kërkesave të COSO.

Gjatë takimit jo vetëm u vlerësuan arritjet e vitit 2016, sidomos realizimi i dy auditimeve të performancës dhe theksimi i punës së audituesve në këtë fushë, por u dha mbështetje për çdo përpjekje të Bordit që synonte arritjen e objektivave të vendosura për vitin 2017.

E veçanta e këtij takimi ishte fryma bashkëpunuese dhe bashkërendimi i punës në Bord me qëllim eliminimin e mbivendosjeve në auditimin e projekteve të NATO-s, si dhe respektimin e kërkesave të reja, të cilat promovohen në këto takime të rëndësishme dhe që do të reflektohen edhe në punën dhe programet audituese për të ardhmen.

KLSH në këtë takim u përfaqësua nga znj. Manjola Naço, Drejtor i Përgjithshëm dhe z. Andrea Kristo, auditues në KLSH.

Një grup audituesish nga SAI i Malit të Zi zhvilluan një vizitë studimore në Kontrollin e Lartë të Shtetit

Në datat 15-16 maj, një delegacion i Zyrës Shtetërore të Auditimit të Malit të Zi zhvilloi një vizitë studimore në Kontrollin e Lartë të Shtetit. Delegacioni përbëhej nga: z. Gaga Gegaj, shef sektori; z. Radule Zuric, auditues; znj. Ivana Jovicevic, audituese; z. Radovan Popovic, auditues; z. Spiro Mijovic, auditues; znj. Lidija Matovic, audituese; znj. Snezana Radulovic, audituese dhe z. Veselin Milovic, auditues.

Kjo vizitë vjen në zbatim të Marrëveshjes së Bashkëpunimit midis KLSH-së dhe SAI-t të Malit të Zi të nënshkruar në 2012, e cila prej 5 vjetësh ka krijuar një traditë të pasur e

konkrete bashkëpunimi mes dy institucioneve, e reflektuar në shkëmbimin e vizitave të shumta të Kryetarit e audituesve të KLSH-së dhe Presidentit e audituesve të Zyrës Shtetërore të Auditimit të Malit të Zi.

Delegacioni i SAI-t të Malit të Zi u prit në një takim mirëseardhjeje nga Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj, i cili e konsideroi këtë vizitë si shembull të zbatimit të motos të INTOSAI-t "Experientia mutua omnibus prodest". Zoti Leskaj veçoi disa nga piketat që i japin një ngjyrim solid e të ngushtë partneritetit midis dy institucioneve. "*Për mua është një kënaqësi të pres një grup audituesish nga Zyra Shtetërore e Auditimit të Malit të Zi. Kjo kënaqësi është e shumëfishtë. Së pari, jemi dy popuj që kemi më shumë gjëra që na bashkojnë sesa na ndajnë. Kemi treguar se jetojmë në harmoni dhe kjo harmoni është reflektuar edhe në marrëdhëniet institucionale midis dy shteteve. KLSH dhe SAI i Malit të Zi kanë shumë gjëra të përbashkëta. Këto ngjashmëri krijojnë një bashkëpunim të shëndetshëm për t'u angazhuar në auditime të përbashkëta*", theksoi zoti Leskaj, duke vlerësuar ekspertizën e SAI-t të Malit të Zi në fushën e auditimit të tatim-taksave, të cilën e konsideroi si një fushë potenciale për organizmin e një auditimi të përbashkët. "*Së treti, si Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit vlerësoj prezencën e Dr. Dabović në Konferencat Shkencore të KLSH-së. KLSH zhvillon çdo vit Konferencën Shkencore, ku marrin pjesë personalitete të shquara, si brenda dhe jashtë vendit dhe Dr. Dabović ka spikatur si një nga referuesit më të mirë".*

Në emër të delegacionit të Zyrës Shtetërore të Auditimit të Malit të Zi, përshëndeti z. Gaga Gegaj, auditues i lartë në SAI-n e Malit të Zi. Z. Gegaj falënderoi për mikpritjen Kryetarin e KLSH-së, z. Bujar Leskaj, duke i përcjellë përshëndetjet më të përzemërta nga Presidenti, Dr. Milan Dabović.

Vizita studimore e delegacionit të SAI-t të Malit të Zi vijoi me një prezantim të auditimit të pasqyrave financiare të

buxhetit të shtetit nga znj. Manjola Naço, me prezantimin e auditimit IT në KLSH, nga Drejtori i Drejtorisë së Auditimit IT, z. Kozma Kondakçiu, me prezantimin mbi Zhvillimin Rajonal dhe Rural, nga z. Bajram Lamaj, Drejtor i Departamentit të Auditimit të Aseteve dhe Mjedisit për të përfunduar me prezantimin mbi auditimin e të ardhurave të pushtetit vendor, nga z. Edvin Stefani, Shef i Sektorit të Trajnimeve dhe z. Nikollaq Niko, Kryeauditues në Departamentin e Auditimit të Njësive të Qeverisjes Vendore.

Në kuadër të vizitës studimore, delegacioni i SAI-t të Malit të Zi vizitoi Galerinë e Arteve dhe pati gjithashtu mundësinë që të njihej me qendrat kulturore dhe historike të Tiranës.

Takimi i koordinatorëve të SAI-ve të vendeve anëtare të BE, vendeve kandidate dhe kandidate të mundshme

Në datat 16-17 maj 2017 në Stokholm, Suedi u zhvillua takimi i radhës i koordinatorëve të SAI-ve të vendeve anëtare të BE, vendeve kandidate dhe kandidate të mundshme. Takimi u përshëndet nga Presidenti i SAI të Suedisë, z. Stefan Lundgren. Në ditën e parë të takimit, përfaqësues të SAI-ve pjesëmarrëse diskutuan rreth përmirësimit të komunikimit për organizimin e suksesshëm të takimit vjetor të drejtuesve të SAI të vendeve anëtare të BE dhe vendeve kandidate, pjesë e Komitetit të Kontaktit, duke theksuar rëndësinë që ka mirë-koordinimi dhe bashkëpunimi midis SAI-ve për mirë përcaktimin e temave që diskutohen në takimet e drejtuesve të SAI-ve.

Në ditën e dytë fokusi i aktivitetit u përqëndrua në raportimin nga SAI të vendeve anëtare të BE të aktiviteteve të kryera në bashkëpunim dhe çështje të cilat duhet të merren në konsideratë në takimin e Komitetit të Kontaktit të SAI-ve te vendeve anëtare. Takimi i ardhshëm i drejtuesve të SAI-ve, anëtarë të Komitetit të Kontaktit do të zhvillohet në datat 12-13 tetor 2017 në Luksemburg. Ky takim do të organizohet nga Gjykata Evropiane e Audituesve, e cila feston këtë vit 40 vjetorin e krijimit të saj.

SAI i Suedisë raportoi lidhur me draft raportin e auditimeve paralele me temë *"Risku për qëndrueshmërinë e financave publike"* të kryera nga SAI-t e Suedisë, Letonisë, Holandës, Finlandës, Portugalisë dhe Sllovakisë. Qëllimi i krijimit të këtij rrjeti është përmirësimi i metodologjisë dhe praktikave në auditimin e politikave fiskale, duke synuar përdorimin e praktikave më të mira dhe shkëmbimin e informacionit ndërmjet

SAI-ve. Lidhur me aktivitetet e Grupit të Punës për Fondet e Strukturuara, i cili është mandatuar nga Komiteti i Kontaktit për të raportuar për menaxhimit nga vendet anëtare në mënyrën e duhur të këtyre fondeve, SAI i Gjermanisë raportoi lidhur me auditimet paralele të kryera nga disa SAI me temë "Kontributi i Fondeve Strukturore në strategjinë e BE 2020 në fushat e arsimit dhe / ose punësimit". Në këtë grup pune marrin pjesë 11 SAI dhe grupi kryesohet nga SAI i Gjermanisë. Pyetja kryesore e auditimit ishte ”A kanë hartuar dhe implementuar vendet anëtare politika efektive për punësimin në kuadër të strategjisë evropiane 2020”. Puna audituese ka përfunduar në të gjithë vendet anëtare dhe po rishikohet raporti i auditimit. Raporti do të aprovohet nga vendet anëtare në takimin që do të zhvillohet në shtator dhe do të miratohet nga Komiteti i Kontaktit në takimin që do të zhvillohet në Luksemburg në tetor 2017.

Raporti për aktivitetet e zhvilluara nga Grupi i Punës për Tatimin mbi Vlerën e Shtuar u paraqit nga SAI i Portugalisë. Në këtë grup aderojnë 25 SAI-e të vendeve anëtare të ndara në grupe. Aktivitetet e këtij grupi punë konsistojnë në ndarjen e eksperiencave lidhur me:

- Tendencat e përgjithshme në fushën e TVSH-së;
- Matjen e humbjeve të TVSH-së për shkak të mashtrimit dhe vlerësimin e efektivitetit në monitorimin e zhvillimeve në fushën e TVSH-së;
- Nxitjen e bashkëpunimit për kontrollin e TVSH.

Mbi aktivitetet e kryera nga rrjeti i vendeve kandidate të BE raportoi përfaqësuesi i SAI-t të Maqedonisë, i cili paraqiti një panoramë të aktiviteteve të kryera dhe atyre që parashikohen të kryhen kryesisht në bashkëpunim me Gjykatën Evropiane të Audituesve, SAI-i i Suedisë dhe Grupin e Punës për Aktivitetet Audituese. Lidhur me çështjet që mund të merren në konsideratë nga drejtuesit e SAI-ve, anëtarë të Komitetit të Kontaktit mund të përmenden:

- Deklaratat e sigurisë së auditimit të propozuara nga Gjykata Evropiane e Auditimit; Bashkëpunimi midis SAI-ve për metodologjinë e shkëmbimit dhe analizës së të dhënave;
- Përditësimi i booklet-it të auditimit të prokurimeve publike.

Në takimet e *liaison officer* të vendeve të BE dhe rrjetit të vendeve kandidate të BE, KLSH u përfaqësua nga specialistet e Drejtorisë së Komuni-

kimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë, znj. Alma Shehu dhe znj. Amantja Patozi.

Kryetari i KLSH-së takon Ambasadorin e Izraelit

Në datën 18 maj 2017, Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj takoi SH.T.Z. Boaz RODKIN, Ambasadori i Izraelit në Shqipëri. Takimi u realizua në ambientet e Kontrollit të Lartë të Shtetit, me iniciativë të Ambasadorit të Izraelit. Kryetari i KLSH-së, z.Leskaj i shprehu Ambasadorit të Izraelit mirënjohjen për mbështetjen që vendi i tij i ka dhënë Shqipërisë gjatë gjithë këtyre viteve dhe veçanërisht për marrëdhënien e veçantë dhe lidhjet historike midis dy popujve.

Kryetari Leskaj theksoi marrëdhëniet shumë të mira midis KLSH-së dhe Zyrës së Kontrollit të Lartë të Shtetit të Izraelit (e cila është njëkohësisht edhe Zyra e Avokatit të Popullit) dhe bashkëpunimet që KLSH ka pasur në grupe të ndryshme pune të EUROSAI-t dhe të INTOSAI-t. Në këtë kuadër Kryetari Leskaj propozoi nënshkrimin e një marrëveshje bashkëpunimi mes dy institucioneve Supreme të Auditimit të Shqipërisë dhe të Izraelit, me qëllim shkëmbimin e përvojave dhe të eksperiencave pozitive.

Ambasadori Rodkin falenderoi z. Leskaj për gatishmërinë e treguar për realizimin e takimit dhe vlerësoi gjithashtu marrëdhëniet shumë të mira midis dy vendeve dhe veçanërisht theksoi se do të mbështesë institucionalizimin e këtij bashkëpunimi mes dy institucioneve shumë të rëndësishme të auditimit të jashtëm publik.

Në fund të takimit, z. Leskaj evidentoi dhe marrëdhënien e veçantë të hebrenjve me qytetin e Vlorës, një miqësi që shtyhet në shekuj dhe mendohet të jetë 600 vjeçare. Pikërisht për këtë arsye në qytetin e Vlorës ka një rrugë që quhet "Rruga e Hebrenjve" sepse një pjesë e madhe e tyre banonin në këtë rrugë, që sot është shpallur monument kulture.

Ambasadori shoqërohej në këtë takim nga z. Nensi Shyti, Drejtor i

Departamentit Ekonomik dhe Tregtar, si edhe Këshilltar për Çështjet Politike dhe Diplomatike pranë Ambasadës së Izraelit në Tiranë. Nga KLSH në takim ishin znj. Lindita Lati, Drejtore e Përgjithshme dhe znj. Irena Islami, Drejtore e Drejtorisë së Komunikimit, Botimeve dhe Marrëdhënieve me Jashtë.

Zv/Presidenti dhe anëtarë të Gjykatës Turke të Llogarive zhvillojnë një vizitë në Kontrollin e Lartë të Shtetit

Në datën 19 maj, një delegacion i nivelit të lartë nga Gjykata Turke e Llogarive (TCA) zhvilloi një vizitë në Kontrollin e Lartë të Shtetit. Delegacioni kryesohej nga Zv/Presidenti i TCA-së, z. Fikri Özkök dhe anëtarët z. İsmail Gever, z. Ali Hikmet Tuncer, z. Halil İbrahim Düzenli, z. Mehmet Dönmez, z.Mehmet Bağcaz, z.Ali Osman Güçlü, z.İsmail Destan, znj.Nükrettin Parlak, z. Gazi Kapan.

Delegacioni u prit në një takim nga Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj i cili e konsideroi këtë vizitë si një dëshmi të marrëdhënieve të ngushta që ekzistojnë mes Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Gjykatës Turke të Llogarive. *"KLSH ka një vlerësim të veçantë për Gjykatën Turke të Llogarive, si një nga SAI-t partnere që përgjatë viteve 2012-2015 ka dhënë një kontribut të spikatur dhe me peshë për modernizmin e Kontrollit të Lartë të Shtetit"*, u shpreh z. Bujar Leskaj. Në vlerësimin e marrëdhënieve mes TCA-KLSH, z. Leskaj u shpreh se ky bashkëpunim i ngushtë dhe produktiv është meritë e z. Recai Akyel, ish-presidentit të Gjykatës Turke të Llogarive duke shprehur vullnetin për të vijuar bashkëpunimin me Presidentin e ri të TCA-së, z. Seyit Ahmet Baş.

Duke uruar delegacionin turk për marrjen e presidencës së EUROSAI-t, z. Leskaj theksoi se mbështetja profesionale që TCA kultivon karshi anëtarëve të EUROSAI-t, dëshmon se Presidenca e TCA në familjen evropiane të SAI-ve, do të jetë një përçues i mirë i angazhimit të EUROSAI-t për zbatimin e Planit Strategjik 2018-2023. *"Me këtë frymë, të një bashkëpunimi solid e produktiv, KLSH është e gatshme t'i konsolidojë marrëdhëniet me TCA-në, tanimë në cilësinë e SAI-t që ka Presidencën e EUROSAI-t".*

Nga ana e tij, zv/Presidenti i Gjykatës Turke të Llogarive, z. Fikri Özkök falenderoi z. Leskaj për mikpritjen dhe i transmetoi një përshëndetje të veçantë nga ana e Presidentit të TCA-së, z. Seyit Ahmet Baş, për të konsoliduar më tej bashkëpunimin.

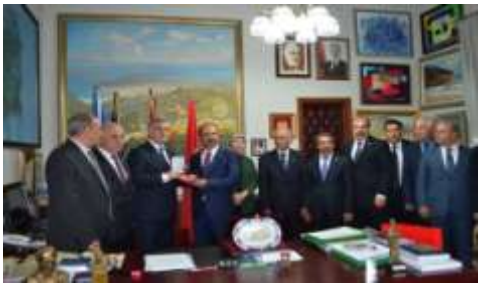

Z. Özkök theksoi se marrëdhënia KLSH-TCA është afirmuar si një histori suksesi dhe në këtë prizëm shpreh vullnetin për të zhvilluar edhe në dimensionet e reja të bashkëpunimit që do t'i mundësohen TCA-së si drejtuese e EUROSAI-t. Zv/Presidenti i TCA u shpreh se Kongresi i EUROSAI-t do të jetë një pikëtakimi e veçantë për të diskutuar më hollësisht mbi thellimin e marrëdhënieve KLSH-TCA. Në përfundim të takimit, delegacioni nga Gjykata Turke e Llogarive vizitoi mini-muzeun e KLSH-së, në të cilin gjendet një stendë e veçantë që i dedikohet marrëdhënieve TCA-KLSH.

KLSH merr pjesë në Kongresin e X-të të EUROSAI-t

Kongres i X-të i EUROSAI-t, në të cilin morën pjesë 50 delegacione të vendeve të kontinentit Evropian, u mbajt në datat 22-25 maj 2017 në Stamboll, në një kohë kur Institucionet Supreme të Auditimit (SAI-t) në mbarë botën po kalojnë nëpër ndryshime të jashtëzakonshme, për të luajtur një rol aktiv në auditimin e sektorit publik. Kjo sfidë kërkon që SAI-t të pajisen me auditim të avancuar, analizë, raportim dhe me aftësi të spikatura të komunikimit, të cilat nuk mund të përmbushen vetëm duke u mbështetur në metodat tradicionale të auditimit. Prandaj dhe kërkesa për një rol më të fortë dhe më të dukshëm të SAI-ve në shoqëritë dhe në zhvillimin e qëndrueshëm të ekonomive të vendeve përkatëse, theksuar edhe në Kongresin INCOSAI XXII të INTOSAI-t të pak muajve më parë në Abu Dhabi të Emirateve të Bashkuara Arabe, bazuar në profesionalizmin e tyre, u theksua me forcë edhe në forumin më të lartë, që zhvillohet një herë në çdo tre vjet, të Institucioneve Supreme të Auditimit të kontinentit Evropian.

Dita e parë e Kongresit u hap me ceremoninë zyrtare të dorëzimit të Presidencës së EUROSAI-t nga SAI holandez tek Gjykata Turke e Llogarive, e cila do ta mbajë Presidencën për periudhën 2017-2020. Ajo vazhdoi me miratimin e rregullave të Kongresit, listës së vëzhguesve, duke u përqendruar në zbatimin e programit të EUROSAI-t gjatë presidencës së SAI-t holandez 2014-2017, si dhe me miratimin e raportit të aktivitetit dhe pasqyrave financiare për periudhën 2014-2017, paraqitur nga Sekretari i Përgjithshëm i EUROSAI-t, njëkohësisht President i Gjykatës së Llogarive të Spanjës, z. Ramón Álvarez de Miranda. Në fund të ditës së parë u bë dhe prezantimi i kandidaturave për Presidencën e EUROSAI-t në vitet 2020-2023. Dita e dytë e Kongresit vijoi me disa prezantime dhe seminare, duke u bazuar tek motoja e tij: *"Implementimi i ISSAI-ve: Sfida dhe zgjidhje për zhvillim të mëtejshëm".*

Në ditën e tretë, u votua për presidencën e EUROSAI për vitet 2020-2023, ku midis kandidatëve të SAI-t të Republikës së Çekisë dhe Izraelit, u shpall fituese kandidatura e SAI-t të Republikës së Çekisë. Më pas u vijua me votimin për plotësimin e dy vendeve vakante për Bordin Drejtues të EUROSAI-t, ku u shpallën fituese kandidaturat e SAI-t të Polonisë dhe SAI-t të Letonisë, si dhe me votimin e audituesve të pasqyrave financiare të EUROSAI-t për periudhën 2017-2020, ku u shpallën fituese kandidaturat e SAI-ve të Kroacisë dhe Bullgarisë. Pas procesit të votimit, seanca plenare e ditës së tretë u fokusua në Planin Strategjik 2017-2023. Ky plan është shumë i rëndësishëm për komunitetin e 50 SAI-ve të kontinentit, sepse synon realizimin e objektivave tejet ambicioze të SAI-ve evropiane drejt modernizimit të tyre të mëtejshëm dhe përballimit të sfidave të ekonomive publike të kontinentit.

Në përfundim të kësaj seance plenare, u hartuan dhe konkluzionet dhe rekomandimet e Kongresit të X-të të EUROSAI-t. Gjatë zhvillimeve të këtij Kongresit, delegacioni i KLSH i kryesuar nga Kryetari i KLSH, z. Bujar Leskaj, zhvilloi takime të shumta me përfaqësuesit e SAI-ve pjesëmarrëse. Z. Leskaj, në takimin me Presidentin e Gjykatës Turke të Llogarive z. Ahmet Bas, i uroi atij suksese në Presidencën e EUROSAI-t, duke marrë sigurinë për një mbështetje të vazhdueshme të KLSH-së gjatë mandatit të SAI-t Turk në krye të EUROSAI-t. Po ashtu, z. Leskaj uroi edhe Presidentin e Zyrës Supreme të Auditimit të Republikës Çeke, Ing. Miloslav Kala, mbi shpalljen fituese të kandidaturës së SAI-t të Republikës së Çekisë për Presidencën e EUROSAI-t 2020-2023.

Zoti Leskaj takoi gjithashtu edhe Auditorin e Përgjithshëm të Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës, z. Besnik Osmani, Presidentin e NIK-ut polak, z. Krzysztof Kwiatowski, Presidentin e Gjykatës Portugeze të Llogarive, z. Vitor Caldeira, Auditorin e Përgjithshëm të SAI-t Kroat, z. Ivan Klesiç, Presidentin e Senatit të SAI-t të Malit të Zi, z. Milan Daboviç, Presidentin e SAI-t të Serbisë, z. Radoslav Sretenoviç, Presidentin e SAI-t të Bullgarisë, z. Tzvetan Tzvetkov, Audituesen e Përgjithshme të SAI-t të Finlandës, znj. Tytti Yli-Viikari, Presidentin e SAI-t të Kuvajtit, z. Adel Abdulaziz Al-Saraawi, si edhe ish-Presidentin e Gjykatës Turke të Llogarive, z. Recai Akyel.

Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua në Kongres nga një delegacion i kryesuar nga Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj, nga z. Alush Zaçe dhe z. Bajram Lamaj, drejtorë departamentesh auditimi, si dhe nga audituesit z. Alfonc Gabili, z. Hektor Kosova dhe z. Mealb Habazaj.

KLSH merr pjesë në Simpoziumin e 24-t të Përbashkët OKB-INTOSAI

Në 31 maj deri në 2 qershor 2017 u zhvillua në selinë e Kombeve të Bashkuara në Vjenë simpoziumi i INTOSAI-t në bashkëpunim me Organizatën e Kombeve të Bashkuara (OKB). Në këtë simpozium morën pjesë kryetarë dhe përfaqësues të lartë të Institucioneve të Supreme të Auditimit (SAI-ve) nga 76 vende të botës. Simpoziumi organizohet çdo dy vjet nga Sekretariati i Përgjithshëm i INTOSAI-t në Vjenë, me mbështetjen e Kombeve të Bashkuara. Qëllimi i këtij simpoziumi është zhvillimi i kapaciteteve institucionale të SAI-ve duke trajtuar çështje aktuale në fushën e auditimit publik dhe kontribuar në zhvillimin e metodologjive në këtë fushë. Këtë vit simpoziumi u fokusua në dy tema:

- Digjitalizimi, të dhënat e hapura dhe përpunimi i tyre;
- Rëndësia dhe implikimet në auditimet e SAI-t dhe kontributi i SAI-ve në përmbushjen e axhendës 2030 të OKB duke ndjekur dhe vlerësuar përmbushjen e Objektivave për Zhvillimin e Qëndrueshëm (OZHQ), në përputhje me angazhimin e marrë në Kongresin e XXII-të, të INTOSAI-t të zhvilluar në Abu Dhabi.

Simpoziumi u hap nga Dr. Margit Kraker, Sekretare e Përgjithshme e INTOSAI-t. Në fjalën e saj Dr. Kraker dha mesazhin se dixhitalizimi, përpunimi dhe analizimi i volumeve të mëdha i të dhënave elektronike do të

kenë një ndikim gjithnjë e më të madh në punën e audituesve publikë. Zhvillimet teknologjike dhe përdorimi gjithnjë e më i madh i të dhënave elektronike krijon sfida por edhe mundësi të reja për ta. Duke qenë se SAI-t e vendeve të ndryshme janë në stade të ndryshme të përshtatjes me zhvillimet në këtë fushë, Dr. Kraker argumentoi rëndësinë që ka shkëmbimi i eksperiencës ndërmjet SAI-ve. Për këtë arsye, INTOSAI ka

ngritur një grup të posaçëm pune.

Në simpozium përshëndetën dhe përfaqësues të lartë të Organizatës së Kombeve të Bashkuara. Nën Sekretarja e Përgjithshme Znj. Heidi Lloce Mendoza, nga zyra e shërbimeve të mbikëqyrjes së brendshme në OKB, vuri në dukje rolin kritik që SAI-t kanë për të garantuar hartimin dhe zbatimin e strategjive kombëtarë në lidhje më zhvillimin e qëndrueshëm si dhe integritetin, besueshmërinë, dhe krahasueshmërinë e statistikave kombëtare që i paraqiten OKB-së nga vendet e ndryshme për të vlerësuar progresin kundrejt axhendës 2030.

Simpoziumi vijoi me 14 prezantime nga përfaqësues të vendeve të ndryshme në lidhje me temën e dixhitalizimit dhe të dhënave elektronike. Përfaqësues nga Gjykata Evropiane e Auditimit, u ndalën në prezantimin e tyre, në mundësitë e reja që dixhitalizimi sjell në fushën e auditimit. Në anën tjetër, ky proces kërkon që SAI-t të zhvillojnë teknologjinë e tyre të informacionit si dhe të pajisin audituesit me njohuritë e përshtatshme teknike për të kuptuar çfarë këto të dhëna synojnë të përfaqësojnë, me qëllim analizimin e saktë të tyre.

Pjesëmarrësit theksuan se dixhitalizimi do të modernizojë punën e SAI-ve në të ardhmen si dhe do të mundësojë dhënien e shërbimeve që nuk mund të ofroheshin më pare. Këto shërbime përfshijnë kryerjen e analizave parashikuese (përpara se të ndodhin ngjarjet) si dhe sinkronizimin e përgjigjes ndaj gjetjeve me kryerjen e veprimeve nga subjektet nën auditim, si rrjedhojë e marrjes së të dhënave në kohë reale.

Në pjesën e dytë të simpoziumit, pjesëmarrësit diskutuan mbi kontributin që SAI-t kanë në përmbushjen e Objektivave të Axhendës 2030 të Zhvillimit të Qëndrueshëm të OKB. INTOSAI dhe SAI-t respektive u angazhuan të punojnë së bashku më qëllim

zhvillimin e kapaciteteve të përshtatshme për kryerjen e auditimeve të perfomancës në lidhje me OZHQ-të. Këto objektiva janë një mundësi për të rishikuar angazhimet e SAI-t në auditimin e veprimtarisë së qeverisë.

Në përfundim, pjesëmarrësit miratuan Rezolutën e Simpoziumit. Ndër rekomandimet e Rezolutës, ishte ajo që SAI-t të zhvillojnë, në përputhje me kapacitetet e tyre, strategjitë e brendshme për të adresuar sfidat dhe mundësitë nga dixhitalizimi dhe të dhënat elektronike. Këto strategji do të fokusohen në zhvillimin e burimeve të nevojshme njerëzore, investime në infrastrukturën e nevojshme, zhvillimin e metodologjive, mjeteve dhe teknikave të auditimit për të garantuar cilësi në përdorimin e të dhënave, dhe përshtatjen e proceseve të auditimit si rrjedhojë e këtyre ndryshimeve.

Pjesëmarrësit në Simpozium theksuan se SAI-t mund të kontribuojnë në ndjekjen dhe vlerësimin e përmbishjes së objektivave të axhendës 2030, si më poshtë vijon.

1. Vlerësimin e aftësisë së qeverisjes qendrore për të raportuar në lidhje me progresin dhe përmbushjen e OZHQ-ve, si dhe auditimin e veprimtarisë së saj dhe besueshmërinë e dhënave që gjenerohen.
2. Kryerjen e auditimeve të performancës në lidhje me ekonomicitetin, efektshmërinë dhe efiçiencën e programeve kryesore qeveritare që kontribuojnë për OZHQ-të.
3. Vlerësimin dhe mbështetjen e zbatimit të Objektivit të Zhvillimit të Qëndrueshëm nr. 16 SGD 16, që lidhet me institucione transparente, efiçiente dhe llogaridhënëse.
4. SAI-t të jenë shembull i transparencës dhe llogaridhënies gjatë veprimtarisë së tyre.

Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua në Simpozium nga një delegacion i kryesuar nga Kryetari i KLSH z. Bujar Leskaj dhe nga z. Azmi Stringa, Drejtor i Departamentit të Auditimit të Buxhetit të Shtetit. Gjatë vizitës së tyre në Vjenë, pjesëmarrësit në simpozium morën pjesë në një pritje të organizuar nga Kryebashkiaku i Vjenës në ambientet e bashkisë së këtij qyteti.

KLSH merr pjesë në 10-vjetorin e themelimit të SAI-t të Serbisë

Në datën 7 qershor, u organizua në Beograd ceremonia e 10 vjetorit të themelimit të Zyrës Shtetërore të Auditimit të Serbisë. Në këtë aktivitet morën pjesë përfaqësues nga 18 Institucione Supreme të Auditimit të EUROSAI-t përfshirë përfaqësues të Gjykatës Europiane të Audituesve, të Programit SIGMA dhe përfaqësues të ambasadave dhe organizatave ndërkombëtare si dhe zyrtarë të Parlamentit dhe qeverisë serbe. Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua nga Kryetari, z. Bujar Leskaj, Drejtori i Departamentit të Auditimit të Njësive Vendore, z. Xhafer Xhoxhaj dhe Kryeauditues, z.Fatmir Zilja.

Në çeljen e ceremonisë, Presidenti i SAI-t të Serbisë, z. Radoslav Sretenoviç theksoi se jubileu i dhjetëvjetorit të Institucionit Suprem të Auditimit të Serbisë shënon një moment reflektimi për të bërë një bilanc të arritjeve dhe sfidave të institucionit në forcimin e auditimit të jashtëm publik në Serbi. "Në të kaluarën, Institucioni Shtetëror i Auditimit të Serbisë ka bërë përpjekje të mëdha për përmirësimin e metodologjisë dhe kemi përmirësuar strukturën e raporteve tona. Ne jemi duke u përpjekur për t'i paraqitur në mënyrë më aktive konkluzionet dhe gjetjet e auditimit tek Parlamenti, tek subjekti i auditur, tek mediat dhe publiku". Në përfundim të fjalës së tij, z. Sretenoviç falenderoi të pranishmit për prezencën, duke e konsideruar këtë aktivitet si një pikëtakim të rëndësishëm për forcimin e bashkëpunimit, veçanërisht mes SAI-ve të rajonit.

Presidenti i SAI-t Serb, z. Radoslav Sretenoviç ka marrë pjesë në ceremoninë e 90 vjetorit të krijimit të KLSH-së dhe të tilla evente janë tepër produktive për shkëmbimin e eksperiencave dhe praktikave më të mira, në shembullin e motos së INTOSAI-t "Experientia Mutua Omnibus Prodest".

KLSH organizon tryezën e rrumbullakët mbi "Rolin e SAI-ve në luftën kundër mashtrimit dhe korrupsionit"

Në datat 14-15 qershor 2017, në Tiranë, në mjediset e hotel “Rogner”, Kontrolli i Lartë i Shtetit në bashkëpunim me SIGMA (Mbështetja për Përmirësim në Qeverisje dhe Menaxhim), një nismë e përbashkët e BE dhe OECD-se organizuan tryezën e rrumbullakët mbi "Rolin e SAI-ve në luftën kundër mashtrimit dhe korrupsionit" të rrjetit të SAI-ve të vendeve kandidate dhe potenciale kandidate për anëtarësim në BE dhe të Gjykatës Evropiane të Audituesve.

Në këtë aktivitet ndërkombëtar merrnin pjesë përfaqësues nga Gjykata Evropiane e Audituesve (ECA), nga Institucionet Supreme të Auditimit (SAI) të Suedisë dhe Çekisë, nga SAI-t e rajonit: Kosova, Bosnje-Hercegovina,Turqia, Mali i Zi dhe Serbia.

Tryeza përcolli mesazhin e rëndësishëm se Institucionet Supreme të Auditimit janë një ndër veprimtarët kryesorë në luftën kundër mashtrimit financiar dhe korrupsionit. Me mbikëqyrjen e financave publike dhe rolin e tyre në promovimin e transparencës dhe llogaridhënies në sektorin publik, ata japin një kontribut të rëndësishëm në krijimin e një mjedisi të përshtatshëm për mirëqeverisjen. Megjithatë, SAI-t kanë mandate të ndryshme në luftën kundër mashtrimit financiar dhe korrupsionit dhe përballen me sfida domethënëse në përmbushjen e pritshmërive të palëve të interesuara, kur është fjala për parandalimin, zbulimin dhe raportimin e mashtrimit financiar dhe korrupsionit.

Në përshëndetjen e tij, z. Bujar Leskaj, Kryetar i KLSH-së theksoi se, duke pasur parasysh shtrirjen aktuale dhe kompleksitetin e korrupsionit në Shqipëri, lufta kundër tij kërkon përpjekje afatgjata, politika të përshtatshme, strategji, institucione të konsoliduara, plane dhe veprime mbi një bazë organizative të mirë-projektuar. “Reforma në drejtësi”,- vijoi z. Leskaj, ”... *si sfida më e rëndësishme për qeverisjen tonë publike dhe sfida për mirë-administrimin e pronës publike dhe të parave të taksapaguesve shqiptarë janë plotësisht të ndërthurura me njëra-tjetrën. Institucionet e reja që do të dalin nga zbatimi i reformës në drejtësi, do ta udhëheqin luftën kundër korrupsionit, si detyrim kushtetues dhe kërkesë imediate e kohës. Për këtë*

arsye, këto institucione e kanë domosdoshmëri të integrohen mirë dhe shpejt me punën e institucioneve të deritashme, për ato pjesë ku ajo rezulton efektive dhe pozitive". Z. Janusz Wojciechowski, anëtar i Gjykatës Evropiane të Audituesve dhe ish-President i SAI-t të Polonisë solli përvojën e suksesshme polake në luftën kundër korrupsionit, sidomos në fushën e tenderave publikë.

Gjatë dy ditëve të seminarit, pjesëmarrësit prezantuan dhe diskutuan gjerësisht eksperiencën e shteteve anëtare të BE-së dhe të SAI-ve të rrjetit në luftën kundër mashtrimit financiar dhe korrupsionit, duke sjellë praktikat e mira, mbi të cilat SAI-t mund të zgjerojnë kapacitetet e tyre ekzistuese dhe të gjejnë zgjidhje potencialisht të aplikueshme për vendet e tyre.

Aktiviteti iu dha përgjigje edhe disa çështjeve të rëndësishme lidhur me mënyrën sesi SAI-t mund të mbajnë dhe sigurojnë integritetin e tyre; parandalojnë korrupsionin dhe mashtrimin financiar dhe sesi SAI-t mund të bashkëpunojnë me institucionet e tjera të përfshira në luftën kundër mashtrimit financiar dhe korrupsionit. Pjesëmarrësit e këtij aktiviteti vizituan edhe Galerinë Kombëtare të Arteve.

Presidenti i Republikës dekoron Kryetarin e KLSH-së, përfaqësues të botës akademike dhe ekspertë të KLSH-së

Në datën 12 qershor 2017, Presidenti i Republikës, SH.T.Z. Bujar Nishani dekoroi Dr.Bujar Leskaj, Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit, tre personalitete të botës akademike: Profesor Skënder Osmanin, Profesor Jorgji Bollanon, Profesor Omer Stringën dhe z. Bashkim Spahija, auditues me përvojë 31 vjecare në KLSH.

Presidenti i Republikës në ceremoninë e dorëzimit të dekoratës së Lartë "Gjergj Kastrioti Skenderbeu" doktorit të shkencave ekonomike z.Bujar Leskaj, njëkohësisht edhe Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit, theksoi kontributin e Kryetarit Leskaj në rritjen e llogaridhënies dhe transparencës si dhe në drejtim të rritjes cilësore të KLSH-së për të qenë një nga institucionet model të shtetit shqiptar.

Presidenti gjatë fjalës së tij theksoi: *"Dr.Leskaj ka arritur të thellojë më tej punën e KLSH në drejtim të luftës kundër korrupsionit dhe abuzimeve me pronën publike, por edhe duke sjellë një përmirësim të dukshëm e të prekshëm të metodologjisë së kontrollit, në sinergji të plotë me institucione të tjera shtetërore.Mund të them me plot bindje se Kryetari Leskaj ka harmonizuar më të mirën e burimeve njerëzore të KLSH-së në partneritet të plotë me të gjithë aktorët e shoqërisë shqiptare në funksion të konsolidimit të shtetit ligjor dhe mbrojtjes së parametrave ekonomiko-financiarë.*

Por veçanërisht zoti Leskaj ka mundësuar e shënuar një bashkëpunim të shkëlqyer me institucionet homologe jo vetëm të rajonit të Ballkanit, por edhe me ato të vendeve më të përparuara evropiane, duke përafruar standardet e punës e të shërbimit cilësor me ato të Bashkimit Evropian, merita të pamohueshme që zotit Leskaj i janë njohur edhe ndërkombëtarisht".

Profesor Skënder Osmanit iu akordua dekorata "Nderi i Kombit" si një personalitet i njohur i shkencave natyrore. Pasioni i tij drejt matematikës në vitin 1981 e shtyu të doktorohej në Fakultetin e Shkencave të Natyrës, dega matematikë. Por para se ai të certifikohej si shkencëtar me titull, ai qe bërë me kohë i tillë.

Ka botuar si autor kryesor apo bashkautor më shumë se 50 tekste universitare dhe pasuniversitare. Ai ka qenë një ndër nismëtarët e krijimit të Departamentit të Informatikës dhe drejtues i "Konferencës Ndërkombëtare të Ujit", mbajtur në vitin 1999, në Turqi. Profesor Skënder Osmani ka gjithashtu një kontribut të madh në Kontrollin e Lartë të Shtetit, nëpërmjet aktivizimit me punime konkrete në konferencat vjetore shkencore dhe punime interesante në revistën kërkimore-shkencore "Auditim Publik", botim i KLSH-së.

Profesor Jorgji Bollanos iu akordua titulli "Mjeshtër i Madh" si një personalitet i shkencave ekonomike shqiptare. Aktualisht Prof.Bollano është Dekan në Fakultetin e Ekonomisë dhe Financës, të Universitetit "Marin Barleti" dhe Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit. Profesor Bollano është edhe ekspert i jashtëm në KLSH.

Profesor Omer Stringës iu akordua titulli "Mjeshtër i Madh" si pedagog karriere, studiues dhe kontribues "par exellence" në shkencat ekonomike shqiptare. Pasi u diplomua për matematikë, Prof.Stringa ka dhënë mësim gjatë gjithë karrierës në Katedrën e Matematikës në Fakultetin Ekonomik, por nuk ka reshtur së dhëni edhe kontributet e tij të vyera në proceset demokratike të vendit tonë dhe për emancipimin e arsimit të lartë e shoqërisë shqiptare në përgjithësi.

Doktor i Shkencave në Fushën e Statistikës së Aplikuar, që prej vitit 1984. Ka mbajtur detyra drejtuese në Departamentin e Statistikës, Matematikës dhe Informatikës së Zbatuar, në Fakultetin Ekonomik të UT por edhe si Dekan i Fakultetit të Ekonomisë. Profesor Stringa ka ofruar një mbështetje themelore në ripërtëritjen e Kontrollit të Lartë të Shtetit, përmes analizash të thella dhe drejtimit të konferencave të saj shkencore.

Zoti Bashkim Spahija iu akordua titulli "Mjeshtër i Madh" në nderim të punës si auditues në KLSH për më shumë se tre dekada. Zoti Spahija bën pjesë në ata specialistë të aftë që ngjiti shkallët e karrierës si auditues i lartë e drejtues departamenti. Njerëz dhe profesionistë të tillë modelohen në kujtesën e atyre me të cilët patën marrëdhënie dhe kontakte, si garancia më e sigurtë se dikur ata do të jenë edhe më të shumtë për të mirën tonë të përbashkët.

KLSH nënshkruan Marrëveshje Bashkëpunimi me Kolegjin Universitar "Luarasi"

Në datën 30 qershor, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, Dr. Bujar Leskaj dhe Rektori i Kolegjit

Universitar "Luarasi", Prof. Dr. Arben Malaj nënshkruan një Marrëveshje Bashkëpunimi në ambientet e KLSH-së.

Marrëveshja vjen në kuadër të interesit të përbashkët për të bashkëpunuar në rritjen e kapaciteteve dhe njohurive profesionale të stafit të Kontrollit të Lartë të Shtetit në njërën anë, si dhe në zhvillimin e kurrikulave dhe mendimit shkencore të Kolegjit Universitar "Luarasi" në anën tjetër, përmes kontributit që ofron KLSH-ja si institucioni më i lartë i kontrollit ekonomik e financiar, i cili ndihmon në përmirësimin e menaxhimit të fondeve publike nga Qeveria dhe entet e tjera publike nëpërmjet auditimit.

Në fjalën e tij, Kryetari Leskaj u shpreh se kjo marrëveshja ka një rëndësi të dyfishtë për Kontrollin e Lartë të Shtetit. "*Së pari, KLSH po konkretizon një bashkëpunim me një nga universitetet prestigjioze të vendit, themeluar nga një personalitet i shquar i botës akademike si Aleks Luarasi. Së dyti, është një universitet që e ka vazhduar dhe e ruan traditën e zhvillimit të mendimit të përparuar shkencor përmes Rektorit, Prof. Dr. Arben Malaj, i cili përfaqëson një personalitet të lartë në fushën publike, veçanërisht në politikat ekonomike, si deputet i Kuvendit të Shqipërisë, si kryetar i Komisionit Parlamentar të Ekonomisë dhe Financave, si Ministër i Financave, dhe si anëtar i Bordit Mbikëqyrës të Bankës së Shqipërisë".*

Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj theksoi se marrëveshja e bashkëpunimit mes Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Kolegjit Universitar "Luarasi" do të gjejë një zbatim produktiv për të dyja palët dhe do të shtrihet në bashkëpunime në konferenca shkencore si dhe në auditime. "*Konferenca Shkencore, e organizuar çdo vit nga KLSH, do të jetë një pikëtakim i rëndësishëm për të zhvilluar bashkërisht mendimin shkencor në fusha të ndryshme të shkencave ekonomike. KLSH do të mirëpresë kontributin e akademikëve dhe pedagogëve në Revistën Shkencore "Auditimi Publik". Ekspertiza dhe njohuritë akademike do të ndihmojnë Kontrollin e Lartë të Shtetit në realizimin e auditimeve të performancës dhe në auditime me fokus buxhetin e shtetit*", u shpreh Kryetari Leskaj.

Nga ana e tij, Rektori i Kolegjit Universitar "Luarasi", Prof. Dr. Arben Malaj vlerësoi politikat institucionale që ndjek KLSH, veçanërisht në

partneritetet që krijon me universitetet vendase dhe botën akademike. Prof. Dr. Arben Malaj e konsideroi marrëveshjen me KLSH-në si një vlerë të shtuar për Kolegjin Universitar "Luarasi". *"Në përgatitjen e kurrikulave universitare, kemi marrë një feedback të çmuar nga Kontrolli i Lartë i Shtetit dhe jemi të bindur se bashkëpunimi me KLSH-në do të jetë rezultativ në lëvrimin e mëtejshëm të mendimit shkencor në fushën ekonomike dhe veçanërisht në kurset që ofron Kolegji Universitar "Luarasi" për luftën kundër korrupsionit. Me njohuritë dhe eksperiencën që ofron Kontrolli i Lartë i Shtetit, angazhimi i studentëve të Kolegjit Universitar "Luarasi" në formate internshipi apo stazhi në KLSH do të ndihmojë në rritjen e cilësive të njohurive të tyre",* u shpreh Rektori i Kolegjit Universitar "Luarasi", Prof. Dr. Arben Malaj.

Në përfundim të fjalës së tij, Prof. Dr. Arben Malaj u shpreh se shumë nga kolegët me të cilët ka nisur karrierën profesionale ushtrojnë detyra të rëndësishme në KLSH dhe sipas tij, kjo është një dëshmi e profesionalizmit të stafit të KLSH-së.

Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj merr pjesë në Konferencën e 9-të Vjetore të Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës

Me ftesë të Audituesit të Përgjithshëm të Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës (ZKA), Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj dhe një grup audituesish të KLSH-së morën pjesë në Konferencën e 9-të Vjetore të Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës, zhvilluar në 13 korrik në Prishtinë. Tema e Konferencës ishte "Fuqizimi i llogaridhënies, transparencës dhe integritetit të institucioneve të sektorit publik, përmes zbatimit të rekomandimeve të Auditorit të Përgjithshëm", të pranishëm ishin zv. Ministri i Financave, z. Agim Krasniqi, Sekretarja e Përgjithshme e Ministrisë së Administrimit të Pushtetit Lokal, znj. Rozafa Ukimeraj, Përfaqësues nga USAID dhe organizata të tjera ndërkombëtare në Kosovë, institucionet akademike, shoqërisë civile, mediave dhe auditues nga KLSH.

Në hapjen e punimeve të Konferencës, Auditori i Përgjithshëm i Kosovës, z. Besnik Osmani theksoi që kjo konferencë është një mekanizëm i rëndësishëm për të vlerësuar sezonin e sapo përfunduar të auditimit, duke theksuar në mënyrë të veçantë aktivitetet kryesore që Zyra Kombëtare e Auditimit ka kryer gjatë periudhës së auditimit 2016-2017. "Si për koincidencë sot e një vit më parë, në Konferencën tonë të 8-të Vjetore, në po këtë ambient kam shpalosur planin vjetor të punës për vitin audites 2016-2017. Ishte vërtet një plan ambicioz për mua si menaxher i ri, i një institucioni kaq të rëndësishëm. Sot jam krenar të konfirmojë me bindje të plotë, se falë përkushtimit dhe angazhimit të stafit, kemi realizuar plotësisht çdo detyrë që i kemi caktuar vetes. Zyra Kombëtare e Auditimit në këtë vit ka kryer mbi 90 auditime të rregullsisë përfshirë këtu edhe auditimin për herë të parë të katër Ndërmarrjeve Publike, të gjitha të finalizuara sipas afatit ligjor; 13 auditime të performancës dhe 6 auditime të prokurimit dhe menaxhimit të projekteve, gjithsej 113 auditime." – tha Auditori i Përgjithshëm në fjalën e tij.

Zoti Osmani ka theksuar se puna dhe raportet e auditimit i ofrojnë Kuvendit dhe subjekteve të audituara mbështetje praktike në mbylljen e zinxhirit llogaridhënës në mes të Qeverisë dhe Kuvendit, si dhe krijojnë një bazë të mirë për menaxhim të shëndoshë financiar. Ai më tej ka ftuar mediat dhe shoqërinë civile që të marrin për bazë raportet e auditimit në punën e tyre dhe të prezantojnë ato në mënyrë korrekte.

Në fjalën përshëndetëse, Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj e konsideroi një kënaqësi të veçantë adresimin në Konferencën e 9-të Vjetore të ZKA-së, që sipas kryetarit Leskaj është shndërruar tashmë në një traditë me vlera të mëdha për auditimin e sektorit publik në Kosovë, ku analiza e performancës vjetore shkon paralel me diskutimet dhe hulumtimet për të gjetur mënyrat dhe qasjet më efektive dhe efiçiente për të përmirësuar punën audituese në të ardhmen. *"Tema që keni zgjedhur për këtë vit, fuqizimi i llogaridhënies, transparencës dhe integritetit të institucionneve të sektorit publik, nëpërmjet zbatimit të rekomandimeve të SAI-t, qëndron në themel të të gjithë filozofisë, rolit dhe misionit të punës*

sonë audituese si SAI", theksoi Kryetari Leskaj.

Kreu i KLSH vlerësoi partneritetin solid mes Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës, duke çelur një horizont të ri bashkëpunimi përmes kryerjes së auditimeve të përbashkëta, në fusha me interes për të dyja palët.

Në prezantimin e arritjeve dhe sfidave të KLSH-së, Kryetari Bujar Leskaj theksoi se në forcimin e llogaridhënies, përgjegjshmërisë dhe integritetit ka ende shumë punë për t'u bërë. *"Edhe ne, SAI-t e Kosovës dhe të Shqipërisë, jemi të vendosur që të instalojmë në administratat tona publike kulturën e përgjegjshmërisë, llogaridhënies, transparencës dhe integritetit. Kjo kërkon një punë të gjatë, metodike dhe të përkushtuar, por jemi të bindur në garancinë e suksesit të kësaj qasjeje dhe përpjekjeje të përbashkët, pse ajo përputhet me objektivat e Planit të ri Strategjik të INTOSAI-t 2017-2022, të miratuar në Kongresin INCOSAI XXII-të, në Abu D'habi të Emirateve të Bashkuara Arabe në dhjetor 2016, si dhe me përparësitë e Planit Strategjik të EUROSAI-t 2017-2023, të miratuar në Kongresin e X-të të Organizatës në Stamboll të Turqisë në maj 2017",* u shpreh ndër të tjera Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj.

Konferenca vijoi punimet mbi temën "Rritja e efikasitetit të pushtetit lokal përmes zbatimit të rekomandimeve të Auditorit të Përgjithshëm", ku u referuan gjetjet dhe rekomandimet e raportuara në raportet e auditimit financiar të komunave të Kosovës si dhe raportet e auditimit të performancës. Më tej, u hap seanca në grupe bazuar në feedback-un e marrë nga mësimet e sezonit të kaluar, me qëllim adresimin e sfidave të identifikuara para fillimit të sezonit të ri. Grupet e ndara diskutuan mbi – Rishikimin e doracakut të rregullsisë, Planin vjetor të punës, Rishikimin e letrave të punës, Udhëzuesin për menaxhimin e cilësisë si dhe mbi çështje administrative. Në përfundim, secili grup me auditues të Kosovës bëri prezantimin e rekomandimeve sipas tematikave përkatëse.

Në këtë konferencë morën pjesë audituesit e KLSH-së: z. Agim Mandri, z. Agron Opari, z. Albert Thoma, z. Aldo Kume, z. Alfred Leskaj, z. Altin Dinaj, znj. Angjela Nesturi, z. Aqif Klosi, z. Artan Mirashi, z. Bashkim Shehu, znj. Gentiana Shata, z. Besim Bileri, z. Besmir Pajaj dhe z. Rigels Guzi.

Politika dhe Strategjia e Institucionit Suprem të Auditimit të Polonisë si shembull i praktikës së mirë

Kontrolli i Lartë i Shtetit në Shqipëri i udhëhequr nga motoja "Nga eksperienca e përbashkët përfitojnë të gjithë", dhe me mbështetjen e Projektit IPA 2013 "Forcimi i Kapaciteteve të auditimit të jashtëm në Shqipëri" dhe përmes një bashkëpunimi mjaft frytdhënës 4 - vjeçar me NIK-un, Institucionin Suprem të Auditimit të Polonisë po investon intensivisht në drejtim të rritjes së kapaciteteve institucionale të tij.

Grupi i përfaqësuesve nga KLSH: znj. LuljetaNano, znj. Albana Gjinopulli, znj. Edlira Sako, z. Nikollaq Nako, z. Bexhet Zeqiri, z. Bashkim Arizaj, z. Pjeter Beleshi, z. Artan Topjana, znj. Selime Bregu, z. Ryisim Xhaja, znj. Ermira Vojka, znj. Elira Cukalla, z. Lirim Beqiri, znj. Eljona Hyseni, znj. Prishila Rama, znj. Shpresa Lushaj ishin për një vizitë studimore në Poloni.

I orientuar drejt objektivit strategjik të rritjes së kapaciteteve audituese, duke synuar arritje të qëndrueshme dhe afatgjatë, KLSH është fokusuar prej disa vitesh në gjetjen dhe implementimin e politikave dhe strategjive për një menaxhim efektiv dhe më të mirë të burimeve njerëzore.

Për këtë qëllim, nga data 9-15 korrik 2017, një grup audituesish të Kontrollit të Lartë të Shtetit zhvilluan një vizitë studimore në Zyrën Supreme të Auditimit të Polonisë (NIK). Tema e vizitës studimore përfshinte menaxhimin, politikat, mjetet dhe metodologjinë e Burimeve Njerëzore në Sektorin Publik të Polonisë, dhe në mënyrë specifike mënyrën se si hartohen, menaxhohen dhe zbatohen në Institucionin Suprem të Auditimit. Kjo vizitë vjen në kuadër të projektit të binjakëzimit IPA të Bashkimit Evropian, i cili qysh prej marsit 2016 ka filluar implementimin në KLSH nga SAI i Polonisë në bashkëpunim me SAI-n e Kroacisë. Vizitat studimore të audituesve të KLSH-së në Poloni tashmë janë shndërruar në një traditë me vlera të mëdha për fuqizimin e auditimit të jashtëm në Shqipëri, duke qenë se NIK-u polak është një nga SAI-t më të zhvilluara të Evropës, e cila ka zhvilluar një metodologji auditimi që përfshihet në praktikat e mira Evropiane.

Presidenti i NIK z. Krzysztof Kwiatkowski, i cili uroi mirëseardhjen dhe theksoi bashkëpunimin e

suksesshëm midis NIK-ut të Polonisë dhe KLSH-së, shprehu vlerësimin e lartë për reformat dhe zhvillimet e ndodhura në Kontrollin e Lartë të Shtetit të Shqipërisë gjatë pesë viteve të fundit.

Referimet në këtë vizitë u hapën nga zv/Presidenti i NIK Z. Wojciech Kutyla, dhe z. Jacek Jezierski, Këshilltar i Presidentit të NIK, me prezantime mbi programin e vizitës studimore në lidhje me çështjet e Burimeve Njerëzore dhe shërbimit civil, duke theksuar rolin e përcaktuar të NIK në këtë strategji, si dhe rezultatet e arritura nga zbatimi i kësaj strategjie. Gjatë kësaj dite Kreu i Shërbimit Civil mbi Strategjinë në sektorin publik të Polonisë paraqiti një rezyme mbi funksionimin dhe rolin e këtij institucioni në zhvillimin e kapaciteteve të burimeve njerëzore.

Ditët në vijim i ofruan delegacionit të KLSH, vizita dhe në institucione të tjera misioni i të cilëve lidhej ngushtësisht më konceptin e menaxhimit dhe zhvillimit të kapaciteteve njerëzore. Në qendrën e trajnimit të NIK-ut në Golawice, takimi kishte në fokus temën mbi certifikimin e audituesve të sektorit publik. Nën referimin e Drejtorit të Metodologjisë dhe Zhvillimit Profesional të NIK-ut, njëkohësisht këshilltar i Presidentit të NIK-ut, audituesit e KLSH-së u njohën me fazat e përzgjedhjes së audituesve, procedimin e certifikimit dhe përmbajtjen e testimeve. Vizita në Departamentin e Shërbimit të Civil të Polonisë i ofroi pjesëmarrësve diskutime dhe ide mbi praktikat më të mira të fushës, shkëmbimi i eksperiencës dhe kuadri ligjor mbi shërbimin civil. Kjo vijoi me vizitën në Zyrën për Çështjet e Shtetasve të Huaj. Gjatë takimit me znj. Agniezska Szabelska, Drejtore e Njësisë së Burimeve Njerëzore, u prezantuan metoda të reja të përdorura në këtë institucion lidhur me identifikimin dhe menaxhimin e “talenteve” dhe aftësive të punonjësve, më konkretisht me proceset dhe praktikat e kësaj njësie mbi procesin e rekrutimit dhe zhvillimit të profesionalizmit të stafit, për ta kthyer këtë në një proces sa efektiv ashtu dhe me përfitim për institucionin. Shkëmbime të eksperiencave lidhur me trajnimet midis institucioneve të dy vendeve, Polonisë dhe Shqipërisë e bënë takimin interaktiv, me biseda miqësore e profesionale. Në interes të pjesëmarrësve ishte dhe vizita në Degën Rajonale të NIK-ut Polak në Lodz, ku i mirëpritën nga Drejtori i Degës, z. Przemyslaw Szewczyk dhe Drejtori i Përgjithshëm i NIK-ut, z. Andrzej Styczen. Në këtë ndalesë, audituesit e KLSH-së u njohën me funksionimin dhe veprimtarinë e kësaj dege të NIK-ut dhe me procesin rekrutimit dhe trajnimit të stafit.

Duke u fokusuar në një element tepër të rëndësishëm të zhvillimit profesional të stafit, takimi në Shkollën e Administratës Publike të Polonisë, u mundësoi pjesëmarrësve të delegacionit shqiptar të njiheshin më nga afër me praktikat ë trajnimit të nëpunësve civil në Poloni, si dhe sistemin e karrierës të kësaj kategorie punonjësish.

Në përfundim të vizitës, në ambientet e NIK-ut Polak, u zhvillua një bashkëbisedim mes audituesve të KLSH-së dhe kolegëve polakë, me qëllim ballafaqimin e kuadrit ligjor shqiptar mbi shërbim civil me atë polak që rregullon këtë fushë dhe mbi mënyrën sesi mund të aplikohet praktika e NIK-ut në Kontrollin e Lartë të Shtetit.

Vizita studimore e përfaqësuesve të KLSH-së në Poloni

Në frymën e shkëmbimit të eksperiencës midis institucioneve dhe midis kolegëve auditues, në datën 18 - 20 korrik 2017, Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj dhe një grup audituesish të KLSH-së, morën pjesë në një vizitë studimore pranë Zyrës Rajonale të NIK-ut të Polonisë në Wroclaw. Në këtë vizitë, grupi i audituesve u përshëndet nga zëvendëspresidenti i NIK-ut, z. Wojciech Kutyla dhe nga Këshilltari i Presidentit të NIK-ut polak, zoti Jacek Jezierski. Kjo vizitë u realizua në një nga zyrat rajonale më të mëdha të NIK-ut, e cila kryen auditime shumë të rëndësishme për shkak të investimeve të mëdha të realizuara në këtë qytet, si qytet i tretë nga madhësia në Poloni. Ajo ishte konceptuar kryesisht si një format bashkëpunimi mbi bazat e shkëmbimit të eksperiencës dhe kishte si qëllim kryesor pasurimin me informacione dhe praktika të tjera ndërkombëtare në fushën e auditimit.

Objektivat dhe përmbajta e vizitës studimore:

- Roli dhe detyrat e NIK-ut Polak, si Zyra Supreme e Auditimit;
- Roli dhe detyrat e Zyrës Rajonale Financiare në sistemin e administrimit të auditimit;
- Roli dhe detyrat e Qeverisjes Vendore si një organ mbikëqyrës në sistemin e administrimit të auditimit.

Objektivat përfshinë gjithashtu nxitjen e diskutimeve ndërmjet pjesëza-rrësve, që vinin nga dy eksperienca

dhe vende të ndryshme, për të krijuar një bashkëpunim profesional, të nevojshëm për të qenë të suksesshëm në kryerjen e funksionit të audituesit shtetëror.

Këto tema u prezantuan nga drejtuesit rajonalë të NIK-ut në Wroclaw, nga drejtues të Zyrës Rajonale Financiare si dhe nga lektorë të Universitetit të Wroclaw-it.

Prezantimet që u bënë në këtë vizitë studimore, kishin të bënim me njohjen e strukturave të kontrollit financiar në nivel vendor, të cilat ishin jashtë strukturave të NIK, por në bashkëpunim të ngushtë më të. Karakteristikë e kësaj vizite studimore ishte se nuk u fokusua vetëm në prezantime të mirëfillta, por u zhvillua në një ambient të gjallë pyetjesh dhe diskutimesh interaktive mes audituesve dhe lektorëve. Në këtë mënyrë u mundësua që vizita studimore të drejtohej jo thjesht si një proces mësimdhënie të njëanshme, por si një proces konsultativ midis palëve, të cilat plotësojnë njohuritë e njëra tjetrës.

Kontrolli i Lartë i Shtetit, u përfaqësua nga Kryetari i KLSH-së z. Bujar Leskaj dhe një grup audituesisht me eksperiencë dhe të rinj në auditimin e sektorit publik, të përbërë nga z. Alush Zaçe, znj. Brunilda Zeneli, znj. Marjola Llanaj, z. Genci Koka, z. Skënder Muça, z. Berti Meçaj, znj. Joniada Gjocaj, z. Benet Koka, znj. Almida Kafija, z. Orgest Levani, si dhe nga ekspertët e jashtëm të KLSH-së, z. Engjëllush Musai dhe z. Ergys Alushi.

KLSH nënshkruan marrëveshje bashkëpunimi me DPPPP

Në datën 26 korrik, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z. Bujar Leskaj dhe Drejtori i Drejtorisë së Përgjithshme të Parandalimit të Pastrimit të Parave (DPPPP), z. Arlind Gjokuta nënshkruan një marrëveshje bashkëpunimi. Marrëveshja ka si qëllim vendosjen e një bashkëpunimi të ndërsjellë, nëpërmjet shkëmbimit të informacionit konkret dhe të frytshëm në funksion të parandalimit e luftës kundër korrupsionit e pastrimit të parave, ose aktiviteteve të lidhura me to si dhe forcimin e sistemit parandalues kundër pastrimit të parave në vend.

Kjo marrëveshje, ndër të tjera, parashikon angazhimin e KLSH-së dhe DPPP-së për të bashkëpunuar për çështje që lidhen me fenomenet e korrupsionit dhe të pastrimit të parave. Në çdo rast që KLSH bën kallëzim në prokurori për çështje që kanë të bëjnë me fushën që mbulon DPPPP, kallëzimi do t'i përcillet edhe këtij institucioni. Të dyja institucionet do të organizojnë trajnime dhe studime të përbashkëta, për fusha me

interes reciprok, si edhe do të organizojnë në mënyrë periodike takime pune në nivel drejtues, etj.

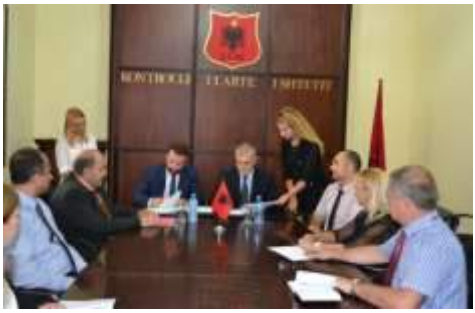

Në fjalën e tij, Kryetari i KLSH-së e konsideroi marrëveshjen e bashkëpunimit tejet të rëndësishme për Kontrollin e Lartë të Shtetit për shkak të rolit të rëndësishëm që ka Drejtoria e Përgjithshme e Parandalimit të Pastrimit të Parave, *"DPPPP-a është një institucion me rëndësi të veçantë për mbrojtjen e interesave ekonomike të shtetit shqiptar. Pastrimi i parave është një fenomen i lidhur me korrupsionin dhe me financimin e terrorizmit, i cili përbën rrezik jo vetëm për financat publike por edhe për sigurinë kombëtare. Si e tillë, sinergjia e shtetit ligjor mes KLSH-së, DPPPP-së dhe institucioneve të tjera publike do të jetë tepër produktive për të luftuar fenomene të tilla. Në emër të Kontrollit të Lartë të Shtetit e vlerësoj vizionin e z. Gjokuta, jo vetëm për punën e mirë në drejtimin e këtij institucioni, por për qasjen dhe frymën e bashkëpunimin që ka treguar me Kontrollin e Lartë të Shtetit, duke shprehur vullnetin për të nënshkruar këtë marrëveshje bashkëpunimi".*

Zoti Leskaj theksoi se në zbatim të kësaj marrëveshjeje dhe motos së INTOSAI-t, "Experientia mutua omnibus prodest", do të formalizohet bashkëpunimi i deritanishëm duke përfshirë një pikë të veçantë për të përcjellë informacione tek Drejtoria e Përgjithshme e Parandalimit të Pastrimit të Parave, pas çdo auditimi të rëndësishëm të KLSH-së."KLSH do të jetë një agjent i mirë i DPPPP-së që do të informojë këtë institucion mbi hartën e risqeve të korrupsionit dhe për çdo informacion me dukuri korruptive", përfundoi z.Leskaj.

Drejtori i Drejtorisë së Përgjithshme të Parandalimit të Pastrimit të Parave e përkufizoi me një moto iniciativën e tij për të nënshkruar një marrëveshje bashkëpunimi me KLSH: "*Vetëm mund të bëjmë pak, së bashku mund të arrijmë shumë. Në këtë frymë, e çmoj në maksimum nënshkrimin e marrëveshjes së bashkëpunimit me KLSH-në dhe vlerësoj gatishmërinë e Kryetarit Leskaj për të nënshkruar pa vonesa këtë bashkëpunim. KLSH ka treguar se është një institucion serioz që i kushton vëmendjen e duhur bashkëpunimit ndërinstitucional dhe ndërkombëtar, si një pikënisje dhe shprehje e një vizioni largpamës, në funksion të rritjes së performancës dhe*

përmbushjes së objektivave dhe detyrimeve ligjore".

Zoti Gjokuta e konsideroi marrëveshjen e bashkëpunimit si një program të përbashkët pune, i cili do të ketë impakt jo vetëm tek të dy institucionet, por edhe tek institutcionet e tjera publike: "Marrëveshja do të shërbejë si një gur i rëndësishëm në ngritjen dhe forcimin më tej të murit të shtetit ligjor, duke ndikuar kështu si në kufizimin e abuzimeve me pronën e financave shtetërore, por edhe në rritjen e efikasitet të sistemit parandalues të pastrimit të parave në vend".

Presidenti i Shqipërisë, SH.T.Z. Ilir Meta priti në zyrën e tij Presidentin e Zyrës Supreme të Auditimit të Republikës së Çekisë, Ing. Miloslav Kala

Në 2 gusht 2017, Presidenti i Shqipërisë, Sh.T.Z Ilir Meta takoi në zyrën e tij Presidentin e Zyrës Supreme të Auditimit të Republikës së Çekisë, Ing. Miloslav Kala.

Presidenti Meta theksoi miqësinë tradicionale që lidh të dy popujt, çek dhe shqiptar dhe u shpreh i kënaqur me nivelin e bashkëpunimit mes të dy institucioneve të auditimit suprem, bashkëpunim i cili kontribuon në integrimin e vendit në BE. Nga ana e tij, Presidenti Kala vlerësoi gatishmërinë e KLSH-së për të bashkëpunuar në nismat e reja të ndërmarra nga SAI çek në kuadër të të gjithë EUROSAI-t, si dhe rritjen e treguesve kryesorë të performancës së SAI-t shqiptar. Ai u shpreh i gatshëm për të ngritur në nivele më të larta bashkëpunimin dhe shkëmbimin e eksperiencave audituese mes Zyrës Çeke të Auditimit dhe Kontrollit të Lartë të Shtetit.

* * *

Në kuadër të marrëveshjes së bashkëpunimit të nënshkruar me Kontrollin e Lartë të Shtetit, Presidenti i Zyrës Supreme të Auditimit të Republikës së Çekisë, Ing. Miloslav Kala zhvilloi një vizitë pune në KLSH.

Zyra e Auditimit Suprem të Çekisë është një nga Institucionet Supreme të Auditimit (SAI) më të konsoliduara dhe moderne të Evropës, e themeluar në vitin 1761. Ing. Kala është Zv-President i Parë i Organizatës Evropiane të Institucioneve Supreme të Auditimit(EUROSAI), ndërsa më 24 maj 2017, Kongresi i X-të i EUROSAI-t në Stamboll zgjodhi SAI-n Çek, si SAI-n President të EUROSAI-t për periudhën 2020-2023.

Takimi mes Presidentit të SAI-t të Çekisë, Inxh. Miloslav Kala dhe Kryetarit të KLSH-së, z. Bujar Leskaj në zyrën e këtij të fundit, u përqëndrua në zbatimin e marrëveshjes së bashkëpunimit të nënshkruar vitin e kaluar, përmes projekteve që do të përfshijnë auditime dhe trajnime të përbashkëta. Bashkëpunimi do të shtrihet edhe në zbatimin e Planit Strategjik të EUROSAI-t, veçanërisht të Objektivit Strategjik nr. 1 të tij "Bashkëpunimi Profesional", i drejtuar nga SAI çek, ku në veprimtarinë e grupit të tij të punës e përfshi edhe KLSH, me ftesë të Presidentit Kala.

Në fjalën e tij, Kryetari Leskaj e vlerësoi vizitën e Inxh. Kala si një nga vizitat më të rëndësishme për KLSH-në, për shkak edhe të profilit të lartë që përfaqëson Inxh. Miloslav Kala, i cili jo vetëm ka kontribuar si personalitet i jetës politike të Çekisë, ku ka mbajtur detyra të rëndësishme si kryebashkiak dhe deputet, por në vitet e fundit është afirmuar si një personalitet qendror i auditimit suprem evropian, me pozicionet e mbajtura dhe nismat e ndërmarra. *"Për Kontrollin e Lartë të Shtetit, në rrugëtimin e tij plot sfida drejt një institucioni evropian modern auditimi, bashkëpunimi me figura të larta dhe institucionet më të mira të auditimit evropian përbën një vlerë të shtuar dhe një aset të rëndësishëm",* u shpreh Kryetari i KLSH-së.

Presidenti Kala falenderoi Kryetarin e Kontrollit të Lartë të Shtetit për mbështetjen zyrtare dhe lobimin e ushtruar në Kongresin e X-të të EUROSAI-t për zgjedhjen e Zyrës Supreme të Auditimit të Republikës Çeke në postin e Presidencës së EUROSAI-t për vitet 2020-2023. Ai u shpreh se vjen në KLSH jo vetëm si Kreu i SAI-t çek, por edhe si Zv/ President i Parë i EUROSAI-t, duke cilësuar se marrëveshja e bashkëpunimit me KLSH-në do të ketë impakte shumë përmasore, jo vetëm në rrafshin e forcimit të bashkëpunimit mes dy institucioneve, por edhe në kuadër të bashkëpunimit mes KLSH-së dhe EUROSAI-t.

Ai vlerësoi kontributin dhe rolin e Kryetarit Leksaj në zhvillimin e Kontrollit të Lartë të Shtetit, duke theksuar se KLSH ka arritur të dallohet si një nga institucionet më serioze në Shqipëri. *"Kontrolli i Lartë i Shtetit ka*

ndërmarrë reforma të mëdha, të cilat e kanë përafruar me modelet dhe metodologjinë audituese evropiane. Në Shqipëri keni arritur një standard të lartë si institucion shtetëror, ndërsa puna juaj ka shënuar impakte të rëndësishme për mirëqeverisjen në vend. Si President i SAI-t çek dhe si zv. President i EUROSAI-t dëshiroj të konfirmoj vullnetin tim për të mbështetur Kontrollin e Lartë të Shtetit në kapërcimin e sfidave që has në implementimin e standardeve ndërkombëtare të auditimit".

Kryetari Leskaj theksoi se KLSH është një institucion i ndërgjegjshëm për rolin që ka në luftën kundër korrupsionit dhe sfidën që të jetë një organizatë që udhëheq përmes shembullit. Ai u shpreh se *"Zyra e Auditimit Suprem të Republikës së Çekisë përbën për ne një shembull të asaj se çfarë duhet të arrijmë dhe jam i bindur se zbatimi i marrëveshjes së bashkëpunimit do të jetë produktiv për zhvillimin e metodologjisë audituese dhe për rritjen e kontributit të KLSH-së në luftën kundër korrupsionit".*

Presidenti i Zyrës Supreme të Auditimit të Republikës Çeke, Inxh. Miloslav Kala zhvilloi një leksion me audituesit e Kontrollit të Lartë të Shtetit.

Në sallën e akademisë së Shkencave, në kuadër të vizitës dy ditore që zhvilloi në KLSH, në datën 2 gusht Presidenti i Zyrës Supreme të Auditimit të Republikës Çeke(SAO), Inxh. Miloslav Kala zhvilloi një leksion me audituesit e Kontrollit të Lartë të Shtetit. Leksioni kishte si temë "E ardhmja e auditimit" dhe trajtoi raste nga praktika të auditimeve të kryera nga Zyra Supreme e Auditimit të Çekisë, bazuar në një metodologji inovative audituese.

"Sa efektivë është shteti", ishte kjo pyetja që shtroi Inxh. Miloslav Kala në hyrje të leksionit, të cilën e shoqëroi me një video sa groteske po aq të vërtetë mbi burokracinë. *"Efektiviteti i shtetit nuk matet me numrin e vulave apo numrin e letrave"*, theksoi President Kala duke vënë theksin tek auditimi si një matës i saktë i efektivitetit të shtetit, por edhe si një zgjidhje për përmirësimin e shërbimeve publike. Në funksion të dobishmërisë që sjell auditimi në përmirësimin të efektivitetit të vetë shtetit, President Kala solli një rast nga auditimet e kryera nga Zyra Supreme e Auditimit të Republikës Çeke. Në auditimin e 8 projekteve specifike me vlerë 9 milionë euro, nga 2007-2017,

që kishin si qëllim përmirësimin e menaxhimit të administratës publike, u zbulua se tetë projekte nuk kishin përmbushur objektivitet e tyre e për pasojë nuk kishin kontribuar në rritjen e efiçiencës së administratës publike si dhe në reduktimin e kostove administrative. Si rrjedhojë, këto fonde ishin shpenzuar në mënyrë jo eficiente, me një kosto për buxhetin e shtetit prej 8.7 milionë eurosh.

Leksioni i President Kalës trajtoi edhe dilemën që haset shpesh në debatet ekonomike dhe publike: "shtet i vogël apo shtet i madh". Ai theksoi se midis dy alternativave, një qytetar do të zgjedh "shtetin e vogël", nga dëshira për sa më pak burokraci, sa më pak vula e letra në procedurat administrative. Por, a ndodh realisht kështu? Në përgjigje të kësaj pyetjeje, Presidenti Kala u shpreh se reduktimi i shërbimeve publike apo cedimi i tyre tek të tretët, e njohur në gjuhën teknike si "outsourcing", në fakt ka rezultuar në kosto më të mëdha për shtetin.

Ofrimi i shërbimeve publike po merr një dimension të ri nga zhvillimi i teknologjisë. E-governance, apo qeverisja elektronike është duke u forcuar dhe shumë shërbime publike ofrohen përmes një kliku. Sipas Presidentit Kala, burokracia po vanitet përmes dixhitalizimit dhe big-data-ve. Administrata publike çeke ka mbledhur rreth 7.700 sisteme informacione. Në këto kushte, Zyra Supreme e Auditimit të Çekisë shikon një potencial të madh në mbledhjen e të dhënave nga administrata publike dhe ka krijuar një "hambar elektronik" të të dhënave, ku analizohen dhe përpunohen të dhënat. Rezultate që merret nga ato është krijimi i hartës së risqeve dhe bazuar në këtë hartë krijohet një program auditimi efiçient.

Po cila është e ardhmja e auditimit në kushtet e-governance? Në shtjellimin e kësaj pyetjeje, Presidenti Kala u prezantoi audituesve të KLSH-së ndryshimin revolucionar në SAO, lindjen e një auditimi të ri: **e-audit**. Përfitimet që sjell ky lloj auditimi, sipas Presidentit të SAO-s konsiston në atë se përpos lehtësimeve që sjell në zbulimin e riskut dhe në përcaktimin e subjekteve dhe temave të auditimit, lejon që të formulohen hipoteza të reja auditimi. Përpunimi i të dhënave mundëson krijimin e një evidence statistikore e për rrjedhojë rrit besueshmërinë e gjetjeve të auditimit si dhe impaktin për përmirësimin e sektorit publik. Në rrafshin institucional, e-auditimi do të sjellë një përdorim me efiçiencë të burimeve njerëzore dhe do të shkurtojë kostot në shpenzimet e SAO-s.

Më tej në leksionin e tij, President Kala trajtoi një çështje themelore duke e shtruar pyetjen se "Por, si

mund të identifikojmë një auditim të mirë? Cilat janë karakteristikat e tij? Nocioni më pak teknik e më shumë konciz është se *"Auditimi është sinonim i objektivitetit, efektiviteteit dhe çka e rëndësishme, është një mjet për të përmirësuar shërbimet publike*", theksoi ai. Nocionin e auditimit, Presidenti Kala e konkretizoi përmes një shembulli. Në Europë, Republika Çeke është një vend që ka probleme me shpenzimet e asistencës financiare të BE dhe bëhet fjalë për shumë ta mëdha. Mes viteve 2007-2013, Republika Çeke i ka paguar 10.3 miliardë euro buxhetit të BE-së, dhe ka përfituar 23 miliardë euro. Me fjalë të tjera, Bashkimi Europian e ka mbështetur Republikën Çeke me më shumë se 12 miliardë euro. Por, si janë menaxhuar këtë fonde. A i shërbyen qëllimit të tyre? Shkurt, a përmirësuan cilësinë e jetës së qytetarëve çekë, veçanërisht në rritjen e punësimit. Përmes metodologjisë së analizimit të të dhënave, auditimi i SAO zbuloi se këto fonde nuk ishin shpërndarë në zonat më problematike të Çekisë, ku papunësia ishte me e lartë. Përmes një grafiku, rezultoi se kurba e papunësisë kishte një raport të zhdrejtë me kurbën e shpenzimeve të fondeve të BE-së. Auditimi krijoi një hartë të re mbi shpërndarjen e fondeve. Rekomandimet e këtij auditimit, të cilat u implementuan nga qeveria, arritën që fondet e BE-së të përdoreshin me efiçiencë, duke pasur një impakt të drejtpërdrejt në uljen e papunësisë.

Por, a po sjell teknologjia një përmirësim të efektivitetit të administratës publike? Presidenti Kala thotë po, por vetëm nën disa kushte. Së pari, përdorimi i teknologjisë së re duhet të ketë qëllim më vete, dhe jo të vijë si nevojë për të treguar ekzistencën e tyre. Së dyti, nëse teknologjitë e reja do të kontribuojnë në "zvogëlimin" e shtetit, atëherë kjo duhet të sjelle rritje të performancës dhe reduktim të kostove në administratës publike. Presidenti Kala theksoi se qëllimi nuk është krijimi i qeverive të vogla, kostot reale të të cilave fshihen ne kontrata me kontraktorë të jashtëm. Por një shtet i vogël dhe efiçient, i cili zvogëlohet për të përmirësuar shërbimet për qytetarët. Së treti, që duhet të kihet parasysh është se teknologjia duhet ta bëjë punën e lehtë, e jo ta komplikojë ato. Sipas z.Kala, këto janë kushtet për një administratë publike me efiçiencë të lartë.

Në përfundim të leksionit, z.Kala bërë një prezantim të portalit të EUROSAI-t të të dhënave(database) të auditimeve të të gjitha SAI-ve evropiane në anglisht, portal i krijuar dhe menaxhuar nga Zyra e Auditimit Suprem të Çekisë, me synimin që të shërbejë si një forum virtual

shkëmbimi eksperiencash mes SAI-ve evropiane, në bazë të motos së INTOSAI-t *"Experentia mutua Omnibus prodest(Nga Eksperienca e përbashkët fitojnë të gjithë)".* Në këtë portal, kontribuon edhe Kontrolli i Lartë i Shtetit.

Trajnime jashtë vendit

KLSH përmbyll me sukses Projektin PPA II (Parallel Performance Audit), të fokusuar në prokurimet publike

Në datë 5-9 Qershor 2017 Kontrolli i Lartë i Shtetit mori pjesë në Workshop-in e gjashtë të zhvilluar në Beograd të Serbisë. Ky workshop ishte takimi i fundit i Projektit PPA II, takim në të cilin vëmendja kryesore ishte asistimi dhe përgatitja e raporteve finale të auditimit. Ai u organizua nga SNAO (Swedish National Audit Office-Zyra e Auditimit Kombëtar të Suedisë) me mbështetjen e ECA (European Court of Audits - Gjykata Evropiane e Audituesve). Ashtu si edhe në takimet e tjera të mëparshme, në këtë workshop morën pjesë edhe Institucionet Supreme të Auditimit nga Kosova, Serbia, Maqedonia, Mali i Zi, Bosnja dhe Hercegovina.

Të gjitha shtetet pjesëmarrëse në këtë "workshop" vinin për të prezantuar draft-Raportet e tyre të auditimit me qëllim përmirësimin e tyre dhe përthithjen e sugjerimeve dhe rekomandimeve deri në hartimin e Raportit Final të Auditimit. Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua në këtë workshop me kryeauditues z. Aulent Guri dhe z. Gjovalin Preci, të cilët prezantuan draft-raportin e auditimit të Menaxhimit të Prokurimit Publik. Ky auditim ashtu si dhe auditimet e SAI-ve të tjera ngjallën mjaft interes. Ai është fokusuar kryesisht në procedurën e prokurimit publik të negocimit pa shpallje paraprake të njoftimit të kontratës. Me anë të këtij auditimi, do të synojmë të vëmë në pah anët pozitive dhe negative të kryerjes së procedurave të prokurimit publik si një përpjekje e angazhim profesional, për të garantuar dhe ndihmuar gjithë sistemin e prokurimit publik. Krahas prezantimit të gjetjeve, konkluzioneve dhe rekomandimeve, theksi u vu edhe në mesazhin kryesor të këtij auditimi, si dhe qëllimin dhe objektivat e tij. Aktualisht auditimi

është në fazën finale të hartimit nga grupi i auditimit të KLSH-së.

Tematikat kryesore të këtij workshopi ishin mënyra e të shkruarit dhe vizualizimi i të dhënave. Në këtë aspekt, ekspertët ndërkombëtarë të ECA-s theksuan ndër të tjera se përdorimi i fjalive të gjata me 50-70 fjalë janë të vështira për t'u kuptuar nga lexuesit dhe ulin ndjeshëm nivelin e raportit. Rekomandimi dhe sugjerimi kryesor nga ekspertët ndërkombëtarë ishte që numri i fjalëve në një fjali mos t'i kalojë 20-30 fjalë. Sa i përket vizualizimit të të dhënave diskutimet u përqendruan në përdorimin e grafikëve dhe përcjelljen e mesazheve nëpërmjet tyre duke zëvendësuar tekste apo fjali të gjata me një grafik apo tabelë. Kjo e ndihmon lexuesin për të kuptuar më mirë mesazhin që audituesi dëshiron të përcjellë. Në këtë drejtim, të gjithë draft-Raportet e vendeve pjesëmarrëse kaluan një "filtër" për të përmirësuar grafikët apo tabelat që ato kanë përdorur në auditimet e tyre. Raportet duhet të hartohen në mënyrë të tillë që lexues të interesuar por jo ekspertë të fushës të mund t'i kuptojnë lehtësisht. Një tjetër çështje që u diskutua ishte dhe përdorimi i fjalive pasive në raportet e auditimit. Eksperti ndërkombëtar i ECA-s z. Jussi Bright në prezantimin e tij theksoi se përqindja e fjalive pasive në një raport nuk duhet të jetë më e madhe se 20-30 %. Krahas këtyre rekomandimeve u diskutua edhe në grupe të vogla mbi eksperiencat e secilit vend gjatë auditimeve të tyre për të përfituar dhe për të shkëmbyer me njëri tjetrin praktikat më të mira. Kjo u cilësua si një "win-win case" ku qëllimi kryesor është që të gjithë të përfitojnë. Pas miratimit të Raportit Final të Auditimit do të përgatitet "Synthesis Report", i cili është një raport përmbledhës me strukturë dhe përmbajtje të përcaktuar. Ky raport do të përgatitet nga SNAO dhe ECA. Ai do të përbëhet nga: Përshkrimi i Procesit të PPA II dhe Gjetjet, Konkluzionet, Rekomandimet kryesore për secilin vend pjesëmarrës në këtë projekt.

Aplikimi i SAI-PMF, të udhëheqësh përmes shembullit

Në datat 5-8 qershor në Lisbonë, Portugali u zhvillua seminari mbi njohjen dhe aplikimin e SAI-PMF (Sistemi i Matjes së Performancës) nga IDI (Inisitativa për Zhvillim e INTOSAI-t). Qëllimi i këtij seminari ishte ndërgjegjësimi i vendeve anëtare të EUROSAI-t për këtë instrument të ri zyrtar në matjen e performancës individuale të tyre. Vetë SAI-PMF u miratua si dokument i INTOSAI-t në Kongresin e XXII-të, të INCOSAI-t, mbajtur në Abu D'habi në dhjetor të vitit të kaluar, duke i hapur kështu rrugën implementimit të

standardizuar të tij në të gjitha vendet e interesuara.

SAI - PMF është një sistem holistik (gjithëpërfshirës) vlerësimi, i cili mat performancën e një SAI përkundrejt standardeve ndërkombëtare ISSAI, sikurse edhe praktikave të mira në fushën e auditimit. I konceptuar dhe dizenjuar si një vetë-auditim performance, SAI-PMF identifikon mbi bazën e evidencave, mangësitë dhe përparësitë e aktivitetit të një SAI, duke matur njëkohësisht nevojat për rritje të kapaciteteve, vlerat dhe përfitimet që SAI ofron tek taksapaguesit dhe Kuvendi, sikurse dhe dinamikën e zhvillimit, për të gjurmuar progresin e një SAI në kohë. SAI-PMF, si një instrument fleksibël dhe i adaptueshëm vlerësimi, mund të përdoret si nga SAI-t e organizuara në formën e Gjykatave të Llogarive (Italia, Franca, Portugalia, etj), ashtu edhe nga SAI-et që veprojnë si agjentë të Parlamentit (Shqipëria, Suedia, UK, SHBA, etj). Vetë SAI-PMF buron dhe mbështetet në ISSAI-n 12: “ Vlerat dhe dobitë e SAI-ve - të bësh ndryshimin në jetët e qytetarëve”, ku theksi vihet mbi udhëheqjen përmes shembullit.

Nga pikëpamja strukturore, SAI-PMF mat performancën e një SAI në 7 fusha (brenda dhe jashtë kontrollit menaxherial të institucionit). I ngjashëm me auditimin e performancës, vlerësimi për një fushë të caktuar është piramidal dhe me sistem pikëzimi, ku realiteti i vlerësuar krahasohet me kriterin e përcaktuar në ISSAI-n përkatës dhe dilet në një konkluzion jo vetëm shifror, por edhe cilësor. Grupi i punës që realizon implementimin e SAI-PMF mund të kompozohet nga punonjës të vetë SAI-t, mund të kontraktohet nga ekspertë të huaj, ose mund të jetë një miks i të dyjave. E rëndësishme për grupin e punës është që të jetë i mandatuar nga titullari i SAI-t, sikurse të ketë pavarësi dhe objektivitet në vlerësimin e tij.

Pjesëmarrës në këtë seminar ishin audites të niveleve drejtuese nga vende të ndryshme si: Shqipëria, Portugalia, Çekia, Sllovakia, Islanda, Franca, Zvicra, Turqia, Gjeorgjia, Azerbajxhani, Serbia, Hungaria, Moldavia, etj. Seminarin e drejtonin dy kolege audituese nga Norvegjia, anëtare të grupit të punës në IDI, si edhe një konsulent i jashtëm nga Mbretëria e Bashkuar. Të pranishmit u ndanë në grupe pune, ku pjesëmarrësit nga Shqipëria, z. Rinald Muça, Drejtor i departamentit të auditimit të performancës dhe z. Vullnet Karafilaj Kryeauditues i departamentit të auditimit të buxhetit të shtetit, bashkëpunuan me kolegët çekë dhe sllovakë në detyrat dhe prezantimet që u bënë gjatë 4 ditëve të trajnimit. Bashkëpunimi me kolegët

sllovakë e çekë rezultoi i frytshëm jo vetëm në kuadrin e seminarit, por edhe në krijimin e urave lidhëse për bashkëpunime në auditime paralele e workshope të ardhshme. SAI çek, i cili për periudhën 2020-2023 do të mbajë edhe presidencën e EUROSAI-t, propozoi gjithashtu një auditim paralel në fushën e strehimit për njerëzit në nevojë.

Në fund të trajnimit, drejtuesit e tij shpërndanë certifikata kualifikimi për pjesëmarrësit, duke i ftuar ata dhe SAI-t që përfaqësonin, për të kërkuar asistencën e IDI-t në çdo kohë me synim implementimin me sukses të kësaj platforme të re vlerësimi, sikurse edhe për t'i dhënë një dimension të ri motos së INTOSAI-t: *"Nga eksperienca e përbashkët përfitojnë të gjithë".*

Trajnime brenda vendit

Procesi i trajnimit për zhvillimin profesional të audituesve ka vijuar edhe gjatë periudhës maj-gusht 2017 dhe është kryer në zbatim të "Planit Vjetor të Trajnimit, 2017", i cili u hartua në mbi bazë të një vlerësimi të përgjithshëm të nevojave për trajnime të stafit të KLSH.

Trajnimet e realizuara në KLSH, përgjatë periudhës Janar- Gusht 2017 janë 2410 ditë trajnimi për 151 punononjës. Këto trajnime janë realizuar në fushën e metodologjisë dhe në fushën e kuadrit ligjor organizativ dhe funksional të subjeketeve që auditohen. Në grafikun në vijim paraqitet raporti që këto zënë me totalin e ditëve të trajnimit:

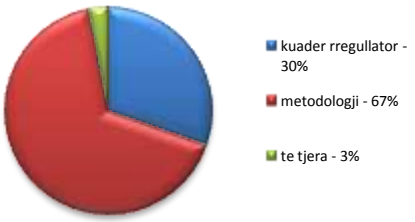

Tematikat e trajtuara në trajnime treguan dhe njëherë përpjekjet e KLSH për të zhvilluar kapacitetet audituese në përputhje me objektivat strategjikë të institucionit. Duke iu referuar informacionit mbi trajnimet e zhvilluara sipas tematikave vihet re një shpërndarje thuajse e barabartë për trajnime sipas llojeve të auditimit.

Gjithashtu është synuar diversifikimi i burimeve të informacionit duke angazhuar ekspertë jashtë KLSH-së dhe brenda saj. Vlen për tu theksuar se në këtë vit janë angazhuar në trajnime edhe ekspertë të Projektit IPA. Pjesa që këto trajnime zënë në ditët totale paraqitet në grafikun në vijim.

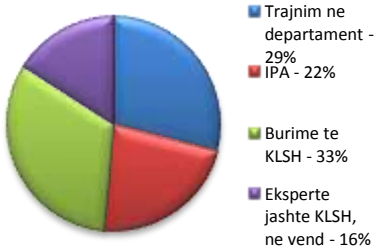

Trajnimet e metodologjisë janë fokusuar në zhvillimet më të fundit metodologjike që KLSH së bashku me ekspertët Polakë dhe Kroatë ka realizuar si pjesë e projektit të binjakëzimit. Inkurajimi i bashkëpunimit dhe përmirësimit të vazhdueshëm, përmes zhvillimit dhe ndarjes mes njëri tjetrit të dijeve, të njohurive dhe të eksperiencave, duke përfshirë (1) referimin ndaj standardeve, (2) sigurimin e bazës së krahasimit dhe ndarjes së dijeve mes njëri tjetrit si dhe (3) qasjen ndaj praktikave më të mira.

INSTITUCIONI SHTETËROR I AUDITIMIT I EMIRATEVE TË BASHKUARA ARABE

Historiku

"*Një Departament i Pavarur Federal duhet të themelohet dhe drejtohet prej një audituesi të përgjithshëm, i cili do të emërohet me dekret, i cili do të realizojë auditime mbi federatën dhe organizatat e entitetet shtetërore, sikurse dhe të rishikojë edhe llogaritë e departamenteve të sipërpërmendur, sipas ligjit*".

Kësisoj ky departament u themelua dhe u quajt SAI (Institucioni Suprem i Auditimit) me ligjin federal nr. 7 të 1976-ës, i cili garanton pavarësinë e SAI-t në të gjitha aspektet (organizative e financiare). Kompetencat e këtij institucioni shtrihen mbi të gjitha ministritë e qeverisë federale të EBA (Emirateve të Bashkuara Arabe) dhe organizatat apo korporatat në të cilat qeveria federale ka një minimum aksionesh prej 25%.

SAI mbulon një total prej 70 organizatash për të audituar, 12 prej të cilave janë korporata në pronësi ose bashkëpronësi të qeverisë federale. Sot ky SAI po punon për të qenë një prej institucioneve audituese më të shquara në botë. Këtë punë po e bën duke aplikuar praktikat më të mira audituese, duke rekrutuar stafin më të kualifikuar dhe duke ofruar rrugën më të mirë për karrierë për të diplomuarit e EBA-së.

Institucioni Suprem i Auditimit

Institucioni Suprem i Auditimit (SAI) është autoriteti më i lartë audites në EBA. SAI është një trupë e pavarur e lidhur me Këshillin Kombëtar Federal. Përveçse auditimit të entiteteve të qeverisë federale, mandate i SAI-t përfshin gjithashtu edhe luftën kundër mashtrimit dhe korrupsionit. SAI u themelua me ligjin federal nr. 7 të vitit 1976 bazuar në nenin 136 të Kushtetutës. Ky ligj është amenduar më pas prej ligjit nr. 8, të vitit 2011, i cili i mbivendoset ligjit nr. 7 të vitit 1976 duke e ristrukturuar SAI-n.

SAI, "Institucioni Suprem i Auditimit" është një institucion kushtetues, i cili e merr pushtetin dhe autoritetin e tij prej kushtetutës dhe ligjeve. Ky pushtet ushtrohet mbi departamentet e qeverisjes, departamentet gjysmë-qeveritare dhe të gjitha institucionet në varësi të qeverisë. Përveç mbrojtjes së parasë publike, SAI synon të punojë me institucionet e sektorit publik në mënyrë që të përmirësojë instrumentet qeverisëse, të rrisë nivelin e performancës, të rrisë parimet e transparencës dhe llogaridhënies në sektorin qeveritar.

Më tej, lufta kundër korrupsionit dhe mbrojtja e parasë publike janë prioritetet kryesore të SAI-t, në mënyrë që të arrijë një ekuilibër të drejtë midis nivelit të shpenzimeve dhe shërbimeve që i ofrohen qytetarëve.

Për të adresuar sfidat që lidhen me auditimin financiar të entiteteve federale, SAI përpiqet që të përmirësojë metodologjitë dhe metodat e auditimit, sistemet e menaxhimit e të mirëqeverisjes në frymën e praktikave më të mira ndërkombëtare në auditimin e sektorit publik. Kjo realizohet duke u bashkuar në organizata ndërkombë-tare dhe rajonale si dhe përmes marrëveshjeve me institucione simotra në mbarë botën, përfshirë edhe trajnimet profesionale të stafit, në mënyrë që detyrat të kryhen sa më mirë.

SAI i dërgon raporte periodike qeverisë dhe Këshillit Federal Kombëtar. Këto raporte përfshijnë gjetjet e auditimeve dhe nivelin e besueshmërisë së informacioneve të dhëna prej ministrive, institucioneve dhe autoriteteve të qeverisë federale si dhe nivelin e dedikimit për të arritur objektivët e tyre strategjikë. Kjo shërben në mënyrë që vendim-marrësit të pajisen me informacionin e nevojshëm për të siguruar përdorimin më të mirë të burimeve financiare.

Stafi ka një vizion të qartë që të zhvillojë punën audituese për të krijuar mundësinë që institucioni të ketë një vend kryesor midis institucioneve të auditimit financiar ndërkombëtar dhe rajonal, duke përvetësuar rregulla dhe kontrolle auditimi të zhvilluara në përputhje me standardet më të larta ndërkombë-tare.

Kongresi i XXII-të i INTOSAI-t

Në datat 5-11 dhjetor 2016, në Abu D'habi të Emirateve të Bashkuara Arabe u zhvillua Kongresi INCOSAI XXII i INTOSAI-t. Kongresi organizohet një herë në çdo tre vjet dhe është aktiviteti më i rëndësishëm i INTOSAI-t, Organizatës Ndërkombëtare të

Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI-t), e cila përmbledh 192 SAI anëtare dhe 5 vëzhguese.

Një delegacion i KLSH, i përbërë nga z. Bujar Leskaj, Kryetar, z. Ermal Yzeiraj, Drejtor i Departamentit Juridik, të Kontrollit të Zbatimit të Standardeve dhe Etikës dhe Muhamed Kavaja, Kryeauditues morën pjesë në punimet e INCOSAI XXII.

Temat kryesore që trajtoi Kongresi i XXII-të :

1. Si INTOSAI mund të kontribuojë në Axhendën 2030 të OKB-së për Zhvillim të Qëndrueshëm, duke përfshirë qeverisjen e mirë dhe forcimin e luftës kundër korrupsionit?

2. Profesionalizmi: çfarë mund të nxisë besueshmërinë e INTOSAI-t për ta bërë një organizatë më të shquar ndërkombëtare?

Kongresi diskutoi dhe miratoi strategjinë e re të zhvillimit të INTOSAI-t 2017-2022, përditësimin e plotë të standardit ndërkombëtar ISSAI 30, "Kodit të Etikës", si dhe ISSAI të tjera të reja që kanë dalë nga praktikat e mira të punës audituese në të gjithë botën.

Gjatë pushimeve të ndërmjetme të Kongresit, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z. Bujar Leskaj zhvilloi një

sërë takimesh me homologë dhe personalitete të shquara ndërkombë-tare në fushën e auditimit, si Dr. Harib Al Amimi, President i Institucionit të Auditimit Shtetëror të Emirateve të Bashkuara Arabe dhe Kryetar i INTOSAI-t, z. Gene L. Dodaro, Kontrollor i Përgjithshëm i Zyrës së Auditimit të Qeverisë (GAO) së Shteteve të Bashkuara të Amerikës, Dr. Vitor Caldeira, President i Gjykatës Portugeze të Llogarive, z. Krzysztof Kwiatkowski, President i Zyrës Supreme të Auditimit të Polonisë dhe me z. Besnik Osmani, Auditor i Përgjithshëm i Zyrës Kombëtare të Auditimit të Kosovës.

KONTROLLORI DHE AUDITUESI I PËRGJITHSHËM I INDISË

Vizioni Misioni dhe Vlerat

Vizioni

Vizioni i SAI-t të Indisë përfaqëson atë që ky institucion aspiron të bëhet: synon të bëhet lider global dhe nismëtar i praktikave më të mira kombëtare dhe ndërkombëtare të auditimit dhe kontrollit në sektorin publik, si dhe të jetë i njohur për raportimin e pavarur, të besueshëm dhe të përpiktë mbi financat publike dhe qeverisjen.

Misioni

Misioni i këtij institucioni përfshin rolin e tij të tanishëm dhe përshkruan se është i mandatuar nga Kushtetuta e Indisë për të promovuar llogaridhënien, transparencën dhe mirëqeverisjen përmes auditimit dhe kontrollit të një cilësie të lartë dhe mundësuar garancinë e pavarur për vendimmarrësit, legjislativin, ekzekutivin dhe publikun, se fondet publike po përdoren me eficiencë dhe për qëllimet e përcaktuara.

Vlerat themelore

Vlerat themelore në të cilat mbështetet SAI i Indisë janë: pavarësia, objektiviteti, besueshmëria, ekselenca profesionale, transparenca dhe qasja positive.

Bashkëpunimi me INTOSAI-n

Organizata Ndërkombëtare e Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI) vepron si një organizatë ombrellë për komunitetin e audituesve jashtë qeverisë. INTOSAI është një organizatë autonome, e pavarur dhe jo-politike.

INTOSAI ka katër komitete kryesore që janë edhe mjetet për arritjen e katër

objektivave strategjike të tij. Këto komitete janë:

1. Komiteti i Standardeve Profesionale (PSC)

2. Komiteti i Ndërtimit të Kapaciteteve (CBC)

3. Komiteti i Shkëmbimit të Njohurive dhe Shërbimeve (KSC)

4. Komiteti Financiar dhe Administrativ (FAC)

Kontrollori dhe Audituesi i Përgjithshëm i Indisë është Kryetar i Komitetit të Shkëmbimit të Njohurive dhe Shërbimeve të INTOSAI-t (KSC) si dhe i Komitetit Drejtues. Nëntë grupe pune, një Task-Forcë dhe Revista Ndërkombëtare e Auditimit të Qeverisë (IJGA) veprojnë nën drejtimin e KSC-së. Grupet e punës/Task-forcat i dedikohen përgatitjes së udhëzuesve dhe praktikave më të mira të auditimit në fusha të specializuara. Komiteti kryesor i KSC-së sot ka 104 anëtarë dhe tre vëzhgues. Detaje të mëtejshme mund të gjenden në webfaqen e KSC (www.intosaiksc.org).

Kontrollori e Audituesi i Përgjithshëm i Indisë është gjithashtu bashkëkryetar i grupit të punës së INTOSAI-t mbi auditimin IT (WGITA). WGITA synon të mbështesë SAI-t në zhvillimin e njohurive dhe aftësive të tyre në përdorimin e auditimit të teknologjisë së informacionit duke mundësuar informacione dhe lehtësira për shkëmbimin e eksperiencave, si dhe për të inkurajuar bashkëpunimin dypalësh e atë rajonal. Aktualisht WGITA ka 44 anëtare dhe katër vëzhgues. Detajet të tjera mund të gjenden në www.intosaiitaudit.org.

Kontrollori e Audituesi i Përgjithshëm i Indisë është anëtar i disa Komiteteve/Nën-komiteteve/Grupeve të punës/ Task-Forcave të INTOSAI-t.

Marrëdhëniet mes KLSH-së dhe Kontrollorit & Audituesit të Përgjithshëm të Indisë

KLSH në dy vitet e fundit ka një përvojë shumë të mirë bashkëpunimi me SAI-n Indian dhe veçanërisht me Qendrën Ndërkombëtare për Sistemet e Informacionit dhe Auditimit (iCISA), e cila është një qendër e ekselencës, e themeluar nga Kontrollori dhe Auditori i Përgjithshëm i Indisë për ndërtimin e kapaciteteve në fushën e auditimit publik. Qendra ka qenë e angazhuar në trajnime ndërkombëtare që nga viti 1979 dhe ka trajnuar më shumë se 4200 zyrtarë nga 142 vende në fusha të ndryshme. Gjatë vitit 2016-17, 235 pjesëmarrës nga 73 vende morën pjesë në programet ndërkombëtare të trajnimit në iCISA.

Dy auditues të KLSH-së kanë marrë pjesë në trajnimin katër javor të organizuar nga Qendra Ndërkombëtare për Sistemet e Informacionit dhe Auditimit, për "*Auditimin në Mjedisin e IT-së*": znj. Ina Sokoli (12 shtator - 7 tetor 2016) dhe z. Bledi Dervishaj (11 shtator - 6 tetor 2017).

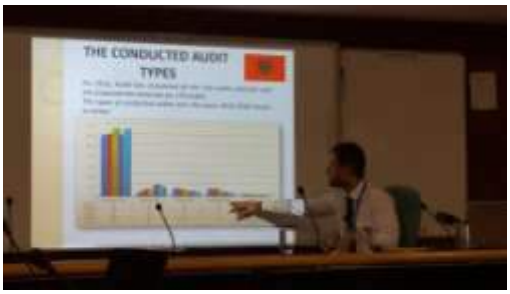

CONTENT

TITLE	AUTHOR	PAGE
Auditing ang Governance: Importance of Citizen Participation and the Role of Supreme Audit Institutions to Enhance Democratic Governance	Assoc.Prof.Dr. Recai Akyel Former President of Turkish Court of Accounts	**187**
Public private partnership agreements and performance audit	Assoc.Prof.Dr.Manjola Naço AL-SAI Dr. Blerta Zilja Faculty of Economy, University of Tirana	**209**
The regulatory framework and organizational structure of GAO in the fight against fraud, abuse and misapropriation of public funds	Ermal Yzeiraj AL-SAI	**221**
Financial Developments in Economies of Western Balkan	MSc. Mariola Kapidani, Dr. Egerta Marku Faculty of Economy, University of Tirana	**229**
An Approach for Enhancing Internal Controls within the Albanian Public Sector	Aulona Jonuzi AL-SAI	**247**
Auditing For Sustainability And Development Case Study: Performance Audit on Ecosystem Preservation of Prespa National Park	Dr. Aulent Guri AL-SAI	**269**

Enhancing the Performance of Projects with Foreign Funding	Ina Sokoli ALSAI	**283**
Collaborating for a global profession with local solutions	*Kimi Makwetu, Auditor General of South Africa and Chair of the International Organization of Supreme Audit institution's Capacity Building Committee* *Published in INTOSAI Journal, Summer 2017*	**297**
The " improper payments" approach of the United States	*Andreas Bolkart, Directorate of the Presidency, ECA* *Published in no. 7-8 July-August, ECA Journal*	**301**
Communicating with the press and stakeholders- in & beyond Brussels	*Damijan Fiser, Directorate of the Presidency, ECA* *Published in no. 9, ECA Journal*	**305**
Events and activities of ALSAI during May- August 2017	INFO	**309**
State Audit Institution of United Arab Emirates	Profile	**345**
Comptroller and Auditor General of India – Supreme Audit Institution of India	Profile	**349**

AUDITING AND GOVERNANCE: IMPORTANCE OF CITIZEN PARTICIPATION AND THE ROLE OF SUPREME AUDIT INSTITUTIONS TO ENHANCE DEMOCRATIC GOVERNANCE

This article has been first published in "Supreme Audit Matters",
by Ass.Prof.Dr.Recai Akyel,
Former President of the Turkish Court of Accounts

The study aims to evaluate the general frames of citizen participation, which is fundamental to strengthen democratic governance, and evolving role of SAIs to be a strong tool in transforming the government into a more transparent, accountable and effective structure by helping managers enhance participatory applications and empowering citizens to participate.

By: Ass.Prof.Dr.Recai Akyel, Former President of the Turkish Court of Accounts

Abstract

As an idea and a political system, democracy depends on active participation of public and access to information on public policies and the result of their implementation is the main condition for an effective participation. With their important roles in the access to and dissemination of information on policies and performance of public organisations, supreme audit institutions (SAIs) empower the public to engage in governing processes and hold government accountable and responsive. Thus, they add value to the quality of governance by strengthening accountability, transparency and effectiveness of public management.

The study aims to evaluate the general frames of citizen participation, which is fundamental to strengthen democratic governance, and evolving role of SAIs to be a strong tool in transforming the government into a more transparent, accountable and effective structure by helping

managers enhance participatory applications and empowering citizens to participate.

Keywords: Citizen participation, governance, social audit, civil society organizations (CSOs), supreme audit institutions (SAIs).

Introduction

As a result of global trend toward democratisation, the issue of citizen participation in governance has gained increasing significance. Participation is a key factor in enhancing public confidence in governing institutions, formulating policies based on people's needs, and receiving necessary feedback on people's reactions to the policies.

It is a fact that citizens worldwide have become actively and more directly involved in monitoring and overseeing the activities of public authorities, and have been demanding better policies and performance. Technological developments, social transformation, cultural and institutional evolution support active participation in governance, and growing sources of information empower citizens to engage in governing processes.

Information and knowledge are the main sources of power in today's knowledge- based society. As one of the key institutions engaged in the evaluation of public performance, Supreme Audit Institutions (SAIs) have crucial roles in providing relevant information to the citizens in order to empower them for an effective participation. SAIs primarily aim to ensure a sound financial structure, which is the most important basis for a strong public management and a sustainable democracy. Since public resources are increasingly under pressure and ineffective management of these limited resources is one of the most important reasons of destructive global financial and economic crisis, increasing focus is now being given to issues of quality of use of public resources and demands from SAIs are growing swiftly.

Serving as key foundations in meeting the demands for greater accountability, transparency, and better management of public resources; SAIs are expected to collaborate with citizens and their representative bodies effectively. Consequently, there is a strong need for and pressure on SAIs to promote reform processes by using the audit function as a tool to empower citizens to achieve better quality of governance.

The United Nations (UN) General Assembly noted with appreciation the work of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) in promoting greater accountability, transparency, and efficient and effective receipt and use of public resources for the benefit of citizens (UN, 2011). The themes of the latest two Joint Symposiums of UN and INTOSAI were on strengthening communications between SAIs and citizens, and risks and opportunities for engaging citizens. As emphasised in the Report on 21st Symposium (UN/INTOSAI, 2011: 13), there is a general agreement that cooperation between citizens and SAIs benefitted all, as citizens and SAIs share the same objectives of increasing the efficiency of government, securing public governance, enhancing transparency, safeguarding accountability of the public sector and, ultimately, fostering development for all.

Fundamentals of Democracy and Importance of Citizen Participation

Democracy can be described simply as a political system for choosing and replacing the government through free and fair elections. However, it is well-known that democracy could never be achieved solely through providing citizens with the right to vote and to choose their government. Democracy depends on active participation of the people, as citizens, in political and civic life.

An overarching principle of democratic governance is that governing institutions and governing personnel are required to exercise the authority entrusted to them exclusively for the benefit of the people. This principle requires subjugation of self-interest to the legitimate interests of the intended beneficiaries of the governing institutions (Berthin, 2011: 27). Government may seek to inform, consult and engage citizens in order to enhance the quality, credibility and legitimacy of their policy decisions (OECD, 2001).

Citizens elect their leaders, expecting them to represent their constituencies effectively and to introduce, implement and monitor public policies that will respond to collective needs. Similarly, constituencies expect democratically elected leaders and public officials to be responsible for their decisions and actions, and to be accountable to the citizens they serve.

Democratic governance encourages citizens to reward and/or punish public officials for their performance

and hold them accountable (Berthin, 2011: 19).

Today, governments are facing a growing demand to be more accountable, transparent and effective. Citizens are becoming more assertive about their right to be informed and to influence govern-ments' decision-making proce-sses. Technological developments and tools for communication are increasing rapidly, and give a broad range of possibilities for citizen participation for a better management.

As traditional forms of representation are being re-examined, new more direct and deliberative democratic mechanisms are proposed to enable citizens to play a more active part in decisions that affect their lives (Gawenta, 2002: 1-2). First of all, the role that technology can play in addressing any perceived legitimacy deficit or lack of accountability continues to grow (Power, 2010: 45). Particularly the internet has made information more accessible to citizens; allowed greater monitoring of governmental organisations and provided the possibility of greater interaction. For instance, e-government practises have expanded and serve as an important tool for participation.

Social media applications are slowly diffusing across all levels of government (Mergel and Bretsch-neider, 2013: 1) and have the potential to bring about a greater engagement by the public in government (IBM, 2013). Social media is clearly playing an increasingly important role to channel citizen's initiatives to hold governments accountable. Additionally, many methods, each with strengths and weaknesses, have been used to elicit participation in the management process including public meetings, focus groups, simulations, commi-ttees, and surveys (Ebdon and Franklin, 2006: 440).

Strengthening relations with citizens and enhancing their participation through using a wide range of methods may ensure governments to;

- Improve the quality of policy by allowing governments to tap wider sources of information, perspec-tives, and potential solutions in order to meet the challenges of policy- making under conditions of increasing complexity, policy inter-dependence and time pressures.
- Meet the challenges of the emerging information society, to prepare for greater and faster interactions with citizens and

ensure better knowledge management.

- Integrate public input into the policy-making process in order to respond to citizens' expectations that their voices be heard, and their views be considered in decision-making by government.
- Respond to calls for greater government transparency and accountability, as public and media scrutiny of government actions increases, standards in public life are codified and raised.
- Strengthen public trust in government and reverse the steady erosion of voter turnout in elections, failing membership in political parties and surveys showing declining confidence in key public institutions (OECD, 2001: 2).

Participation can also be very useful in educating the public about key trade-offs and gaining valuable input from citizens about their priorities and preferences (Ebdon and Franklin, 2006: 444).

In a globalizing and democratic world, participatory and transparent governance is vital to achieving economic growth, social justice and equity. As an important tool of checks and balances, audit remains an integral part of this emerging governance culture (DESA,

2005: 9). To create a new institutional culture in public sector, SAIs should give great focus on promoting governance and strengthening participatory mechanisms.

Role of Supreme Audit Institutions in Enhancing Democratic Governance

Good governance requires continuous oversight to ensure that policy is implemented as intended, strategic goals are met, and the overall performance of the government meets expectations and needs of the citizens. As the safeguard of transparency and accountability in the public sector, SAIs assist governments in exercising oversight by evaluating whether government entities are doing what they are supposed to do, spending funds for the intended purpose, and complying with laws and regulations.

It must be understood that even though the outcomes of the auditing process are, mainly, of a technical nature, they reflect the real capacity of a government to meet the citizens' needs, and therefore supply accurate and timely information to the users on how their money has been spent. By providing independent, non-partisan,

fact-based reports written in a way that is accessible to the general public, SAIs help supply citizens with the information they can use to enhance their knowledge about government spending, and perform their supervisory role, enabling them to follow up on audit findings and enforce the implementation of the SAI's recommendations (UN/INTOSAI, 2011: 7).

SAIs are key institutions for ensuring "transparency and accountability; fairness and equity; efficiency and effectiveness; respect for the rule of law; and high standards of ethical behaviour in public management – which are fundamentals of good governance and represent the basis upon which to build open government" (OECD, 2005). The understanding of SAIs as guarantors of constitutional accountability is also reflected in the United Nations General Assembly Resolution A/RES/66/20916 on "Promoting the efficiency, accountability, effectiveness and transparency of public administration by strengthening supreme audit institutions", adopted in December 2011.

SAIs can make valuable contributions to public governance particularly in designing it more economically and efficiently. To improve citizen participation, SAIs should support effective design and operation of e-government forms to improve effectiveness and efficiency in public sector. They should give great focus on promoting e-governance and access to information at every level of government.

As stated in "Conclusions and Recommendations" of 22nd UN/INTOSAI Symposium, "based on their audit work, SAIs are tasked with developing recommendations for more economic and efficient public governance, thus contributing to the process of government reform" and "SAIs can fully harness their potential to contribute to better public governance only if, based on their audit work, they also engage in advisory activities and offer specific recommendations to audited entities and political decision-makers for practical implementation" (UN/INTOSAI, 2013).

One of the main roles of SAIs is giving assurance whether the information government delivered is complete, objective, reliable, relevant and understandable. Furthermore, SAIs can encourage public entities to publish high value and high impact data for the public, and to improve

and assure data quality in terms of accuracy, consistency and timeliness.

SAIs can interact with citizens directly or through partners and channels such as parliaments, media and civil society organisations (CSOs), which share the objective of holding government to account on behalf of citizens (UN/INTOSAI, 2011: 11). The media, CSOs and citizens use audit reports as a source of factual unbiased information about government performance, which can be benefited to support the imperative for change and improvements in systems and procedures (INTOSAI CBC, 2010: 1).

To fulfil their roles effectively, SAIs need to put into practice the principle of good governance, in particular the principles of transparency and accountability. According to related international standard (ISSAI 20), the notion of transparency refers to the SAI's timely, reliable, clear and relevant public reporting on its status, mandate, strategy, activities, financial management, operations and performance. In addition, it includes the obligation of public reporting on audit findings and conclusions, and public access to information about the SAI. Being transparent and accountable will increase effectiveness and legitimacy of SAIs and consequently, they can lead by example for other public institutions.

Civil Society Organisations, Social Audit and Governance

It is a fact that governments are facing an ever-growing demand to be more accountable and socially responsible, and the community is becoming more assertive about its right to be informed and to influence governments' decision-making processes (CGG, 2005: 9). One of the most effective tools to achieve such goals is social audits that CSOs undertake to monitor and verify the social performance claims of the institutions.

The increasing global trend toward democratization has opened up the political space for CSOs to play a more active policy-influencing role. According to the World Bank (2005), "CSOs have become significant players in global development finance, are increasingly influencing the shape of global and national public policy... The growing focus among policy makers and citizens on the need for good governance and greater transparency has also opened doors for CSOs. As the influence of CSOs continues to grow, they are also attracting greater public scrutiny, prompting calls for greater accountability."

Social audit is a process by which an organisation accounts for its social performance to its stakeholders and seeks to improve its future social performance. Social audit involves social accountability, which is a process by which accountability is exacted from accountability holders through direct or indirect citizen action and engagement (Rastogi, 2011: 278). The central objective of a social audit is to monitor, track, analyze, and evaluate government performance, thus making public officials accountable for their actions and decisions (Berthin,

2011: 25). It aims to ensure that public officials act transparently, responsibly and effectively and help public entities to understand and improve their performance as perceived by the stakeholders.

As a social oversight mechanism, its purpose is not to frustrate government activities, create unnecessary obstacles, accuse or point fingers at government officials and/or become a threatening policing force. Rather, the main objective is to strengthen the government's public policy capacity and responsiveness by providing constructive feedback and information about performance and impact. To the extent that government officials collaborate and allow citizens to exert their social oversight function, social audits can greatly enhance the legitimacy and credibility of democratic institutions (Berthin, 2011: 32).

Social audit has the intrinsic value of strengthening democratic relationships of people, and it is also instrumental in developing effectiveness through better services delivery and better governance (Rastogi, 2011: 280). It affects positive organisational change and even reforms the management of resources and delivery of services. It paves the way to strengthen public trust and confidence in the democratic governance process and encourage managers to take constructive actions to improve their entities. It can also play a critical role as an anticorruption tool in preventing corrupt practices.

CSOs provide also training on public finances to citizen groups, the media, and legislatures, thereby strengthening the capacity of all of these groups to exercise oversight over budget process and demand accountability from government agencies (Ramkumar and Krafchik, 2005: 10).

Cooperation between Civil Society and Supreme Audit Institutions

Although the functions of SAIs and CSOs are different in nature, the oversight actions they perform make it possible to create spaces for cooperation. CSOs, especially in developing countries with fragile public institutions, are gradually acquiring an increasingly important role in the institutional strengthening of their respective countries. One of the roles that they have been playing on a more frequent basis is that of monitoring the state through the social auditing of government agencies. CSOs also have distinct characteristics that enable them to strengthen the execution of external oversight (Nino, 2010: 5). With different but complementary roles in terms of conducting an oversight of government, CSOs and SAIs need to interact and benefit from each other.

SAIs can benefit from cooperation with CSOs, since it might not only improve the impact of SAIs' work, but also the quality of institutional oversight. At times, audit reports do not have sufficient impact on the governmental agencies in which irregularities are detected. External oversight systems are complex: SAIs only represents one link in a more extensive chain, of which the legislative commissions, the National Legislature and various offices of the Executive are also part. Excessive bureaucracy and conflicting political interests usually conspire against the system working on its own. For that reason, there is a need for the participation of other stakeholders (judges, prosecutors, Ombudsmen, journalists and CSOs). Through interaction with CSOs, SAIs could prevent their efforts from being thwarted. The irregularities they highlight in their reports have higher chances of being remedied if there is pressure coming from stakeholders external to the public oversight system (Nino, 2010: 5).

In general terms, however, it may be stated that SAIs and CSOs do not interact with each other adequately. To date, there has been much less civil society engagement with the auditing process and the office of the SAI. On the one hand, CSOs fear that the relations they may establish with SAI officials might be misconstrued. On the other hand, SAIs fear that the neutrality and objectivity that is expected of their reports may be compromised if they maintain a collaborative relation with the CSOs. Consequently, they are not usually open to establishing links outside government. In this respect, the sensitivity of SAIs' control activities requires establishing measures to

guarantee their objectivity and autonomy. For that reason, it is necessary to have clear rules that determine stages and procedures for the granting of access to, or dissemination of, information related to auditing activities, while at the same time protecting the integrity and objectivity of the oversight process (Ramkumar and Krafchik, 2005: 10).

Nevertheless, there are important opportunities for civil society engagement in the auditing stage of the budget process that can strengthen the oversight function of both CSOs and the SAI (Ramkumar and Krafchik, 2005: 10). Access to public information is fundamental in order to establish a framework in which greater participation exists. For access to and dissemination of information, it is essential to improve the relationship between SAIs and CSOs. Having an effective relationship may increase the efficiency of the external auditing system, and consequently contribute to effective accountability on the part of public administration and improved governance. It may promote the effectiveness of social audit practices as well.

CSOs can use the information gathered through audits in order to pressure governments to respond to audit recommendations and improve governance. In turn, CSOs, through social audits and other such processes can provide information to the SAI that can complement and augment the work of the SAI (Ramkumar and Krafchik, 2005: 20). The participation of civil societies in the auditing, whether in a formal or in an informal process, has the real potential to enhance accountability and align public services to citizens' needs (DESA, 2005: 10). Strategic partnerships between civil society groups and SAIs can assist both entities and as such, each institution can complement the other's work in promoting good governance.

Citizen Participation in the Activities of Supreme Audit Institutions

As a cornerstone of every democracy, SAIs played a fundamental role in upholding the principles of good governance, transparency and accountability. Their overall objective is to make difference in the lives of citizens through promoting efficiency and effectiveness in the utilization of public resources. That is why SAIs have progressively been entering the field of citizen participation and adjusting their institutional, legal and operational structures accordingly.

To achieve their goals, SAIs should be open to the participation of the public in its decision-making process, must heed citizens' concerns in their work, and communicate this accordingly. Open participation enhances their decisions and services by welcoming and utilizing the input of the public. Public engagement gives the power to SAI to be effective and constructive in ensuring the needs of the public. Therefore, audit reports and other outputs of SAIs need to be included in the public debate for further appealing the interest of the public (Akyel and Köse, 2011).

Moreover, audits and audit findings must be communicated to the public so that, ultimately, the citizens are empowered to demand the implementation of audit findings. To be able to do so, citizens must actively participate in the political debate and contribute to the implementation of audit findings. It is of critical importance to provide the citizens with an adequate platform for such commitment. When citizens understand that they are not powerless, and that they can play an active role and defend their interests, they will be willing to fully commit themselves (UN/INTOSAI, 2011: 3).

CSOs, (together with legislatures/-parliaments) can monitor and build pressure on the executive to implement audit recommendations. While audit institutions are traditionally prevented from engaging in policy processes, CSOs can use their networks to add political weight to audit institution recommendations. Concerns that audit findings are not geared towards citizen participation can be mitigated if audit institutions develop accessible and understandable reports that are freely available and widely distributed to the public in a timely manner and if legislators hold public hearings on audit reports and publish minutes of meetings in which audit reports are discussed (Ramkumar, 2007: 3, 9).

The 1977 Lima Declaration (Section 16) stipulates the principle of independent reporting on the outcome of the work of SAIs to parliament and the public at large and asks that SAIs be empowered by the national Constitution to report their findings publicly as "this will ensure extensive distribution and discussion, and enhance opportunities for enforcing the findings of the Supreme Audit Institution."30 years later, the XIX INCOSAI adopted the Mexico Declaration, which spelled out the right and obligation of SAIs to issue

reports and freely decide on the content and timing of publishing and disseminating audit reports. These principles underline the responsible role of public sector auditors in strengthening public trust through their audit activities and reporting and in ensuring the efficient and effective collection and use of public resources for the benefit of society at large (Moser, 2011)

The spectrum for collaboration between auditors and civil society is very large, and collaboration could take any of a variety of forms depending on the comfort levels of each institution and/or the relevant country context. For example, civil society groups could directly participate in audits (as in the Philippines experience), or they could focus on demanding follow-up actions to audit findings and put pressure on the government to require the implementation of audit recommendations (as is done in Argentina), or they could identify entities that should be the subject of audits (as is done in South Korea) (Ramkumar, 2007: 9).

Role of Supreme Audit Institutions in Enhancing Citizen Participation

Today, as emphasised before, there is a stronger demand for promoting democracy and good governance, which requires strengthening transparency and accountability. As a key institution to response to that demand, SAIs are gaining great importance (Akyel and Köse, 2011), and their role and responsibilities are increasing constantly. As set out in the Lima Declaration (INTOSAI, 1977) an important part of the accountability cycle is an independent and credible SAI to scrutinise the stewardship and use of public resources.

SAIs have crucial importance and are strong tools for citizen participation in achieving better quality of governance. The primary vehicle for participation is sharing information on goals, policies, perspectives as well as evaluations on achievements. SAIs can enhance the public's understanding of what an entity is seeking to achieve, to what extend it could achieve this, what the reasons for low performance are, and how it can be improved.

External auditing is not an end in itself; it is ideally a component of a regulatory system of public finance and administration oversight that includes internal auditing, parliamentary reviews, public debate facilitated by the media, judicial prosecution, and other mechanisms (Noussi, 2012: 2). Audit reports and other outputs of SAIs are the most

relevant and reliable sources of information for stakeholders and are tools for both the dissemination of and access to public information.

Because of their control function, SAIs also act as partners and agents of the citizens, ensuring that money entrusted to those in government is being spent in keeping with the requirements of economy, efficiency and effectiveness, regularity and compliance, in the interest and for the benefit of the citizens at large (Moser, 2011). SAIs have important roles in giving assurance whether the information delivered by government is complete, objective, reliable, relevant and understandable. This is important to strengthen the relationship between government and citizens and improve the participation and trust of citizens.

Citizen engagement is also important for SAIs to perform their duties more effectively and serve public more efficiently. According to ISSAI 20, SAIs are accountable to various parties, including legislative bodies and the public and they are also responsible for planning and conducting the scope of their work and using proper methodologies and standards to ensure that they promote accountability and transparency over public activities, meet their legal mandate and fulfil their responsibilities in a complete and objective manner.

ISSAI 21 stipulates that the SAIs make publicly available their mandate, their missions, organisation, strategy and relationships with various stakeholders, including legislative bodies and executive authorities. The standard also sets the below principles, which are related directly to enhancing the two-way participation for SAIs:

- SAIs communicate timely and widely on their activities and audit results through the media, websites and by other means.
- SAIs communicate openly with the media or other interested parties on their operations and audit results and are visible in the public arena.
- SAIs encourage public and academic interest in their most important conclusions.
- SAIs make use of external and independent advice to enhance the quality and credibility of their work.

As highlighted in the international standards, SAIs must clearly communicate to the citizens what they do and what added value they generate for their states and societies

in order to increase public knowledge about the role played by SAIs in terms of accountability. They should facilitate citizens' access to the information generated by the SAIs that needs to be relevant, trustworthy and in a comprehensive format easily accessible by the public (UN/ INTOSAI, 2011: 14).

Importance of Effective Communication for Supreme Audit Institutions

Since communication is one of the most essential tools for the success of any organisation in our globalised and competitive world, SAIs, as supervisory bodies of their countries, need to improve their communication capacities to achieve their objectives effectively and enhance their legitimacy. Communication capacity is one of the fundamental requirements for SAIs to build good relationships with their stakeholders and strengthen the bonds with citizens and their representative organisations.

Communication is a two-way process, and the success of it depends on its mutuality. On one hand, communication and collaboration with others creates a wide range of opportunities for SAIs to transform the way of their work and for innovation. In particular, the role that civil society can play in following up on the implementation of the recommendations is fundamental. On the other hand, by their reports, SAIs can empower the Parliament, media, civil society and individual citizens in setting a more democratic and effective management that is capable of meeting the demands and expectations of the public. A strong link between SAI and the others is essential for the effectiveness of both sides (Nino, 2010: 16).

Auditing is a public service, and SAIs undoubtedly need to communicate effectively with citizens to enhance public accountability. After all, being the ultimate beneficiaries of a better use of public funds, citizens are the most important stakeholders of SAIs. Nevertheless, they are in many cases the ones who are least aware of the benefits of government auditing and accountability. Surveys have shown that a considerable part of population understands little of the work of SAIs. It is therefore necessary that SAIs design the appropriate means to raise awareness of the importance of government auditing among the general public (UN/INTOSAI, 2011: 7).

Since communication with the media is one of the most challenging tasks for SAIs, they should adopt a multidisciplinary approach to attain a

coherent and diversified communication policy. They should also promote pro-active politics of communication to increase public knowledge about the accountability role played by SAIs and to facilitate citizens' access to the information generated by the SAIs (Peruzzotti, 2011). Despite some certain risks and threats, media is the most important tool to communicate with citizens. Developing and implementing communication strategies for active communication with the media will help SAIs to inform the public about government performance, which in turn will raise public awareness. This communication will also provide a rich source of information to SAIs about governmental activities.

An effective media policy is also paramount in communicating the SAI's messages to the public. Impact on the media, and thereby on the public debate, is considered key for many SAIs since it legitimizes their existence, especially when a response to the SAI's recommendations is not compulsory (Bringselius, 2010). Media is an information channel, and a means of bringing pressure to bear among audit objects and members of Parliament as well. Media is a key channel to keep citizens informed of the SAI's role in and contribution to strengthening the country's well-being. A properly informed audience will create public pressure on elected representatives, which in turn will lead to greater executive accountability and, ultimately, to greater transparency and better management of public funds (Dye, 2009:8).

SAIs can strengthen the impact of audit reports by building ongoing relationships with auditees and other key stakeholders, who can support the SAI's work by doing the following:

- pressing for beneficial change (the media and CSOs);
- introducing new laws and calling government to account (the legislature);
- implementing change (auditees); and
- monitoring the effectiveness of implementation (citizens and their representatives) (INTOSAI CBC, 2010: 6).

Good links to the media and public can also help provide intelligence on areas of risk and lead to useful audits (INTOSAI CBC, 2007: 57).

Despite its importance, SAIs do not usually have strong links to society. Among the 94 countries assessed in the Open Budget Survey 2010 (IBP,

2010: 6), in 34 countries, the public is not informed about the annual accounts of its government as the final audited accounts are not completed within 24 months after the end of the fiscal year or they are not released to the public. Furthermore, in 45 countries, the public cannot give input to the SAI's work as the SAI does not maintain formal mechanisms to interact with the public.

Nevertheless, in recent years, there have been increasing demands for these agencies with the purpose of ensuring transparency, access to information, and citizen participation mechanisms in their work. This is intended to strengthen their control functions, increase the demand for accountability from public administration, and thus enhance the credibility of governmental policies and programs (Nino: 2010: 1).

As one of the most important global initiative aims to improve the external oversight of public for better democratic governance, the last two joint symposiums of UN and INTOSAI focused on citizen participation with different aspects. The theme of the 21st UN/INTOSAI Symposium was "Effective practices of cooperation between SAIs and citizens to enhance public accountability", and it has reflected a growing recognition of the need to deepen the participatory processes in public administration matters and provided an opportunity to assess both how SAIs engage citizens in their own work, as well as how SAIs communicate their work to citizens. The latest (22nd) Symposium was on "Audit and Advisory by SAIs: Risks and Opportunities, as well as Possibilities for Engaging Citizens"

Benefits of Participation for Supreme Audit Institutions

By making their audit findings available to the public, SAIs provide a critical window on transparency in public finance management (Krafchik, 2005: 25). The communications of SAIs have crucial roles in responding to the challenges for ensuring transparency and accountability of the public financial management and provide quite a few benefits such as (IFAC, 2003: 4);

- Increasing public awareness and knowledge of government policy, processes and performance;
- Creating and sustaining public interest and participation;
- Increasing government accountability;
- Improving data quality (accuracy, consistency and timeliness);
- Shifting to open management;

- Real time, instant, diverse feedback from the public;
- Open collaboration with the public to solve complex issues;
- Collaboration for decision-making;
- Ensuring integrated governance structures and processes for public engagement;
- Expanding the scope and depth of transparency, participation and collaboration capabilities; and
- A strong partnership in dealing with corruption, mismanagement and inefficiencies in public management.

The existence of formal information channels between SAIs and the media, CSOs, government branches, the parliament and other actors as major audiences for the information SAIs produce will empower both sides to act more effectively. An effective communication gives opportunity to determine, follow and improve "worldwide best practices" (IFAC, 2003:4) in auditing and related areas as well.

There are two ways of increasing the ability of audits to provide information on government performance that is directly relevant to citizens. First, the scope of audit mandates can be increased, and audit methodologies can be developed to enable auditors to offer some comments on the government policies that underpin agency performance.

A second way to improve the ability of audits to provide information directly relevant to citizens is by allowing citizens to participate in the conduct of audits. As citizens will look for specific measures of performance, they will use their access to (and participation in) audit institutions to obtain information on those measures that they are interested in reviewing. Allowing citizen participation in audits will require that audit institutions create spaces in which citizens can meaningfully participate in audit programs and thereby obtain specific measures of government performance (Ramkumar and Krafchik, 2005: 23).

The feedback received by SAIs from the public on their audit findings is in fact both a gift and a challenge because it inspires SAIs to focus their future audits on areas of great concern for citizens. Reacting to citizens' complaints in the course of the respective audit process may give the SAI an indication of suspected fraud and high-risk areas, and can make the audits of SAIs more responsive. Accordingly, SAIs also need to create effective channels for communication with citizens with the

purpose of enabling them to receive complaints so as to select agencies or programmes to be audited and to open up the audits to suggestions, proposals and comments. Special measures that can be taken by the SAI in this respect include citizen interviews as well as the instalment of mailboxes or telephone hotlines for receiving complaints (UN/INTOSAI, 2011: 8).

Conclusions

As a system of government in which power is vested in the people who rule directly or indirectly, democracy can be truly put into practice through active participation of citizens. Since there is an increasing global trend toward democratization, governments are facing a growing pressure to involve and engage citizens in political and managerial processes to be more accountable, transparent and effective.

In order to enhance the quality, credibility and legitimacy of public policies and their results, government needs to inform, consult and engage citizens. Access to information, consultation and active participation in policy-making contributes to good governance by fostering greater transparency and accountability through direct public scrutiny and oversight (OECD, 2001: 6).

As independent and professional oversight bodies, SAIs have crucial roles for a well - functioning democracy and a sound public management system. Their roles are increasing in parallel with a growing demand for governments to be more accountable, transparent and effective. The extent to which SAIs are able to make a difference to the lives of citizens depends on their effectiveness in strengthening the accountability, integrity and transparency of public entities.

By their reports, SAIs can empower the Parliament, media, civil society and individual citizens in setting a more democratic and effective management that is capable of meeting the demands and expectations of the public. They provide a critical window on transparency in public finance management by making their audit findings available to the public.

SAIs can support citizen participation to the management in different ways, such as;

- encouraging managers to enhance public participation in the policy

processes and their implementation;

- ensuring guidance for identifying low-cost and effective ways to increase participation;
- setting an example as a public entity to others;
- disseminating the most reliable information to citizens for their sound evaluation and effective participation; and
- giving assurance whether the information delivered by government is complete, objective, reliable, relevant and understandable.

Citizen participation in both management and auditing processes can become a strategic means to ensure the effective utilization of public resources, prevent the waste of public resources and corrupt practices, and meet public demands and expectations. Citizen participation can also become a means of generating new information to redesign public management and improve public services, and can contribute to clarifying complex issues and problematic areas. Communication and collaboration with others give valuable opportunities to SAIs for innovation and to transform themselves in line with contemporary developments.

To fulfil their roles successfully and add more value to the quality of democratic governance, SAIs need to improve their communication capacity first and foremost. An effective communication is fundamental for SAIs to achieve their objectives and enhance their legitimacy. Formal information channels between SAIs and the media, CSOs and other actors (beyond public authorities) as major audiences for the information SAIs produce will empower both sides to act more effectively. Therefore, they should adopt a multidisciplinary approach to attain a coherent and diversified communication policy to build good relationships with their stakeholders.

References

Akyel, Recai and Köse, H. Ömer (2011), Importance of Strengthening Communication Capacity of SAIs for Ensuring Good Governance in Public Financial Management, Journal of Turkish Court of Accounts (Sayıştay Dergisi), Iss. 82, pp. 3-21.

Berthin, Gerardo (2011), A Practical Guide to Social Audit as a Participatory Tool to Strengthen Democratic Governance, Transparency, and Accountability, United Nations Development Programme UNDP Regional Centre Panama.

Bringselius, Louise (2010), Impact at Any Price? The National Audit Office (NAO) and the Media, Conference Paper to the IRSPM Conference in Berne, April 7-9.

CGG (2005), Social Audit: A Toolkit – A Guide for Performance

Improvement and Outcome Measurement, Centre for Good Governance, http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/cgg/unpan023752.pdf (19.05.2013)

DESA (2005), Auditing for Social Change: A Strategy for Citizen

Engagement in Public Sector Accountability, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York.

Dye, Kenneth (2009), Working with the Media to Maximize the Impact of Your Audit Work, International Journal of Government Auditing, pp. 8-12.

Ebdon, Carol and Aimee L. Franklin (2006), Citizen Participation in Budgeting Theory, Public Administration Review, May-June, pp. 437-447.

Gaventa, John (2002), Introduction: Exploring Citizenship, Participation and Accountability, IDS Bulletin, Vol 33, No 2.

IBP (2010), Open Budgets, Transform Live, The Open Budget Survey 2010, International Budget Partnership, Washington, DC.

IFAC (2003), Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting: An International Perspective, International Federation of Accountants, New York.

INTOSAI (1977), The Lima Declaration, http://www.intosai.org/documents/intosai/general/declarations-of-lima-and-mexico/lima- declaration.html

INTOSAI CBC (2010), How to Increase the Use and Impact of Audit Reports: A Guide for Supreme Audit

Institutions, INTOSAI Capacity Building Committee.

INTOSAI CBC (2007), Building Capacity in Supreme Audit Institutions: A Guide, INTOSAI Capacity Building Committee.

Krafchik, Warren (2005), "The Role of Civil Society Organizations in Auditing and Public Finance Management", Auditing for Social Change: A Strategy for Citizen Engagement in Public Sector Accountability, United Nations, New York

Mergel, Ines and Stuart I. Bretschneider (2013), A Three-Stage Adoption Process for Social Media Use in Government, Public Administration Review, Vol. 73, Iss. 3 (May/June), pp. 390–400.

Moser, Josef (2011), Opening Address, 21st UN/INTOSAI Symposium on Government

Audit, Vienna, 13 to 15 July 2011.

Nino, Ezequiel (2010), Access to Public Information and Citizen Participation in Supreme Audit Institutions (SAI), World Bank Institute, Washington DC.

Noussi, Katharina (2012), Institutionalizing Public Accountability - Why citizen - oriented, independent external public auditing thrives in some countries and fails in others, 26th Annual International Consortium on Governmental Financial Management (ICGFM) International Conference: Public Finance Management (PFM) in the 21st Century - The PFM Architecture, Institutions, and Tools to Meet the Challenges of the Modern Worlds, April 29 – May 4, 2012; Miami, Florida – USA, www.icgfm.org.

OECD (2001), Engaging Citizens in Policy-making: Information, Consultation and Public Participation, OECD PUMA Policy Brief, No: 10 (July).

Peruzzotti, Enrique (2011), Values and Benefits of Cooperations between SAIs, Parliaments and Citizens, 21st UN/INTOSAI Symposium on Government Audit, Vienna, 13 to 15 July 2011.

Power, Andrew (2010) "EU Legitimacy and New Forms of Citizen Engagement", Electronic Journal of e-Government, Volume 8, Issue 1, (pp. 45-54), www.ejeg.com.

Ramkumar, Vivek (2007), Expanding Collaboration Between Public Audit Institutions and Civil Society, International Budget Project, Washington, D.C.

Ramkumar, Vivek and Varren Krafchik (2005), the Role of Civil Society Organizations in Auditing and Public

Finance Management, the International Budget Project.

Rastogi, Sunil Kumar (2011), Social Audit and Its Relevance in India, The Chartered Accountant, August, pp. 278-283.

UN (2011), Promoting the Efficiency, Accountability, Effectiveness and Transparency of Public Administration by Strengthening Supreme Audit Institutions, Resolution Adopted by the General Assembly of United Nations (GA-Resolution A/66/209),

http://daccess-ods.un.org/ TMP/4913941.32375717.html, Access: 11.05.2013. UN/INTOSAI (2013), 22nd UN/INTOSAI Symposium, http://www.intosai.org/fileadmin/do wnloads/downloads/5_events/

symposia/2013/17_E_Co nclusions.pdf

UN/INTOSAI (2011), Effective Practices of Cooperation Between SAIs and Citizens to Enhance Public Accountability: Report on the 21st UN/INTOSAI Symposium on Government Audit, Vienna, 13 to 15 July 2011.

World Bank (2005), "Issues and Options for Improving Engagement Between the World Bank and Civil Society Organizations", Civil Society Team, External Affairs, Environmentally and Socially Sustainable Development Vice Presidency.

By: Ass.Prof.Dr.Recai Akyel, Former President of the Turkish Court of Accounts

PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP AGREEMENTS AND PERFORMANCE AUDIT

In summary, our literature review indicates that performance audits arise as a response to changes derived from the measurement of performance in public administration. The privatization of public service delivery, of which PPPs are just one example, have resulted in the need to report on the efficiency and effectiveness of program management, regardless the body that provides the services (Mulgan, 2005).

By: Prof.As.Dr.Manjola Naço, General Director, ALSAI
Dr. Blerta Zilja, Faculty of Economy, University of Tirana

Abstract

The demographic evolution and the technological development are the main factors of the increasing level of public expenditures in the public sector. This situation reflects the lack of public financial resources to meet the needs of the country's most prioritizing sectors. In particular, the Albanian health-care sector is facing great difficulties in linking the high demands that exist in health care with the limited financial resources to meet this demand. In such conditions, encouraging the involvement of private equity contributions in delivering services to the public health care sector is being considered as an opportunity to cope with the high costs that this sector requires in order to reach even at the poorest citizen. Since the beginning of 2014, until now the Ministry of Health has signed 4 important agreements on public partnership. Given the increased state budgetary costs that these partnerships have lead, and analyzing the "hidden debt" that they possess for the future, ALSAI, as the most important auditing institution in Albania, is considering the auditing of the performance of these partnerships as a challenge for the internal and external audit. For this reason, it is now focusing on the

information it can get from the researches done in this field.

Introduction

Health care is always considered as a prioritizing sector in the Albanian government's budget, even though this is not reflected in the allocation of funds for this sector. In the health care system, there has always excited a gap, between the needs for medical service and the available financial resources to supply them. The demographical changes, the increasing aging indicator, technological changes and the evolution in medical treatments, are some of the factors that indicate the need to increase the financial resources, which are very limited in a country like Albania. Hospital facilities in the country are under the state's budgetary responsibility and they reflect very low levels of efficiency and affectivity in the realization of both capital and current expenditures. The hospital infrastructure is still very modest and most importantly, not well maintained.

Most of the regional hospitals need serious investments, while the state budged has allocates 2% to 2.5% of its GDP, underlying that even though the State Budget is aware of the needs and demands in this sector, it cannot allocate more funds for the public health care service. In this graphical representation we can see the fund allocation in this sector for the latest 10 years.

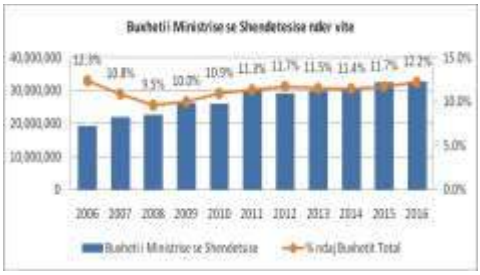

Source: Ministry of Finance

Total expenditures are planned in a total of 32.5 milliards ALL in 2016, reflecting an increase of 108 million ALL, compared to the state budget in 2015. If we analyze the trend of these expenditures in years we can see that after 2014, the budget for the Ministry of Health is over 30 milliards ALL.

Despite the increasing absolute value of the funds, their ratio regarding the total of budgetary expenditures is between 11.5% and 11.7%; while in the State Budget of 2016 the health care funds result in a total of 12.2% of the total budget, achieving the full coverage in relation to the total budgetary expenditures in the corresponding sectors.

In relation to the GDP, the weight of this sector from 2.24% at the end of 2015, is predicted in a total of 2.12%

in the budget of 2016, which is a very low value compared to the demands and the development strategy of this sector.

Even though the allocation of funds has been increased in their absolute value, the level of change reflects the failure of the state in facing the needs of health care in the country and also it indicates the need to include the private capital partnerships with the state in covering the need for capital and completing the demands of this sector so that the citizens can benefit from a high quality service.

In 2014, the Albanian government proposed the first initiative towards public private partnership in health care, which would provide basic medical checkups for the age range 40-65 years old. The request for this partnership was published on February 25, 2014 and the winner was announced on October 6, 2014. The service under this contract would continue for the following 10 years and had a total cost of 13,833 million ALL, which the state budget needs to pay as a predicted value of examinations, regardless of whether or not this target is seized by the contractor. There is no concessional fee for this type of partnership contract.

In 2015, there was a second public private health partnership initiative, which related to the provision of personalized sets of surgical instruments, such as single-use sterile items during surgeries, treatment of biological waste and sterilization of operating rooms. The request for this partnership was published on 16 February 2015 and the winner was announced on September, 28 2015. The service under this contract would continue for the following 10 years and had a total cost of 9,657 million ALL, paid by the state budged. There is no concessional fee for this type of partnership contract and there are no measurable indicators on the needs for this kind of service.

On July 13, 2015, another request for a private partnership contract was published, related to the hem dialysis service. The procedure concluded on May 25, 2016, in a 10-year agreement with a total of 8,623 million ALL and the service provided by this partnership would be covered in 5 regional public and non-public hospitals.

On December 22, 2016, the concession for a 10-year lab service was announced, extended to 18 hospital units in Albania (university or local hospitals). The announcement of winner was made on April 24, 2017,

for a 10-year coverage period and a budgetary cost of 13,006 million ALL.

In summary, only for these four contracts, the Ministry of Health and the state budget was committed on paying a total of 45.119 million ALL or 336 million Euros, which is just a little more than the annual budgetary level planned for health care in the country. Given this great commitment and also the length in years of the contracts under the responsibility of private economic operators, the need for performance audit is not only a need but also a necessity to guarantee the value of the money spent under these concessions. But, can we actually discuss about a common performance audit, or the specifics of this partnership pose audit challenges that require in-depth analysis, expertise capacities, and a well-planned methodology to successfully achieve the objective of maintaining public money and guaranteeing services for the citizens. To answer this dilemma, we conducted an analysis on the researches concluded in the international performance auditing practices of public private partnership contracts.

Public private partnerships and their definition

Public Private Partnership Agreements provide a unique and innovative approach in involving private sector to deliver high quality public goods and services through joint ventures, under the conditions when the available resources are limited. It is impossible for the public sector to fulfill major commitments under the conditions of limited financial capacity, so Public Private Partnerships (PPP) result in an attractive option for meeting this challenge.

On the other hand, it should be noted that this partnership requires a framework that can enable the private sector in providing a reasonable return on the terms of a manageable risk; to provide the appropriate quality for service users at an affordable cost for the Government and also providing additional value to the public money spent. Due to different stakeholders pursuing varying interests, risk mitigation arrangements become complex.

Public-private partnerships have been used for many years in the USA, but yet Clinton's administration is the supporter of the combination of right and left economic policies, promoting PPPs as a key component of urban policy. Such ideas of combining right and left economic policies are accepted on this public management practice, considering partnerships as a new way of governing.

The United Kingdom, under Thatcher's administration, addressed PPPs as a preferred method for the economic recovery. The PPP concept began with the initiative known as the "Private Financing Initiative" (PFI). The idea of involving private contractors in concluding construction costs for public authorities, in return of rent agreements for these public utilities, meant facilitating the initial costs of construction for the government. At a first glance, these agreements provide benefits on both sides: the private sector involved in these ventures and also the state, but many experts emphasized the fact that the government was simply *"leaving the future as a hostage" and the long-term expenditures paid to the private sector to realize these schemes, exceeded the public sector costs to build them themselves.*

The literature indicates examples of PPP presentation even in rich countries such as Norway, while in Australia, the presentation of public and private sector contracts for infrastructure dates back in the early 1990s. The first projects focused on roads tolls, hospitals, water and energy.

All governments in different countries are relying more and more on private sector management money and skills (Standard & Poor's, 2005). The term "public private partnership" (PPP), despite its universal use, has different meanings manifested in different nations at different times (Pollitt & Bouckaert, 2000; Greve & Hodge, 2005).

For the purpose of our work, despite the different definitions we found, we have chosen the two most representatives. *The United Nations* have defined PPPs as "Innovative method used by the public sector to contract the private sector to provide its capital and capabilities in delivering projects / services on time and at the budgetary level, while the public sector bears the responsibility to provide services in a benefiting way for public and economic development, and to improve the quality of life." The *World Bank* describes PPPs as "Long-term agreements under which governments buy services with respect to a contract, or directly subsidize the supplies for the consumers. In some cases, the government carries significant risks by guaranteeing income or returns for the services that are offered directly to the general public ".

The key to the success for PPP projects is a balanced and fair share of risks and benefits among partners, as well as transparency and account-

ability for all contract management related transactions.

The Performance of Public Private Partnerships and public state auditing

The partnership's performance can be generally revised and it involves analyzing the long-term relationship that may exist beyond the distribution of a particular project or program, and greater benefits on individuals or partner organizations or, in fact, citizens and receivers of such services.

Boardman and Vining (2010) address a "cost-benefit analysis" approach, but they agree on the fact that this would be an ambitious approach as they are currently not familiar on any cost-benefit analysis of PPPs. PPP performance tends to always be contested because of the political context.

In Skelcher and Sullivan's work (2008), the importance of the approach driven by the theory of collaborative public policy analysis is cited, a fact that derives from reasons that link different goals in achieving results, so that the evaluation of performance measures includes theoretical operational position. The performance of public private partnerships has a special approach in the political environment, as they reflect commitments undertaken mainly by politics (subsequently judged by the electorate). They include public money expenditures (raising issues of money efficiency) in achieving benefits for service users (associated with issues of accountability and quality).

In their work, Skelcher and Sullivan discuss the performance of these partnerships from different theoretical perspectives, each of which explains different aspects of performance. Their research results in the proposal of five performance approaches led by five theoretical performance domains, including democracy, transformed integrity, politics, and sustainable partnership dimensions. They are related to democratic theory, power theory, institutional theory, political theory, and theory of discourse.

In most of UK researches on measuring performance and managing these partnership contracts, studies have been focused generally on policy performance and only recently they are focused on achieving results (Boyne et al 2003, Bovaird et al 2009, Sullivan 2009 ; Dickinson 2008).

The field of coordination, coalition and linking performance is different, but cooperation as a prerequisite for the three of them is more than just a considerable element. Measuring the

coordinated performance is related to the commitment that partners have on uniting, developing common tasks, compatible goals and integrating their strategies. The indicators are focused on the first phases of developing a partnership, as it the phase when the adaption to different ways of work and organizational cultures starts.

Coalition performance focuses more on maintaining cooperation, so it is the ability of partners to support the coalition despite the differences in their interests. The indicators focus more on a consolidated partnership and not in its start. The indicators reflect the extent to which relationships and behaviors in a given period produce favorable circumstances for the continuing or ending the relationships and behaviors in the upcoming period.

Linked performance focuses on seeking added-value forms through collaboration - which relates to the use of dynamic features of complex networks and interacting systems.

These three types of performance related to the public private partnerships are interrelated. The performance of coalition is often linked to trust, meaning that the stability of a coalition results from trust. However, such level of confidence is likely to emerge from the success of coordinating and connecting performances, where partners agree that partnership has added value, hence their relationships have exceeded those implied by the provisions envisaged in a contract.

In most OECD countries, state auditors have traditionally provided an independent audit on the executive activities of the government and its agents, by reporting the findings directly to parliament and by also playing a key role in public accountability (Normanton, 1966).

Our literature analysis derives from the premise for a symbiotic relationship between public accountability and public state auditing, given that public audit plays a vital role in fulfilling the constitutional function of responsibility that the Parliament posses. (Normanton, 1966).

Turning back attention to outputs and outcomes of the competitive procurement, introducing private sector management technologies, accounting and auditing in the government sector, and the economy, efficiency and effectiveness in delivering services, results in a review of how public accountability can and should be manifested (English, 2003; Funnell, 2003). The debates on this topic are full of the information

required to keep the executive responsible for public services produced by private contractors under the contract and the role of public auditors in providing this information (Guthrie, 1989, English and Guthrie, 2000, English, 2003).

The earlier discussions on this matters relate to the understanding and the need for government accountability regarding the effectiveness of the distribution of PPP programs (Cutt, 1977; Dillon, 1985; Pugh, 1987), and whether performance auditing included detailed review of the government policies (Dillon, 1985; Guthrie, 1989; Hamburger, 1989).

With only one exception, all papers uniformly recommend that the audit mandate, independence and public audit funding to expand in such way to allow public auditors to undertake more performance audits, and also to include a review of the economy, effectiveness, and efficiency of auditing, while the auditing of governmental policies is explicitly excluded from performance audit mandates.

The literature on performance audits carried out on contractual contracts in the health care sector has shown a rise in the magnitude of the controversial nature of performance auditing, reflected in the observed divergences of de juro and de facto mandates.

The literature varies from a simple review to a critical analysis of legal complexity and informal discussions that bring performance audit practices to the context on which the examination of performance auditing is performed. (Hamburger, 1989; Funnell, 1998; Guthrie & Parker, 1999). In summary, these researches point out the debate on the transformation of performance auditing in space and time, as well as the ones responsible on monitoring and controlling the performance of the public sector. These studies, which predominantly focus on the offices of the supreme auditors at different times, conclude that the performance audit methodology is a social construct of the best practice, with different configurations that depend on the social and organizational factors of specific situations.

A number of papers compare de jure's performance audit with the de facto mandate (Guthrie, 1989; Hamburger, 1989; Glynn, 1989; Parker & Guthrie, 1991; McCrae & Vada, 1997; Hatherly & Parker, 1998; Guthrie & Parker, 1999). In summary, the literature on public accountability and performance auditing suggests that there will be changes in the way that public

auditors interpret their audit mandate, which cannot be fully explained by the differences in their legislative mandates (de juro mandate), and the policies that support the implementation and development of PPPs.

The literature that addresses issues on public accountability and audit issues especially related to PPP contracts reflects the obstacles in public accountability associated with these types of contracts, even when we refer to the practices in PFI schemes in the United Kingdom. In some contexts, Watson (2003, 2004) has noted that reporting entities have uncertainties related to the risk transfer mechanism; and the possible use of commercial confidential clauses by governments. Some researchers, (Froud & Shaoul, 2001; Grimsey & Lewis, 2004), have proposed different frameworks to assist pre-and post-contracting phases of PPP projects. The purpose of these frameworks is to increase public accountability in delivering service. None of these researches explicitly addresses the role of public audits in this process.

Whereas in the research monographs of Broadbent et al., 2004; and Edwards et al., 2004, the oversight of PFI projects is analyzed. Edwards et al. (2004) focuses on the actuality of the performance of specific PFI's projects.

Research findings are related to partnership and contract management, money value, risk transfer, financial reporting and public accountability. The findings mainly indicate the failure on performance of developing collaborative partnerships, inability to write a contract with proper specifications, lack of fair share of risk and the creation of additional cost.

The authors conclude that the real examined PFI beneficiaries are the financial institutions. The focus of Broadbent's work et al (2004) is the usage and development of post-contract surveillance. They confirm that the first decision-making processes of PFI give NAO a framework to audit PFI arrangements, but there are reserves related to the exclusively financial concentration, compared to non-financial oversight performed in some NAO audits at the post-contractual stage of PFI projects. The focus of this research is the management of the control systems needed to estimate the value of money and long-term quality of decision-making on final users, and how these control systems can affect the development of post-service

surveillance systems contracting on PFI.

In summary, our literature review indicates that performance audits arise as a response to changes derived from the measurement of performance in public administration. The privatization of public service delivery, of which PPPs are just one example, have resulted in the need to report on the efficiency and effectiveness of program management, regardless the body that provides the services (Mulgan, 2005). The weakening of public accountability that derives from these types of agreements is accompanied by the need to strengthen the mandate of public auditors, and the public auditors' ability to have extensive de jure legislative mandates in performing performance audits.

The literature suggests that the de facto audit mandate may change from the de juro (legislative) audit mandate, as a result of a number of contextual factors. Public sector auditing is not a fixed and unchangeable technology, but it changes do to the situations in space and time, and also differs from the personal approaches of public auditors (Guthrie & Parker, 2003). The information from the literature review suggests that empirical investigation of PPP audit activity may affect such that the observed differences in observations and the audited values in space and time need to be fully explained.

The literature shows that even in developed countries such as the United Kingdom, NAO has performed relatively few audit programs for evaluation of the development, implementation and management of PPP projects. Most of the audits explain the implementation and, moreover, the legitimacy of government policies. Most of the audit programs in the United Kingdom have been based mainly on the explanation of the methodology used to measure the value of money and its evaluation at the pre-decision stage. Referring to the relatively few PPP projects that have functioned on sufficient time periods to allow a meticulous oversight of the operating phase, explains the partial results we can conclude. However, the literature reflects an increasing interest in long-term PPP observations and methodologies to build oversight mechanisms. Until 2004, UK-based audit practice is responsible and focuses broadly on financial asset assessment, as opposed to the incorporation of a proactive non-financial quality assessment framework (Broadbent et al., 2004).

In conclusion, we can say that the performance audit of Public Private Partnership Contracts, should be focused not only on the pre-contractual and procurement phase, but it should also design a comprehensive framework of indicators mainly related to the post-stage phase, to assess not only the effectiveness of spending funds allocated, but also the fulfillment of public objectives and quality in providing service to citizens. In this way, trust and accountability are also considered as primary factors for public accountability. And as long as the audit requires a preparatory phase and a methodological framework, it implies an institutional challenge that requires not only willingness, dedication but also professionalism and full expertise in the respective areas where these kinds of partnerships are offered. So, in order for ALSAI to be involved in such complex and challenging missions, an initial institutional analysis and preparation is needed to ensure a successful audit project.

Translated by : Joana Troqe, Auditor

Department of State Budget Audit

By: Prof. As. Dr. Manjola Naço, General Director, ALSAI

Dr. Blerta Zilja, Faculty of Economy, University of Tirana

THE REGULATORY FRAMEWORK AND ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF GAO IN THE FIGHT AGAINST FRAUD, ABUSE AND MISAPROPRIATION OF PUBLIC FUNDS

To help managers fight fraud and maintain integrity in government agencies and programs, GAO has identified key practices for managing fraud risks and has organized them into a single document called the Regulatory Framework for Risk Management Fraud

By: Ermal Yzeiraj - Director of Law and Standards Control Department, Supreme Audit Institution of Albania

Entry

GAO is considered as one of the leading SAI's among other supreme external audit institutions worldwide and also as one of the most active SAI's in the activities, initiatives and activities of the International Organization of Supreme Audit Institutions - INTOSAI.

For years, GAO has developed and improved a well-structured and highly effective regulatory framework in the fight against fraud, misapropriations and abuse of public funds, which can well serve as a guide to the changes and improvements that the State Supreme Audit Seeks to do in its regulatory framework and its organic structure, to improve and increase its institutional role and contribution to the fight against corruption.

In view of this idea, this paper presents briefly and summarily what was currently treated as a Strategic Document in the training that I, as KLSH representative, had the fate fortune and honor to follow for about four months at GAO leaving anyway untouched part of the original recommendations of this document which may serve as a basis for initiating changes and improvements to the regulatory and structural framework in the SAI.

GAO's strategic plan 2014-2019

Fraud, abuse and misappropriation, as identified by GAO audits, cost to the

federal government billions of dollars a year. Although federal agencies have taken steps to improve accountability in government programs, cases of fraudulent activity, improper payments and overlapping, inadequate documents and other indications of fraud, abuses and abuses continue to appear in a wide range of federal programs and activities.

To help prevent and detect these activities, the 2014-2019 Strategic Plan sets GAO's engagement in conducting investigative auditing and special investigations of federal programs as well as identifying and analyzing the main causes that lead to the existence of fraud, misuse and abuse of public funds.

The 2014-2019 Strategic Plan mentions 4 goals, where the third goal has to do with the help that GAO needs to provide to assist the Federal Government in addressing various national challenges.

Goal 3.2 Strategic Objective no. 3 has to do with contributing to the accountability of the Government by identifying fraud, abuses and misappropriation as well as the necessary improvements that need to be made in internal control. This objective is divided into 4 Performance Goals as follows: Carrying out legality audits to identify and address weaknesses in frauds, abuses and misappropriation.

Conducting investigations and assesiments of security vulnerability.

Evaluation and verification of information, appeals from citizens (signalers).

Identifying ways to strengthen accountability and internal controls in federal programs, assets and operations.

GAO's Regulatory Framework for Risk Fraud Management in Federal Programs.

To help managers fight fraud and maintain integrity in government agencies and programs, GAO has identified key practices for managing fraud risks and has organized them into a single document called the Regulatory Framework for Risk Management Fraud. The framework includes control activities to prevent, detect and respond to fraud, and environmental structures and factors that influence or help managers achieve their objective to mitigate the risks of fraud.

The purpose of fraud risk management is to ensure the integrity of the program by continuously and strategically simplifying the likelihood and impact of fraud. This objective is intended to facilitate the achievement of the broader mission of the program

and strategic goals by helping to ensure that funds are spent effectively, services meet the intended purpose and assets are protected. The critical control activities for managing fraud risks fall into three general categories: (1) prevention, (2) disclosure, and (3) response.

GAO Series on High Risk

Every 2 years, GAO provides Congress with an update on the risks considered high by GAO where federal units and program areas are under threat because of their vulnerabilities to fraud, misuse, abuse, and mismanagement or having more need to extensive reforms.

The list of GAO's related to High Risk continues to be an important tool for Congress and policy makers in the US in order to draw attention to the activity and performance of federal agencies and programs. Finding sustainable solutions to issues in these high-risk areas can save billions of dollars, improve service to the American public, and strengthen public confidence in the federal government.

Currently, the latest High Risk series (2017) identifies 34 high risk areas (added 3 new areas and removed 1 from the previous 2015 list). To assess the progress made by agencies in addressing high-risk areas, GAO uses these criteria: leadership engagement, agency capacity, action plan, and demonstrated progress.

GAO's General Standards for Government Auditing (Yellow Book)

The General Auditing Standards of the Government, also known as the Yellow Book, provide a framework for performing high quality audits with competence, integrity, objectivity and independence. The Yellow Book is for use by auditors of government entities, subjects receiving government funds, and other audit organizations that carry out audits based on the Yellow Book. These standards provide the basis for government auditors to lead, for example, in the areas of independence, transparency, accountability and quality through the audit process.

The Yellow Book consists of 7 chapters, of which 3 main chapters (Chapter 4 - Standards for Financial Audit, Chapter 5 - Standards for Certification Engagements and Chapter 6 - Ground Standards for Performance Audits) cite and process aspects of different in dealing with fraud, abuse and non-compliance with the provisions of the laws, regulations, contracts and grant agreements during audits.

GAO Standards for Internal Control in the Federal Government (Green Book)

In addition to the definitions made in Law 31 U.S.C. 3512 (known as the Financial Integrity Law) GAO issues standards for internal control in the federal government widely recognized throughout the government as the Green Book.

Internal control helps an entity to carry out its actions efficiently and effectively, report reliable information about its actions and comply with applicable laws and regulations. The Green Paper sets standards for an effective internal control system for federal agencies and specifically for identifying and addressing major performance challenges and areas with greater risk for fraud, abuse, misuse and mismanagement.

Unlike the Yellow Book, the Green Book is comprised of 17 Principles (not Chapters) where Principle 8 (Risk Assessment of Fraud) deals specifically with fraud, abuses and misappropriation (but mainly fraud) by elaborating types of fraud (fraudulent financial reporting, misuse of assets and corruption), risk factors of fraud (incentive/pressure, possibility and attitude/rationalization) and response to fraud risks.

Also Principle 10 (Design Control Activities) mentions fraud, abuse, and misappropriation when processing the concept of division of duties that management should take into account when designing audit activities.

GAO's Special Structure for Auditing and Investigative Services (FAIS)

For years GAO has established and developed a special facility for conducting audits and investigative services called FAIS, which the main purpose is to provide Congress through auditings and investigations of a very high quality regarding the existence or not of fraud, abuses and misappropriation in certain agencies or programs, while assessing their security and vulnerability.

The FAIS team at GAO is at the same time the structure responsible for managing Fraudnet, an online system for the public that reports anonymously and confidently the allegations of fraud, misappropriation, misuse or mismanagement of federal funds.

The FAIS team consists of investigators, analysts and auditors who have experience in investigative audits. What is interesting about the FAIS is that this structure has several investigative powers such as conducting secret tests, witness

interviewing, interception of premises and persons, etc. The impact of the FAIS work is great. In the fiscal year 2013, FAIS's work identified more than $ 1.4 billion in financial benefits to the federal government.

FraudNet

FraudNet is the GAO portal line where the general public can report on government fraud, abuse, misappropriation, or mismanagement of federal funds.

In 2015, 2.097 complaints were forwarded to FraudNet, of which 1.066 were considered as valid claims to be verified and audited.

This portal is conceived in such a way that the public creates a quick idea of what they can report and how to self-classify the information that GAO will follow. The online site gives viewers a brief description of what is considered fraud, misappropriation, misuse and mismanagement of federal funds, and also reflecting some concrete examples.

Recommendations

Based on the conclusions made in Chapter III of the Strategic Document worked during the four-month training in GAO, in cooperation with the leader of this paper, we agreed on the presentation of the six main recommendations for KLSH in terms of making relevant regulatory and organizational changes as followos:

1) Definition and adoption of a standardized terminology

KLSH should consider the standardization of the terminology used in its regulatory framework with regard to the fight against fraud, abuse and misappropriation, which should not only be in accordance with the domestic law of the Albanian State but also with international law and mostly with INTOSAI's international standards.

2) Restructuring, improving and expanding the current regulatory framework of SAI

KLSH should look into the possibility of summarizing all of the current audit regulatory framework in a single document similar to the GAO Yellow Book, creating a more practical approach to auditing development and avoid referring auditors to one set of documents in parallel.

KLSH should consider having a dedicated and organized regulatory framework based on three aspects of a SAI approach to fraud, abuse and misappropriation that are prevention, detection and response.

KLSH should undertake the relevant legislative initiatives to gain the right of involvement in the process of

drafting and approving internal control standards in the Republic of Albania (alongside and in cooperation with the Ministry of Finance).

3) Creation of a dedicated structure specialized in the fight against fraud, abuse and misappropriation

KLSH should consider the idea of creating a special structure dedicated to detecting and responding to fraud, abuse and misappropriation (or corruption) in the future. The powers of this particular structure may include: interfering with normal audits when auditors find or suspect fraud, abuses and misappropriation, performing special audits in areas or subjects with a high risk, verifying citizens' denunciations, especially those incomes through a special and dedicated online portal, cooperation and coordination of work with the police and prosecution structures, etc.

4) Increasing focus towards the audit of the internal controls

KLSH should consider increasing the focus on the audit of internal controls (proper implementation of internal control standards) in Albanian institutions, considering this as one of the best preventive tools against fraud, abuse and misappropriation (corruption) and as a proper and effective way to contribute to the good governance and strengthening of the institutions, economy and finances of the Albanian State.

5) Monitoring strategies in the fight against corruption and the implementation of SDG-s (Sustainable Development Goals)

Based on the definitions made in the INTOSAI Strategic Plan (2017-2022) and ISSAI 5700, KLSH should take into account its institutional engagement towards assessing and monitoring the implementation of SDG-s (Sustainable Development Objectives) by the Government and also the current government strategies in the fight against corruption, which are considered as a direct and important contribution of an SAI to the country's development, good governance and the fight against fraud, abuse, misappropriation and corruption.

6) Analyzing and evaluating fraud, abuse, misappropriation, corruption, and their costs

KLSH should consider developing a comprehensive methodology for analyzing and assessing fraud, abuse, misappropriation, corruption, as well as their costs in the state's economy and finances. One of the main problems in the process of analyzing and assessing a criminal offense related to misuse of office,

falsification of fraud and corruption is the lack of statistical data as most of these crimes remain hidden. In response to this worldwide problem, SAI-s have the ability and capacity to scientifically analyze and evaluate (by using the appropriate methodology) the degree of existence of these criminal offenses (hidden crime) as well as their costs in the state's economy and finances.

So far, state institutions have based their activity on assessments (studies) made by various NGO-s such as the Corruption Perception Index conducted by Transparency International. Based on these assessments, state institutions create and monitor the implementation of their strategies in the fight against corruption. If the SAI has to engage in assessing the state strategies for combating corruption, they should be able to "self" and scientifically assess all known or hidden data about these criminal activities, thereby releasing series of conclusions about the cost of these criminal offenses in the economy and state finances.

Bibliography

- ✓ GAO's Strategic Plan 2014-2019
- ✓ GAO's Framework for Managing Fraud Risks in Federal Programs
- ✓ GAO's High-Risk Series
- ✓ GAO's Generally Accepted Government Auditing Standards (GAGAS or Yellow Book)
- ✓ GAO's Standards for Internal Control in the Federal Government (Green Book)

Translated by : Xhein Xhindole, Auditor

Department of Municipality Audit

By: Ermal Yzeiraj - Director of Law and Standards Control Department, Supreme Audit Institution of Albania

FINANCIAL DEVELOPMENTS IN ECONOMIES OF WESTERN BALKAN

Financial system deepening supports sustainable economic growth and macro-financial stability, mainly through efficient allocation of resources between borrowers and investors, and by enabling consumption facility and risk management (Levine 2005)

By: MSc. Mariola Kapidani,
Dr. Egerta Marku,
Faculty of Economy, University of Tirana

Abstract

Western Balkan countries demonstrate common characteristics of financial and economic developments, as well as a similar past throughout the transition years. Although the dynamic of institutional changes varies in states, the banking sector's dominance in the financial system as well as the inactive financial markets are two common features noticed in all the Western Balkan countries. The development of the financial system and its instruments is becoming increasingly important in the worldwide literature as an indicator of economic growth, foreign investment attraction, poverty reduction and the overall development of the country's economy. Many studies on economic growth factors have identified a positive relationship between economic growth and the development of the financial system, taking into account indicators such as the expansion of financial services and financial intermediation, indicating that the presence of a healthy and balanced system of financial services stimulates the increase of output. On the other hand, financial stability directly affects the progress of macroeconomic stability. In this paper we have studied the main developments in the financial systems of the Western Balkan countries, in states of: Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Kosovo, Montenegro, Macedonia and Serbia. Based on the financial statistics of the

last decade, we have studied the system's performance and challenges, by analyzing the indicators of financial development and deepening of financial systems. To summarize the arguments of the paper and to test the importance of financial developments in the region's economic growth, we have used the least-squares regression method for the panel data of the seven countries. The results of the model show that the independent variable: bank loans to bank deposit and the interest rate spread indicator have a positive statistically signification relation with the level of GDP per capita. Also, an increase of liquid liabilities in the system has positively affected the GDP per capita. A decrease in the spread of interest rates has positively affected the GDP per capita. Meanwhile, the indicator of domestic credit by the financial sector according to the model has no statistically significant relation with the indicator of the economic growth, which indicates the lack of effectiveness of the analyzed financial system as a whole, including non-bank institutions, which for the region are at a low development stage with limited investment and income opportunities.

Key words: financial deepening, economic growth, Western Balkans, financial indicators.

Introduction

The relationship between financial system development and economic growth, investment level, poverty level and other country development indicators has been studied widely in the economic theory, becoming a well-known fact in the world literature. Just as financial development is a determining factor at the overall level of development of a country, the reformation of the financial system is an important indicator of transition process succession. The system reformation is a key condition for achieving macroeconomic stability and the economic growth of transition countries. Many studies on economic growth factors have identified a positive relationship between economic growth and the development of the financial system, taking into account indicators such as the expansion of financial services and financial intermediation, showing that the presence of financial services deepening stimulates increase of output. On the other hand, financial stability directly affects the progress of macroeconomic stability.

A common characteristic of economies in transition, especially for countries that have transitioned from the centralized economy to the free

market, is facing capital difficulties to boost growth and economic development. Similarly to other Eastern European countries, the Western Balkans has faced these challenges with dynamic rhythms of development. The financial features of Western Balkan economies vary in countries, although the mono-bank system of the eastern bloc was a common origin. Another common development of the countries in the region is the dominance of the banking sector in the financial system. For 2015, the banking sector accounts for 90.4% of the share of the financial system in Albania, while in Kosovo it accounts for 70.8% of the system. According to the IMF, the deepening of the financial system in Western Balkan countries seems to be following the standard performance. These countries have advanced rapidly with the banking sector but are at low standards in the development of the non-banking sector, especially the capital market, with the lack of stock exchange market and other non-bank intermediaries.

Financial system deepening supports sustainable economic growth and macro-financial stability, mainly through efficient allocation of resources between borrowers and investors, and by enabling consumption facility and risk management (Levine 2005). In the course of economic development, financial development begins with the expansion of banking services and further it includes the growth and provision of non-bank financial services such as equity, pension and insurance markets. The development of the non-banking sector starts when the system overcomes challenges related to information, implementation and coordination, and when there is sufficient demand for sophisticated financial services (Pagnano 1993, De la Torre, Feyen, and Ize 2011).

In this paper we will analyze the main developments in the financial systems of Western Balkan economies, more specifically in countries: Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Kosovo, Montenegro, Macedonia and Serbia. Based on the financial statistics of the last decade, we will address the performance and challenges of the system, studying the indicators of financial development and deepening of financial systems. To summarize the arguments of the paper and to test the importance of financial developments in the economic growth of the region, the least squares regression method for the panel data of the seven countries will be used.

1. Financial developments in the Western Balkans region

In the former socialist economies the financial sector was regulated according to the requirements of managing a central planning economy where the concentration and allocation of financial resources was accomplished through the monobank system. The financial sector had a passive role while the resources needed to carry out the transactions were enabled by the planning of the central bank which had a service role in the economy. A characteristic of the system was that the central bank had the obligation to provide loans for the public enterprises and it covered all loses of economic activities for the subjects performing with negative profits. These almost fiscal practices, but also other factors of production and consumption, had led to banks' portfolios, as well as balances of enterprises with accumulated losses over the years. Price control from the government affected the consumer goods price decline, so that the standard of life could be reached and to make affordable products to the costumers, regarding of their cost. Under these conditions prices did not reflect the cost of production, so the state subsidized the enterprises in order to stimulate production. Elimination of subsidies and market liberalization in the late 1980s and early 1990s caused accumulation of losses in state-owned enterprises, which continued to operate despite this fact. Thus, losses were absorbed by the banking system, causing part of the deficit to gradually shift to the financial system (S. Golubović & N. Golubović, 2005).

A common characteristic of Balkan countries was that in the first phase a radical change in the financial system was avoided, while partial changes were undertaken such as the transformation of the monobank system into the two-tier system. Along with this change, the liberalization of new banks creation and the decentralization of decisions regarding the volume and tariffs of financial services were achieved. In the Western Balkans, the economic changes that came after the 90s with the dispersion of Yugoslavia, showed immediate results in the financial system. The region faced an increase in the capital flow, initially linked to the banking sector, which brought an increase in potential lending to the economy and the conditions for the banking sector's growth began to improve. Some of the state banks were transformed into commercial banks, and new banks also entered the market, mostly as subsidiaries of European banks. During this period

there is present the intervention or technical assistance of international organizations such as the IMF, the World Bank and the European Bank for Reconstruction and Development.

1.1 Financial system in the Western Balkans after the 90s'

Structural changes in the financial system include the creation of the necessary legal conditions for the application of new measures, adopting a European legislation, especially with regard to the central bank's function, the regulation of financial markets and beyond. As a time period these changes coincide with developments in Albania and Bosnia-Herzegovina in 1997, Croatia in 2001, Macedonia in 2004. Data obtained from the European Bank for Reconstruction and Development show that with regard to the banking sector transformations from centralization to a liberalized market, Serbia has undergone a more significant change and a deeper reformation starting from 2000. While Croatia and Macedonia, as two countries that have begun the transition earlier, have had a more positive start since the central bank's impact has been smaller in the banking sector during the centralized economy decade. While Kosovo is at low levels in this reform, as a result of the lack of new banks in the financial market, low competitiveness in this sector and the slow dynamics of banking legislation reformation. The countries ranked higher with regard to this index also have a higher foreign capital invested in the banking sector.

The banking sector developments in the Western Balkans have shown a high presence of foreign banks since 2000. According to IMF, an increase of foreign investments in this sector has influenced the efficiency of the system, professionalism and financial sustainability. Foreign banks, supported by parent companies in western countries, could afford lending beyond the country's deposit level, which provides broader financing opportunities than the countries own financial resources. These banks also brought professionalism and know-how to improve the credit allocation process.

Foreign ownership in the banking system in the Western Balkans remains high with an average of 89.1% in the region. Bosnia and Herzegovina is the country that experienced the fastest structural changes with regard to bank ownership, where foreign banks have become the main driver of credit growth (IMF, 2006).

Three important phases can be identified in the development of the

financial sector, and in particular the banking sector, for the Western Balkans. The first phase started in the mid-1990s until the beginning of 2000 with the growth of foreign banks in the market and the reformation of the sector. The second phase was the stabilization and expansion phase of the sector, starting from 2000 until the beginning of the global financial crisis in 2008. While the last phase is characterized as a phase where the consequences of the financial crisis became apparent with the rise of non-performing loans which are also shifted in upcoming years, as a result of the lack of right actions in avoiding this problem in the Balkans. One of the indicators of the deepening of the financial system is the level of credit provided by banks to the private sector.

Throughout the late 1990s and early 2000, domestic credit provided by banks to the private sector has steadily increased for Western Balkan countries. However, the level of credit in countries such as Albania, Kosovo and Macedonia remains low compared to Croatia, which has had an upward trend in lending of the banking sector. Also, private sector crediting in Albania and Kosovo remains low compared to the region's average of 50% of GDP. Data on Montenegro and Bosnia and Herzegovina show a decline in bank credit from 2008 to 2016 related to the effects of the consequences of the financial crisis on the banking system.

Table 1. Domestic bank credit to the private sector as a percentage of GDP

	2000	2008	2016
Albania	4.6%	35.4%	35.36 %
Bosnia Herzegovina	37.4%	66.7%	62%
Croatia	31.6%	63.9%	76.7%
Kosovo	0.9%	33.1%	37.8%
Montenegro	n/a	87%	53.6%
Macedonia	17.8%	42.4%	49.2%
Serbia	45.7%	39%	43.5%

From the data of 2008 and 2016 (Table 2), it appears that there has been an increase in the value of deposits as a percentage to gross domestic product. For this interval Montenegro makes an exception, with a decline in deposits to GDP at 50.08%. Meanwhile, Serbia has shown the highest growth (31.7%). This increase in deposits coincides with the deepening of crediting expressed as a percentage of GDP as explained above. However, with regard to the ratio of credit to bank deposits in percentage, there is a decline from 2008 to 2016, summarized in Table 2. This decline is related to the lower use of the financial leverage, and the fact that stronger incentives are established for deposit growth rather than credit growth.

Table 2. Bank deposit indicators in 2008 and 2016

	Bank Deposits as a percentage of GDP		Bank Loans to Bank Deposits (%)	
	2008	**2016**	**2008**	**2016**
Albania	56.10%	68.80%	61.60%	53.80%
Bosnia Herzegovina	35.80%	46.50%	154.90%	108.50%
Croatia	59.70%	68.70%	106.10%	90.60%
Kosovo	30.80%	37.70%	89.30%	82.10%
Montenegro	55.10%	50.08%	168.80%	104.90%
Macedonia	40.90%	53.30%	98.60%	89.80%
Serbia	32.50%	42.80%	120.50%	107.90%

Source: World Bank, Global Financial Development Database

As explained above, the impact of the global financial crisis was felt in the post-2008 period. Despite the deepening of credit in the economy, growth rates were lower than those of 2000-2008, which coincide with the most recent developments of the financial sector and the banking sector in particular.

Table 3. Domestic credit from the financial sector as a percentage of GDP)

	2000	**2008**	**2016**
Albania	48.3%	66.5%	62.9%
Bosnia Herzegovina	37.4%	66.6%	67.4%
Croatia	40.0%	73.9%	90.6%
Kosovo	n/a	10.4%	27.1%
Montenegro	n/a	88.0%	57.9%
Macedonia	13.7%	40.9%	53.9%
Serbia	58.3%	39.1%	52.8%

Source: World Bank, World development indicators database

Similar to developments in the banking sector, the financial sector as a whole has experienced an expansion and growth in the first phase after the 1990s, and then has moved more slowly towards stabilization (Gardo, 2008). Table 3 shows how the credit by financial system has changed for the years 2000, 2008 and 2016, which coincides with the development phases of this sector. It is worth mentioning that for certain countries there has been a lending boom shortly after independence, such as in the creation of states of Kosovo and Montenegro. In these countries, the creation of new institutions brought a higher need for funds to support governmental transition. Croatia's case shows an increase in lending to the economy, especially in post-crisis years, a different characteristic from other countries in the region. High credit can lead to higher levels of credit risk and inefficient allocation of resources. Meanwhile, for countries such as Albania and Macedonia, credit growth at high levels has not been enough to stimulate the needs for economic development (Ilahi et al., 2015).

To support the above argument, we also consider two other indicators of the deepening of a country's financial system: current liabilities to GDP (otherwise referred to as M3) and the

financial system's deposits to GDP. As seen in Table 4, there is an increase of both indicators for most countries during the interval 2008-2016. The growth of deposits in the financial system is largely due to bank institutions, as the banking sector dominates the financial system of the countries under review.

Table 4. Indicators of the financial system for 2008 and 2016

	Depozita të sistemit financiar ndaj GDP (%)		Detyrime likuide (M3) ndaj GDP (%)	
	2008	**2016**	**2008**	**2016**
Albania	56.12%	68.89%	72.2%	83.3%
Bosnia Herzegovina	35.89%	46.50%	55.3%	55.4%
Croatia	59.74%	68.72%	64.6%	75.6%
Kosovo	30.83%	n/a	31.7%	n/a
Montenegro	55.16%	50.08%	55.5%	51.1%
Macedonia	40.91%	53.33%	46.7%	58.4%
Serbia	32.51%	42.87%	36.2%	46.8%

Source: World Bank, World development indicators database

It is important to analyze the performance of interest rates in the market as well as the indicator of the difference between the lending rate and the deposit interest rate, which also shows the quality of the country's financial system's deepening as well as its efficiency. Countries exhibiting high rates of this indicator are characterized as high risk countries where interest rate spread comes as a result of covering some of the risks present in the financial system. The higher the indicator value, the less efficient the financial system is, in conditions where money supply is facilitated by a few intermediary institutions and competition within the sector is low.

For the Western Balkans, in the interval of 2000-2016, we notice that the interest rate spread level has generally dropped. During this period we also have the increase of foreign banks in the market and the development of the financial sector as explained by the indicators mentioned above. From 2008 to 2012, for most countries, we notice low rates of improvement in the indicator, although for countries such as Kosovo, Croatia and Bosnia, there is an increase in interest rate spread, with the impact of world financial crisis in the financial system. For 2016, Kosovo and Serbia exhibit the highest level of about 8% compared to other countries in the region. However, making a generalization for the Western Balkans, the downward trend of this indicator is a positive sign of the quality of the region's financial developments.

Table 5. Interest rate spread for the interval 2000-2016

	2000	**2008**	**2012**	**2016**
Albania	13.8%	6.2%	6.4%	7.3%
Bosnia	14.5%	3.5%	4.7%	4.0%

Herzegovina				
Croatia	8.3%	7.2%	8.6%	7.8%
Kosovo	n/a	9.4%	10.9%	8.1%
Montenegro	7.7%	3.8%	2.4%	3.8%
Macedonia	n/a	5.4%	5.8%	7.3%
Serbia	18.49%	8.8%	6.0%	8.0%

Source: World Bank, World development indicators database

1.2 1Financial intermediaries (non-banks) and financial markets

Although, when referring to the financial system, we often consider banking sector as the sector with the highest share and the most representative, it is also important to analyze the developments in other financial sectors. Compared to the rapid growth of the banking sector, financial services or non-bank institutions have had a very low growth rate. In the Western Balkans, there is a lack of development in the insurance, pension, equity and corporate debt securities market, which are almost nonexistent today. In fact, the level of credit provided by other non-bank institutions such as microfinance or credit unions is too low or negligible in most of the countries surveyed. The exception is Albania with a higher level of credit from these institutions, where credit unions or mutual funds constitute 10.48% of GDP, according to World Bank data for 2015.

However, the financial system is still dominated by banks and the crediting of the economy is largely dependent on domestic credit provided by banks. This reflects low levels of state income and slow institutional developments. Even from the evidence of other countries, the development and sophistication of the non-banking sector requires higher levels of economic development as well as time to set up the necessary institutions to enable the overcoming of high transaction costs and to avoid the agency's problem (De la Torre, Feyen, and Ize 2011).

The insurance market has developed in the last decade in those Western Balkan countries that have strengthened the institutional framework, although they are still at low levels compared to other European countries. Since 2000, regulatory reforms in this market have been undertaken, disconnecting supervision from the Ministry of Finance to an independent institution (the financial supervision authority). Referring to Table 6, the presence of insurance companies in the market has increased considerably, especially for countries such as Croatia and Bosnia and Herzegovina. From the data assessment we note that the deepening of insurance market varies from 1% (Albania's case) to 10%

(Croatia). Unlike Europe's most developed countries where life insurance is a major source of long-term savings, and where insurance companies are important institutional investors, in Western Balkans the insurance industry is dominated by non-life insurance (The West Balkans, 2015, IMF).

Table 6. Financial indicators for non-bank intermediaries

	Assets of pension funds to GDP (%)		Assets of insurance companies to GDP (%)	
	2008	**2015**	**2008**	**2015**
Albania	0.01%	0.02%	1.42%	1.48%
Bosnia Herzegovin	n/a	n/a	3.62%	4.36%
Croatia	6.85%	18.57%	7.48%	10.51 %
Macedonia	1.22%	5.72%	3.11%	3.19%
Serbia	0.17%	0.54%	3.19%	4.20%

Source: World Bank, Global Financial Development Database
(Only countries for which World Bank has consistent data for the interval are included in table 6)

With regard to pension funds, referring to the indicator presented in Table 6, which expresses the assets of pension funds as a percentage of GDP, we will note that in Croatia and Macedonia this sector has had a greater development than in the other Western Balkan countries from 2008 to 2015. Serbia has undertaken voluntary pension reform in 2006, but remains behind in its developments compared to other countries. Albania is at a low level of this indicator, where the new law on pensions is expected to bring changes in many aspects of this market.

Table 7 shows that the volume of stock trading was higher in the pre-crisis years as a percentage of GDP, while values have fallen sharply after the region was exposed to the effects of the crisis. Overall, stock market activity and volumes of stock trading remain low in the Western Balkan countries. It is noted that for 2015 the average stock trading indicator is below 1% of GDP, while for countries such as Albania and Kosovo, this market is not existent. While in terms of market capitalization as a percentage of GDP, Montenegro exempts the trend showing an increase of this indicator, although it needs to be further analyzed including other factors in its calculation.

Table 7. Capital Market Indicators as a percentage of GDP

	Value of stock treated, to GDP (%)			Market capitalization for listed companies (% e GDP)		
	2000	**2010**	**2015**	**2000**	**2010**	**2015**
Croatia	0.86	4.80	0.87	12.60	38	38.20
Montenegro	n/a	2.30	1.05	n/a	63	74
Macedonia	3.15	1.57	0.31	0.18	8.30	5.70
Serbia	0.07	2.50%	0.70	n/a	24.60	18.28

Source: World Bank, Global Financial Development Database

Likewise, the long-term debt securities market is at a very low level in the Western Balkans, it is almost non-existent, with the exception of Croatia which, in addition to the government bond market, has also developed the secondary market of corporate bonds. The factors that have influenced the low level of functioning of the capital and debt market relate to the lack of regulatory and legal infrastructure, the level of economic development of the country, the development phase of companies, the regulatory framework against bankruptcy and the veracity of financial statements of companies to ensure better protection for investors, thus informality and beyond. The European Bank for Development and Reconstruction assessment in relation to the capital market progress assesses Croatia with 3 points for the highest level of development in 2015, while Kosovo is the last country in the region, which is valued with 1 point according to this indicator (EBRD transition report).

2. How the indicators of financial deepening affect the economic growth

Looking at the various indicators related to the financial characteristics of the Western Balkan countries, there was an increase in the performance of the financial system of the region, especially in the pre-crisis period, which was accompanied by the growth of foreign investments in this sector, market expansion for certain countries, institutional adjustment, and credit growth in the economy. However, growth rates have been low in the last five years, and the non-banking sector has continued to remain at low levels of development compared to the region. By addressing each indicator individually we come up with a description of the performance over the years but without taking into account other factors and effects on the economy. The literature often discusses how the financial system and its financial instruments develop into economic growth, arguing that the world crisis started precisely from countries with developed financial systems and a financial capital market at very high levels. The study of Arcand, Berkes and Panizza (2011) with data for 80 states for the years 1960-2000 showed that financial systems affect economic growth to a threshold point. Beyond this level, the curve slopes downward, arguing that in the period of crisis, financial systems have a negative impact on economic growth as the shift of consequences occurs simultaneously across all sectors of the economy. While other studies

support the argument that there is no significant relation between the development of the financial system and economic growth, when we take into consideration the long term analysis (Thornton, 1996). The same argument exists for inflationary periods (Rousseau and Wachtel, 2002).

Although the academic world presents various arguments about this issue, most studies, especially before 2008, identify a significant link between the two indicators. Authors such as Arestis, Demetriadis and Luintel (2001) use data from 5 developed countries, proving an important link between financial development (the growth of the stock market and the banking sector) and economic growth. Demirguc-Kunt, Feyen and Levine (2011) use data from 26 OECD countries for the period 1980-2008, a study which shows a positive relationship between economic growth and financial deepening, where the market securities gets more and more importance for the future. The methodology chosen to analyze data pertaining to time series for different states is the panel data analysis. The most famous study of this field belongs to King and Levine (1993), which analyzed data from 77 states for the period 1960-1989. The authors used this method to measure the deepening of the financial system through indicators: liquid liabilities to GDP, bank loans to Central Bank assets, private loans to GDP, and loans to the private nonfinancial system (% of GDP), while all variables proved that affected economic growth.

2.1 Methodology

Based on the methodology of the most relevant studies on the relation of economic growth to the financial deepening, we have used the OLS regression method for the panel data (ordinary least square) of seven Western Balkan countries, in the interval of time 2005-2015. The OLS regression method in the EViews 7 program allows us to use panel data for different countries as well as to test the statistical importance and model stability. The selected time interval is conditioned by World Bank data that is almost complete for the studied countries: Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Croatia, Montenegro, Macedonia and Serbia. While in previous years there is no data related to the fact that states such as Kosovo and Montenegro have obtained independence after 2000, and there is a lack of data for the last two years in most of the indicators. The variables selected in this model are as follows:

Table 8. Dependent and independent variables of the model

Variable	Definition	Source
BANK	Bank loans to bank deposits	Global Financial Development Database
FIN	Domestic credit by financial sector	World Development Indicators
M3	Liquid liabilities (M3) in percentage	Global Financial Development Database
RATE	Interest rate spread indicator	World Development Indicators
GDP	GDP per capita	Global Financial Development Database

The independent variables shown in Table 8 are indicative of the deepening of the financial system (FIN, BANK, M3) and financial system efficiency (RATE) as defined in the World Bank database categories. In this model we selected those variables that are most representative in the developments of the Western Balkans (the capital market as a separate element is left out the model as there is no data on some of the countries where this market is nonexistent). Meanwhile, the dependent variable is the economic growth expressed by the GDP per capita indicator. The importance of the link between the variables expressing the degree of deepening of the financial system in economy and economic growth will be assessed by testing the existence of a significant relation between them according to the model:

$$GPD = C + \beta_1 * BANK + \beta_2 * FIN + \beta_3 * M3 + \beta_4 * RATE$$

Before testing the relation we must make sure that the data taken in the study are not non-stationary. To avoid this problem that would lead to unrealistic results of the analysis, the cointegration test is used on the hypothesis that data are not cointegrated. For levels of significance less than 5% the hypothesis will be rejected. The hypothesis that the data is not cointegrated is rejected as the test results give us a probability less than 5%.

After testing the cointegration of the data, it is necessary to test if the OLS model has random or fixed effects, to decide on the possible heterogeneity among countries. This assumption provides an analysis closer to the reality, supposing that x variables are fixed and well known for the population (the case of fixed method) and the random effect supposing that there are random data in the model (cases when data do not include the total population or when there are certain differences in the trend as a result of external factors).

Table 9. Results of Hausman Test (Correlated Random Effects)

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.

Cross-section random	3.932792	4	0.4152

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Dif)	Prob
BANK	4.391084	4.342490	0.03015 1	0.7796
FIN	5.469474	5.626668	0.02250 4	0.2947
M3	21.691737	21.804294	0.22257 3	0.8114
RATE	-55.070077	-53.188651	1.86307 4	0.1681

According to Hausman test, random effects method will be rejected for levels of significance less than 5%, meaning that random effects are not relevant to the model. The results of Hausman test are shown in table 9, for the variables studied as it was described in the previous part. The probability higher than 5%, which was defined as the significance level, shows that ordinary least square method with random effects is not rejected. So we can proceed further with the testing of variables, based on the random effects method.

2.2 Results of the model and statistical significance

After it was first tested that the data is not cointegrated, and the OLS method for random effects is statistically significant, we will test the statistical importance of independent variables of the model to the dependent variable expressed by GPD per capita. The study period includes the period before and after the financial crisis, which is limited in time but is representative of the model, with a total of 77 observations (11 years and 7 Western Balkan countries). Table 10 shows the test results according to the EGLS Panel Method (as explained above for the panel least squares method for random effects).

With a significance level of α = 5%, the variables BANK, M3 and RATE show significant correlation with the dependent variable GDP per capita. Correspondingly, with a probability 0.0468 for the BANK, 0.0008 for M3 and 0.0306 for RATE. While the FIN variable does not show an important relation to the independent GPD variable, with a probability higher than 5%, with the value of 0.1722. Even if we examine the statistics t, the results of the BANK, M3 and RATE variables are within the interval t> 2 and t <-2, so it is a reliable criterion for the relation. In practical terms it turns out that for Western Balkan countries: credit / deposit ratios, interest rate spread and liquid liabilities (M3) of the system have a significant impact in the economic growth.

Table 10. Test results for the ordinary lease square method

Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)
Sample: 2005 - 2015

Total panel (balanced) observations: 77

Variabla	Koeficienti	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3009.066	1036.252	2.903796	0.0049
BANK	4.489086	2.219434	2.022627	**0.0468**
FIN	5.182826	3.758826	1.378842	0.1722
M3	21.87493	6.239755	3.505735	**0.0008**
RATE	-55.28124	25.07097	-2.204990	**0.0306**

Weighted Statistics			
R-squared	0.691252	Mean dependent var	121.3996
Adjusted R-squared	0.674099	S.D. dependent var	420.5920
S.E. of regression	240.1065	Sum squared resid	4150881.
F-statistikor	40.29989	Durbin-Watson stat	0.587495
Prob (F-statistikor)	0.000000		

Unweighted Statistics			
R-squared	0.139129	Mean dependent var	4382.235
Sum squared resid	4.52E+08	Durbin-Watson stat	0.005394

Looking at the coefficient column, we will notice that a positive change in the loan / deposit ratio as well as the liquid liabilities of the system would bring an increase in GDP. Meanwhile, an increase in the interest rate spread would lead to a decline in GDP. In the economic logic, an increase in the credit rate rather than the deposit as explained in the first section indicates a risky and less efficient financial system. In these countries where the banking system is dominated by foreign banks, a high margin means higher profits that are directed outside the host country. While the liquid liabilities indicator also shows the extent of the system's expansion, it has a positive impact on economic growth. Within the economic logic, an increase in loans to a higher extent compared to deposits has a positive impact on economic growth for the analyzed countries. Judging by the strength of the bond, the credit level of the banking sector in relation to deposits shows a weaker relation than the other indicators, although the relevance of the impact to GDP is proven. As explained in the above section, the banking sector in the post-crisis years has faced the problem of bad loans, and lower lending rates that reduce efficiency of this sector and consequently its impact on economic growth.

Domestic credit by the financial sector as a whole does not have a significant link to the economic growth variable, from the test performed in this paper. These results are expected relying on the arguments described throughout the topic. Thus, the financial system lacks developed intermediation tools in the economy such as the capital and debt market, and the development of the non-banking sector. Also, non-bank financial intermediaries have difficulties in investing their capital within the country, especially in countries where the capital market is ineffective,

making this sector less efficient and at higher cost of transactions. A wider analysis, addressing each country in the region individually, can lead to more concrete conclusions on the specific characteristics in terms of economic growth and the indicators of financial deepening in each country of the region.

3. Conclusions of the thesis

In the Western Balkan economies, the financial system remains dominated by banks and crediting of the economy is largely dependent on domestic credit provided by banks. Foreign ownership in the banking market has increased in the first years of transition, and remains high with an average of 89.1% in the region.

Domestic credit provided by banks to the private sector has increased considerably over the years, however, credit levels in countries such as Albania, Kosovo and Macedonia remain low compared to the region's average of 50% of GDP.

Compared to the rapid growth of the banking sector, financial services or non-bank institutions have had a very low growth rate. The level of credit provided by other non-bank institutions, such as microfinance or credit unions, is too low or negligible in most of the studied countries.

The insurance market has developed in the last decade in those Western Balkan countries that have strengthened the institutional framework, although they are still at low levels compared to other European countries. However, the presence of insurance companies in the market has increased considerably for countries such as Croatia and Bosnia and Herzegovina.

Regarding pension funds, in Croatia and Macedonia this sector has experienced a greater development than other Western Balkan countries from 2008 to 2015. Albania is at low levels in this sector, where the new law on pensions is expected to bring changes in many aspects of the market.

In general, the level of stock market activity and stock market volume as a percentage of GDP remains low, for 2015 the average is below 1% of GDP, meanwhile in Albania and Kosovo, this market is inexistent. Likewise, the long-term debt securities market is very low and it is almost non-existent, with the exception of Croatia which, in addition to the government bond market, has also developed the secondary market of corporate bonds.

The result of the model show that the independent variable: bank loans to bank deposit and the interest rate

spread indicator have a positive statistically signification relation with the level of GDP per capita. An increase in the credit levels by banking sector, in a higher rate than deposit levels, has had a positive effect on GDP per capita growth. Also, an increase of liquid liabilities in the system has positively affected the GDP per capita. A decrease in the spread of interest rates has positively affected the GDP per capita.

Meanwhile, the indicator of domestic credit by the financial sector according to the model has no statistically significant relation with the indicator of the economic growth, which indicates the lack of effectiveness of the analyzed financial system as a whole, including non-bank institutions, which for the region are at a low development stage with limited investment and income opportunities.

Bibliography

1. Arcand, J.L., Berkes, E., and Panizza, U., (2012) - Too much Finance? International Monetary Fund, IMF working paper WP/12/161.

2. De la Torre, A., Feyen, E., Ize, A., (October 2011) - Financial Development: Structure and Dynamics, The World Bank.

3. Banka e Shqipërisë - Raporti Vjetor 2014 dhe Raporti Vjetor 2013.

4. European Bank for Reconstrution and Development, Transiotion Report 2015-2016: Rebalancing Finance (EBRD structural change indicators).

5. Gardo, S., (2008) - Croatia: Coping with rapid financial deepening, Foreign Research Division, Austrian National Bank.

6. Ilahi, N., Miniane, J., Murgasova, Z., and Hollar, I., (March 2015) - The Western Balkans: 15 years of economic transition, International Monetary Fund, Special Report IMF.

7. International Monetary Fund (2006) - Bosnia and Herzegovina: Financial System Stability Assessment, Washington DC, No. 06/403, November issue.

8. Prica, I., Backović, M., (2011) - Financial liberalisation and stability in the Balkans.

9. King, R. G., and Levine, R., (1993a) - Finance and Growth: Schumpeter might be right, Quarterly Journal of Economics, Vol. 108: 717-738.

10. Kosovo Banking Association (January 2015) - Banking periodic overview of the financial sector in Kosovo, Structure of financial system assets.

11. Levine, R., (2005) - Finance and Growth: Theory and Evidence,

Handbook of Economic Growth, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 10766.

12. Abazi, Sh., Aliu, A., (June 2015) - Financial deepening and economic growth in the Western Balkans.

13. Srdjan Golubović, Nataša Golubović (2005) - Financial Sector Reform In The Balkan Countries In Transition, UDC 336.7 (497).

14. Thornton, J., (1996) - Financial deepening and economic growth in developing economies, Applied Economic Letter, Taylor and Francis Journals, Vol. 9: 869–873.

15. World Bank - Global Financial Development Databaze and World Development Indicators Databaze

16. IMF staff discusion note, (May 2015) – Rethinking Financial Deepening, Stability and Growth in Emerging Markets, SDN/15/08.

By: MSc. Mariola Kapidani, Dr. Egerta Marku,

Department of Finance, Faculty of Economy, University of Tirana

AN APPROACH FOR ENHANCING INTERNAL CONTROLS WITHIN THE ALBANIAN PUBLIC SECTOR

A key factor in improving accountability in achieving entity's mission is to implement an effective internal control system. Internal control is a process put in place by an entity's oversight body, management, and other personnel that provides reasonable assurance that objectives related to operations, compliance and reporting will be achieved and serves as the first line of defense in safeguarding assets

By: Aulona Jonuzi - Senior Auditor, AL-SAI

Abstract

Policymakers and program managers are continually seeking for ways to improve accountability in achieving an entity's mission[1]. A key factor in improving accountability in achieving entity's mission is to implement an effective internal control system[1]. Internal control is a process put in place by an entity's oversight body, management, and other personnel that provides reasonable assurance that objectives related to operations, compliance and reporting will be achieved and serves as the first line of defense in safeguarding assets[2].

In Albania the concept of internal control has been established quite recently. In fact, the first legislation relating to internal control in the Albanian public sector was enacted in 2010. The Albanian government uses the term financial management and control when referring to internal control. Financial management and control is one of the pillars of the public internal financial control systems developed by the European Commission to assist prospective European Members' understanding and subsequent implementation of well-developed and effective control systems during their accession process

[1] Source: Standards for Internal Control in the Federal Government, by the Comptroller General of the United States, GAO-14-704G

[2] Source: Pub. L. No 111-352, 124 Stat.3866 (Jan. 4, 2011)

to European Union membership. Moreover, countries that have received the status of candidate country must comply with the public internal financial control systems requirements. In June 2014, Albania was assigned the status of a candidate country and subsequently entered into negotiations for Acquis Communautaire (the acquired common legislation applicable to Member States) in order to transpose this legislation into Albanian law[3]. During the negotiations the candidate country must agree to adopt the PIFC model and introduce the international standards. This agreement is to be reflected in the country's national policy statements and is part of its commitment and legal basis for membership in the European Union.

In the U.S. federal government, the legislation relating to internal control was established through the Federal Managers' Financial Integrity Act of 1982. This law requires the U.S. Government Accountability Office to issue standards for internal control in the federal government. The standards provide the overall framework for establishing and maintaining internal control and for identifying and addressing major performance and management challenges and areas at greatest risk of fraud, waste, abuse, and mismanagement, reflected also in the GAO Green Book. Thi paper discusses:

- the Albanian Government's approach to internal control;
- the U.S. Government's approach to internal control;
- observations on differences between the two approaches; and
- considerations for enhancing the Albanian government's approach on internal control systems.

Key words: internal control, financial management and control, international standards on internal controls

I. The Albanian Government's Approach to Internal Control System

In 2010, the Albanian Government established the law relating to financial management and controls[4] which stated that the Minister of Finance is the responsible authority for the approval of guidelines on financial management and controls in public entities. The guideline requires all public entities to establish and assess financial management and control systems based upon to the

[3] Source: European Commission Directorate-General for Budget, http://ec.europa.eu/dgs/budget/index.htm

[4] See: Law on FMC, 2010, as amended

methodology provided in the guideline. The public entities include: general government units; commercial companies; nonprofit organizations and joint authorities which are owned, controlled, funded, or given financial guarantee from a general government unit; and other units spending public funds based on an international agreement regarding these funds. After receiving the status of candidate country by European Union in July 2014 it became compulsory for the Albanian Government to comply with European Union's Public Financial Internal Control (PIFC) requirements. According to those requirements the candidate country must agree to adopt the PIFC model and introduce the international standards. The PIFC system aims to provide reasonable assurance that public funds are being used for the objectives selected by the budgetary authority (i.e government and parliament). The system is subject to an annual progress evaluation performed by European Commission, as part of development program for Albania Government and has a total of 33 chapters. [5]

The table below, presents the three pillars of PIFC such as: (1) Financial management and control systems; (2) Internal Audit; and (3) the Central Harmonization Unit (CHU) in the Ministry of Finance which is responsible for developing methodologies to support the two other pillars.

PIFC SYSTEM		
Strong financial management and control systems to carry out the tasks of planning, programming, budgeting, accounting, reporting, archiving and monitoring	A functionally independent and objective internal audit service supporting management / Authorizing Officer and giving an objective assurance and advice that risk management and control and governance processes are established in accordance with the rules and standards and with principles of sound financial management, in order to improve the achievement of objectives.	Central Harmonization unit for developing and implementing a harmonized methodology and standardized quality of FMC system and of the internal audit service

Figura: *Tre shtyllat kryesore të KBFP*

Burimi: Manuali i MFK-së (2016)[6]

[5] PIFC is included in Chapter 32 of Albanian Development program

[6] *Referuar "European Commission Directorate-General for Budget".*

The system established by law is maintained and regularly updated by the heads of public units and is put into practice by all the personnel aiming to address risks and to provide sufficient assurance that the objectives of the public unit are achieved through: an efficient, effective and economic activities; compliance with the existing legislation and internal regulations and contracts; reliable and complete operational financial information; and safeguarding of information and assets.

1.1 The Role of Standard Setters in Public Financial Internal Control Systems.

The role of the Minister of Finance with regard to internal control consists of being the responsible authority for: (1) approving guidelines for Internal Control in compliance with internationally accepted internal control standards; and (2) presenting the annual declaration of quality of internal control. The the Central Harmonization Unit of Financial Management and Control (CHU/FMC, which supports the Minister to fulfill those tasks)[7] is required to: (a) develop, disseminate and update strategies and methodological guidelines on public financial management and control in compliance with the internationally accepted standards on internal control and with applicable regulations and the good practices; and (b) to produce a consolidated annual report for the implementation and operation of PIFC in the public sector.

This report is to be submitted to the Parliament and the Albania Supreme Audit Institution (ALSAI). To present an overview of how the CHU/FMC is to fulfill its role relating to internal control, it is essential to understand the importance of the quality of the guidelines and their implications for designing and implementing the systems of internal controls. Internal Control systems may be ineffective even when the guidelines are developed using international standards and good practices since deficiencies may exist in designing, implementing and/or operating of internal control systems. However, without effective guidelines in place, than internal control system cannot be effective. Consideration of international standards on internal

Shiko:http://ec.europa.eu/dgs/budget/index.htm

[7] According to the Law on Financial Management and Control 2010[7] (as amended) – more specifically articles 6 and 26.

controls and good practices are helpful when developing guidelines on internal controls. Based on a common understanding it is accepted that management, during monitoring and assessing of the effectiveness of the internal control system, is to apply professional judgment. To avoid being overly prescriptive with regard to internal control, a sound framework should be in place which will specify what constitutes an internal control system and how to determine whether internal controls are effectively implemented. Although it cannot guarantee perfect outcomes by allowing the use of judgment within the boundaries established by laws, rules, regulations, it can enhance management to make better decisions about internal control. The CHU/FMC, as noted earlier, is required to produce a consolidated annual report for the implementation and operation of PIFC in the public sector part of which is the assessment of the five components of internal controls. According to the annual report prepared by CHU/FMC (May 2016) financial management and control is not understood from the top level management as well as the staff in public institutions[8]. CHU/FMC is currently using that state of fact (that financial management and control is not understood from top level management as well as the staff in public institutions) as a cause rather than a condition which in fact should be and for which recommendations should be done. The Ministry of Finance's efforts with regard to Public Internal Financial Control is also the subject of an annual assessment of the Albanian Development Program from the European Commission (chapter 32). According to the latest Progress Report of EC (in November 2016), the Albanian public sector is moderately prepared in the area of financial controls[9]. The report stated that some progress has been made in enhancing internal controls. For example, the Albanian Government has amended the Public Internal Financial Control legislation in line with the international standards. However, many public entities have not implemented internal control in line with the PIFC legislation or they do not have effective systems in place to protect their assets. This also

[8] Source: Ministry of Finance, Republic of Albania, Report on the functioning of public internal control system in the general government units for the year 2015; see also: http://www.financa.gov.al/files/userfiles/Drejtorite/Drejtoria_e_Pergjithshme_rregullatore_Kontrolluese/raportime/Raporti_PIFC_-_30_05_2016.pdf

[9] See: Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final;

affects proper development of external audit as Albania Supreme Audit Institution continues to focus primarily on compliance audits and detection of irregularities. Internal control including reporting is considered purely financial and does not include information on performance[10].

1.2 The History of Developments of Financial Management and Control Guidelines' in Albania

In Albania the first guideline on financial management and control has been developed and approved by Minister of Finance in 2010 followed by a new guideline approved in November 2016[11]. Only few changes are noticed in the guideline of 2016 compared to the previous one. In addition, the new guideline of 2016 does not reflect the updated COSO Integrated Framework requirements of 2013.

Comparing the two guidelines (the one of year 2010 with the one of 2016), it appears that the new guideline put forward only few changes in structure compared to the previous one without making any change in the content. The changes consist of some elements in the guideline 2016 being added to the components of:

- Risk assessment such as setting objectives;
- Control activities such as business processes map and audit trails;
- Monitoring and reporting such as financial management and control reporting.

However when compared with the guideline 2010, these elements appear to be literally prescribed in the previous guideline exclusively in another chapter[12]. That makes those elements added in the guideline

[10] Source: Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final;

[11] *Both guidelines are based on the Law on FMC. Paragraph 1.1, Purpose of the Guideline on FMC, Guideline on FMC, Ministry of Finance, Albania, November 2016;*

[12] *See chapter III on Implementation process of financial management and control of Guideline 2010: two elements are added to the component of risk management dealing with setting objectives and risk management that in fact result to be identically written in chapter III. Two elements are also added to the other component of control activities such as business processes map and audit trails which appear to be identically written in the previous guideline in same chapter as above[12], and checklists that used to be as an Annex at guideline of 2010, whereas business processes map and internal control plan are two new elements added to the guideline of 2016. With regard to the 5-th component, monitoring and reporting, the element that is added consists of financial management and control reporting that is identically presented in the previous guideline of 2010 in another chapter*

2016 not new anymore as they are only repositioned differently in the structure of guideline of 2016.

When analyzing the elements added at the components of financial management and control in 2016 guideline, it is noticed that all elements added are already presented respectively in financial management and control cycle steps no. 2, 5, 6, 7 and 8. Table below shows the elements added per each component as of guideline 2016 with the respective comments in the guideline of 2010:

No	FMC Guideline 2010	FMC Guideline 2016
1	Risk Management Described idem as Step 2 of FMC Cycle Described idem as Step 6 of FMC Cycle	Risk Management Setting objectives Risk Management
2	Control Activities Presented at Annex 8 of the Guideline Step 4 of FMC Cycle - Described idem as Step 5 of FMC Cycle -	Control Activities Checklists Business processes map Manual of business processes Audit trails Internal Control Plan
3	Monitoring Described idem as Step 7 of FMC Cycle	Monitoring and Reporting Financial management and control Reporting

Table: Comparisons between two guidelines on FMC

In 2013, in the spirit of continuous improvement COSO updated the Internal Control Framework. However, Albanian new guideline does not reflect the updated changes as of new COSO Framework even though approved three years later (in 2016). According to INTOSAI GOV 9100, the revised guidelines on internal controls should be viewed as a living document which over time will need to be further developed and refined to embrace the impact of new developments such as COSO's Integrated Framework[13]. When comparing the updated COSO framework and the new guideline out of it results that no change in the Albanian government guideline has been made[14] to reflect the introduction of 17 principles associated with the five components. The introduction of 17 principles is also considered the first most important change of new COSO Framework aiming to increase management's understanding as to what constitutes effective internal control[15]. Supporting each principle there are points of focus representing

[13] Source: INTOSAI GOV 9100, Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector

[14] See Annex 2

[15] *The updated COSO Internal Control Framework, Frequently asked questions, Third Edition/Protiviti*

important characteristics associated with the principles. Points of focus are intended to provide helpful guidance to assist management in designing, implementing and conducting internal control and in assessing whether relevant principles are present and functioning. However, while the New Framework defines 77 points of focus, it does not require separate evaluation of whether the points of focus are in place. Management has the latitude to exercise judgment in determining the suitability or relevancy of the points of focus provided in the COSO framework (2013). Together the components and principles constitute **the criteria**, and the points of focus **provide guidance** that will assist management in assessing whether the components of internal control are present, functioning and operating together within organization. In addition, a clarification of definitions between internal control and financial management and control is needed. Even though the law on financial management and control clearly describes the two definitions for internal control and financial management and control differently, the guideline (and the law itself further on) uses both concepts interchangeably. The table below clearly indicates by underlining, the key words that risk changing the meaning of the concepts:

	EUROPEAN COMMISION MANUAL	ALBANIAN LAW ON FMC
Public internal financial control	PIFC is the overall financial control system performed internally by a Government or by its delegated organizations, aiming to ensure that the financial management and control of its national budget spending centers (including foreign funds) complies with the relevant legislation, budget descriptions, and the principles of sound financial management, transparency, efficiency, effectiveness and economy. **Public internal financial control** comprises all measures to control all government income, expenditure, assets and liabilities. It represents the wide sense of internal control. It includes but is not limited to ex ante financial control (EAFC) and ex post internal audit (EPIA)	Is the overall internal control system performed by public units aiming to ensure that the financial management and control of the public units complies with the relevant legislation, budget requests, and the principles of sound financial management with transparency, efficiency, effectiveness, and economy. **Public internal financial control** comprises all activities aiming control of incomes, expenditures, activities and, liabilities of public units. It also includes central harmonization and coordination of financial management and control as well internal audit.
Financial management and control	In the framework of Enlargement the term is understood to be the set of responsibilities of the management (which is responsible for carrying out the tasks of government budget handling units) to establish and implement a set of rules aiming at an efficient, effective and economic use of available funds (comprising income, expenditure and assets). It refers to planning, budgeting, accounting, reporting and some form of ex ante financial control. FM is subject to internal and external audit.	Is a system of policies, procedures, activities and controls, by which financial resources are planned, directed and controlled to enable and influence the efficient and effective delivery of public service goals. This system is established, maintained and regularly updated by the head of public unit and are put into practice by all the personnel aiming to address risks and to provide sufficient assurance that the objectives of the public unit are achieved through: 1. efficient, effective and economic activities; 2. compliance with the existing legislation and internal regulations and contracts; 3. reliable and complete operational financial information; 4. safeguarding of information and assets.
Internal control	The whole system of financial and other controls, including the organizational structure, methods, procedures and internal audit, established by management within its corporate goals, to assist in conducting the business of the audited entity in a regular, economic, efficient and effective manner.	Is an integral process of financial management and control as well internal audit, established by the head of the management unit within its governance objectives, to assist in conducting the activities of public unit in a regular, economic, efficient and effective manner

Table: Comparing concepts of Public internal financial control, internal control and financial management and control;
Source: Manual of European Commission on Public internal financial control and Albanian law on financial management and control.

1.3 Roles and responsibilities of Albania Supreme Audit Institution (ALSAI) in Internal Control Systems

Roles and responsibilities of Albania Supreme Audit Institution with regard to internal controls stems from:

- The Law on the organization and functioning of Albania Supreme Audit Institution[16];

[16] *In the framework of fulfilling ALSAI's obligation for the European integration process, in autumn 2012, the ALSAI has submitted to Parliamentary Committee of Economy the proposal on the amendment of the existing Law no. 8270 date 23.12.1997 "On*

- The Law on financial management and control; and
- Guideline of Financial Management and Control.

According to law, ALSAI in its activity should reflect the highest level of international standards of INTOSAI that are largely based on COSO framework with respect to internal control[17]. Currently, ALSAI has not developed any guideline on assessing internal controls and it is using as an audit criteria the guideline developed by CHU/FMC. Using a guideline that does not reflect the recent changes of COSO Framework[18] in an already changed environment is not effective. ***The question is: To what extent, a guideline not reflecting the changes in the COSO Framework, in a changing environment, might be effective?*** The law allows for ALSAI to develop its own manual for internal control auditing standards which on the other hand also needs to comply with the guideline developed by Minister of Finance as the responsible authority for approving it. Consequently, if the guidelines approved by Minister of Finance is based on the 1992 COSO framework, it would prevent ALSAI from developing guidelines based on a more updated framework (COSO 2013), since the whole public sector is expected to design and implement internal controls based on Minister of Finance' guideline. By not establishing good guidelines (criteria) for internal controls, the work of ALSAI also risks to be negatively impacted when: (1) according to its law, ALSAI needs to assess the overall functioning of internal control systems in public entities by giving opinions and recommendations[19]; and (2) when according to International Standards of Supreme Audit Institutions - ISSAI 1315, state auditors during financial

the State Supreme Control Institution", as amended. After several discussion sessions held in Parliament, on November 27th, 2014, the Albanian Parliament has passed the ALSAI's new law, no. 154/2014, "On the organization and functioning of the State Supreme Audit Institution"[16]., which is fully compliant with International Standards for Supreme Audit Institutions (ISSAI-s). Based on the new law, ALSAI's activities were expended from a narrower scope of controlling the administration of public sector properties and budget execution to a broader one, allowing ALSAI conducting all types of audits according to ISSAI's.

17 According to INTOSAI GOV 9100 "Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector": INTOSAI's vision with regard to internal controls involves a continuing effort to keep updating internal control guidelines by continuously relying upon COSO integrated framework.

18 Ever since 2001, in the 17-th International Congress of SAI-s, it was agreed that the COSO integrated framework for internal control should be relied upon when updating the guidelines on internal controls

19 According to Article 16 of ALSAI Law

audits need to assess internal controls as a first step to identify and assess risks[20]. According to the Albanian Law and the guideline on financial management and control, the quality of the functioning of financial management and control system should also be subject to an external audit or independent assessment by the Albania Supreme Audit Institution[21]. With reference to the guideline, ALSAI represents an important source of information for the budget users as per functioning of internal control systems. Hence, external audit performed by ALSAI in accordance with international standards and good practices provides additional information and assurance concerning the way public funds are being spent by also point out weaknesses that need to be addressed[22]. In addition to the financial management and control guideline, the directives issued by Ministry of Finance[23] emphasizes that public entities should also consider activities that aim addressing some flaws and weaknesses discovered when audits are conducted by ALSAI, with regard to Budget Monitoring, Public Financial Inspection, etc.

2. US Government Approach on Internal Control Systems

Internal control legislation in U.S. federal government was established through Federal Managers' Financial Integrity Act of 1982, which requires the U.S. Government Accountability Office to issue standards for internal control in the federal government. The standards provide the overall framework for establishing and maintaining internal control and for identifying and addressing major performance and management challenges and areas at greatest risk of fraud, waste, abuse, and mismanagement. The Office of Management and Budget (OMB) is required by the same Act to issue evaluation guidelines. Based on that, the U.S. Office of Management and Budget (OMB) Circular A-123, Management Accountability and Control, provides the specific

*20 According to ALSAI Financial Audit Manual, when conducting financial audits auditors should use the Risk Model: Audit Risk = Inherent Risk * Internal Control Risk * Detection Risk. In order to evaluate Internal Control Risk, first auditors should asses at what extent internal controls are in place.*

21 ALSAI is not accountable to the executive branch of power but to the Parliament.

22 See: Financial Management and Control Guideline, prepared by Ministry of Finance on November 2016

23 Directives issued by Ministry of Finance23 no.16, date 20.07.2016 "On roles and responsibilities of financial management and control coordinator and risk coordinator in public entities"

requirements for assessing and reporting on controls. In addition, other laws have been enacted. The Government Performance and Results Act of 1993 requires agencies to clarify their missions, set strategic and annual performance goals, and measure and report on performance toward those goals. Internal control plays a significant role in helping managers achieve those goals. Also, the Chief Financial Officers Act of 1990 calls for financial management systems to comply with internal control standards and the Federal Financial Management Improvement Act of 1996 identifies internal control as an integral part of improving financial management systems[24].

2.1. The Role of Standard Setters of Internal Control in the U.S

The Federal Managers' Financial Integrity Act (FMFIA, 1982) requires the Comptroller General to issue standards for internal control in the Federal Government. After the FMFIA Act in 1982, GAO developed and released the first set of Standards for Internal Control in the Federal Government, popularly known as the Green Book in 1983 (first revision in 1999) with the latest revision released in 2014. GAO's mission is to support Congress in meeting its Constitutional responsibilities and to help in improvement of performance as well as ensuring accountability of the Federal Government for the benefit of the American people. It also undertakes research under the authority of the Comptroller General. GAO supports congressional oversight by (1) auditing agency operations; (2) investigating allegations of illegal and improper activities; (3) reporting on how well government programs and policies are meeting their objectives; (4) performing policy analyses and outlining options for congressional consideration; and (5) issuing legal decisions and opinions. GAO has also developed Generally Accepted Government Auditing Standards (GAGAS) popularly known as the Yellow Book. These standards aim to provide the foundation of government auditors to lead by example in the areas of independence, transparency, accountability, and quality through the audit process[25]. In order to ensure compliance with Generally Accepted Government Auditing Standards (GAGAS), GAO has developed a Quality Assurance Framework which includes Engagement Performance

[24] *Source: Standards for Internal Control in the Federal Government (Green Book), November 1999, US GAO, GAO/AIMD-00-21.3.1*

[25] *Source: GAO-12-331G, Government Auditing Standards by the Comptroller General of the U.S (2011 Revision)*

component. GAO's engagements include evaluations of federal programs and performance, financial and management audits, policy analysis, legal opinions, bid protest adjudications, and investigations. As part of Engagement Performance component, GAO auditors and analysts consider Internal Control when planning and performing engagements.

2.1.1. Generally Accepted Government Auditing Standards (GAGAS)

GAGAS have been developed in line with ISSAI's and customized for audit of Federal Government in the United States of America. GAGAS provide auditors a framework for performing high-quality audit work with competence, integrity, objectivity, independence, accountability as well as guidance on helping improve government operations and services.

GAGAS contains requirements for reporting identified deficiencies in internal control:

1. For financial audits: According to GAGAS, when providing an opinion or a disclaimer on financial statements, auditors should also report on internal control over financial reporting and on compliance with provisions of laws, regulations, contracts, or grant agreements that have a material effect on the financial statements. Auditors report on internal control and compliance, regardless of whether or not they identify internal control deficiencies or instances of noncompliance[26]
2. For attestation engagements: When performing GAGAS examination engagements, audi-tors should report, based upon the work performed, (1) significant deficiencies and material weaknesses in internal control;95 94 (2) instances of fraudand non-compliance with provisions of laws or regulations that have a material effect on the subject matter or an assertion about the subject matter and any other instances that warrant the attention of those charged with governance; (3) noncompliance with provisions of contracts or grant agreements that has a material effect on the subject matter or an assertion about the subject matter of the examination engagement; and (4) abuse that has a material effect on the subject matter or an assertion about the subject matter of the examination engagement. Auditors should

[26] *See Government Auditing Standards, GAO-12-331G, para. 4.19 through 4.24.*

include this information either in the same or in separate report(s)[27].

3. For performance audits: Auditors should include in the audit report (1) the scope of their work on internal control and (2) any deficiencies in internal control that are significant within the context of the audit objectives and based upon the audit work performed.165 When auditors detect deficiencies in internal control that are not significant to the objectives of the audit but warrant the attention of those charged with governance, they should include those deficiencies either in the report or communicate those deficiencies in writing to audited entity officials. Auditors should refer to that written communication in the audit report if the written communication is separate from the audit report. When auditors detect deficiencies that do not warrant the attention of those charged with governance, the determination of whether and how to communicate such deficiencies to audited entity officials is a matter of professional judgment[28].

2.1.2. Standards for Internal Control in the Federal Government (Green Book)

Standards for Internal Control in the Federal Government (known as the Green Book), provide the overall framework for establishing and maintaining an effective internal control system. The Green Book may also be adopted by state, local, and quasigovernmental entities. It also provides criteria for analysts and auditors to evaluate the design, implementation and operating effectiveness of entity's internal control system. A direct relationship exists among an entity's objectives, the five components of internal control, and the organizational structure of an entity. The objectives are what an entity wants to achieve while the five components of internal control are what the entity requires to achieve the set objectives. Organizational structure encompasses the operating units, operational processes, and other structures management uses to achieve the objectives. This relationship is clearly shown in form of the cube developed by COSO as depicted by the diagram below:

[27] *See Government Auditing Standards, GAO-12-331G, para 5.20 through 5.23*

[28] *See Government Auditing Standards, GAO-12-331G, para 7.19 through 7.20*

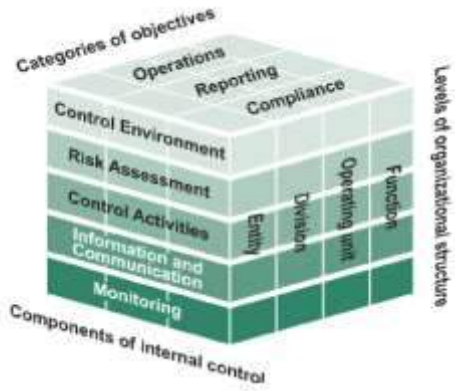

Figure: The Components, Objectives, and Organizational Structure of Internal Control

Sources: COSO and GAO Green Book

In addition to the COSO framework, Standards for Internal Control in the Federal Government (Green Book) which incorporates the concepts developed by COSO, provides definitions and fundamental concepts pertaining to internal control at the federal level and may also be useful to auditors at other levels of government[29]. The related Internal Control Management and Evaluation Tool[30], based on the federal internal control standards, provide a systematic, organized, and structured approach to assessing the internal control structure.

The Green Book approaches internal control through a hierarchical structure of five components and 17 principles (adapted as per COSO framework, 2013). In order to achieve each of the principals, an entity should meet the attributes related to that specific principal. The five components which represent the highest level of the hierarchy of standards of internal control in the federal government are as follows:

Component 1: Control Environment provides the discipline and structure, which affect the overall quality of internal control and influences on how objectives are defined and how control activities are structured. There are 5 principles with regard to control environment component such as:

1. The oversight body and management should demonstrate a commitment to integrity and ethical values;
2. The oversight body should oversee the entity's internal control system;
3. Management should establish an organizational structure, assign responsibility and delegate authority to achieve the entity's objectives;
4. Management should demonstrate a commitment to recruit, develop,

[29] *See Government Auditing Standards, GAO-12-331G*

[30] *See Internal Control Management and Evaluation Tool, GAO-01-1008G (Washington, D.C.: August 2001).*

and retain competent individuals; and

5. Management should evaluate performance and hold individuals accountable for their internal control responsibilities.

Together with the five principles there are 14 attributes[31].

Component 2: Risk Assessment deals with assessing the risks facing the entity as it seeks to achieve its objectives. There are 4 principles attached to the component as follows:

6. Management should define objectives clearly to enable the identification of risks and define risk tolerances;
7. Management should identify, analyze, and respond to risks related to achieving the defined objectives;
8. Management should consider the potential for fraud when identifying, analyzing, and responding to risks;
9. Management should identify, analyze, and respond to significant changes that could impact the internal control system.

Together with the four principles there are 9 attributes.

Component 3: Control Activities consist of the actions management establishes through policies and procedures to achieve objectives and respond to risks in the internal control system, which includes the entity's information system. Component 3 is compounded by 3 principles as follows:

10. Management should design control activities to achieve objectives and respond to risks;
11. Management should design the entity's information system and related control activities to achieve objectives and respond to risks; and
12. Management should implement control activities through policies.

Together with the three principles there are 11 attributes[32].

Component 4: Information and Communication consists of the quality information management and personnel communicate and use to support the internal control system. Component 4 is compounded by 3 principles that are:

13. Management should use quality information to achieve the entity's objectives;

[31] *As presented in Annex 3*

[32] *As presented in Annex 3*

14. Management should internally communicate the necessary quality information to achieve the entity's objectives;
15. Management should externally communicate the necessary quality information to achieve the entity's objectives.

Together with the 3 principles there are 7 attributes.

Component 5: Monitoring consists of activities management establishes and operates to assess the quality of performance over time and promptly resolve the findings of audits and other reviews. There are 2 principles relating with component 5 such as:

16. Management should establish and operate monitoring activities to monitor the internal control system and evaluate the results; and
17. Management should remediate identified internal control deficiencies on a timely basis.

Together with the 2 principles there are 6 attributes.

3. Comparisons between Internal Controls Frameworks (US and Albanian government approaches)

Comparisons between US government approach and Albanian government approach with regard to internal controls helps to identify the areas that need improvements for Albanian government approach. In this perspective, US government approach has also the potential to effectively address the issues of concern in Albanian government with regard to internal controls since Green Book best embodies both theoretical (COSO Framework) and practical side of the topic (Green Book has been implemented since 2016). According to OECD, Green Book is already been considered internationally as a useful guide as it is free and accompanied by supporting guidance documents[33].

A comparison between US government approach on internal control and Albanian government approach is presented in the table below:

[33] Source: OECD Public Governance Reviews, Supreme Audit Institutions and Good Governance (oversight, insight and foresight), 2016, OECD Publishing, Paris

O	UNITED STATES	ALBANIA
1	The Federal Managers' Financial Integrity Act of 1982 requires the U.S. Government Accountability Office to issue standards for internal control in the federal government.	There isn't any law providing the responsible authority for issuing standards on internal controls
2	The U.S. Office of Management and Budget (OMB) Circular A-123, Management Accountability and Control, provides the specific requirements for assessing and reporting on controls	The law No 10296 dated 8/7/2010 "On the financial management and control" requires the Minister of Finance to be the responsible authority for the approval of guidelines and Financial Management and Control Manuals in public entities.
3	The term internal control is synonymous with the term management control A-123 and covers all aspects of an agency's operations (programmatic, financial, and compliance).	The Albanian government uses the term financial management and control when referring to internal control. Financial management and control is one of the pillars of the public internal financial control systems developed by the European Commission to assist prospective European Members' understanding and subsequent implementation of well-developed and effective control systems during their accession process to European Union membership
4	Standards on internal control (Green Book) are revised in 2014 and are largely based on COSO Integrated Framework (2013)	The guideline on internal controls has been revised in November 2016 and it is still based on COSO Framework (1992)
5	The 17 underlying COSO principles have been introduced to support the five overarching components of internal control. Also attributes that support the design and implementation of each of the principles are identified in the updated Green Book.	No changes have been done to the new guideline even though it is approved 3 years later after COSO Framework (updated version)[40].
6	The Federal Managers' Financial Integrity Act (FMFIA) requires federal executive branch entities to establish internal control in accordance with these standards. The Green Book may also be adopted by state, local, and quasigovernmental entities.	The guideline on financial management and control is applicable for all public entities such as: (a) General government units; (b) Commercial companies, nonprofit organizations and joint authorities which are owned, controlled, funded, or given financial guarantee from a general government unit; and (c) Other entities spending public funds based on an international agreement regarding these funds.
7	Green Book also provides criteria for analysts and auditors to evaluate the design, implementation and operating effectiveness of entity's internal control system	ALSAI has not developed any manual on internal controls so that it can be used as criteria for auditors to evaluate the design, implementation and operating effectiveness of entity's internal control system. Currently state auditors are using the guideline of Ministry of Finance as criteria.
8		Ministry of Finance prepares an annual report on internal control as well as a declaration on quality of internal controls in public sector and submits it to Parliament and to ALSAI

3. Conclusions

The need to revising the existing internal control guidelines and standards is promoted by changes in operating and regulatory environments, such as the expanded use of information technology and other challenges. New and rapidly changing

government operating environment demand any system of internal control to be agile in adapting to changes in operating and regulatory environments. In addition, Albanian government has also been facing changes with regard to Public Internal Financial Control requirements imposed by its status as a European Union candidate country. All of the above incentivized the need to revising the existing internal control guideline.

However, no change has been done to the new guideline by indicating that those incentive factors in fact are not considered when developing the guideline. As noted earlier in this paper, Albanian Ministry of Finance as the responsible authority for developing internal control guidelines, in November 2016 has revised the guideline (the one developed since 2010) which differs very little from the previous guideline. Even though developed 3 years later after issuance of COSO Framework on internal controls (updated version of 2013), the Albanian guideline does not reflect any of those changes. With reference to consolidated annual report of Ministry of Finance on internal control (2016), financial management and control is not understood properly from the top level management as well as the staff in public entities. Making few /or at all changes in the guideline means that issues dealing with not understanding internal controls are not addressed at all and that chances that financial management and control will not be understood might be the same as they were before the new guideline has been issued. The revision process of internal control framework should be developed based on international standards as well as good practices, by taking into consideration the level of comprehensiveness of internal controls by all personnel involved in the process. Before designing, implementing and conducting internal controls and assessing their effectiveness, comprehensiveness is needed. This requires effective guidelines considering all of the above. In this perspective, GAO Green Book is an ample example of what is internationally known as e good practice to be followed also by Albanian government. However, when trying to embrace good practices, there are three main barriers that should always be considered for adoption of the latter, and these are: (a) lack of knowledge about current good practices; (b) lack of motivation to make changes involved in their

adoption, and (c) lack of knowledge and skills required doing so[34].

4. Issues to be considered by management / Action plan

To enhance internal controls within the Albanian public sector:

1. Albania Supreme Audit Institution should influence using its legal authority to recommend the revision of financial management and control guideline with consideration of the Standards for Internal Control in the Federal Government, by the Comptroller General of the United States (Green Book of GAO) as e good practice. The guideline should reflect the most recent international standards (COSO Framework at which Green Book is largely based) in order to give impetus to effective designing, implementing, conducting and assessing effectiveness. An effective guideline will enable public entities to effectively and efficiently develop and maintain systems of internal control that can enhance the likelihood of achieving the entity's objectives and adapt to changes in operating environments.

2. Albania Supreme Audit Institution should be part of the working group for developing the guideline. Shared authority between Ministry of Finance and Albania Supreme Audit Institution is needed when working for the guideline on internal controls. This requirement should be reflected in the law on financial management and control as well as in the law on the organization and functioning of Albania Supreme Audit Institution.

3. In addition to the above, Albania Supreme Audit Institution should develop an internal manual considering simultaneously COSO Framework, the Green Book, and INTOSAI standards on internal controls as well as the guideline on financial management and control. This manual should be used as an evaluation tool for auditors when assessing internal control systems in public system and it needs to be made public so that entities would be able to understand the criteria based on which their internal systems will be audited and assessed.

4. In order to enhance the understanding of internal controls, Albania Supreme Audit Institution should develop and provide training programs dedicated to internal controls for state auditors, also with participation of other personnel of public sector entities. Learning about internal control concept, procedures and regulations from auditor's

[34] *Source: American Productivity & Quality Center*

perspective will also help public sector employees to gain a better understanding on how the system works and how it will be assessed.

5. Albania Supreme Audit Institution should report on internal controls regardless of whether or not there have been identified internal control deficiencies or instances of noncompliance, when conducting audits. Based upon the work performed during the specific year, ALSAI should also prepare an annual report on effectiveness of internal controls in Albanian public sector as part of the annual report on budget execution and to present it to the Parliament. Such independent evaluations will help ensure that internal control maintains its effectiveness over time.

Reference

1 INTOSAI GOV 9100 - Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector (to be reviewed at least every 6 years)

2 INTOSAI GOV 9110 - Guidance for Reporting on the Effectiveness of Internal Controls: SAI Experiences in Implementing and Evaluating Internal Controls

3 INTOSAI GOV 9130 - Further Information on Entity Risk Management

4 INTOSAI GOV 9120 - Internal Control: Providing a Foundation for Accountability in Government

5 http://ec.europa.eu/budget/index.htm; and http://ec.europa.eu/dgs/budget/index.htm

6 Albania Public Financial Management Strategy 2014-2017

7 See: Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final

8 1Commission staff working document, Albania 2016 report, European Commission (EC), SWD(2016) 364 final;

9 1Ministry of Finance, Republic of Albania, "Report on the functioning of public internal control system in the general government units for the year 2015"; see also: http://www.financa.gov.al/files/userfiles/Drejtorite/Drejtoria_e_Pergjithshme_rregullatore_Kontrolluese/raportime/Raporti_PIFC_-_30_05_2016.pdf

10 "Consolidated report of PIFC in Republic of Albania for 2015", Ministry of Finance, Republic of Albania,

11 1Law No 10296, date 8/7/2010, as amended by the Law No. 110/2015, date 15.10.2015 "On financial management and control", Republic of Albania

12 Standards forInternal Control in the Federal Governmen, By the Comptroller General of theUnited States, GAO-14-704G (Green Book)

13 OMB Circular A-123 - Management's Responsibility for

Enterprise Risk Management and Internal Control

14 COSO, Internal Controls – Integrated Framework (1992), (2013)

15 Internal Control Management and Evaluation Tool, August 2001, GAO-01-1008G

16 OECD Public Governance Reviews, Supreme Audit Institutions and Good Governance (oversight, insight and foresight), 2016, OECD Publishing, Paris

By: Aulona Jonuzi - Senior Auditor, Department of Government Institutions Audit

AUDITING FOR SUSTAINABILITY AND DEVELOPMENT

Case Study: Performance Audit on Ecosystem Preservation of Prespa National Park

Today's reality shows a dominance of the economy on the environment and society. Sustainable development recognizes the need for balance between economic, social and environmental aspects. Therefore, sustainability is not the same as environment friendliness, but a more complex concept.

By: Dr. Aulent Guri, Senior Auditor, ALSAI

Abstract

There are over 100 definitions of sustainable development, but the most known and classic is that of World Commission on Environment and Development (WCED) "Our Common Future", otherwise known as the Brundtland Report[1]. According to this definition, "Sustainable development is a development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs". Today's reality shows a dominance of the economy on the environment and society. Sustainable development recognizes the need for balance between economic, social and environmental aspects. Therefore, sustainability is not the same as environment friendliness, but a more complex concept. Sustainable development requires an effort from all sectors[2]. The concept of sustainable development is likely to pose new methodological and analytical challenges for SAIs. A key decision for study design in the future will be how far SAIs could, or should, look at trade-offs between economic, environmental and social objectives[3].

[1] *World Commission on Environment and Development (WCED). 1987* Our common future.

[2] *National Audit Office of Estonia & University of Tartu, 2016, Introduction to Environmental Auditing in the Public Sector*

[3] *ISSAI 5130*

Keywords: sustainable development, cost benefit analyses, environment, ecosystem.

Introduction

Sustainable development is of critical importance for all citizens, it engages choices that will affect essential aspects of our lifestyles. It should take into consideration various conflicting interests. It also requires efforts from society as a whole and the government commitments would become useless if they were not to be paralleled by similar commitments by the businesses sector and civil society. However, the necessary broadly based involvement of citizens is very challenging and requires well defined mechanisms and management practices to associate government and stakeholders in finding solutions, in particular given the conflicting nature of many economic, environmental and social issues among various groups, and the difficulty to find "win-win-win" solutions that would reconcile economic, environmental and social objectives[4]. Even though the countries differ in their environmental, social and economic context, as well as in governance structures, traditions and political issues, they face problems with similar issues when they draw up and implement sustainable development strategies. The concept of sustainable development does imply limits - not absolute limits but limitations imposed by the present state of technology and social organization on environmental resources and by the ability of the biosphere to absorb the effects of human activities. Technology and social organization can be both managed and improved to make way for a new era of economic growth. Meeting essential needs requires not only a new era of economic growth for nations in which the majority are poor, but an assurance that those poor get their fair share of the resources required to sustain that growth. Such equity would be aided by political systems that secure effective citizen participation in decision making and by greater democracy in international decision making. Yet in the end, sustainable development is not a fixed state of harmony, but rather a process of change in which the exploitation of resources, the direction of investments, the orientation of technological development, and institutional change are made consistent with

[4] OECD, France 2002, page 11.

future as well as present needs[5]. Management Plans are developed for the protected areas such as the Prespa National Park[6]. The Prespa National Park Management Plan was approved by the Minister of Environment with the Order no. 1792 dated 09.05.2014. The main purpose of the Management Plan is to protect ecosystems and their functioning as well as to provide their services to the present and future generations. In this management plan there are described the threats which this park is faced as well as possible solutions to these threats.

Aim

The main goal of the Performance Audit on Ecosystem Preservation of Prespa National Park despite identifying and evaluating the factors that affect the ecosystem of this entire area is to make recommendations for improving the current social, economic and environmental situation.

Methodology

In this audit, three main approaches were used to analyze the information collected by the subjects: 1) Quantitative approach, 2) Quality approach, and 3) Pragmatic approach, which is the most appropriate approach to performance audits. The audit in its entirety has a statistical, observer, research, analysis and comparative character. On the other hand, the SWOT analysis used in this audit aims to identify the key internal and external factors that are important to achieve a certain objective. In addition, a cost-benefit analysis is used to evaluate and compare the existing waste management option with the proposed alternative from the audit team.

Problem statement

Prespa National Park has an area of about 27,750 ha of which about 5238 ha are water surface (Macro Prespa Lake and Micro Prespa Lake). Unlawful cutting of firewood, uncontrolled fishing and hunting, non urban waste management and urban pressure are the main issues raised in this paper. The pollution of the Prespa Lakes waters by the non-treatment of sewage that ends directly into lakes or undergroundwater, and the communication of Micro Prespa with the

[5] *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, page 17.*

[6] *Law no..9868, date on 4.2.2008 "For some additions and amendments in law no.8906, date 6.6.2002 "On protected areas, Article 15.*

contaminated channel supplied by Devolli River is another major problem. Water-related issues are among the most worrying challenges many governments face, with implications for human health, economic development and environmental protection. They range from rainwater drainage to drinking water infrastructure issues and are often closely linked to agriculture[7]. All these problems have been reviewed not only from the environmental aspect but also on social and economic aspects, as these three areas are linked and directly affect one another. According to the DECISION of Council of Ministers No. 80 dated 18.02. 1999 – The area of extension of the Prespa "National Park" includes:

- Agricultural land (arable, vineyard, orchard) 2,100 ha

- Forest and forest land 13,500 ha

- Grassland and meadow 1,828 ha

- Water body 4,950 ha

- Unproductive surface, urban areas, etc. 5,372 ha

Nowadays, all around the world protected areas are facing many challenges. Administrations of protected areas are exposed to divergent interests and strong pressures dealing with ecosystems that they need to take care of. Thus, they must not only learn how to maintain biodiversity values, but also how to communicate with other decision makers, local community and other public sectors in order to guarantee long-term survival of ecosystems in their responsibilities. In this context, a number of questions can be raised such as:

- How can park visitors enjoy the beauty and "cruelty" of it without harming it?
- How can the local community benefit from these parks?
- How can a solution be found to the inevitable conflicts between nature protectors and the idea to develop within the park?

Policymakers, decision makers, administration of protected areas and staff have a crucial task: To protect nature and natural resources for todays and future generations in a world where the common language is money. This is not an easy task. The main issues that the Prespa National Park still faces are as follows:

- Recovery capability and sustainability of ecosystems;

[7] *National Audit Office of Estonia & University of Tartu, 2016, Auditing Environmental Impacts of Infrastructure Development.*

- Exploitation of firewood and their trading;
- Overgrazing;
- Overfishing and uncontrolled fishing;
- Uncontrolled hunting;
- Uncontrolled urbanization;
- Environmental pollution (urban waste and discharging of wastewater into the lake)
- Inefficient inter-institutional cooperation;
- Inappropriate functioning of institutions, lack of necessary staff and their capacities;
- Lack of determination of costs and benefits for specific items;
- Lack of training and professional staff, etc.[8]

Content of the paper

All of the above-mentioned problems which have negative impacts on the PNP are widely below treated on this paper by presenting the current situation and possible recommendations for improvement. Each issue is separately dealt to better understand the responsibilities and obligations of the subjects to which the recommendations are addressed. Where it is feasible and sufficient data are provided, economic analysis are been carried out to calculate economic, social and environmental damage from non-action and/or non-compliance of legal standards or criteria.

The main question raised in the audit which is serving as a case study for this paper is: Has Prespa National Park's ecosystem been effective? This question is accompanied by a series of other questions. This paper addresses those issues that have a great impact on the ecosystem of Prespa Park and where the situation is very difficult.

Forests

Prespa National Park is an area of the second category of protection based on the law of protected areas. Forests in protected areas are excluded from classification as forests for exploitation[9]. Forest management located within a protected area, is done by the administration of protected areas. The Administration exercises these activities directly or through a company authorized by it. Forest Reserve Fund of Protected Areas can only be used for generating firewood for heating only for local residents[10]. Based on the rules

[8] *Prespa National Park Management Plan*

[9] *Law No.9868, dated 4.2.2008 "On some Amendments and Amendments to Law No.8906, dated 6.6.2002" On Protected Areas "*

[10] Prespa National Park Management Plan pg 75

foreseen for the National Park, only the forests of the sustainable development area and the forests of the traditional use area can be used as firewood. No intervention in forests is permitted in central areas. This area includes 24% of the total forest area of the Prespa National Park, where cutting or gathering of firewood is not allowed. The total forest area within the Prespa Park is 14.748,38 ha[11], from which about 3,600 ha of forests are designated as the central area of the Prespa National Park, where no interference is allowed[12]. Consequently, the average firewood consumption per household per year should be reduced from 10 m³ to 5 m³. The audit team during the on-site visits identified various groups and individuals, villagers within the Prespa Park, but also the people from village of Tren or other villages, who were transporting fresh wood. All these residents were asked whether they were controlled by the park administration determining the land or whether they have recorded the final amount of wood and the time at which they were cut. All their answers have clearly proved that on them was not exercising any control. In order to prove the best evidence, some pictures were taken and some information was received through questionnaires where 46% of respondents said that there is no control carried out, 40% answered that the control was performed on the average and 14% said that the control was very high. The audit team, wanting to provide a more sustainable solution and taking into account the aggravated socio-economic situation of park residents, has recommended that the cutting activities should be contracted by associations or private companies, which are licensed for forest work and to serve to the local population demands. This makes it easier for the park administration to control all the cutting in the park. Only members of these associations or companies will be allowed to cut wood and will have special clothing to be distinguished immediately. Each of their members will have an identification card from the park administration in order to be checked for management activity by the park administration[13].

[11] *Prespa National Park Management Plan pg. 23.*

[12] *Prespa National Park Management Plan pg. 73.*

[13] *Prespa National Park Management Plan pg. 79.*

Hunting

Hunting in Prespa National Park is completely prohibited[14]. Trapped cameras located in the central area of the Prespa Park have discovered a large number of "hunters" in this area[15]. In all Prespa regions are registered 60 species of mammals. Almost all of these species have been recorded in Albanian part as well. Fauna of birds in Prespa is of international importance due to its natural wealth, but also due to the presence of important populations of rare species. In Prespa it can be found the only breeding colony of the great white pelican (Pelecanus onocrotalus) in the European Union. Illegal hunting is done in most cases at night. Hunters are equipped with hunting weapons. The State Inspectorate of Environment and Forests in Korca has not registered even a single case of performing illegal hunting. Thus, there is no penalizing measure taken against offenders who commit illegal hunting.

Fishing

Regarding the fishing situation it is found to be very problematic, having in consideration the importance of the fishing sector, which is one of the main sources of local incomes. Surface water which also includes two Prespa lakes is 5238 ha of which 4802 ha belong to the Macro Prespa and 436 ha belong to Micro Prespa. Based on the Prespa National Park Management Plan - PNPMP, the number of fishermen fishing in the Prespa Lakes has been around 150, from which 50 have been eligible and around 100 illegal. In the two Prespa lakes there are some prohibited areas for fishing which are set in the Prespa National Park Management Plan. Forbidden areas for fishing include areas of vital importance for the reproduction of fish. The audit showed that two key units of drafting fisheries policies and implementing them (Directorate of Fishery Policies and Directorate of Fishery Services and Aquaculture) are unaware that in both Prespa Lakes there are special areas for which fishing activities are prohibited as highlighted in the PNPMP. In order that the fishing to be legitimate and well-managed it is necessary that, firstly, the Prespa Lakes should be declared co-management zones by the Council of Ministers decision and secondly should be drafted the Co-management Plan[16]. So far none of these has been realized.

Urban waste

[14] *Law no. 10253 date 11.03.2010 article 11 point b.*

[15] *Prespa National Park Management Plan pg. 39.*

[16] *Law 64/2012 "On Fishing", Article 55.*

Urban Waste Management referred to Law no. 10463 of 22.9.2011 "For integrated waste management is under the responsibility of the LGUs. ***Integrated waste management*** is the collection, transport, recovery and disposal of waste, supervision of these operations, aftercare of disposal sites, as well as the actions undertaken from the trader or agent part[17]. In the territory of the Prespa National Park responsible for urban waste management are the Municipality of Pustec and the Municipality of Devoll. The total amount of waste generation in the territory of the Prespa National Park is around 1,200 tonnes of waste per year. The largest amount is given by the Municipality of Pustec with about 1,000 tons and about 200 tons from the villages of Prespa Park that are part of the Municipality of Devoll. From field observation that the audit team has accomplished regarding this issue, the situation appears more problematic in the Municipality of Pustec, perhaps due to the fact that the Municipality of Devoll has a small area that is part of the Prespa Park. On the territory of the Municipality of Pustec there are some urban waste sites, where wastes are burned in open environment by polluting the air.

Photo 1: View of waste burning in open environment, (A.Guri, 2017)

Besides describing the situation, the audit team was focused on finding a sustainable waste management solution, comparing the current situation with another variant, which can be applied to the Municipality of Pustec. The comparison of the two variants is done using Cost-Benefit Analysis (CBA). The economic analysis in general and the CBA in particular can give policy makers valuable information to make the right decisions. CBA finds, evaluates, and calculates all positive factors, which are the benefits. Then it identifies, evaluates and deducts all costs. The difference between benefits and costs indicates whether a planned project or work is advisable. Currently, all the waste created in the Municipality of Pustec are thrown into two dumps. Open damp is an uncontrolled landfill in which solid waste is thrown without being disposed (fig 1), where no processing is carried out, and they are burned in an open environment.

[17] *Law. Nr. 10463, dated 22.9.2011 "For integrated waste management" article 3, point 32*

Open damps have a negative effect on air, surface and underground water as well as on the ground, posing a risk to the environment and human health.

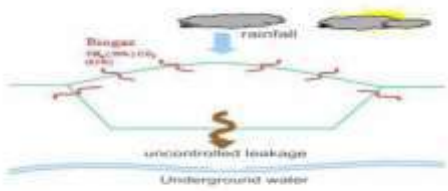

Figure 1: Schematic figure of the current dumps of Pustec Municipality

This risk is threatening to the lives of residents of these areas. The open damp, in no one case has protective clothing at the bottom and side pages. Also the filtration system of leakage is missing. Waters deriving from open damp easily flow into dual channels and watersheds as well as at nearby rivers. The "open damp" releases methane gas and heavy metal dust particles as well as other inorganic and organic compounds such as dioxins, furans (UNEP 2000). The Cost-Benefit Analysis was performed only for 2016 to calculate the total waste management in a year in the current state and to compare it with the proposed alternative. To assess the current situation, it was initially identified the costs and benefits of a current waste management situation. The costs of the current waste management situation consist of Financial Costs (2016 budget of the Municipality Pustec and cleaning fee revenues), Social Costs (Disamenity costs[18], damage Costs from leakage[19] and damp rehabilitation cost) and Environmental Costs (Costs of damage from CO_2 and CH_4 emissions.) In this situation we do not have social and environmental benefits. These calculations are dealt more detailed in the "Preservation of Ecosystem of Prespa National Park" Audit Report. As a conclusion we can say that the Municipality of Pustec every year creates an economic, social and environmental damage of 10,325,885 ALL.

[18] *By "disamenity" we understand the disadvantages or concerns that give a certain activity at the location where he exercises this activity, which are expressed in monetary value. The term "disamenity" includes such influences that come from noise, dust, waste, unpleasant smell, the presence of parasites, visual appearance and perception of human health risk due to the proximity to the landfill.*

[19] *Leakages are polluted waters with a high pollution complexity. The composition of leakage is closely related to the conduction of chemical-physical-biological processes occurring within the waste dumpsite.*

Variant II or the variant proposed by the audit team also recommends that the waste should have for final destination the landfill of Maliq. In order the total cost to be as low as possible, it is recommended that organic waste be processed into the garden of each family. Being a rural area and since each home has space and opportunity to do so, it would reduce the amount of waste that would go to the landfill of Maliq. By knowing that the total amount of waste is 955 tons per year, we can say that the total amount of organic waste is 513 tons. From this result the difference of 442 tons / year will go and will be deposited at the Maliq landfill. In Variant II, we have only financial costs because the waste will not be deposited in Pustec Municipality and will have no negative effects on environment and health which are then converted into socio-environmental costs. Unlike from Variant I, Variant II will have social and environmental benefits by avoiding negative effects that are more widely calculated in the audit report obtained as a case study for this paper. Calculating the financial, social and environmental costs and benefits for the alternative proposed by the audit team results that the total value of this variant is 13.628.485 ALL. So, it is clear that the difference between the two variants is about 23,000,000 ALL. As a conclusion, we can say that Variant II, despite respecting Law 10463 of Integrated Waste Management and contemporary standards, also has higher financial profitability, increases the economy of this service as well provides a sustainable solution to waste management.

Water pollution:

Urban water pollution must be seen in two aspects: Polluted waters generated by the local population and those generated by economic activities operating in the Prespa Park. In the territory of Prespa National Park, there are around 13 Bar Restaurants and 3 Hotels. All these activities, like almost all villages, discharge the sewage into septic tanks. Treni village is another important factor in the deterioration of the water quality of Micro Prespa Lake. All the wastewater of this village flows into the canal supplied by the Devolli River and communicates with Micro Prespa Lake. The Law no. 9115, dated 24.07.2003 "On Environmental Treatment of Wastewater" aims to protect the environment and human health from the negative impacts of polluted waters, defining the rules of their environmental treatment as well as the obligations of wastewater discharges. Based on this law, all the

activities which discharge polluted waters are obliged to take measures for the environmental treatment of urban wastewater. In cases where the sewage network can not be built, other systems are placed in order to treat them prior to discharge into surface waters that guarantee environmental protection.

Foto: Local resident cleaning sewage channel (A.Guri, 2017)

Preservation of water resources

The Prespa Lakes are among the main lakes of the Balkan Peninsula. They are made up by Macro Prespa and Micro Prespa. The Macro Prespa has an area of 285 km^2, while Micro Prespa is 44 km^2. Only 49.5 km^2 of these are located within the borders of the Republic of Albania. An important element of the hydrographic network of Prespa Lake is the underground discharge system of its excessive water, which is consisted from a large number of cracks, hinkashes, cavities and karstic caves. The most important is the cave of Zaveri, which is located on the south-west shore of Prespa Lake, near Gorica village. The excess water of this lake with an overall flow around Q_0 = 12-15 m^3 / s is discharged through underground, mainly to Ohrid Lake, which is 157 m below Prespa Lake[20]. Water quality in Prespa lakes is affected by agriculture and non treatment of polluted waters. Extensive agriculture has a less harmful impact on the lake compared with the impact of non-treatment of contaminated waters. During the audit it was discovered that communication with the channel which is supplied by the Devolli River is still ongoing. This channel, supplied by Devolli River is known for the high level of turbulent water. Near to the village of Tren, all the sewage of this village with 1200 inhabitants are attached to this channel. Further, this channel continues its course towards the Micro Prespa Lake and communicates with it through two tubes of approximately 50-70 cm diameter which are located beneath the bridge. These pipes, not only enable the communication between Micro Prespa Lake and the abovementioned channel, but certain species of fish that tend to move against the current, "migrate" from

[20] Pasuritë ujore të Shqipërisë, Pano. N., 2015, pg 314

Micro Prespa Lake toward this channel. Ministry of Agriculture, Rural Development and Water Administration (MARDWA) has no concrete plan / strategy for improving the waters of Prespa National Park and protecting their ecological quality. It does not have any inventory for the number of water wells owned by Prespa Park residents.

Cooperation

Another important addressed issue on this audit was the level of cooperation between the central and local institutions to which the law provides competencies for the administration of the Prespa National Park. Generally, this cooperation has been insufficient (with the exception of several cases) for the normal performance of institutions' work. Thus, relations between Municipality of Pustec and the Ministry of Environment and NAPA (National Agency of Protected Areas) have continued to be non-cooperative even after the drafting and approval of the Management Plan. It is worth mentioning the fact that until today Municipality of Pustec, as well as the Municipality of Devoll, do not yet possess a physical copy of MPPNP (Management Plan of Prespa National Park), while this plan charges these municipalities with serious duties and responsibilities. Local-central cooperation is essential as regards uncontrolled forest cutting, uncontrolled hunting and fishing, water resources conservation, urbanization, urban waste management and water discharge.

Conclusions

The present situation of the Prespa National Park is the result of constant pressure from the last few decades by citizens and inadequate management of responsible institutions. It's been 17 years since the creation of this park, but the problems are almost the same. Unsustainable exploitation of forests, uncontrolled cutting of firewood and in some cases for illegal trading, illegal hunting and fishing, non-management of urban waste and sewage, and the non-cooperation between institutions are the main identified problems. However, some of the threatening factors of ecosystem deteriorating have been reduced and forests have the opportunity to recover if it will be taken into account the recommendations left by this audit. The institutions involved in the management of the NPP have not implemented all the objectives of the Management Plan, starting with firewood management, fishing management, illegal hunting, etc. Concretely:

- Administration of Protected Areas (APA) in Korça has not fully implemented the objectives of the MPPNP regarding forest management.
- MARDWA has not declared the co-management zone in Prespa lakes and as a result all fishermen from 2013 until today have functioned as illegal.
- The performance of Municipality Pustec and Devoll regarding waste management has been affected by its three principles (economy, efficiency and effectiveness). Municipality of Pustec and Devoll for several years do not perform waste management in accordance with law no. 10463 “For Integrated Waste Management”, by throwing and burning them or by letting themselves burned in open space. The same happens with the discharge of sewage into the Prespa lakes and their filtration into groundwater which subsequently pollutes the agricultural lands and end up in the watershed of Prespa Lakes.
- The use of water resources through water wells is totally out of control and monitoring by the Directorate Water Resources Policy and the Water State Inspectorate. They have no data on the amount of water used by local residents or businesses, the exact number and location of these water wells.

Recommendations

- NAPA through APA in Korça, in cooperation with all subjects under this audit, should establish a better approach to the strict implementtation of the MPPNP objectives. The implementation of these objectives will increase and will further affect the conservation of Prespa National Park ecosystem as well as improve environmental parameters. According to the responsibilities and competences given by the laws of Albania, the main task and challenge remain the treatment of urban wastewater, integrated management of urban waste, and sustainable forest management by increasing the control of firewood cutting by residents. Last but not least, more should be done on residents' awareness for the importance of Prespa National Park and the unique values it represents.

References

- Indikatorë të Performancës, Leskaj B. & Muça R., KLSH, 2015.
- Udhëzues i Auditimit të Performancës ISSAI 3000 dhe 3100, KLSH, 2015.

- World Commission on Environment and Development (WCED). 1987 *Our common future*
- National Audit Office of Estonia & University of Tartu, 2016, Introduction to Environmental Auditing in the Public Sector
- Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Prespës 2014-2024
- Compedium of the Management Plan of the Prespa National Park, 2013.
- Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbetjeve të Ngurta Urbane, CO Plan 2010.
- Plani i Mbledhjes së Mbetjeve, Bashkia Pustec, KFW KRWM, 2016.
- Pasuritë ujore të Shqipërisë, Pano. N., 2015.
- SHUKA, L. PERS. COMMUNICATION, 2013.
- Mjedisi Sot, REC – Albania Nr. 152/2017.
- An inventory of biodiversity indicators in Europe, European Centre for Nature Conservation, European Environment Agency, 2002.
- Cost-Benefit Analysis and the Environment, OECD, 2006.
- Cost Benefit Analyses of the introduction of the weight-based charges for domestic waste – West Corks Experience, Sue Scott & Dorotty Watson, 2009.
- A Study on the Economic Valuation of Environmental Externalities from Landfill Disposal and Incineration of Waste, European Commission, 2000.
- Solid Waste Managment Baling Scheme Economics Methodology, Jan Steinis, William Hogland Mars 2011.
- Environmental and Natural Resources Economics, Tom Teitenberg, 2012
- A study on quantity and quality of leachate of Matuail sanitary landfill, S. Bhuyan, 2010.
- Glossary of Environment Statistics, Studies in Methods, Series F, No. 67, United Nations, New York, 1997.
- DEFRA – Department of Environment, Food and Rural Affairs.
- IPCC - International Panel Climate Change 2006.
- IPCC Good Practice Guidance and Uncertainty Management National Greenhouses gas Inventaries.

By: Dr. Aulent Guri, Senior Auditor
Department of Performance Audit

ENHANCING THE PERFORMANCE OF PROJECTS WITH FOREIGN FUNDING

The main emphasis will be on increasing the effectiveness of projects, because in recent years, Albania has had a high level of public investment and some of it is provided by international organizations' funding. Increasing their performance is very important as they face very high costs.

By: Ina Sokoli, Auditor, ALSAI

Abstract

In recent years, Albania has had high levels of public investment, some of which are provided with funding from international organizations and foreign states. Projects with foreign funding are mainly focused on the government's strategic priority for securing infrastructure in sectors such as transport, electricity and water supply, which constitute the basis and the impetus for economic growth and poverty reduction. For the period 2015-2016, the multilateral donors are the European Commission with 22% of total support, 20% Islamic Development Bank, 14% World Bank and 10% European Bank for Reconstruction and Development, followed by the European Investment Bank 7% , While the largest bilateral donors are Germany 7%, Italy 6.2%, Austria 5.7% followed by Sweden, Saudi Development Fund etc.

Key words: projects, foregn investments, PIU, PMU, etc.

Introducion

In recent years, Albania has had high levels of public investment, some of which are provided with funding from international organizations and foreign states. Projects with foreign funding are mainly focused on the government's strategic priority for securing infrastructure in sectors such as transport, electricity and water supply, which constitute the basis and the impetus for economic growth and poverty reduction. In recent three years where spent 71 billion ALL annually, of which foreign financing occupy between 39% in 2011 and 2012, and increased to 64% of total

2015 budget, ie almost doubled compared to capital expenditure sources internal financing. In other words, planned budget revenues for 2015 reach to cover current budget spending and contribute only 1.8% to capital expenditure financing.

But this sort of trend of increasing foreign investment funds, can not endure for many factors, but mainly due to the worldwide financial crisis, as well as receipt of these funds with interest at market level. Under these conditions, one of the current and future challenges remains to use effectively and efficiently the resources available to public investment.

The Albanian Government in all cases ratifies specific laws on donor-related agreements in the form of loans or subsidies from non-public institutions and bodies, and not directly or indirectly by foreign investors.

For the period 2015-2016, the multilateral donors are the European Commission with 22% of total support, 20% Islamic Development Bank, 14% World Bank and 10% European Bank for Reconstruction and Development, followed by the European Investment Bank 7% , While the largest bilateral donors are Germany 7%, Italy 6.2%, Austria 5.7% followed by Sweden, Saudi Development Fund etc.

Approximately 300-400 million euros are disbursed per year for projects under implementation from loans and grants, and in the last two years 22 new projects have been launched. Increasing the effectiveness of investments in projects with foreign funding requires an accurate and comprehensive feasibility studies, with the participation of all economic and social actors, and coordinated with the necessary estimates of time, form and possibility return of the investment, "translated" into measurable quantitativ or qualitative and notable indicators. Only with this prudence, foreign-funded projects, allows the availability of funding in the right amount and time, in accordance with the economic development objectives, positively influencing the increase of decision making flexibility and improving the effectiveness of the aviation.

The effectiveness of foreign funding is also determined by the time between the study, the design, the drafting of the agreement and the beginning of the implementation of these projects. The experience so far has shown that there is a long period of time, diminishing their final benefit. In addition, within the project itself, a

better balance must be found between capital and operating costs in favor of the foreground, and aiming for their orientation towards projects that expand the productive capacities of the economy, improve its productivity, ability to compare and employment opportunities. In this way, it is best served by the sustainable development of the economy.

Even if the project goes well until the start-up, there are few cases when the oversight activity of the particular entities is deficient, affecting the quality and timing of the project's execution by the contractor, falling into a silent agreement between them. This requires, first of all, strict monitoring by the employees of implementing units and should be accountable that the benefits of the community, as well as the borrowed and paid debt, depend on their activity. Depending on the professional capacities of project implementation units and public institutions in reporting on foreign funding, there is a discrepancy between donor and public institution figures.

Methodology

Following the literature review, research will first be based on a comparative analysis of the main performance indicators of foreign-funded projects in Albania to detect similarities and changes. A performance-driven performance model will be developed to highlight the factors that have a high impact on performance enhancement, the conclusions that can be used to measure ongoing project performance. An empirical model will be developed to determine the impact of service quality, time, quality of supervision, and effectiveness management by using aggregate and individual data. These data will be provided by the audit reports of projects by the High State Audit. To assess the performance of projects, we will evaluate the efficiency, efficiency and efficiency of each project.

Purpose of the study

The purpose of the paper is to study the performance of foreign-funded projects. The main emphasis will be on increasing the effectiveness of projects, because in recent years, Albania has had a high level of public investment and some of it is provided by international organizations' funding. Increasing their performance is very important as they face very high costs.

Theoretical basis

The word Project comes from the Latin word "projectum", "to advance something", implies something that precedes the action of the rest of the word in time (in parallel with Greek) and "hermit", "to throw", so something that happens to other things.

The business and science project is usually defined as a joint venture, which often involves research design research that is carefully planned to achieve a specific goal. The term "Foreign Financing Projects" refers to projects funded by organizations, international banking institutions, as well as governments of foreign countries and their organizations. Managing a project consists in undertaking temporary efforts to achieve a result: product or service. The project objectives set the target status at the end, which is considered necessary for achieving planned benefits. They can be formulated as measurable (or at least valuable) specific criteria, realistic (given the current state of the organizational resources) and the timing of the realization. Evaluation (measurement) occurs at the end of the project. However, monitoring is ongoing during the course of the project.

Project goals tend to be extensive, qualitative and deferred.

Life is a community of human activities. Every action that man does has a certain purpose, to receive a mental and material result, service etc. This activity does not develop in the gap, it is a process that transforms process inputs into its outputs. Simple understanding of the project.

By agreement this human activity that transforms inputs into outputs is called project. This is a simplified understanding of the project that in its breadth and depth is studied in the project management theory. Here, with management, we mean the whole process from the definition of the goal to its final achievement, obtaining the output. According to the above definition, social life is a community of projects. (Definition of the project according to Prof. Dr. Skender Osmani). Foreign funding is considered as all the financial resources provided to the Albanian Government or other governmental institutions.

Main problems when audit

1. State Institutions and Management Entities have failed to coordinate and harmonize their activity to carry out disbursements under the provisions set out in the Financial Agreements,

where postponement of deadlines has led to additions to consultancy and supervision contracts, causing negative financial impacts on growth of the project cost. The Project Implementation Units have not made a yearly planning for the allocation of the allocated funds (loans / credits), leading to the requirement for all audited projects to be deferred and to postpone the disbursement deadline of more than 4 years.

2. State institutions were unable to fulfill all the obligations set forth in the Financial Agreements in respect of land security and did not carry out the expropriations for the land required for the execution of the projects. These actions must be implemented before the civil works are started for the projects.

3. It has been concluded that Project Implementation Units have not carried out continuous monitoring and oversight of consultancy service contracts, resulting in economic damage for unpaid but paid work, poor quality, increased work volumes and long delays and unjustified delays in the realization of specific components and the project as a whole.

4. Project Implementation Units, in some cases have not been filed in accordance with Financial Agreements, there are frequent changes of PPU staff, or changes in their structure, leading to poor organization, supervision and poor monitoring of projects . Project Implementation Units, have not conducted monitoring continuously.

5. Project Implementation Units or Project Management Units have displayed irregularities in the implementation of contract termination deadlines (mainly for construction works) and have not required penalties for contractors who could not complete the obligation to execute the contract within the prescribed deadlines. When the need for postponement of the project implementation deadline has arisen, a detailed analysis has not been carried out to determine the reasons for the delay, the measures taken for the implementation of the projects, the determination of the new deadline, and no responsibilities for delays caused.

6. There are no action plans for the realization of project activities. Project Implementation Units do not administer project documentation in accordance with Albanian legislation, so it is generally concluded that the documentation is kept in a foreign language, making it harder for

auditing work and not preserved according to legal requirements for archives. Technical files have shortcomings in the correspondence between contractors, consultants and project implementers, they do not contain all the necessary data, in order to identify deadlines the applicable contract conditions, find deficiencies in the documentation of procurement files of technical files and non-prosecution until their inventory, etc.

How is performance measured? (performance audit of foreign-funded investments)

The undertaking of a comprehensive reform in the audit area from a legal and institutional point of view as a whole and the initiative for legal improvements of the supreme audit body in our country (SAI Law) should be supported. Of course this is through discussion and debate through competent institutions and stakeholders. The problem is very dimensional. Thus, it is of interest to improve the audit object, and especially to audit types by extending them from classic (just financially up to date) forms to contemporary forms such as compliance auditing, financial audit, performance audit, IT auditing , as well as their combined audit. (concept and definition, types and types of audit have undergone evolution in our country, from a theoretical, legal point of view and practical implementation).

Without taking the detailed analysis of the types of audit we are focusing on giving some consideration to the performance audit.

"Performance Auditing is an independent review of the efficiency and effectiveness of its governmental enterprises, programs and organizations, with a special focus on economy and improving goals." In terms of this definition, the most analytically performance audit implies and consists of an audit of economy, efficiency and effectiveness and includes:

-Auditability of the economy, which means minimizing the cost of resources used in a public activity, while not compromising its quality.

- Efficiency audit, which means optimizing the public-resource-performance ratio by modifying processes, structures and the entire economic value chain in accordance with national and international standards and best practices.

-Auditiveness assessment, which implies the assessment of the final results and the objectives set, in accordance with the policies of the

audited entity. This is the overall definition given by INTOSAI to its 3000-3100 Standards, which address this type of audit at the Supreme Audit Institution level.

Performance auditing is one of the main ways through which taxpayers, financiers, decision-makers, executives, media and society in general "exercise control" and penetrate the way things are done and how the results are achieved.

Measuring the performance of projects with foreign funding

To measure the performance, we have tried to deal with only one of the "weariness economy" indicators and this is best demonstrated by the number of procedures where the violation is found.

To analize the phenomen we will try to get a conenction between the findings and the discipline recomandation.

No of Rec.	Recommended
Proposals for amending the legislation	0
Organizational Rec.	107
Damage Rec.	14
Administrative Rec.	11
Discipline Rec.	5
Rec. on Negative Expenditures (Principle 3E)	15
TOTAL	152

Nr_paregull = -0.349 + 0.609* Nr_pers R^2=0.618

Stat.T 2.844 **

Nr_paregull- the variable representing the number of irregularities

Nr_pers - the variable that represents the number of participants in the unit.

The correlation between the variables is important in the model (F = 8.090) with 62% solubility, with relation importance t = 2.844, with the mark before the positive coefficient. (Annex1)

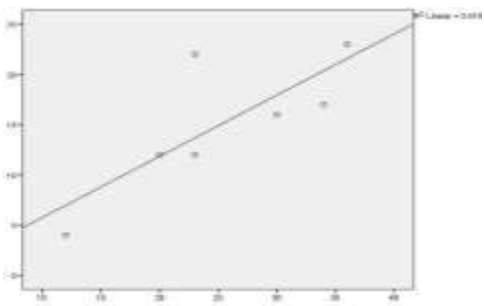

Model 2: Adds a variable that is thought to significantly affect the number of contracts that follow in total.

Nr_paregull = -1.127 + 2.681* Nr_pers + 6.190*nr_kon R2= 0.964

Stat. T 2.681* 6.190**

The model turns out to be significant (F = 53.38) with significant individual connections> 2, with a slice of 96.4%. The positive coefficient versus the No_kon variable indicates that

violations are increased by the number of contracts being followed. (Annex 2)

Conclusions

1. State Institutions and Management Entities have failed to coordinate and harmonize their activity to carry out disbursements under the provisions set out in the Financial Agreements, where postponement of deadlines has led to additions to consultancy and supervision contracts, causing negative financial impacts on growth of the project cost. The Project Implementation Units have not made a yearly planning for the allocation of the allocated funds (loans / credits), leading to the requirement for all audited projects to be deferred and to postpone the disbursement deadline of more than 4 years.

2. State institutions were unable to fulfill all the obligations set forth in the Financial Agreements in respect of land security and did not carry out the expropriations for the land required for the execution of the projects. These actions must be implemented before the civil works are started for the projects.

3. It has been concluded that Project Implementation Units have not carried out continuous monitoring and oversight of consultancy service contracts, resulting in economic damage for unpaid but paid work, poor quality, increased work volumes and long delays and unjustified delays in the realization of specific components and the project as a whole.

4. Project Implementation Units, in some cases have not been filed in accordance with Financial Agreements, there are frequent changes of PPU staff, or changes in their structure, leading to poor organization, supervision and poor monitoring of projects. Project Implementation Units, have not conducted monitoring continuously.

5. Project Implementation Units or Project Management Units have displayed irregularities in the implementation of contract termination deadlines (mainly for construction works) and have not required penalties for contractors who could not complete the obligation to execute the contract within the prescribed deadlines. When the need for postponement of the project implementation deadline has arisen, a detailed analysis has not been carried out to determine the reasons for the delay, the measures taken for the implementation of the projects, the determination of the new deadline, and no responsibilities for delays

caused.

6. There are no action plans for the realization of project activities. Project Implementation Units do not administer project documentation in accordance with Albanian legislation, so it is generally concluded that the documentation is kept in a foreign language, making it harder for auditing work and not preserved according to legal requirements for archives. Technical files have shortcomings in the correspondence between contractors, consultants and project implementers; they do not contain all the necessary data, in order to identify deadlines the applicable contract conditions, find deficiencies in the documentation of procurement files of technical files and non-prosecution until their inventory, etc.

References

- Alavi, M., Wheeler, B. & Valacich, J. (1995). Using IT to reengineer business:

An explanatory investigation of collaborative telelearning. MIS Quarterly, 19 (3), 293-312.

- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: Freeman.
- Beer, M. (1976). The technology of organization development. In M. D. Dunnette (Ed.),

Handbook of industrial and organizational psychology (pp. 937-994). Chicago: Rand McNally.

- Carless, S. & De Paola, C. (2000). The measurement of cohesion in work groups. Small Group Research, 31 (1), 71-88.
- Carmines, E. & Zeller, R. (1979). Reliability and validity assessment, Iowa City, IA: Sage Publications.
- Chang, A. & Bordia, P. (2001). A multidimensional approach to the group cohesion-group performance relationship. Small Group Research, 32 (4), 379-405.
- Churchill, G. A. (1979). A paradigm for developing better measures of marketing constructs. Journal of Marketing Research, 16, 64-73.
- Cohen, S. & Bailey, E. (1997). What makes groups work: Group effectiveness research from the shop floor to the executive suite. Journal of Management, 23, 239-290.
- Cota, A., Evans, C., Dion, K., Kilik, L. & Longman, R. (1995). The structure of group cohesion. Personality and Social Psychology Bulletin, 21, 572-580.
- KLSH

Annex 1.

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
Nr_paregul	15.14	6.543	7
Nr_pers	25.43	8.443	7

Correlations			
		Nr_paregul	Nr_pers
Pearson Correlation	Nr_tend_sh	1.000	.786
	Nr_pers	.786	1.000
Sig. (1-tailed)	Nr_tend_sh	.	.018
	Nr_pers	.018	.
N	Nr_tend_sh	7	7
	Nr_pers	7	7

Variables Entered/Removed[a]

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Nr_pers[b]	.	Enter

a. Dependent Variable: Nr_paregul
b. All requested variables entered.

Model Summary[b]

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.786[a]	.618	.542	4.430	2.098

a. Predictors: (Constant), Nr_pers
b. Dependent Variable: Nr_paregul

ANOVA[a]

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	158.745	1	158.745	8.090	.036[b]
	Residual	98.112	5	19.622		
	Total	256.857	6			

a. Dependent Variable: Nr_paregul
b. Predictors: (Constant), Nr_pers

Coefficients[a]

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF

1	(Constant)	-.349	5.698		-.061	.954		
	Nr_pers	.609	.214	.786	2.844	.036	1.000	1.000

a. Dependent Variable: Nr_paregul

Collinearity Diagnostics[a]

Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions	
				(Constant)	Nr_pers
1	1	1.956	1.000	.02	.02
	2	.044	6.656	.98	.98

a. Dependent Variable: Nr_paregull

Residuals Statistics[a]

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	6.96	21.58	15.14	5.144	7
Residual	-3.365	8.337	.000	4.044	7
Std. Predicted Value	-1.590	1.252	.000	1.000	7
Std. Residual	-.760	1.882	.000	.913	7

a. Dependent Variable: Nr_paregul

Annex 2

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Nr_paregul	15.14	6.543	7
Nr_pers	25.43	8.443	7
Nr_person	28.2857	12.59251	7

Correlations

		Nr_tend_sh	Nr_pers	Nr_tend_tot
Pearson Correlation	Nr_paregul	1.000	.786	.948
	Nr_pers	.786	1.000	.618
	Nr_person	.948	.618	1.000
Sig. (1-tailed)	Nr_paregul	.	.018	.001
	Nr_pers	.018	.	.070
	Nr_person	.001	.070	.
N	Nr_paregul	7	7	7
	Nr_pers	7	7	7
	Nr_person	7	7	7

Variables Entered/Removed[a]

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Nr_kont Nr_pers[b]	.	Enter

a. Dependent Variable: Nr_paregul

b. All requested variables entered.

Model Summary[b]

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.982[a]	.964	.946	1.523	.927

a. Predictors: (Constant), Nr_kont, Nr_pers

b. Dependent Variable: Nr_paregul

ANOVA[a]

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	247.582	2	123.791	53.384	.001[b]
	Residual	9.275	4	2.319		
	Total	256.857	6			

a. Predictors: (Constant), Nr_kont, Nr_pers

b. Dependent Variable: Nr_paregul

Coefficients[a]

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	-2.235	1.982		-1.127	.323		
	Nr_pers	.251	.094	.324	2.681	.055	.618	1.617
	Nr_kont	.389	.063	.748	6.190	.003	.618	1.617

a. Dependent Variable: Nr_paregul

Collinearity Diagnostics[a]

Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions		
				(Constant)	Nr_pers	Nr_tend_tot
1	1	2.889	1.000	.01	.01	.01

	2	.076	6.185	.53	.00	.62
	3	.036	9.018	.46	.99	.37

a. Dependent Variable: Nr_paregul

Residuals Statistics[a]

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	5.44	24.29	15.14	6.424	7
Residual	-1.442	1.763	.000	1.243	7
Std. Predicted Value	-1.510	1.424	.000	1.000	7
Std. Residual	-.947	1.158	.000	.816	7

a. Dependent Variable: Nr_paregul

By: Ina Sokoli, Auditor, ALSAI

COLLABORATING FOR A GLOBAL PROFESSION WITH LOCAL SOLUTIONS

The concept of "global profession, local solutions" has gained support as an INTOSAI-wide approach to develop capacity, reflecting the level of preparedness to support global standards while acknowledging local conditions.

By: Kimi Makwetu, Auditor General of South Africa and Chair of the International Organization of Supreme Audit Institution's Capacity Building Committee

The strength of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) has always been a result of its unity and diversity. Leveraging both of these elements allows us to truly succeed in a global profession using local solutions.

In recent years, the Capacity Building Committee (CBC) established a successful footprint within the INTOSAI community by demonstrating a strategic focus, recognizing the role of all key stakeholders and fostering cooperation at all levels. The concept of "global profession, local solutions" has gained support as an INTOSAI-wide approach to develop capacity, reflecting the level of preparedness to support global standards while acknowledging local conditions.

INTOSAI is such a powerful organization, primarily because we are united on a global scale, and together we strive to: develop and implement the highest quality standards in public sector auditing (Goal 1); mobilize resources and capacity development expertise and build partnerships to ensure so every INTOSAI member has access to capacity development solutions (Goal 2); encourage Supreme Audit Institution (SAI) cooperation, collaboration and continuous improvement via knowledge development, knowledge sharing and knowledge services (Goal 3); and organize and govern INTOSAI in ways that promote the best possible work

practices, decision-making and effective governance (Goal 4).

These strategic focus areas also form the cornerstone of INTOSAI's relevance as a global player, recognized by the United Nations on more than one occasion.

Locally and regionally, our strength stems from our regional organizations and individual member SAIs, as they see to it that our professional standards, capacity development tools and our knowledge sharing mechanisms are tailored to meet regional, individual needs and unique circumstances.

During the last three-and-a-half years that I have been privileged to chair the CBC, I have become acutely aware of how INTOSAI is at its best when its various organs act together, each with its specific and distinctive function cooperating in the interest of the body that is ITOSAI, thereby benefiting each and every individual member. Allow me to share a few examples.

- The process resulting in INTOSAI's Strategic Plan 2017-22 was an exercise where we witnessed how rich and varied inputs derived from our different experiences and strategic insight were tested and distilled, enabling us to produce a plan with fresh innovations and a refined vision leading INTOSAI into the future with focus and confidence.
- Intensified collaboration among the Professional Standards, Capacity Building and Knowledge Sharing committees has resulted in a greater understanding and support for our mandates and respective implementation challenges, adding relevance to our outputs. The successful establishment of the Forum for INTOSAI Professional Pronouncements (and the progress the forum has already made) is a direct result of the Goal Chairs' group effort.
- One CBC objective is strengthening INTOSAI's structured professional development, and the completion of the inaugural Competency Framework for Public Sector Audit Professionals has helped achieve this goal. The competency framework, a prime illustration that a "global profession with local solutions" is achievable, was born from the Goal Chair alliance boosted by the INTOSAI Development Initiative's (IDI) valuable knowledge on divergent INTOSAI regional needs.

- The newly established CBC Task Force on INTOSAI Auditor Professionalization has brought together members from across INTOSAI who, together, will advise INTOSAI on required mechanisms to further facilitate and structure professional development. This is a critical joint endeavor, as our success as SAIs depends on staff professional capability. SAIs face challenging work along with high stakeholder expectations, so we must have public sector audit professionals who are capable of adding maximum value by applying a combination of the right knowledge, competence and skills to produce high-quality work.
- The SAI Performance Measurement Framework (SAI PMF) demonstrates how numerous stakeholders within INTOSAI, and the donor community among others joined efforts on a six-year journey to develop and pilot a template widely recognized as an excellent tool for holistic, evidence-based SAI performance measurement. Completing an appropriate SAI PMF implement-tation strategy in time for the XXII Congress was made possible by contributions from all INTOSAI organs, regional organizations and donor partners. Implementation is already well under way due to INTOSAI regional support along with a growing network of assessors and resource persons from the IDI and peer SAIs here are also several examples within the CBC on collaborative efforts that have led to success:
- The Peer Review subcommittee has enabled over 90 peer reviews from 64 SAIs since 1999 and has produced enhanced guidelines by pulling together member resources, ensuring future peer reviews benefit from lessons learned over the last 17 years.
- Cooperative audits have really taken off as a way to achieve more meaningful audit results as different SAIs jointly pursue similar audit objectives. This cooperation has resulted in valuable findings and recommendations on themes of mutual interest, such as the environment, governance, social programs, taxation, transportation, construction and infrastructure—all in the interest of a better governed world.
- The CBC's Regional Forum on Capacity Development, continues to provide a platform to address issues using case studies on professionalism, which demonstrates how combining forces in

the interest of SAI development strengthens other public sector institutions (on which good financial governance is dependent).

The CBC looks forward to continue leading INTOSAI's efforts under Goal 2, working closely with the other goal chairs, regional organizations, the General Secretariat, IDI, INTOSAI-Donor Cooperation, and others to speak and act in unity to develop SAI capacity.

As we seek to ensure all member SAIs benefit from capacity development initiatives,

I invite every SAI to engage with the CBC and its work streams to enrich our work and help us focus our efforts on strengthening our global profession while enabling local solutions

Published in INTOSAI Jounal, Summer 2017

By*:* Kimi Makwetu, Auditor General of South Africa and Chair of the International Organization of Supreme Audit Institution's Capacity Building Committee

THE 'IMPROPER PAYMENTS' APPROACH OF THE UNITED STATES

For each program or activity identified as susceptible to significant improper payments, the head of each agency must produce either a statistically valid estimate of the program's improper payments or an estimate that is otherwise appropriate using a methodology approved by OMB (alternative methodology).

By: Andreas Bolkart, Directorate of the Presidency, ECA

On 19 and 20 June, an ECA delegation visited the Government Accountability Office (GAO), the Office of anagement and Budget (OMB) to get first hand insights into the 'improper payments' approach in the United States. The visit was undertaken in the context of the ECA's current reflection on the approach for the Statement of Assurance (SoA) for the year 2018 and onwards.

From left to right: Andreas Bolkart, Senior Auditor, ECA; Lazaros S. Lazarou, Member and Dean, ECA; Gene Dodaro, Comptroller General of the US; Head of the GAO; Eduardo Ruiz Garcia, Secretary General, ECA; Martin Weber, Director, ECA

What are 'improper payments'?

The meetings at the GAO and the OMB provided the ECA representtatives with a good understanding of how the US administration deals with 'improper payments', a concept similar to payments affected by error in the ECA's context.

Improper payments (IP) are payments that should not have been made or were made in an incorrect amount (including overpayments and underpayments). They include duplicate payments, payments to ineligible

recipients and incorrect amounts paid. Payments for which insufficient or no documentation was found are also considered improper payments.

Improper payments are assessed based on various legal acts and the OMB, a part of the White House, has a supervisory function and provides guidance. According to these laws and guidance documents, US federal agencies must perform a risk review of its programs and activities and identify the ones that may be susceptible to significant improper payments. Programs and activities must be reviewed once every three fiscal years.

For each program or activity identified as susceptible to significant improper payments, the head of each agency must produce either a statistically valid estimate of the program's improper payments or an estimate that is otherwise appropriate using a methodology approved by OMB (alternative methodology). Estimates must be included in the agencies' annual financial reports.

Agencies are required to report certain information regarding the improper payment estimation process and efforts to recover improper payments, including:

- Gross estimates of the annual amount of improper payments made in the program and a description of the methodology used to derive those estimates;
- Discussion of the root causes of improper payments identified, actions planned or taken to correct those causes, and planned or actual completion date of those actions, and the results of the actions taken; and
- Discussion of the amount of actual improper payments that the agency expects to recover and how these payments will be recovered.

The government-wide reported estimate of improper payments has increased each year since fiscal year 2013 (see chart). In 2016, this resulted

in an IP rate of 5.1% of the corresponding programme outlays.

Selected features of interest about the US improper payments programme

- The US improper payment system is entirely run by the government. The GAO itself does not estimate any error rates. However, it reviews the estimates on a case-by-case basis and also assesses the IP framework annually from a systems perspective. The GAO takes IP reporting into account for its overall opinion on the accounts of the government, but not in the form of a single aggregated quantitative indicator.
- The US legislation intends to limit unnecessary burden through the IP programme by requiring the federal agencies to assess the risk level of the programmes they run. An expected improper payments rate of under 1.5 % is considered low risk. The agencies have to statistically estimate the IP rate only for those programmes that are assessed as risky.
- Inspectors general of the agencies, a function similar to internal audit, play a key role in providing independent scrutiny over the agencies’ IP risk assessment and estimates.
- Improper payments rates vary considerably between programmes, some of them can go up to 75%. Agencies that report an IP rate of more than 10 % for a given programme for more than three consecutive years need to ask Congress to re-authorise the program or make statutory changes that bring the programme into compliance.
- Not all risk-susceptible programmes report estimates, so the overall IP rate might be understated. On the other hand many low risk programmes are not required to report an IP rate. If they were to estimate an IP rate, they may reduce the overall IP rate. The overall IP rate is therefore an aggregate of all progammes that report an estimate and not a representative indicator for compliance in overall federal expenditure.

The visit also gave insights of other interesting practices followed by the GAO:

- The GAO uses a high risk list to promote certain programmes or issues in its communication with the auditees and Congress. These

programmes or issues can be sectoral or cross-cutting. The GAO groups any relevant audit work and open recommendations under a given high risk and address them prominently to the auditees and Congress. A key moment for this communication is the beginning of a new Congress session (every two years after the House/Senate elections).

The risk list creates more attention for the respective area and therefore more pressure on the auditee to bring the risk level down and eventually make the GAO remove the item from the high risk list. The criteria for removal from the risk list are demonstrated top leadership commitment and support, the capacity to resolve the risk(s), a corrective action plan, monitoring and demonstrated progress.

Every year some are added and some are removed from the list. Currently there are 34 high risks on the list. Examples for high risks are 'managing federal land property', 'Department of Defence supply chain management' and 'National Flood Insurance Program'.

- The high risk list is also used to follow-up on open GAO recommendations. Open recommendations are grouped by high risk area and prioritised. The most important recommendations are addressed in annual letters by the Comptroller General to the responsible Ministers or Heads of Agencies.
- The GAO uses 'financial benefit' as a performance indicator. After each audit, the audit team asks the auditee to assess the net financial benefit of all implemented recommendations. This can be savings, but also socio-economic benefits from moving funds to a more value added activity. In 2016 the GAO estimated financial benefits of $ 64.3 bn, with a large share stemming from defence spending. The GAO centrally monitors the quality of these estimates. For a majority of audits a serious estimate of financial benefit is not possible. The actual financial benefit is therefore expected to be many times higher than the figure reported.

Published in no.7-8 July – August, ECA Journal

By: Andreas Bolkart, Directorate of the Presidency, ECA

COMMUNICATING WITH THE PRESS AND STAKEHOLDERS – IN & BEYOND BRUSSELS

The European Union boasts a linguistically and interest-wise diverse media landscape with countless media outlets across the 28 Member States. All major titles – be it broadcast, online or classic paper (i.e. the threatened, yet resilient breed) – have their representatives in Brussels. These correspondents follow the work of the European institutions and report back home on the EU. Brussels is one of the largest international media centres, claiming just under 1500 journalistes and other media from almost 500 different outlets, according to a research.

By: Damijan Fišer, Directorate of the Presidency ECA

Abstract

The ECA communicates the institution's work to the EU's citizens through the press and other media. And as of recent, also through increased and increasing communication with the various public interest groups such as Non Governmental Organisations (NGO). The ECA's press officer Damijan Fišer updates us on how the ECA reaches out to the media and which new activities have been undertaken or are foreseen to get ECA messages better across to its audiences.

Increasing media outreach across the EU

The European Union boasts a linguistically and interest-wise diverse media landscape with countless media outlets across the 28 Member States. All major titles – be it broadcast, online or classic paper (i.e. the threatened, yet resilient breed) – have their representatives in Brussels. These correspondents follow the work of the European institutions and report back home on the EU. Brussels is one of the largest international media centres, claiming just under 1500 journalistes and other media from almost 500 different outlets, according to a research.

In addition to maintaining, and possibly upping the level of contact with the EU correspondents, our aim is also to increase our outreach in the Member States themselves, so that we can be in direct contact not only with their capitals, but also on the

regional and local level. This in turn will enable us to communicate practical value of our work to the citizens who do not necessarily read the Politico, the Financial Times or the Frankfurter Allgemeine, but for whom our work may be equally important and who may not necessarily have been aware that the EU has an external auditor to safeguard its finances.

ECA President Lehne, NIK President Krzysztof Kwiatkowski and ECA Member Wojciechowski at a press briefing in Warsaw in February 2017

Meeting the press: personal contact and briefings

While we issue a press release or publish an online communication, such as a media advisory, for most of our publications, and get them to the journalists, we are aware that these alone cannot substitute for a personal contact. We thus ensure our permanent press presence in Brussels, largely through the spokesperson, where we talk regularly to the journalists from the main media covering our work: we have established regular contacts among those and we regularly meet and guide them through our upcoming outputs, for example, advising what reports are coming up in the next quarter. This is a very useful and appreciated practice: it gives the journalists a heads-up, while it allows us to gauge their interest in a particular report in the pipeline and to approach them in a targeted and trusted manner closer to the publication date. We may follow this up with an advance insight into the report's content and examine options for a further contact, for example through a one-on-one meeting or an interview with the ECA Member responsible for the report around the publication date.

In Brussels, in the International Press Centre, we also hold most of our press conferences (typically for the annual report) and more technical, background briefings (on our special reports). Located in the Residence Palace, near the HQ of the European Commission, almost adjacent to the Council of the EU and a stone's throw from the European Parliament, the centre hosts a number of media outlets, so we literally go where the press are.

The journalists are under perennial time pressure and on unceasing quest for stories, and we need to compete for the attention our messages may get with all the above sources and others. The journalists also have a varied interest in our reports and different journalists may cover different subject areas. We thus aim to target our communications and contact, so that we mainly reach out to those we think might be interested in our reports, based on research or previous coverage. Furthermore, we aim to field the teams for our briefings composed mostly of the auditors who have actually carried out the spot checks themselves, in the Commission and the countries audited. This ensures the information provided does not end at a more high-level presentation by the ECA Member, but actually gets down to the nitty-gritty and the journalists can get the answers to their questions from the real experts in the field. And not least, they can put a face to the EU auditors who did the ground work on the report, while the auditors get to be part and parcel of the communication process and feeling the value of their work being communicated, eventually, to the citizens.

Stakeholders meetings: reaching out to the civil society and interest groups

We aim to complement our personal contact with the journalists by reaching out to civil society - in particular to NGOSs - and industry representatives, who are often an interested party for our reports. We do this through the stakeholders meeting, organized in parallel with the press briefings. While the stakeholders experts can relish the opportunity to hear the messages directly from the ECA Member and a team of auditors, as well as from other experts attending the meeting, we in turn get to hear their views, which we can take into account in any follow-up activities and also to get the visibility of our work via their (often widely followed) communication channels. Started as a pilot in 2016, we now hold stakeholders meetings on a regular basis for the reports we expect will stimulate a useful discussion and feedback. This year, for example, we have held stakeholders meetings for our reports on EU's revenue mobilization in Africa, control of EU's fisheries, refugee hotspots, and others. Building on the satisfying results we obtained, we aim to extend the practice to also cover the audits we are yet to carry out, in an attempt

to scope the public interest and the perceived issues.

Press visits – a new fixture of the press programme

Luxembourg may not be attracting the international press corps in same numbers as Brussels, but we regularly receive the journalists also at our premises. Our annual "Spring presser" on our activity report, for example, has become a standard fixture in the Luxembourg press programme.

A new point on the Brussels press agenda is the annual visit to the Luxembourg-based EU institutions, a joint effort by the ECA together with five other bodies in Luxembourg, Organized for the fourth consecutive year this June, the visit was attended by some 50 Brussels-based correspondents from 15 countries. The purpose of the visit was to deepen their knowledge of the institutions' activities, directly through on-the-record presentations and Q&A sessions with their top management and in most cases indeed with the president. At the ECA, they could learn more about the challenges and opportunities of the work of the EU auditors directly from the ECA President Lehne, but also about our audit process: presenting our special reports on food waste and on human trafficking, ECA Member

Bettina Jakobsen explained our audit process in-depth and showed the breadth of the audit subjects we cover. In the remainder of the visit, the journalists also had an opportunity to talk to other ECA Members.

As we aspire to communicate more and better directly with the media organisations and journalists in the Member States, we are looking forward to welcoming end of this month, together with other Luxembourg-based EU bodies, a visit of the journalists working in the countries themselves. We see this as an excellent opportunity to establish further contacts with the press across the EU, to help better explain the role of EU auditors and the value of our work for citizens.

Brussels-based journalists visit the ECA for an on-the-record Q&A session, Luxembourg, 28 June 2017

Published in no.9, ECA Journal

By: Damijan Fišer, Directorate of the Presidency ECA

Info ALSAI

ALSAI' Activities during May – August 2017

ALSAI participates in the fifth round of training for assessors of the Council of Europe's Group of States against Corruption

On 3-5 May, the Fifth Round meeting of Group of States Against Corruption (GRECO) took place in Strasbourg, at the premises of the Council of Europe. The Group of States against Corruption (GRECO) was established in 1999 by the Council of Europe to monitor compliance of States with Council of Europe anti-corruption standards.

GRECO's objective is to improve the capacity of its members to fight corruption through a dynamic process of peer evaluation among member states. This process helps identify deficiencies in national anti-corruption policies, promoting the necessary legislative, institutional and practical reforms. GRECO also provides a platform for sharing best practices in preventing and detecting corruption.

Membership in GRECO, which is an enlarged agreement, is not limited to the member states of the Council of Europe. Any State that has participated in the drafting of the Enlarged Partial Agreement may be admitted by notifying the Secretary General of the Council of Europe. Any State that becomes a member of the Criminal or Civil Conventions on Corruption automatically adheres to GRECO and its assessment procedures. Currently, GRECO is composed of 49 member states (48 European countries and the United States of America).

GRECO has given observer status to the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) and the United Nations - represented by the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). The fifth round of GRECO appraisal training started on March 20, 2017, and topics that were evaluated during this round are: preventing corruption and promoting integrity in central government (senior

executive officials) and law enforcement agencies.

During this training, ALSAI's representatives were trained on topics such as political, regulatory and institutional frameworks for preventing corruption, conflicts of interest, prohibition of certain activities, declaration of wealth, income, obligations and interests, and accountability mechanisms.

Particularly, with regard to senior government officials, the training also focused on the transparency of government activities and lobbying. Regarding the assessment of law enforcement agencies, special attention was paid to issues such as identifying endangered services and situations, recruitment and verify-cation, supervision and disciplinary procedures during the training.

In this activity, ALSAI was represented by Mr. Emiliano Doko, lawyer, and Mrs. Xhuljeta Çelaj, auditors.

Representatives of ALSAI participate in the meeting of the NATO International Audit Board

On May 9th, 2017, at the NATO Headquarters in Brussels, represent-tatives of NATO member countries' SAIs met to discuss about the activity of the International Auditing Board (IBAN) for 2016 and the adoption of the Report Annual Performance. This body sees itself as a Supreme Audit Structure for NATO's activity. Partici-pants in this meeting were represent-tatives from the SAIs of the member countries respectively: Albania, Belgium, Canada, Croatia, Czech Republic, Denmark, Estonia, France, Germany, Greece, Italy, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Romania, Slovakia, Spain, Turkey and the United States.

At the meeting, participants noted the aspects of improving the audit system in NATO, consolidating the reporting aspects of participating countries, and strengthening the financial regulatory framework. Broadly discussed on best international practices, the most appropriate systems that will significantly improve not only transparency but also consistency in financial reporting of funds allocated to NATO projects as long as their implementation extends to different countries.

The meeting discussed and debated on each paragraph of the report prepared by IBAN, considering the progress that this body has had since last year. The aspects in which it was emphasized that the IBAN should be the focus, but to be strongly addressed in the United Nations was to ensure the accurate identification of non-durable and durable assets, the problem of consolidating the financial statements, based on full compliance with the rules and financial reporting in the public sector (IPSAS), improving the financial regulation of NATO without excluding a regulatory framework on internal control systems at the level of COSO requirements.

During the meeting, not only were the achievements of 2016 noteworthy, especially the performance of two performance audits and the emphasis on the work of auditors in this field, but gave support to every effort of the Board aimed at achieving the goals set for 2017.

The specialty of this meeting was the cooperative spirit and coordination of the work on the Board with the aim of eliminating overlapping in the audit of NATO projects, as well as the respect of new requirements, which are promoted in these important meetings and which will also be reflected in the work and audit programs for the future.

ALSAI in this meeting was represented by Ms. Manjola Naço, General Director and Mr. Andrea Kristo, senior auditor .

A group of auditors from Montenegro's SAI conducted a study visit to the Supreme Audit Institution of Albania

On 15-16 May, a delegation of the State Audit Office of Montenegro conducted a study visit to the Supreme State Audit Institution of Albania. The delegation consisted of: Mr.Gaga Gegaj, Head of Sector; Mr. Radule Zuric, Auditor; Mrs. Ivana Jovicevic, auditor; Mr. Radovan Popovic, auditor; Mr. Spiro Mijovic, auditor; Mrs. Lidija Matovic, auditor; Mrs. Snezana Radulovic, auditor and Mr. Veselin Milovic, auditor.

This visit comes under the Agreement of Cooperation between ALSAI and SAI of Montenegro signed in 2012, which has established a rich and concrete tradition of cooperation between the two institutions for 5 years, reflected in the exchange of visits of numerous auditors between two SAIs.

The delegation from Montenegro's SAI was welcomed by the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj, who considered this visit as an example of INTOSAI's *motto "Experientia mutua omnibus prodest"*. Mr. Leskaj highlighted some of the points that give a solid and close relationship between the two institutions. "It is a pleasure to expect a group of auditors from the State Audit Office of Montenegro. This pleasure is manifold. First, we are two nations who have many things in common. We have shown that we live in harmony, and this harmony is also reflected in the institutional relations between the two states. ALSAI and SAI of Montenegro have many things in common. These similarities create a healthy cooperation to engage in joint audits", said Mr. Leskaj, praising the expertise of the SAI of Montenegro in the field of tax audit, which he considered as a potential field for the organization of a joint audit. "Third, as Chairman of the Supreme State Audit I appreciate the presence of Dr. Dabović at the ALSAI's Scientific Conferences. The ALSAI develops every year the Scientific Conference, attended by distinguished personalities, both at home and abroad, and Dr. Dabovic has emerged as one of the best referrals".

On behalf of the delegation of the State Audit Office of Montenegro, Gaga Gegaj, senior auditor Mr. Gegaj expressed his gratitude for the hospitality of the Chairman of the ALSAI, Mr. Bujar Leskaj, following the heartfelt greetings from the President of the Senate of Montenegro SAI, Dr. Milan Dabović.

The study visit of Montenegro's SAI delegation continued with a presentation of the audit of the state budget by Ms. Manjola Naço, with the presentation of the IT audit, by the Director of the IT Audit, Mr. Kozma Kondakçiu, with the presentation on Regional and Rural Development, by Mr. Bajram Lamaj, Director of the Asset and Environmental Audit Department to conclude with the presentation on the audit of local government revenues, Edvin Stefani, Head of Training Sector and Mr.

Nikollaq Nako, Senior Auditor at the Department of Local Government Units.

In the framework of the study visit, the Montenegro SAI delegation visited the Art Gallery and also had the opportunity to become acquainted with Tirana's cultural and historical centers.

Meeting of liaison officers of EU member states, candidate countries and potential candidates

On 16-17 May 2017 in Stockholm, Sweden, was held the next meeting of the SAI's liaison officers of EU member states, candidate countries and potential candidates. The meeting was greeted by the President of SAI of Sweden, Stefan Lundgren. On the first day of the meeting, representatives of the participating SAIs discussed on the topics of improving communication and highlighting the importance of good cooperation between SAIs.

On the second day, the SAIs of the EU member states reported on the activities carried out in cooperation and issues to be considered in the meeting of the SAIs Contact Committee of the member countries. The next meeting of SAI leaders, members of the Contact Committee, will take place on 12-13 October 2017 in Luxembourg. This meeting will be organized by the European Court of Auditors, which celebrates this year the 40th anniversary of its creation.

Sweden's SAI reported on the draft report of parallel audits on the topic "*Public Financial Sustainability Risk*" carried out by the SAIs of Sweden, Latvia, the Netherlands, Finland, Portugal and Slovakia. The purpose of this network is to improve the methodology and practices in fiscal policy auditing, aiming at the use of best practices and exchange of information between SAIs. Concerning the activities of the Working Group on Structural Funds, mandated by the Contact Committee to report on management of these funds, the SAI of Germany reported on parallel audits conducted by several SAIs with theme "*Contribution of Structural Funds to the EU 2020 Strategy in Education and/or Employment".* Eleven SAIs participate in this working group chaired by the SAI of Germany. The main audit question was "*Have the Member States developed and implemented effective employment policies within the European 2020 strategy*". Auditing work has been completed in all member countries and the audit report is being reviewed. The report will be approved by member states at the meeting to be held in September and will be approved by the Contact Committee

at the meeting to be held in Luxembourg in October 2017.

The report on the activities developed by the Working Group on Value Added Tax was submitted by the SAI of Portugal. This group adheres to 25 SAIs of member states divided into groups. The activities of this work group consist in sharing experiences related to:

- ✓ General trends in VAT;
- ✓ Measurement of VAT losses due to fraud and assessment of effectiveness in monitoring developments in the area of VAT;
- ✓ Encouraging cooperation on VAT control.

Representatives of the SAI of Macedonia reported on the activities carried out by the network of EU candidate countries, which presented an overview of the activities carried out and those that are expected to be carried out mainly in cooperation with the European Court of Auditors, the SAI of Sweden and Working Group on Audit Activities. Regarding issues that may be taken into account by SAI leaders, members of the Contact Committee may mention:

- Audit Security Statements proposed by the European Court of Auditors;
- Cooperation between SAIs on data exchange methodology and data analysis;
- Updating the public procurement audit booklet.

In the meetings of the liaison officers of the EU countries and the network of EU candidate countries, ALSAI was represented by the specialists of the Directorate of Communication, Publishing and Foreign Relations, Mrs. Alma Shehu and Mrs. Amantja Patozi.

The ALSAI'S Chairman meets the Ambassador of Israel

On May 18, 2017, the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj met with Mr. Boaz Rodkin, Israeli Ambassador to Albania. The meeting was held at the premises of the Albanian Supreme Audit Institution, on the initiative of the Ambassador of Israel. The Chairman Mr. Bujar Leskaj expressed to the Ambassador of Israel the gratitude for the support that his country has given Albania to all these years and especially to the special relationship and historical ties between the two nations.

Chairman Leskaj stressed on the very good relations between ALSAI and the Office of the High State Control of Israel (which serves also as Ombudsman) and the SAI collaborations in various EUROSAI working groups and INTOSAI. In this framework, Chairman Leskaj proposed the signing of a cooperation agreement between the two Supreme Audit Institutions of Albania and Israel in order to exchange experiences and positive experiences.

Ambassador Rodkin expressed its gratitude Mr. Leskaj for the willingness have this meeting and also praised the very good relations between the two countries and especially emphasized that it will support the institutionalization of this cooperation between the two SAIs.

At the end of the meeting, Mr. Leskaj also highlighted the special relationship of the Jews with the city of Vlora, a friendship that has lived for centuries and is thought to be 600 years old. That is why in the city of Vlora there is a street called "*The Street of the Hebrews*" because a large part of them resided on this street, which today is declared a cultural heritage.

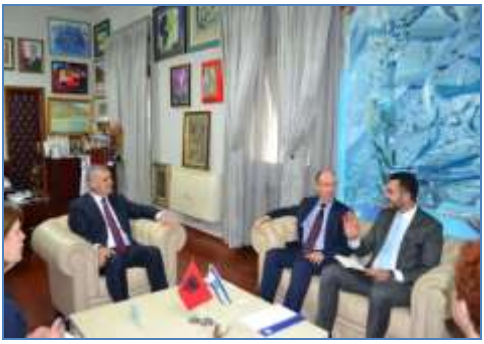

The Ambassador accompanied this meeting by Mr. Nensi Shyti, Director of the Economic and Trade Department, as well as the Political and Diplomatic Affairs Advisor at the Israeli Embassy in Tirana. From the ALSAI at the meeting were Mrs. Lindita Lati, General Director and Mrs. Irena Islami, Director of the Directorate of Communication, Publishing and Foreign Relations.

Vice-President and members of Turkish Court of Accounts held a visit in the ALSAI

On May 19, a senior delegation from the Turkish Court of Accounts (TCA) paid a visit to the Supreme Audit Institution of Albania. The delegation was chaired by the Vice President of TCA, Mr. Fikri Özkök and members Mr. İsmail Gever, Ali Hikmet Tuncer, Halil İbrahim Düzenli, Mehmet Dönmez, Mr.Mehmet Bağcaz, Mr. Ali Osman

Güçlü, Mr.Ismail Destan, Mrs.Nükrettin Parlak, Gazi Kapan.

The delegation was received at a meeting by the Chairman of ALSAI, Mr.Bujar Leskaj, who considered this visit as a testimony to the close ties between ALSAI and the Turkish Court of Accounts. *"The ALSAI has a special appreciation for the Turkish Court of Accounts, as one of the partner SAIs that during the years 2012-2015 has made a prominent contribution to the modernization of the Albanian Supreme Audit Institution",* emphasized the Chairman Mr. Bujar Leskaj. In assessing the relationship ALSAI-TCA, Mr. Leskaj said that this close and productive cooperation is a merit of Mr. Recai Akyel, the former president of the Turkish Court of Accounts, while expressed his willingness to continue the close co-operation with the new President of TCA, Mr. Seyit Ahmet Baş.

Wishing the Turkish success for the election of EUROSAI presidency, the Chairman, Mr. Leskaj stressed that the professional support that TCA cultivates towards EUROSAI members proves that the TCA Presidency in the European family of SAIs will be a good conductor of EUROSAI's commitment to implement the Strategic Plan 2018-2023. "*With this spirit of solid and productive cooperation, ALSAI is ready to consolidate relations with the TCA*."

marrëdhëniet me TCA-në, tanimë në cilësinë e SAI-t që ka Presidencën e EUROSAI-t".

On his part, the Vice President of the Turkish Court of Accounts, Mr. Fikri Özkök expressed its gratitude to Mr. Leskaj for the hospitality and transmitted a special greeting by the President of TCA, Mr. Seyit Ahmet Baş, to further consolidate the co-operation.

Mr. Özkök emphasized that the ALSAI-TCA relationship has been affirmed as

a success story and in this regard expresses its willingness to develop into the new dimensions of cooperation that will be made possible by TCA as the leader of EUROSAI. The Vice President of TCA said that the EUROSAI Congress will be a special meeting point to discuss in depth the ALSAI-TCA relations. At the end of the meeting, the delegation from the Turkish Court of Accounts visited the mini-museum of ALSAI, which contains a special stand dedicated to the TCA-ALSAI relations.

ALSAI participates in the Xth EUROSAI Congress

The X EUROSAI Congress attended by 50 delegations from the European continent, was held on May 22-25, 2017 in Istanbul, at a time when the Supreme Audit Institutions (SAIs) in the world are undergoing tremendous changes to play an active role in public sector auditing. This challenge requires SAIs to be provided with advanced auditing, analysis, reporting, and prominent communication skills that cannot be met solely by relying on traditional audit methods. Therefore, the demand for a stronger and more visible role of SAIs in societies and in the sustainable development goals was strongly emphasized even at this Congress.

The first day of Congress was opened with the official cession of the EUROSAI Presidency by the Dutch SAI to the Turkish Court of Accounts, which will hold the Presidency for the period 2017-2020. It continued with the adoption of the rules of the Congress, the list of observers, focusing on the implementation of the EUROSAI program during the presidency of the Dutch SAI 2014-2017, as well as the approval of the activity report and the financial statements for the period 2014- 2017, filed by the Secretary General of EUROSAI, simultaneously President of the Court of Accounts of Spain, Ramón Álvarez de Miranda. The second day of Congress continued with several presentations and seminars, based on the motto: *"Implementing ISSAIs: Challenges and Solutions for Further Development".*

On the third day was held the election for the EUROSAI presidency for the years 2020-2023, where the candidature of Czech Republic SAI was declared winner among candidate SAIs. Then followed the vote on the election of two vacancies for the EUROSAI Steering Board, where the candidacies of the Polish SAI and the Latvian SAI were proclaimed, as well as the voting of auditors of the EUROSAI financial statements, for the period 2017-2020, where the candidacies of the SAIs of Croatia and Bulgaria were proclaimed.

Following the voting process, the third day plenary session focused on the Strategic Plan 2017-2023. This plan is very important for the community of the 50 SAIs of the continent because it aims at achieving the ambitious objectives of the European SAIs towards their further modernization and coping with the challenges of the continent's public economies.

At the end of this plenary session, the conclusions and recommendations of the 10th Congress of EUROSAI were drafted. During the proceedings of this Congress, the ALSAI delegation headed by ALSAI Chairman, Mr. Bujar Leskaj, held numerous meetings with representatives of the participating SAIs. Mr. Leskaj, in the meeting with the President of the Turkish Court of Accounts, Mr. Seyit Ahmet Bas, congratulated him on the success of the EUROSAI Presidency. Also, Mr. Leskaj also congratulated the President of the Supreme Audit Office of the Czech Republic, Ing. Miloslav Kala, on the winner of the Czech Republic's SAI candidacy for the EUROSAI Presidency 2020-2023.

Mr. Leskaj also met the Auditor General of the National Audit Office of

Kosovo, Mr. Besnik Osmani, President of the Polish NIK, Krzysztof Kwiatowski, President of the Portuguese Court of Accounts, Mr. Vitor Caldeira, Croatian Auditor General of the Croatian SAI, Mr. Ivan Klesic, the President of the SAI Montenegro Senate, Mr. Milan Dabovic, President of the SAI of Serbia, Mr. Radoslav Sretenovic, President of SAI of Bulgaria, Mr. Tzvetan Tzvetkov, General Auditor of SAI of Finland, Mr. Tytti Yli-Viikari, the President of the SAI of Kuwait, Mr.Adel Abdulaziz Al-Saraawi, as well as the former President of the Turkish Court of Accounts, Mr.Recai Akyel.

The State Supreme Audit was represented in Congress by a delegation chaired by the Chairman of SAI, Mr. Bujar Leskaj, comprised by Mr. Alush Zace and Mr. Bajram Lamaj, director of audit departments, as well as auditors Mr. Alfonc Gabili, Mr. Hektor Kosova and Mr. Mealb Habazaj.

ALSAI participates in the 24th UN-INTOSAI Symposium

From 31 May to 2 June 2017, the 24th INTOSAI's Symposium was held at the United Nations Headquarters in Vienna in cooperation with the United Nations (UN). This symposium was attended by heads and senior representatives of Supreme Audit Institutions (SAIs) from 76 countries worldwide. The symposium is organized every two years by the INTOSAI General Secretariat in Vienna,

with the support of the United Nations.

The purpose of this symposium is to develop the institutional capacities of ALSAI by addressing current issues in the field of public audit and contributing to the development of methodologies in this area. This year the symposium focused on two topics:

- Digitalization, open data processing and processing;
- The importance and implications of SAI audits and the contribution of SAIs in meeting the UN's 2030 agenda by following and evaluating the achievement of the Sustainable Development Goals (SDDs), in line with the engagement taken at the XXII Congress, INTOSAIs developed in Abu Dhabi.

The symposium was opened by Dr. Margit Kraker, INTOSAI's Secretary General. In her speech Dr. Kraker gave the message that digitalization, processing and analysis of large volumes of electronic data will have an ever greater impact on the work of public auditors. Technological developments and the increasing use of electronic data create challenges but also new opportunities for them. Dr. Kraker argued the importance of exchange of experience between SAIs. For this reason, INTOSAI has set up a special working group.

At the symposium were greeted by senior representatives of the United Nations. Deputy Secretary General, Heidi Lloce Mendoza, from the UN's internal oversight services office, noted the critical role SAIs have in guaranteeing the design and implementation of national strategies in relation to sustainable development as well as integrity, credibility, and comparability of statistics national reports that are presented to the UN from various countries to assess the progress of the 2030 agenda.

The symposium continued with 14 presentations from representatives of various countries regarding the topic of digitalization and electronic data. Representatives from the European Court of Auditors, discussed on the new opportunities that digitalization

brings in the field of auditing. On the other hand, this process requires SAIs to develop their information technology and provide auditors with the appropriate technical knowledge to understand what these data intend to represent in order to properly analyze them.

The participants stressed that digitalization will modernize the work of SAIs in the future and will enable the provision of services that could not be offered before. These services include performing predictive analysis (before events occur) as well as synchronizing response to findings by performing actions from undercover entities as a result of obtaining real-time data.

In the second part of the symposium, participants discussed the contribution SAIs have in meeting the UN's Sustainable Development Agenda Objectives 2030. INTOSAI and the respective SAIs committed themselves to work together to develop the capacity to perform performance audits related to the ODA. These objectives are an opportunity to review the SAIs engagement in auditing government activity.

In conclusion, the participants adopted the Resolution of the Symposium. Among the recommendations of the Resolution, it was for SAIs to develop, in line with their capacities, internal strategies to address the challenges and opportunities of digitalization and electronic data. These strategies will focus on developing the necessary human resources, investing in the necessary infrastructure, developing methodologies, tools and audit techniques to guarantee quality in data usage, and adapting audit processes as a result of these changes.

Participants at the Symposium stressed that the SAIs can contribute to tracking and evaluating the achievement of agenda 2030 objectives, as follows.

1. Assessing the ability of central government to report on the progress and fulfillment of the ODA, as well as auditing its activity and the reliability of the data being generated.
2. Conduct performance audits related to the economics, effectiveness and efficiency of key government programs contributing to the ODA.
3. Evaluating and supporting the implementation of the Sustainable Development Objective no. 16, related to transparent, efficient and accountable institutions.
4. SAIs should be an example of transparency and accountability during their activity.

The State Supreme Audit was represented at the Symposium by a delegation chaired by the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj and by Mr. Azmi Stringa, Head of the State Budget Audit Department. During their visit to Vienna, participants in the symposium attended a reception hosted by the Vienna Mayor at the premises of the city's city hall.

SAI participates in the 10th anniversary of the establishment of the SAI of Serbia

On 7 June was organized in Belgrade the ceremony of the 10th anniversary of the establishment of the State Audit Office of Serbia. Representatives from 18 Supreme Audit Institutions of EUROSAI attended the event, including representatives of the European Court of Auditors, the SIGMA Program and representatives of embassies and international organizations as well as officials of the Serbian Parliament and Government. The High State Control was represented by the Chairman, Mr. Bujar Leskaj, Director of the Department of Local Unit Audit, Mr. Xhafer Xhoxhaj and the senior auditor, Mr. Fatmir Zilja.

At the inauguration ceremony, the President of the SAI of Serbia, Mr. Radoslav Sretenovic stressed that the 10 anniversary of the Supreme Audit Institution of Serbia marks a reflection moment to make a balance sheet of the institution's achievements and challenges in strengthening the external public audit in Serbia. "In the past, the State Audit Institution of Serbia has made great efforts to improve the methodology and have improved the structure of our reports. We are trying to present the conclusions and findings of the audit to the Parliament more actively, to the media, and to the public. "At the end of his speech, Mr. Sretenovic thanked the participants for their presence, considering this activity as an important focal point for strengthening cooperation, especially among the SAIs of the region.

The president of the Serbian SAI, Radoslav Sretenovic participated in the 90th anniversary of tof the ALSAI. Such events are highly productive for the exchange of experiences and best practices, in the example of the INTOSAI motto "Experientia Mutua Omnibus Prodest".

SAI organizes roundtable on "The Role of SAIs in Combating Fraud and Corruption"

On 14-15 June 2017, in Tirana, at the Rogner Hotel, ALSAI in cooperation with SIGMA Programme organized a Roundtable on the "Role of SAIs in the Fight against Fraud and Corruption" of the SAI Network of Candidate Countries and Potential Candidate Countries for EU Membership and the European Court of Auditors".

Representatives from the European Court of Auditors (ECA), the Supreme Audit Institutions (SAI) of Sweden and the Czech Republic, from the SAIs of the region: Kosovo, Bosnia and Herzegovina, Turkey, Montenegro and Serbia participated in this international activity.

The roundtable conveyed the important message that Supreme Audit Institutions are one of the key players in the fight against financial fraud and corruption. By playing an important role in promoting transparency and accountability in the public sector, they make a significant contribution to improve the governance. However, SAIs have different mandates in the fight against financial fraud and corruption and face significant challenges in meeting stakeholder expectations when it comes to the prevention, detection and reporting of financial fraud and corruption.

In his greeting, the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj, emphasized that, given the current extent and complexity of corruption in Albania, the fight against it requires long-term efforts, appropriate policies,

strategies, consolidated institutions, plans and actions on a well- designed. "Justice reform", - continued Mr. Leskaj, "... is the most important challenge for our public governance. The new institutions that will emerge from implementing justice reform will lead to the fight against corruption as a constitutional obligation and immediate demand of the times. For these reasons, these institutions need to integrate well and quickly with the work of the institutions so far, for those parts where it turns out to be effective and positive".

Mr. Janusz Wojciechowski, Member of the European Court of Auditors and former President of Poland's SAI, brought the successful Polish experience in the fight against corruption, especially in the field of public tenders.

During the two days of the seminar, participants presented and widely discussed the experience of EU member states and network SAIs in the fight against financial fraud and corruption, presenting good practices on which SAIs can expand capacity of their existing ones and find potentially applicable solutions for their countries.

The activity was also answered on some important issues related to how SAIs can maintain and secure their integrity; prevent corruption and financial fraud and how SAIs can cooperate with other institutions involved in the fight against financial fraud and corruption. Participants of this event also visited the National Gallery of Arts.

The President of the Republic decorates the Chairman of the ALSAI, representatives of the academic world and experts of ALSAI

On June 12, 2017, the President of the Republic, Bujar Nishani decorated Dr. Bujar Leskaj, Head of the Supreme State Audit, and three personalities of the academic world: Professor Skender Osmani, Professor Jorgji Bollano, Professor Omer Stringa and Mr. Bashkim Spahija, an auditor with 31 years experience in ALSAI.

The President of the Republic at the ceremony of handing over the eminent title "Gjergj Kastrioti Skenderbeu" to the Chairman Mr. Bujar Leskaj for its in increasing accountability and transparency as well as in direction of the qualitative growth of the SAI to be one of the model institutions of the Albanian state.

During his speech, the President emphasized: "Mr. Leskaj has managed to set a new high level in the work of ALSAI in the fight against corruption, by bringing a significant and tangible improvement of the audit methodology, in synergy with other state institutions. I can say with conviction that the Chairman Leskaj has harmonized the best of human resources of ALSAI in full partnership with all actors of Albanian society in order to consolidate the rule of law and good governance in public sector. Especially, Mr. Leskaj has made it possible to mark excellent cooperation with counterpart institutions not only in the Balkan region but also with those SAIs of European countries. Undoubtedly, Mr. Leskaj is known internationally".

Professor Skender Osmani was awarded with the title “Honor of the Nation” as a well-known scientists personality. He has published more than 50 universitary texts as the leading author or co-author. He has been one of the initiators of the establishment of the Department of Information Technology and Leader of the "International Water Conference" held in 1999 in Turkey.

Professor Skender Osmani also has a great contribution to the ALSAI, through the activation of concrete works in annual scientific conferences and interesting works in the scientific journal of ALSAI "Public Audit"

Professor Jorgji Bollanos was awarded the title "Grand Master" as a personality of the Albanian economic sciences. Currently Prof. Bollano is a

Dean of the Faculty of Economics and Finance, Marin Barleti University and Chairman of the National Accounting Council. Professor Bollano is also an external expert in ALSAI.

Professor Omer Stringa was awarded with the title "Great Master" as career educator, scholar and contributor in Albanian economic sciences. After graduating for mathematics, Prof. Stringa has taught throughout his career at the Mathematics Department at the Faculty of Economics, but has never ceased to give his valuable contributions to the democratic processes of our country and to emancipate the higher education of Albanian society in general.

Doctor of Science in the Field of Applied Statistics, since 1984, he has held eminent positions at the Department of Statistics, Mathematics and Applied Informatics at the Faculty of Economics of UT, but also as a Dean of the Faculty of Economics. Professor Stringa has provided fundamental support to the renewal of the Supreme State Audit, through in-depth analysis and guidance of its scientific conferences.

Mr. Bashkim Spahija received the title "Grand Master" in honor of working as auditor in the SAI for more than three decades. Mr. Spahija is part of those skilled specialists who climbed the career ladders as senior auditing and managing department. Such people and professionals are modeled on the memory of those with whom they had relationships and contacts, as a safer guarantee that they will once again be even more numerous for our common good.

ALSAI signs a Cooperation Agreement with University College "Luarasi"

On 30 June, the Chairman of the Supreme State Audit, Dr. Bujar Leskaj and Rector of the University College "Luarasi", Prof. Dr. Arben Malaj signed a Cooperation Agreement at the premises of the ALSAI.

The agreement comes within the common interest to cooperate in enhancing the capacities and professional knowledge of ALSAI staff on one hand, as well as in the development of curricula and scientific thinking of the Luarasi University on the other through the contribution provided by the ALSAI as the highest institution of economic and financial control.

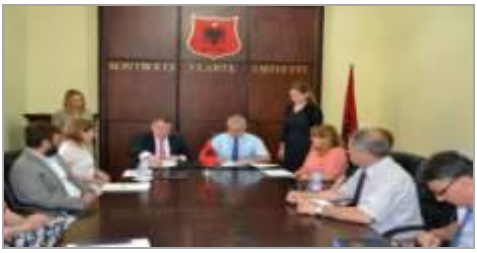

In his speech, the Chairman Leskaj said that this agreement has a dual importance for the Supreme State Audit. "First, ALSAI is concretizing a collaboration with one of the prestigious universities of the country, founded by a prominent personality of the academic world like Aleks Luarasi. Secondly, it is a University that preserves the tradition of developing advanced scientific thinking through Rector, Prof. Dr. Arben Malaj, who represents a high personality in the public domain, especially in economic politics, as deputy of the Albanian Parliament, as chairman of the Parliamentary Committee of Economy and Finance as Minister of Finance, and as a member of the Supervisory Board of the Bank of Albania ".

ALSAI's Chairman Mr. Bujar Leskaj stressed that the cooperation agreement between the Supreme State Audit and the University College "Luarasi" will find a productive implementation for both parties and will extend to collaborations in scientific conferences and audits. "The Scientific Conference, organized annually by the ALSAI, will be an important focal point for cooperation in various fields of economic sciences. ALSAI will welcome the contribution of academics and pedagogues in the "Public Audit" Scientific Journal. Expertise and academic knowledge will assist the Supreme State Audit in performing performance audits and state-focused budget audits, said Chairman Leskaj.

For his part, the Rector of the University College "Luarasi", Prof. Dr. Arben Malaj praised the institutional policies pursued by the ALSAI, especially in the partnerships he creates with the local universities and the academic world. Prof. Dr. Arben Malaj considered the agreement with the ALSAI as an added value for the Luarasi University College. "In preparing university curricula, we have received valuable feedback from the ALSAI and we are confident that the cooperation with the ALSAI will be a added value for our institution. With the knowledge and experience provided by the Supreme State Audit, the engagement of Luarasi University students in internship or internship programs in ALSAI will help to increase the quality of their knowledge".

At the conclusion of his speech, Prof. Dr. Arben Malaj said that many of the colleagues with whom he started his

professional career perform important tasks in the ALSAI and, according to him, this is a testimony of the professionalism of the ALSAI staff.

The Chairman of the ALSAI, Mr.Bujar Leskaj attends the 9th Annual Conference of the National Audit Office of Kosovo

Upon the invitation of the Auditor-General of the National Audit Office of Kosovo (NAO), the Chairman of ALSAI, Mr.Bujar Leskaj and a group of ALSAI auditors attended the 9th Annual National Audit Office of Kosovo, held on 13 July in Pristina. The theme of the conference was "Strengthening Accountability, Transparency and Integrity of Public Sector Institutions, through the Implementation of Auditor General's Recommendations". In this event were present Vice-Presidents. Minister of Finance, Agim Krasniqi, Secretary General of the Ministry of Local Government Administration, Ms. Rozafa Ukimeraj, Representative from USAID and other international organizations in Kosovo, academic institutions, civil society, media and auditors from ALSAI.

At the opening of the proceedings of the Conference, the Auditor General of Kosovo, Mr. Besnik Osmani emphasized that this conference is an important mechanism for assessing the newly completed audit season, highlighting in particular the main activities that the National Audit Office has carried out during the 2016-2017 audit period. "In this context I have outlined the annual work plan for the auditing year 2016-2017. It was indeed an ambitious plan for me as a new manager, of such an important institution. Today I am proud to confirm with full conviction that thanks to the dedication and commitment of the staff, we have fully realized every task that we have set to ourselves. The National Audit Office has carried out over 90 regularity audits this year, including the first audit of four Publicly Owned Enterprises, all finalized within the legal deadline; 13 performance audits and 6 procurement project, a total of 113 audits", said the Auditor General in his speech. Mr. Osmani emphasized that the work and audit reports provide to the Parliament and the

audited entities with practical to enhance the accountability chain between the Government and the Parliament, as a sound basis for good financial management. He further invited the media and civil society to base audit reports on their work and present them correctly.

In the greeting speech, the Chairman of ALSAI, Bujar Leskaj considered a special pleasure to be present in the 9th Annual Conference of the National Audit Office of Kosovo, which, according to Chairman Leskaj, has now become a major value in improving good governance in Kosovo, where the annual performance analysis goes parallel with discussions and research to find the most effective and efficient ways and approaches to improve audit work in the future. "The topic that you have chosen for this year, strengthening the accountability, transparency and integrity of public sector institutions through the implementation of SAI recommendations, is at the core of the whole philosophy, role and mission of our audit work as SAI, emphasized Chairman Leskaj.

ALSAI's Chairman praised the solid partnership between the Supreme State Audit and the National Audit Office of Kosovo, opening a new horizon of cooperation through conducting joint audits in areas of interest to both parties.

In presenting the SAI achievements and challenges, the Chairman Bujar Leskaj stressed that there is still a lot of work to be done to strengthen accountability, accountability and integrity. "We, the Kosovo and Albanian SAIs, are determined to install in our public administrations the culture of accountability, accountability, transparency and integrity. This requires a long, methodical and committed work but we are convinced for the success of this common approach and effort, why it is consistent with the objectives of the new INTOSAI Strategic Plan 2017-2022, adopted in INCOSAI XXII Congress, in Abu Dhabi, as well as the advantages of the EUROSAI Strategic Plan 2017-2023, adopted at the Xth Congress of EUROSAI held in Istanbul In May 2017 ", highlighted the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj.

The conference continued its work on "Increasing the efficiency of local government through the implementation of the Auditor General's recommendations", referring to the findings and recommendations reported in Kosovo's financial audit reports as well as performance audit reports.

The conference was attended by the ALSAI auditors: Mr. Agim Mandri, Mr.

Agron Opari, Mr. Albert Thoma, Mr. Aldo Kume, Mr. Alfred Leskaj, Mr. Altin Dinaj, Ms. Angjela Nesturi, Aqif Mr. Klosi, Mr. Artan Mirashi, Mr. Bashkim Shehu, Ms. Gentiana Shata, Mr. Besim Bileri, Mr. Besmir Pajaj and Mr. Rigels Guzi.

Politics and Strategy of the Supreme Audit Institution of Poland as an example of good practice

The Albanin Supreme Audit Institution with the support of the IPA 2013 Project "Strengthening the External Audit Capacities in Albania" and through a very fruitful 4 year co-operation with NIK, Poland's Supreme Audit Institution is investing heavily in terms of increasing its institutional capacities.

Group of representatives from ALSAI: Ms. Luljeta Nano, Mrs. Albana Gjinopulli, Ms. Edlira Sako, Nikollaq Nako, Mr. Bexhet Zeqiri, Bashkim Arizaj, Mr. Peter Beleshi, Artan Topjana, Ms. Selim Bregu, Ryisim Xhaja, Mrs. Ermira Vojka, Ms. Elira Cukalla, Lirim Beqiri, Ms. Eljona Hyseni, Ms. Prishila Rama, Mrs. Shpresa Lushaj were on a study visit to Poland.

Focused on the strategic objective of increasing audit capacities, aiming at sustainable and long-term achievement, the ALSAI has focused several years on finding and implementing policies and strategies for effective and better human resources management.

For this purpose, from 9 to 15 July 2017, a group auditors from ALSAI conducted a study visit to the Polish Supreme Audit Office (NIK). The topic of the study visit included the Management, Policies, Tools and Methodology of Human Resources in the Public Sector of Poland, and specifically how they are drafted, managed and implemented in the Supreme Audit Institution. This visit comes under the IPA Twinning Project of the European Union, which since March 2016 has started implementtation in the ALSAI, with the expertise of Polish NIK and Croatian SAI. The study visits of ALSAI auditors in Poland have already become a tradition of great value for strengthening external audit in Albania, as the Polish NIK is one of Europe's most developed SAIs has developed an audit methodology that is included in good European practices.

President of NIK Mr. Krzysztof Kwiatkowski, who welcomed and

emphasized the successful cooperation between the NIK of Poland and SAI, expressed high appreciation for the reforms and developments that have taken place in the Supreme State Audit of Albania during the last five years.

Referrals in this visit were opened by Vice President of NIK Mr. Wojciech Kutyla, Jacek Jezierski, Advisor to the President of NIK, with presentations on the Study Visit Program on Human Resource and Civil Service issues, highlighting the NIK's assigned role in this strategy and the results achieved by the implementation of this strategy. During this day, the Head of Civil Service on Poland's Public Sector Strategy presented a summary on the functioning and role of this institution in developing human resources capacities.

The following days the ALSAI delegation visited other institutions whose mission was closely related to the concept of human capacity management and development. At the NIK training center in Golawice, the focus of the meeting was on certification of public sector auditors. Referring to the Director of Methodology and Professional Development of NIK, at the same time adviser to the NIK President, ALSAI's auditors were acquainted with the selection stages of auditors, certification process and test content. The visit to the Polish Civil Service Department provided participants with ideas on best practices in the field, exchange of experience and legal framework on civil service. This was followed by a visit to the Office for Foreign Citizens Affairs. During the meeting with Mrs. Agniezska Szabelska, Director of the Human Resources Unit, were presented new methods used in this institution regarding the identification and management of "talents" and skills of employees, more specifically the processes and practices of this unit on the recruitment and development process staff professionalism, to turn this into an effective and profitable process for the institution. Exchanges of experience related to the training between the institutions of the two countries, Poland and Albania made an interactive meeting, with friendly and professional conversations. In the interest of the participants was a visit to the Regional Branch of NIK Poland in Lodz, where they were welcomed by the Director of the Branch, Przemyslaw Szewczyk and the Director-General of NIK, Mr. Andrzej Styczen. At this meeting, ALSAI auditors were introduced to the operation and activity of this NIK branch and to the recruitment and staff training process.

Focusing on a very important element of professional development of staff, the meeting at the Polish Public Administration School enabled the participants of the Albanian delegation to become more familiar with the training practices of civil servants in Poland, as well as the career system of this category of employees.

At the end of the visit, in the premises of the NIK Polish, a conversation was held between the ALSAI auditors and Polish colleagues, regarding the Albanian legal framework on civil service with the Polish one that regulates this area and on how it can be applied to the Supreme State Audit.

Study visit of ALSAI representatives in Poland

In the spirit of exchange of experience between institutions and amongst colleagues, on 18-20 July 2017, the Chairman of ALSAI, Bujar Leskaj and a group of SAI auditors, attended a study visit to the NIK Regional Office of Poland in Wroclaw. In this visit, the group of auditors was welcomed by the Vice President of NIK, Mr. Wojciech Mykonos and the President of the NIK Polish President, Mr. Jacek Jezierski.

This visit took place at one of the largest regional offices of NIK, which carried out very important audits due to the large investments made in this city, the third largest city in Poland. It was mainly conceived as a form of cooperation based on the exchange of experience and aimed at enriching information and other international practices in the field of auditing.

Objectives and contents of the study visit:

- The role and mandate of Polish NIK, as the Supreme Audit Office;
- The role and mandate of the Regional Financial Office in the system of audit administration;
- The role and mandate of Local Government as a supervisory body in the system of audit administration.

The objectives also included encouraging discussions between participants from two different experiences and countries to establish a professional co-operation necessary to be successful in performing the function of the state auditor.

These topics were presented by the NIK Regional Director in Wroclaw, by the Heads of the Regional Financial Office and by Lecturers from the University of Wroclaw.

Presentations made during this study visit related to the recognition of financial control structures at the local level, which were outside the NIK structures, but in close cooperation with it. The feature of this study visit was that it did not focus solely on genuine presentations but was developed in a lively environment of interactive questions and interviews between auditors and lecturers. This enabled the study visit to be directed not merely as a unilateral teaching process, but as a consultative process between the parties, which complement one another's knowledge.

The Supreme State Audit was represented by the Chairman of the ALSAI, Mr. Bujar Leskaj and a group of auditorially experienced and young auditors in the public sector, Mr.Alush Zace, Ms. Brunilda Zeneli, Ms. Marjola Llanaj, Mr.Genci Koka, Mr.Skender Muça, Mr.Berti Meçaj, Ms. Joniada Gjocaj, Mr.Benet Koka, Mrs. Almida Kafija, Mr.Orgest Levani, as well as by the external experts of ALSAI, Engjëllush Musai and Mr. Ergys Alushi.

SAI signed a cooperation agreement with General Director for Money Laundering Prevention

On 26 July, the Chairman of the ALSAI, Mr. Bujar Leskaj and the Director of the General Directorate for Money Laundering Prevention (GDMLP) Mr. Arlind Gjokuta signed a co-operation agreement. The agreement aims to establish mutual co-operation through the exchange of concrete and fruitful information in order to prevent the fight against corruption and money laundering, or related activities, and to strengthen the preventive system against money laundering in the country.

This agreement, among other things, foresees the engagement of ALSAI and GDMLP to cooperate on issues related to corruption and money laundering phenomena. In any case that ALSAI submittes a criminal charge to the prosecutor for matters related to the competences of the GDMLP, the denouncement will be forwarded to this institution. Both institutions will organize joint training and studies for areas of mutual interest, as well as periodically organize working meetings at the management level etc.

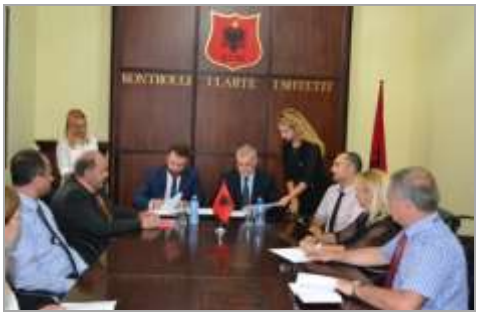

In his speech, the ALSAI Chairman considered very important the cooperation agreement for the Supreme State Audit because of the important role the General Directorate for the Prevention of Money Laundering. "GDMLP is an institution of special importance for the protection of the economic interests of the Albanian state. Money laundering is a phenomenon related to corruption and the financing of terrorism, which poses a risk not only for public finances but also for national security. As such, the synergy of the rule of law between ALSAI, GDMLP and other public institutions will be highly productive to combat such phenomena. On behalf of the Supreme State Audit I appreciate the vision of Mr. Gjokuta, not only for good work in running this institution, but for the approach and the spirit of cooperation that has been shown with the Supreme State Audit.

Mr. Leskaj emphasized that in implementation of this agreement and the motto of INTOSAI, *"Experientia mutua omnibus prodest*", will be formalized the cooperation so far including a special point to convey information to the General Directorate for the Prevention of Money Laundering. "The ALSAI will be a good GDMLP agent who will inform this institution of the map of the risks of corruption and any information with corrupt phenomena,"concluded Mr. Leskaj.

The Director of the General Directorate for the Prevention of Money Laundering defined with a motto his initiative to sign a cooperation agreement with the ALSAI: "We alone can only do little, together we can achieve a lot. In this spirit, I highly appreciate the signing of the cooperation agreement with the ALSAI and I appreciate the willingness of the Chairman Leskaj to sign this cooperation without delay. ALSAI has shown that it is a serious institution that pays due attention to inter-institutional and international cooperation as a starting point and expression of a vision in view of increasing performance and meeting legal objectives and obligations.

Mr. Gjokuta considered the co-operation agreement as a joint working program, which will have an impact not only on both institutions but also on other public institutions: "The agreement will serve as an

important milestone in building and strengthening the rule of law, thus affecting both the restriction of state property finance abuses, as well as the efficiency of the money laundering prevention system in the country".

The president of the Czech Supreme Audit Office visits ALSAI

On 2 August 2017, the President of Albania, H.E.Mr. Ilir Meta, met in his office the President of the Supreme Audit Office of the Czech Republic, Ing. Miloslav Kala.

President Meta stressed the traditional friendship between the two peoples, Czech and Albanian and valued the high level of cooperation between the two Supreme Audit Institutions, which contributes to the integration of the country into the EU. For his part, President Kala appreciated the ALSAI's readiness to co-operate on the new initiatives undertaken by the Czech SAI within the framework of all EUROSAIs and the increase of the main performance indicators of the ALSAI. He expressed his readiness to raise the cooperation and exchange of audit experiences between the Czech State Audit Office and the Supreme Audit Institution at higher levels.

***

In the framework of the cooperation agreement signed with the ALSAI, the President of the Supreme Audit Office of the Czech Republic, Ing. Miloslav Kala paid a working visit to the SAI.

The Czech Supreme Audit Office is one of Europe's most consolidated and modern Supreme Audit Institutions (SAIs), founded in 1761. Ing. Kala is the First Vice-President of the European Organization of Supreme Audit Institutions (EUROSAI), and on May 24, 2017, the EUROSAI XI Congress in Istanbul elected the SAI Czech as SAI's President of EUROSAI, for the period 2020-2023.

The meeting between the President of the SAI of Czech Republic, Ing. Miloslav Kala and the Chairman of ALSAI, Mr.Bujar Leskaj, focused on implementing the cooperation

agreement signed last year, through projects that will include audits and joint training. The cooperation will also extend to the implementation of the EUROSAI Strategic Plan, particularly Strategic Objective no. 1 of his "Professional Cooperation", led by the Czech SAI, a working group on which ALSAI as adhered, at the invitation of President Kala.

In his speech, Chairman Leskaj praised the visit of Ing. Kala as one of the most important visits for the ALSAI due to the high profile represented by Ing. Miloslav Kala, who has not only contributed as a personality of Czech political life, where he has held eminent positions as mayor and deputy, but in recent years has been affirmed as a central personality of the supreme European audit, with positions held and initiatives undertaken. "For the ALSAI, in its challenging journey to a modern European institution of auditing, cooperation with senior figures and the best institutions of European auditing is an added value and an important asset," said the Chairman of the ALSAI.

President Kala thanked the Chairman of the Supreme State Audit for the official support and lobbying exercised at the XI Congress of EUROSAI for the election of the Supreme Audit Office of the Czech Republic to the post of EUROSAI Presidency for the years 2020-2023. He said he came to th eALSAI not only as the head of the Czech SAI but also as the first Vice-President of EUROSAI, considering that the cooperation agreement with thealsai would have far-reaching impacts not only in the level of strengthening cooperation between the two institutions, but also in the framework of cooperation between ALSAI and EUROSAI.

He praised the contribution and the role of Chairman Leskaj in the development of the Supreme State Audit, pointing out that ALSAI has managed to distinguish itself as one of the most serious institutions in Albania. *"The Supreme Audit Institution of Albania has undertaken major reforms, which have aligned itself with European auditing models and methodology. In Albania you have achieved a high standard as a state institution, while your work has marked important impacts on good governance in the country. As the President of the Czech SAI and as deputy. EUROSAI President I would like to confirm my will to support the Supreme State Audit in overcoming the challenges it faces in implementing international auditing standards. "*

Chairman Leskaj emphasized that SAI is an institution aware of its role in the

fight against corruption and the challenge to be an organization that leads by example. He said that "*The Supreme Audit Office of the Czech Republic is an example of what we must achieve and I am convinced that the implementation of the cooperation agreement will be productive for the development of audit methodology and for increasing the contribution of ALSAI in the fight against corruption".*

***

The president of the Supreme Audit Office of the Czech Republik, Ing. Miloslav Kala held a lecture for the Auditors of the Supreme Audit Institution of Albania

In the hall of the Academy of Sciences, in the framework of the two-day visit to the AL-SAI, on 2nd of August, the President of the Supreme Audit Office of the Czech Republic (SAO), Ing. Miloslav Kala held a lecture with state auditors of the Supreme Audit Institution of Albania. The lecture focused on *"The Future of Audit"* and addressed cases of auditing practices conducted by the Czech Supreme Audit Office based on an innovative audit methodology.

"How effective is the state?" that was the question asked by Ing.Miloslav Kala at the beginning of the lecture, which he illustrated with a grotesque but true video about bureaucracy. "The state's effectiveness is not measured by the number of stamps or the number of papers," stressed President Kala, emphasizing the audit as an accurate measure of state effectiveness, but also as a solution to improving public services. In view of the usefulness of the audit to improve the effectiveness of the state itself, President Kala brought a case from audits conducted by the Supreme Audit Office of the Czech Republic. In the audit of 8 specific projects worth 9 million Euros, 2007-2017, aimed at improving public administration management, it was discovered that eight projects did not meet their objectives and consequently did not contribute to increasing the efficiency of public administration public administration and reduction of administrative costs. Consequently, these funds were spent inefficiently, with a cost to the state budget of EUR 8.7 million.

President Kala's lecture also addressed the dilemma commonly encountered in economic and public debates: "a small state or a great state". He stressed that among the two alternatives, a citizen will choose the "small state", from the will of as little bureaucracy as possible, the less stamps and papers and administrative procedures. But is that really the case? In response to this question, President Kala said that reducing public services or ceding them to third parties, known in the technical language as "outsourcing", actually resulted in higher costs for the state.

Providing public services is taking on a new dimension from technology development. E-governance, or electronic governance is strengthening and many public services are offered through a single click. According to President Kala, bureaucracy is vanished through digitalization and big-data. The Czech public administration has collected about 7,700 information systems. Under these conditions, the Czech Supreme Audit Office sees a great potential in collecting data from the public administration and has created an "electronic granary" of data, where data is analyzed and processed. The results obtained from them are the creation of a risk map and based on this map an efficient audit program is created.

What is the future of the audit in terms of e-governance? In addressing this question, President Kala introduced AL-SAI auditors to the revolutionary change in SAO, the emergence of a new audit: e-audit. The benefits of this type of audit, according to the SAO President, is that, in addition to the facilitations that it brings to risk detection and the definition of subjects and audit topics, it is possible to formulate new audit hypotheses. Data processing enables the creation of statistical evidence and consequently increases the reliability of the audit findings as well as the impact on the improvement of the public sector. In the institutional sphere, e-audit will bring about more efficient use of human resources and cut costs in SAO spending.

Further on in his lecture, President Kala addressed a fundamental issue by asking the question "But how can we identify a good audit? What are its characteristics? The less technical and more concise notion is that "Auditing is synonymous with objectivity, effectiveness and what is important, it is a tool to improve public services," he stressed. The notion of audit, President Kala, concretized through an example. In Europe, the Czech Republic is a country that has

problems with EU financial assistance spending and is about to be too big. Between 2007 and 2013, the Czech Republic has paid 10.3 billion Euros to the EU budget, and has benefited 23 billion Euros. In other words, the European Union has supported the Czech Republic with more than 12 billion Euros. But how are these funds managed? Did they serve their purpose? In short, did they improve the quality of life of Czech citizens, especially in employment growth? Through data analysis methodology, the SAO audit revealed that these funds were not distributed to the most problematic areas of the Czech Republic, where unemployment was higher. Through a chart, it turned out that the unemployment curve had an oblique ratio with the EU spending curve. The audit created a new map on the distribution of funds. The audit recommendations, which were implemented by the government, resulted in EU funds being used efficiently, having a direct impact on reducing unemployment.

But is technology bringing an improvement in the effectiveness of public administration? President Kala says yes, but only under some conditions. First, the use of new technology should have a purpose on its own, and not come as a need to show their existence. Secondly, if new technologies contribute to the state's "reduction", then this should bring about increased performance and cost reductions in public administration. President Kala stressed that the goal is not to create small governments whose real costs are hidden in contracts with outside contractors. Instead we need a small and efficient country, which is shrinking to improve services for citizens. Third, one thing to keep in mind is that technology should do the job, not complicate it. According to Mr. Kala, these are the conditions for a high-efficiency public administration.

At the end of the lecture, Mr. Kala made a presentation of the EUROSAI portal of auditing databases of all European English SAIs, a portal created and managed by the Czech Supreme Audit Office, with the aim of to serve as a virtual forum for sharing experiences between European SAIs, based on the INTOSAI motto "*Experentia mutua Omnibus prodest* (From Common Experiences Win All)". This site also contributes to the Supreme State Audit.

Trainings abroad

ALSAI successfully concludes the PPA II (Parallel Performance Audit) project, focused on public procurement

On June 5-9, 2017, ALSAI attended the Sixth round of PPAII Workshop held in Belgrade, Serbia. This workshop was the last meeting of the PPA II Project, a meeting in which the main focus was on assisting and preparing final audit reports. It was organized by SNAO (Swedish National Audit Office) with the support of ECA (European Court of Auditors). As in other previous meetings, this workshop was attended by Supreme Audit Institutions from Kosovo, Serbia, Macedonia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina.

All participating countries in this workshop came to present their draft audit reports with the aim of improving them and absorbing suggestions and recommendations until the preparation of the Final Audit Report. The Albanian Supreme Audit Institution was represented in this workshop with the senior auditors Aulent Guri and Mr. Gjovalin Preci, who presented the draft audit report on Public Procurement Management. This audit, as well as other SAIS audits, aroused much interest. It has focused mainly on the public procurement procurement procedure without prior announcement of the contract notice. Through this audit, we will aim to highlight the positive and negative aspects of performing public procurement procedures as a commitment and professional engagement to guarantee and assist the entire public procurement system. In addition to presenting findings, conclusions and recommendations, the emphasis was placed on the main message of this audit as well as its purpose and objectives. Currently, the audit is in the final stage of drafting by the SAI audit team.

The main topics of this workshop were the way of writing and visualization of the data. In this regard, the ECA's international experts stressed among other things that the use of long sentences of 50-70 words is difficult to understand by readers and significantly reduces the level of the report. The main recommendation and suggestion by international experts was that the number of words in a sentence should not exceed 20-30 words. As far as data visualization is concerned, the discussions focused on

the use of graphs and the transmission of messages through them by replacing long texts or sentences with a graphic or chart. This helps the reader to better understand the message the auditor wishes to convey. In this regard, all draft reports from participating countries passed a "filter" to improve the graphs or tables they used in their audits. Reports should be designed in such a way that readers interested but not experts in the field can easily understand it. Another issue that was discussed was the use of passive sentences in audit reports.

In addition to these recommendations small groups discussed the experiences of each country during their audits to benefit and share best practices with each other. This is called a "win-win case" where the main goal is to benefit everyone. After the approval of the Final Audit Report, a "Synthesis Report" will be prepared, which is a summary report with a defined structure and content. This report will be prepared by SNAO and ECA.

Applying the SAI -PMF, lead by example

On 5-8 June in Lisbon, Portugal hosted a seminar on the recognition and application of the SAI-PMF (Performance Measurement Framework) by IDI (INTOSAI Development Initiative). The purpose of this seminar was to raise the awareness of EUROSAI member countries for this new official instrument in measuring their individual performance. The SAI-PMF itself was adopted as INTOSAI's document at the XXIth Congress of INCOSAI, held in Abu Dhabi in December last year, thus paving the way for its standardized implementation at all interested countries.

SAI- The PMF is a holistic (comprehensive) assessment system, which measures the performance of an SAI against international ISSAI standards, as well as good practice in auditing. Designed and designed as a performance self-audit, the SAI-PMF identifies evidence, deficiencies and the strengths of an SAI's activity, while simultaneously measuring the needs for capacity building, values and benefits that SAI offers to taxpayers and the Assembly, such as and dynamics of development, to track the progress of an SAI in time. SAI-PMF, as a flexible and adaptable valuation instrument, can be used by SAIs organized in the form of the Court Courts (Italy, France, Portugal, etc.), as well as SAIs acting as agents Parliament (Albania, Sweden, UK, USA, etc.). The SAI-PMF itself emerges and relies on ISSAI 12: "The Value and

Benefits of SAIs - Making Change in Citizens' Life", where emphasis is placed on leadership through the example.

From a structural point of view, the SAI-PMF measures the performance of an SAI in 7 areas (inside and outside the institution's managerial control). Similar to the performance audit, the evaluation for a particular field is pyramidal and with a pointing system where the estimated reality is compared to the criterion set in the relevant ISSAI and comes to a not only numeral but qualitative conclusion. The working group implementing the SAI-PMF implementation can be composed by SAI employees, can be outsourced by foreign experts, or it may be a mix of both. Important for the working group is to be mandated by the head of the SAI, as it has independence and objectivity in its assessment.

Participants in this seminar were auditors of leading levels from different countries such as Albania, Portugal, Czech Republic, Slovakia, Iceland, France, Switzerland, Turkey, Georgia, Azerbaijan, Serbia, Hungary, Moldova etc. The seminar was led by two Norwegian auditors, members of the IDI working group, as well as an external consultant from the United Kingdom. Attendees were divided into working groups, where participants from Albania, Rinald Muça, Director of the Performance Audit Department and Mr. Vullnet Karafilaj Senior Auditor of the state budget audit department, co-operated with Czech and Slovak colleagues in the tasks and presentations that took place during 4 days of training. Cooperation with Slovak and Czech colleagues proved fruitful not only in the framework of the seminar but also in the creation of connecting bridges for collaborations in parallel audits and future workshops. The Czech SAI, which for the period 2020-2023 will also hold the presidency of EUROSAI, also proposed a parallel audit in the area of housing for people in need.

At the end of the training, its executives distributed qualification certificates to participants, inviting them and the SAIs they represented to seek IDI assistance at any time with a view to successfully implementing this new assessment platform, as well as to give a new dimension to INTOSAI's motto: "From shared experience benefit everyone".

In-house training

The training process for professional development of auditors continued during May-August 2017 and was carried out under the "Annual Training Plan 2017", which was drafted on the

basis of an overall assessment of staff training needs of SAI.

Trainings conducted in ALSAI during the period January - August 2017 are 2410 training days for 151 employees. These trainings have been realized in the field of methodology and in the area of organizational and functional legal framework of the subjects being audited. The following chart shows the ratio of these to the total of training days:

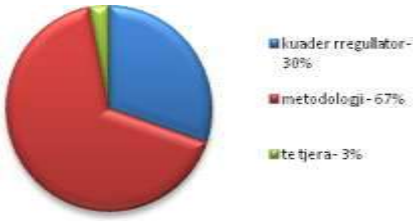

The topics addressed in the trainings showed once again the ALSAI efforts to develop audit capacities in line with the strategic objectives of the institution. Referring to information on trainings developed according to thematic topics, there is an almost equal distribution of trainings by type of audit.

It is also aimed at diversifying the sources of information by engaging experts outside the SSA and within it. It is worth mentioning that this year is engaged in training also experts of the IPA Project. The part that these trainings occupy on the total days is shown in the following chart.

The methodology training has focused on the latest methodological developments that SSA, together with the Poles and Croat experts, has realized as part of the twinning project. Encouragement of continuous cooperation and improvement through the development and sharing of knowledge, knowledge and experience among others, including (1) reference to standards, (2) providing a basis for comparing and sharing knowledge, and (3) access to best practices.

Translated by: Brenton Kotorri, Specialist

Directorate of Communication and International Relations

STATE AUDIT INSTITUTION OF UNITED ARAB EMIRATES

SAI History

“An Independent Federal Department shall be established headed by an Auditor General who shall be appointed by decree, to perform audit over the Federation and reporting organizations and bodies, as well as to review any other accounts assigned to the mentioned department for that purpose, according to the law".

Therefore, this department was established and called the SAI under federal law No. (7) of 1976, which guarantees all aspects of SAI independence (functionally and financially).

Its remit includes all UAE Federal Government Ministries and organizations, and corporations in which the federal government has a minimum 25% shareholding.

The SAI has a total of 70 organizations to audit. Of these, 12 are corporations owned or partially owned by the Federal Government.

Today, the SAI is striving to become one of the world’s top audit institutions.

It is working towards this goal by introducing best practice auditing, recruiting the best people, and offering the best professional career path to UAE National graduates.

State Audit Institution

The State Audit Institution (SAI) is the Supreme audit authority in the United Arab Emirates. The SAI is an independent body and attached to the Federal National Council. Besides auditing the federal government entities SAI mandate also include fighting fraud and corruption.

The SAI was established under Federal Law No. (7) of 1976 according to Article (136) pof the Constitution.

This Law has been amended by the Federal Law No. (8) of 2011, superseding Law No. (7) of 1976, was issued on restructuring the SAI.

SAI, "The Supreme Audit Institution" is a constitutional institution that derives its power and authority from the constitution and law. It exercises this control over government departments, semi-government departments and all the institutions of UAE federal government. Along with preserving public funds, SAI aims in working with public sector institutions to improve governance tools, rising performance level, strengthening principles of transparency and accountability in the government sector. Additionally, fighting corruption and protecting public fund is in the top of SAI priorities in order to achieve a fair balance between the levels of expenditure and services that rendered to people to sustain high grow rates in different sectors.

To address the challenges that associated with financial audit at federal entities, SAI strives to enhance audit methodologies and methods, management systems and good governance in line with the best international practices in auditing at public sector. By joining professional international and regional organizations and bilateral work agreements with counterpart institutions worldwide including training SAI staff professionally to be able to perform their duties as required.

SAI submits periodic reports to the Federal National Council and Cabinet. These reports include audit findings and the level of credibility of information issued by ministries, institutions and authorities of federal government and the level of commitment to achieve their strategic objectives. This is to provide decision-makers with the necessary information to ensure good use of financial resources.

The staff has a clear vision to develop audit work to enable SAI to have a paramount place among reliable international and regional financial audit institutions by adopting developed audit rules and controls in compatible with the highest international standards.

The XXII Congress of INTOSAI

From 5 -11 December 2016 in Abu D'habi, United Arab Emirates, took place the Congress of INTOSAI. The Congress is held once every three years and is the most important activity of INTOSAI, the International Organization of Supreme Audit Institutions (SAI), which includes 192 SAI members and 5 SAI observers.

An ALSAI's group of delegates composed by Mr. Bujar Leskaj, Chairman, Mr. Ermal Yzeiraj, Director of the Legal Department, Standards Control and Ethics and Mr. Muhamed

Kavaja, senior auditor, participated in the XXII INCOSAI.

The touched topics of the XXII Congress were as following:

1. How can INTOSAI contribute to the 2030 UN Agenda for Sustainable Development, including good governance and strengthening the fight against corruption?

2. Professionalism: how can the INTOSAI credibility be promoted in order to become a more prominent international organization?

Congress discussed and adopted the new development strategy of INTOSAI 2017-2022, the complete updating of the international standard ISSAI 30, "Code of Ethics" and other new ISSAI-s that have emerged from the best practices worldwide of the audit work.

During the intermediate break of the Congress, the Chairman of the Albanian Supreme State Control, Mr. Bujar Leskaj, conducted a series of meetings with counterparts and international eminent personalities in the audit field, like Dr. Harib Al Amimi, President of the State Audit Institution of the United Arab Emirates and the

INTOSAI Chairman, Mr. Gene L. Dodaro, General Comptroller of the Government Audit Office (GAO) of the United States, Dr. Vitor Caldeira, President of the Portuguese Court of Audit, Mr. Krzysztof Kwiatkowski, President of the Supreme Audit Office of Poland and Mr. Besnik Osmani, General Auditor of the National Audit Office of Kosovo.

COMPTROLLER AND AUDITOR GENERAL OF INDIA
Supreme Audit Institution of India

Vision Mission and Values

Vision

The vision of SAI India represents what they aspire to become: they strive to be a global leader and initiator of national and international best practices in public sector auditing and accounting and recognised for independent, credible, balanced and timely reporting on public finance and governance.

Mission

Their mission enunciates the current role and describes what they are doing today: Mandated by the Constitution of India, they promote accountability, transparency and good governance through high quality auditing and accounting and provide independent assurance to their stakeholders, the Legislature, the Executive and the Public, that public funds are being used efficiently and for the intended purposes.

Core Values

The core values are the guiding beacons for all that we do and give us the benchmarks for assessing our performance, Independence, Objectivity, Integrity, Reliability, Professional Excellence, Transparency, Positive Approach.

Involvement with INTOSAI

The International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) operates as an umbrella organization for the external government audit community. INTOSAI is an autonomous, independent and non-political organization.

INTOSAI has four main Committees which are the vehicles for the achievement of its four strategic goals. These Committees are;

1. Professional Standards Committee (PSC)
2. Capacity Building Committee (CBC)
3. Knowledge Sharing and Knowledge Services Committee (KSC)
4. Finance and Administrative Committee (FAC)

The Comptroller and Auditor General of India is chair of INTOSAI Committee on Knowledge Sharing and Knowledge Services – (KSC) and its Steering Committee. Nine Working Groups, one Task Force and the International Journal of Government Auditing (IJGA) works under the umbrella of KSC. The Working Groups/Task Forces are devoted to preparing guidance and best practices on audit of specialized areas. The KSC main committee today has 104 members and three observers. Details are available at the website of Knowledge Sharing Committee www.intosaiksc.org

The Comptroller and Auditor General of India is also chair of the INTOSAI Working Group on IT Audit (WGITA). WGITA aims to support SAIs in developing their knowledge and skills in the use and audit of information technology by providing information and facilities for exchange of experiences, and encouraging bilateral and regional cooperation. Presently, WGITA has 44 members and four observers. Details are available at www.intosaiitaudit.org

The Comptroller and Auditor General of India is member of various INTOSAI Committees/Subcommittees/Working Groups/Task Forces.

Relationships between AL-SAI and the Comptroller and Auditor General of India

Al-SAI has the two last years a very good experience and collaboration with the Indian SAI and particularly with the International Centre for Information Systems and Audit (iCISA), which is a centre of excellence established by The Comptroller & Auditor General of India for building capacity in the field of public auditing. The centre has been engaged in international training since 1979 and has trained more than 4200 officials from 142 countries in various fields. During the year 2016-17, 235 participants from 73 countries attended the international training programmes at iCISA.

Two auditors of AL-SAI has participated in four weeks training course, on *"Auditing in IT Environment"*: Mrs.Ina Sokoli (12 September- 7 October 2016) and Mr.Bledi Dervishaj (11 September- 6 October 2016).

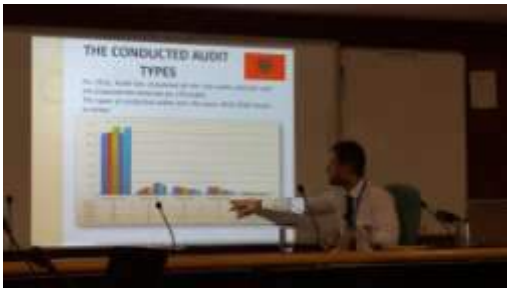

Shtypur në Shtypshkronjën
"Classic Print"

Kontrolli i Lartë i Shetit
Bulevardi "Dëshmorët e Kombit", nr.3
Tiranë Tel/Fax 04/228485, Tel.04/251267

Seria: botime KLSH - 11/2017/78

Web-site: www.klsh.org.al, E-mail klsh@klsh.org.al